SFÎNTUL
GRIGORIE TAUMATURGUL
ŞI
METODIU DE OLIMP

COLECȚIA

«PĂRINȚI ȘI SCRIITORI BISERICEȘTI»

APARE
DIN INIȚIATIVA ȘI SUB ÎNDRUMAREA
PREA FERICITULUI PĂRINTE

IUSTIN

PATRIARHUL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

COMISIA DE EDITARE:

Pr. DUMITRU SOARE (președinte), Pr. Prof ȘTEFAN ALEXE, Pr. Prof. TEODOR BODOGAE, Pr. Prof. ENE BRANIȘTE, Prof. NICOLAE CHIȚESCU, Pr. Prof. IOAN G. COMAN, Pr. Prof. CONSTANTIN CORNIȚESCU, Prof. ALEXANDRU ELIAN, Pr. Prof. DUMITRU FECIORU, Prof. IORGU IVAN, Pr. Prof. GRIGORIE T. MARCU, Pr. Prof. IOAN RĂMUREANU, Pr. Prof. DUMITRU STĂNILOAE, ION CIUTACU (secretar).

PĂRINŢI ŞI SCRIITORI BISERICEŞTI

10

SFÎNTUL GRIGORIE TAUMATURGUL ŞI METODIU DE OLIMP

SCRIERI

CARTE TIPĂRITĂ CU BINECUVÎNTAREA
PREA FERICITULUI PĂRINTE
IUSTIN
PATRIARHUL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

STUDIU INTRODUCTIV, TRADUCERE, NOTE ŞI INDICI, DE
PREOT PROF. **CONST. CORNIŢESCU**

EDITURA INSTITUTULUI BIBLIC ŞI DE MISIUNE
AL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE
BUCUREŞTI — 1984

PREFAȚĂ

În acest volum se cuprind operele mai importante a doi scriitori bisericești care au trăit în secolul al III-lea. Este vorba despre Grigorie Taumaturgul și Metodiu de Olimp, despre două spirite bogat înzestrate, cu multă rîvnă pentru înțelegerea, expunerea și apărarea dreptei credințe și pentru o viață creștină de o înaltă ținută. Fac parte din școli diferite, cu vederi diferite în interpretarea Revelației. Grigorie este ucenic și admirator al lui Origen și — dacă nu-i împărtășește greșelile — i le trece, totuși, cu vederea. Metodiu, din contră, îi este adversar lui Origen și în cîteva din lucrările sale nu face altceva decît să expună și să combată învățătura acestuia. Această atitudine îi atrage antipatia prietenilor lui Origen, care vor face ca viața și numele lui Metodiu să fie mai puțin cunoscute.

Opera celor doi scriitori a influențat puternic gîndirea teologică și viața religioasă de mai tîrziu. Cuvîntul de mulțumire al lui Grigorie va iniția un gen nou în literatura creștină, care pînă atunci cultivase în deosebi omilia; Banchetul lui Metodiu va influența puternic viața religioasă, devenind una dintre sursele de inspirație pentru monahism.

Lucrările celor doi scriitori s-au impus cu atît mai mult, cu cît aceștia s-au străduit să împlinească în viața lor preceptele evanghelice. Aceste străduințe au învrednicit pe Grigorie cu darul facerii de minuni, iar lui Metodiu i-au adus aureola de martir.

Trebuie spus că lucrările pe care le prezentăm fiind foarte vechi, au fost pe alocuri deteriorate și de multe ori cursivitatea ideilor a fost întreruptă. Noi am încercat să le redăm cursivitatea punînd în paranteză cuvintele care ni s-au părut că lipsesc.

Am făcut traducerea după textul editat de Migne, ajutîndu-ne de traducerile lui H. Crouzel și G. N. Bonwetsch.

AUTORUL

SFÎNTUL GRIGORIE TAUMATURGUL

VIAȚA SFÎNTULUI GRIGORIE TAUMATURGUL

S-a născut pe la anul 213 în Neocezareea din ținutul Pontului, într-o familie care avea trei copii : o fiică, pe Grigorie și un fiu pe nume Atenodor.

La naștere a primit numele de Teodor, însă în momentul botezului a schimbat acest nume cu cel de Grigorie [1]. S-a botezat la vîrsta de 14 ani, la scurt timp după moartea tatălui său, la îndemnurile stăruitoare ale mamei sale [2]. A studiat retorica, apoi limba latină și dreptul în orașul său natal, după aceea și-a continuat formația intelectuală sub îndrumarea lui Origen în Cezareea Palestinei. În preajma lui Origen a ajuns cu totul întîmplător. Terminase studiile pe care le-a putut face în orașul său natal și gîndea să se specializeze în drept la renumitele școli din Beirut sau Roma. Călătoria surorii sale în Orient i-a dat ocazia împlinirii acestui gînd. Aceasta era căsătorită cu un jurisconsult roman, care a fost trimis pe neașteptate la Cezareea, în calitate de consilier al guvernatorului Palestinei. La scurt timp după plecarea lui, a trimis o escortă militară pentru aducerea ei în Palestina. Grigorie, împreună cu fratele său Atenodor au însoțit-o, cu gîndul ca, după ce sora lor își va afla soțul în Cezareea Palestinei, ei să-și continue drumul la Beirut. Ajunși, însă, în Cezareea, situația se schimbă. Aici au ocazia să cunoască pe Origen și acesta îi cucerește pentru cu totul alte preocupări.

Origen, renumitul conducător al școlii din Alexandria, a venit în Palestina pe la anul 215—216, în vremea persecuției lui Caracala și s-a stabilit la Cezareea. Aici a fost primit cu admirație și dragoste de cei doi episcopi ai locului : Teoctist al Cezareei și Alexandru al Ierusalimului, care l-au invitat, deși era laic, să predice în Bisericile lor. Auzind despre aceasta, episcopul Demetrius al Alexandriei a dezaprobat predica laicilor în biserică și l-a rechemat pe Origen prin scrisori și prin intermediul unor

---

1. Γρηγόριος înseamnă «Privighetorul». Sfîntul Grigorie Taumaturgul este primul creștin care a purtat acest nume, care după el va fi des întîlnit. Henri Crouzel, *Grégoire le Thaumaturge, Remerciement à Origène suivi de la lettre d'Origène à Grégoire*, Paris, 1969, p. 14.

2. Din afirmația sa că momentul morții tatălui a coincis cu «începutul cunoașterii adevărului» (cap. 5), rezultă că tatăl său fusese păgîn și că mama, care era creștină, a putut să-și crească fiii în legea ei, abia după moartea soțului. Vezi și A. Puech, *Histoire de la littérature grecque chrétienne*, vol. 2, Paris, 1928, p. 490.

diaconi la îndatoririle sale [3]. Origen n-a putut da curs acestei chemări pentru că în anii 218—219 a mers în Antiohia, unde mama împăratului Septimiu Sever, Iulia Mamea, care auzise despre faima lui, l-a invitat să-i asculte învăţătura. În anul 230 mergea în Grecia pentru a linişti Bisericile de acolo, tulburate de erezie. Trecînd, însă, prin Palestina, cei doi episcopi l-au hirotonit preot.

La întoarcerea sa în Alexandria, episcopul Demetrius, considerînd anticanonică hirotonirea sa, a ţinut două sinoade în anul 230 şi 231, l-a demis din funcţia de conducător al şcolii catehetice şi l-a scos din preoţie. În această situaţie, Origen a revenit în Palestina, a înfiinţat o nouă şcoală, după modelul celei din Alexandria, şi s-a consacrat studiului [4] şi muncii didactice. În preajma lui au venit tot mai mulţi tineri şi faima lui a crescut tot mai mult.

În acest timp, a fost cunoscut de Grigorie şi de fratele său Atenodor. Cuvîntul său i-a impresionat puternic şi după cîteva momente de ezitări — dat fiind vechiul lor gînd — i s-au ataşat definitiv. Au stat în preajma lui Origen timp de 5 ani [5].

Studiul a fost variat şi împletit cu rugăciunea şi meditaţia. În cuvîntul de mulţumire pe care i-l adresează lui Origen, Sfîntul Grigorie nu descrie în amănunt în ce consta învăţămîntul. Lasă, însă, să se înţeleagă că se studia fizica, geometria, astronomia, filosofia şi exegeza textelor Sfintei Scripturi (cap. 8 şi 9). Metoda de predare era dialectică; ascultătorii erau îndrumaţi să nu accepte nici o părere fără discernămînt şi să nu se mulţumească doar cu afirmaţiile unui om, ale unei şcoli sau ale unui curent, ci numai în măsura în care erau aflate toate, numai atunci elevii puteau să-şi formeze o opinie proprie (cap. 7). Scopul urmărit de el era cultivarea virtuţilor, demonstrarea existenţei lui Dumnezeu şi adorarea Lui corectă (cap. 8—9). Origen explica totul cu o competenţă şi un tact nemaiîntîlnit. Sf. Grigorie este entuziasmat de experienţa făcută în preajma lui Origen şi de felul acestuia de a fi. Îi atribuie apelative ca : primul dintre filosofi, părinte, paradis duhovnicesc. «Într-un

3. Eusebiu, *Istoria bisericească*, VI, XIX, 16—19.

4. Origen a venit în Cezareea însoţit de un om bogat, pe nume Valentinian, pe care îl convertise la creştinism, care îi pusese la îndemînă întreaga sa avere, cu care putea întreţine în preajma sa echipa de tahigrafi, copişti şi caligrafi. El a continuat opera sa de critică textuală, de transcriere şi de comentare a diferite texte. Cf. Eusebiu, *op. cit.*, VI, XVIII, XXIII.

5. Eusebiu, *op. cit.*, VI, XXX. În Cuvîntul de mulţumire (I), Sfîntul Grigorie spune că de 8 ani n-a compus opere oratorice, nici n-a ascultat pe retori, ci numai pe filosofi. Probabil că se referă la cei 5 ani petrecuţi în preajma lui Origen şi la alţi 3 ani premergători acestora, cînd a studiat dreptul în oraşul său natal. De aceeaşi părere sînt şi : P. Koetschau, *Des Gregorios Thaumaturgos, Dankrede an Origenes, als Anhang der Brief des Origenes an Gregorios Thaumaturgos. Sammlung ausgewählter kirchen-und dogmengeschichtlicher Quellenschriften*, Neuntes Heft, Freiburg im Br. und Leipzig, 1894, p. X—XV; Henri Crouzel, *Grégoire le Thaumaturge, Remerciement à Origène suivi de la lettre d'Origène à Grégoire*, Paris, 1969, p. 20.

cuvînt — zice el — pentru noi era un adevărat paradis, replică a marelui Paradis al lui Dumnezeu, în care nu aveam îndatorirea să lucrăm pămîntul, nici să hrănim trupul și să-l îngreuiem, ci ne preocupam doar să sporim însușirile sufletului, întocmai ca pe niște plante, pe care noi le-am sădit sau au fost sădite în noi de Creatorul tuturor, spre bucuria și desfătarea noastră» (cap. 15).

Pe la anul 238 îl părăsește, împreună cu fratele său Atenodor, pe Origen și se întoarce în patria sa. Aici, deși erau destul de tineri, dată fiind formația teologică și experiența lor spirituală, au fost foarte curînd aleși episcopi [6]: Grigorie pentru Neocezareea, iar Atenodor pentru alt oraș al cărui nume nu ni s-a păstrat [7]. Dacă n-au fost hirotoniți imediat după întoarcerea din Palestina, în tot cazul în anul 250 cînd a avut loc persecuția lui Deciu, Sf. Grigorie era deja episcop. În acel moment el s-a retras în munți împreună cu o bună parte din păstoriții săi, iar la încetarea persecuției, întorcîndu-se în Neocezareea, a instituit sărbători în amintirea martirilor. Pe la anul 254 Pontul a fost invadat de populații germanice necreștinate. Cele întîmplate atunci au făcut obiectul scrisorii sale canonice.

Pe la anul 264 a mers împreună cu fratele său la Sinodul întrunit la Antiohia, spre a judeca pe episcopul orașului, Pavel de Samosata, pentru doctrinele sale adopționiste și pentru conduita sa scandaloasă. Acuzatul s-a apărat cu abilitate și protecția Zenobiei, regina Palmirului, care guverna atunci Antiohia, a împiedicat o decizie fermă împotriva lui. Sinodul s-a mulțumit cu promisiuni, care n-au fost ținute de acuzat [8]. Peste patru ani, în anul 268, a fost convocat un al doilea sinod, care a pronunțat depunerea lui Pavel. Sfîntul Grigorie, ca și fratele său, au fost absenți de la Sinod [9] dată fiind înaintarea lor în vîrstă. În lexiconul lui Suidas [10] se spune că a murit pe vremea lui Aurelian, adică pe la anii 270—275.

---

6. Eusebiu, *op. cit.*, VI, XXX.
7. Informații referitoare la activitatea lui de episcop ne-au transmis Eusebiu, Ieronim, Sf. Vasile cel Mare. S-au mai păstrat și cinci «Vieți» (biografii ale Sfîntului), păstrate una în limba greacă și atribuită Sfîntului Grigorie de Nyssa, alta în limba latină, alta în limba siriacă, alta în limba armeană și capitolul referitor la Sf. Grigorie adăugat de Rufin Istoriei bisericești a lui Eusebiu, tradusă de el în limba latină; multe din informațiile date de acestea sînt legendare. Vezi și Henri Crouzel, *op. cit.*, p. 22—23.
8. Eusebiu, *op. cit.*, VII, XXVII, XXVIII.
9. S-a crezut, totuși, de către unii cercetători ai acestei probleme, că Sfîntul Grigorie a fost la sinod și că a iscălit cu vechiul său nume, Teodor. Printre aceștia menționăm pe Nichita Choniates, *Thesaurus IV*, 32; P.G. 139, 1313 și istoricii moderni Tillemont, Dom Ceillier și V. Ryssel. Vezi Henri Crouzel, *op. cit.*, p. 25. Această părere nu poate fi acceptată, pentru că o personalitate de talia Sfîntului Grigorie nu putea iscăli al patruzecilea, adică între ultimii, actele sinodului; în rîndul al doilea, niciodată — din momentul botezului și al schimbării numelui — n-a mai folosit vechiul său nume. Cf. Paul de Samosata, *Spicilegium sacrum lovaniense 4*, Louvain, Paris, p. 219—220.
10. P.G. 10, 981—982.

SCRIERILE SFÎNTULUI GRIGORIE:

1 **Cuvînt de mulțumire adresat lui Origen.** Deși destul de scurt, dă o imagine satisfăcătoare asupra celor 5 ani petrecuți în preajma lui Origen, asupra activității didactice și a învățăturii marelui alexandrin. Este foarte important pentru că pe baza lui se poate completa imaginea referitoare la învățătura teologică a lui Origen.

2 **Expunerea credinței.** Este un simbol de credință foarte vechi. Sfîntul Grigorie de Nyssa a văzut autografia și i-a păstrat textul în biografia ce i-a alcătuit, iar Rufin l-a tradus în limba latină și l-a adăugat vieții sfîntului, alcătuită de el. Este absolut trinitar, fără să vorbească de Întrupare. Autorul evită subordinaționismul.

3 **Epistola canonică.** Este răspunsul pe care-l dă unui episcop vecin în legătură cu diferite probleme de disciplină bisericească, ce s-au ridicat odată cu invazia goților. Este importantă pentru istoria penitenței publice. Această scriere s-a bucurat de mare autoritate în Răsărit și a fost comentată de juriștii bizantini: Zonaras, Aristen și Balsamon. Canonul 11, însă, care sistematizează canonul 75 al Epistolei canonice a Sfîntului Vasile către Amfilohiu, nu este autentic.

4 **Parafrază la Eclesiast.** Este o simplă transpunere a Eclesiastului în limba greacă clasică.

5 **Către Theopomp. Despre pătimirea și nepătimirea lui Dumnezeu.** S-a păstrat doar în limba siriacă. Cu argumente de ordin filosofic, fără a cita din Sfînta Scriptură, autorul vrea să demonstreze posibilitatea Întrupării și Pătimirii Fiului lui Dumnezeu față de învățătura elină referitoare la nepătimirea lui Dumnezeu.

6 **Tratat despre suflet,** adresat lui Tatian. Se pare că sînt autentice doar ultimele trei capitole (5—7), iar celelalte ar fi o prelucrare a Sfîntului Maxim Mărturisitorul.

7. S-au mai păstrat sub numele lui Grigorie Taumaturgul, însă cu totul neautentice, următoarele titluri de scrieri: *Cuvînt către Filostorgiu, Despre unitatea de esență, Dialogul cu Elien, o altă Expunere de credință, omilii.*

BIBLIOGRAFIE

referitoare la viața și activitatea Sfîntului Grigorie Taumaturgul

1. Allatius L., *Diatriba de Theodoris,* P.G. 10, 1205—1232.
2. Altaner B., *Patrologie*, Freiburg im Breisgau, 1938, p. 127—128.
3. Bardenhewer Otto, *Les Pères de l'Eglise,* Paris, I, 309—315.
4. Idem, *Geschichte der altkirchlichen Litteratur,* Freiburg im Breisgau, 1913—1932 II, p. 315—332.
5. Caspari C.P., *Alte und neue Quellen zur Geschichte des Taufsymbols und der Glaubensregel,* în rev. Christiana 1879, p. 25—64.
6. Cayré F., *Précis de Patrologie et d'histoire de la Théologie,* Paris, 1931, vol. I, p. 271—273.
7. Coman I. G., *Patrologie,* București, 1956, p. 106—108.
8. Dräseke, *Der Brief des Origenes an Grigorios von Neocăsarea,* în «Jahrbücher für protestantische Theologie», 7, 1881.
9. Eusebiu, *Istoria bisericească,* VI, 3 a; VII, 14, 28.
10. Grigorie de Nyssa, *Viața Sfîntului Grigorie Taumaturgul.*
11. Harnack, Adolf von, *Geschichte der altchristlichen Litteratur bis Eusebius,* 1893, p.428—436.
12. Ieronim, *De viris illustribus,* P.L. 23, 601—720.
13. Nautin P., *Lettres et écrivains Chrétiens du II-e et III-e siècles,* «Patristica», II, Paris, 1961.

14. P u e c h A., *Histoire de la littérature grecque chrétienne,* Paris, II, 1928, p. 420—509.
15. R y s s e l, *Grigorius Thaumaturgus, Sein Leben und seine Schriften,* Leipzig, 1880.
16. S a g a r d a N. L., *Sfîntul Grigorie al Neocezareei. Viaţa, opera şi teologia sa* (în limba rusă), Petrograd, 1916.
17. V a s i l e c e l M a r e, *Despre Sfîntul Duh,* 29, 74; Scrisorile 28, 1 ş.u. 204, 2; 207, 4.

BIBLIOGRAFIE

referitoare în deosebi la «Cuvîntul de mulţumire către Origen»

Manuscrise :

Koetschau dă în introducerea ediţiei sale (p. XXXI—XXXIV) lista manuscriselor, care este reluată de H. Crouzel la p. 35. Acestea sînt :

1. *Codex Vaticanus gr. 386,* din sec. XIII, numerotat cu litera A. Este manuscrisul care a stat la baza celor ce urmează.
2. *Codex Parisiensis suppl.* gr. 616, din anul 1339.
3. *Codex Venetus Marcianus,* gr. 44, din sec. XV.
4. *Codex Palatino-Vaticanus,* gr. 309 din anul 1545.
5. *Codex Oxoniensis Novi Collegii* gr. 146, din sec. XVI.
6. *Codex Venetus Marcianus* gr. 45, din sec. XIV.

Ediţii ale Cuvîntului de mulţumire

1. Gerhard Voss, *Sancti Gregorii episcopi Neocaesariensis, cognomento Thaumaturgi, Opera omnia,* Mayence, 1604. A fost reeditat la Paris împreună cu opera lui Macarie egipteanul şi Vasile de Seleucia, în anii 1621, 1622, 1626 şi 1632 sub titlul : S.S. P.P. *Gregorii Neocaesariensis episcopi, cognomento Thaumaturgi,* Macarii Aegyptii et Basilii, Seleuciae Isauriae episcopi, Opera omnia.
2. A. Galland, în vol. III din *Bibliotheca veterum patrum et antiquorum scriptorum ecclesiasticorum graeco-latina.* Acest volum a fost retipărit în anul 1788.
3. J. P. Migne, *Patrologia graeca,* X, 1857.
4. *Cuvîntul de mulţumire* a mai fost editat, alături de alte lucrări, de : Dom. Charles-Vincent Delaure, Paris 1759; D. Hoeschel, Augsburg, 1605 şi la Anvers 1613.
5. A fost publicat separat de : a) J. A. Bengel la Stuttgart, în 1722, cu o traducere latină; b) P. Koetschau, la Freiburg im Breisgau şi la Leipzig 1894.

Traduceri

I. Î n l i m b a l a t i n ă :

a) de L. Rhodoman, apare la Anvers în 1613.
b) de J. A. Bengel la Stuttgart în 1722.

II. T r a d u c e r i g e r m a n e :

a) J. Margraf, *Bibliothek der Kirchenväter* (vol. 159), Kempten 1875.

b) P. Koetschau, *Des Gregorios Thaumaturgos an Origenes, als Anhang der Brief des Origenes an Gregorios Thaumaturgos. Sammlung ausgewählter kirchen -und dogmengeschichtlicher Quellenschriften,* Freiburg im Breisgau, Leipzig, 1894.

c) H. Bourier, în vol. *Dionysius Areopagita, Gregorius Thaumaturgus, Methodius von Olimpias,* Kempten-Munich, 1911.

III. T r a d u c e r i e n g l e z e :

a) S. D. F. Salmond, *The works of Gregory Thaumaturgus, Dionisyius of Alexandria and Archelaus...,* în Ante-Nicene Christian Library, XX, Edinburgh 1871.

IV. T r a d u c e r e r u s ă :

a) N. I. Sagarda, apărută în rev. Christianskoe ktenie, Petrograd, 1912.

V. T r a d u c e r e s p a n i o l ă :

a) Daniel Ruiz Bueno, *Origenes : Contra Celso,* Biblioteca de autores christianos, Madrid, 1967.

VI. T r a d u c e r e f r a n c e z ă :

Henri Crouzel, *Grégoire le Thaumaturge, Remerciement à Origène suivi de la lettre d'Origène à Grégoire,* în «Sources chrétiennes», nr. 148 Paris, 1969.

DISCURSUL SFÎNTULUI GRIGORIE TAUMATURGUL, ADRESAT LUI ORIGEN, ÎN CEZAREEA PALESTINEI,

LA SFÎRŞITUL STUDIILOR SALE ÎN PREAJMA ACESTUIA, ÎNAINTE DE A PLECA ACASĂ

I

Tăcerea este recomandabilă în multe împrejurări şi probabil mi-ar fi şi mie folositoare acum, cînd, de voie, de nevoie, trebuie să vorbesc; pentru că n-am nici experienţa discursurilor frumoase, expuse într-un stil elegant, nici logica fără reproş; ştiu eu, poate că nici n-am fost făcut să mă îndeletnicesc cu aceste chestiuni, specifice grecilor. În plus, sînt deja opt ani de cînd n-am rostit nici un discurs, lung sau scurt, nici n-am auzit pe cineva rostind discursuri, fie de laudă, fie polemice, fie în public, fie în faţa unui auditoriu restrîns, ci doar am ascultat pe aceşti oameni minunaţi, care au îmbrăţişat dreapta filosofie. Or, aceştia se preocupă mai puţin de alegerea şi de ordonarea cuvintelor; voind să înţeleagă lucrurile aşa cum sînt şi să le expună cu exactitate, ei au lăsat alegerea cuvintelor pe planul al doilea. Nu pentru că ei n-ar voi acest lucru; ei vor, şi încă foarte mult, să-şi exprime gîndurile în cuvinte frumoase, dar, probabil, nu le stă la îndemînă; pentru că acelaşi om nu se poate preocupa în egală măsură de aflarea sensurilor adînci şi divine (ale Scripturilor) şi de eleganţa stilului; aceste două preocupări, fiind oarecum spuse, aparţin la doi oameni diferiţi.

S-a zis că tăcerea este auxiliarul cugetării, mijlocul aflării sensurilor adînci; eu zic, însă, că nimic altceva nu dă agilitate în exprimare, ca studiul oratoriei. Pe mine, însă, o altă disciplină m-a preocupat (mai înainte) : studiul legilor după care sînt conduşi toţi cei aflaţi sub stăpînirea romanilor, studiu care se realizează cu multă trudă. Pentru că, deşi acestea sînt, într-adevăr, formulate foarte înţelept, aş zice în stil grecesc, limba în care sînt exprimate, limba romanilor, o limbă sobră, pe măsura conducătorilor, pentru mine este o limbă destul de grea. Cuvintele sînt vehicolul simţămintelor. Sînt oameni versaţi în cuvînt care, asemenea unor pictori abili în amestecul culorilor şi în realizarea tablourilor, realizează tablouri minunate (Alţii mai puţin).

II

Noi, însă, sîntem lipsiți de aceste haruri —fie că le-am pierdut, fie că nu le-am avut niciodată — sîntem, cu cuvintele noastre comune și fără nimic deosebit, asemenea pictorilor stîngaci; încercînd să ne exprimăm gîndurile, ele sînt asemenea unor chipuri realizate în creion pe hîrtie. Dar iată și un al treilea motiv care și mai mult mă oprește ca să vorbesc: însăși tema discursului. Faptul că vreau să vorbesc despre un om care pare obișnuit, însă, care a depășit cu mult condiția umană în elanul către desăvîrșire. Nu am de gînd să-i laud familia, puterea, frumusețea și celelalte însușiri ale trupului; așa ceva fac numai copiii, pe care îi preocupă mai puțin faptul dacă spusele lor corespund sau nu realității.

A vorbi despre lucruri care n-au permanență, care se trec în felurite chipuri — chiar dacă ar fi spuse cum se cuvine și ar fi vrednice de un preludiu oratoric — socotesc inutil și zadarnic. Nu de altceva, dar doresc să nu umbresc cumva cu stîngăcia cuvîntului demnitatea (dascălului meu).

Specificul acestui om, cu adevărat deosebit, este efortul constant de a aduce la asemănarea cu Dumnezeu chipul lui Dumnezeu cu care a fost înzestrat, pe care îl poartă în trup muritor și trecător; la acest fapt și la altele și mai mari mă voi referi, dînd slavă lui Dumnezeu că mi-a dat să cunosc pe acest om, mai presus de orice așteptare.

Dar, despre aceste lucruri trebuind să vorbesc, mă văd mic și neputincios, un impuls tainic mă îndeamnă la tăcere; mi se pare că este mai bine să tac, decît, sub pretextul de a mulțumi, să mă arăt prea îndrăzneț; ca nu cumva să fiu necuviincios în cuvînt față de niște lucruri mari și sfinte; ca nu cumva să nu prezint la înălțimea lor faptele și mai degrabă să-l insult, iar cel care ascultă să ia lucrurile ca atare. Este, însă, adevărat, dascăl prea iubit, că faptele tale nu pot fi luate în rîs, nici măcar micșorate, că însușirile tale divine nu pot fi vătămate de umilele noastre cuvinte și că rămîn precum sînt.

Nu știu cum va fi taxată această îndrăzneală, cum va fi văzut faptul de a aborda fără pregătire chestiuni care mă depășesc. Dacă în altă parte și în fața altora aș fi putut fi îndrăzneț și precipitîndu-mă aș fi putut spune copilării, în fața ta nu pot face așa ceva. Acum, probabil, voi întrece măsura lipsei mele de cugetare — dacă n-am și trecut-o deja — îndrăznind a spune urechilor voastre, obișnuite cu cuvîntul cel dumnezeiesc, cuvinte vulgare; este ca și cînd ar îndrăzni cineva să intre cu picioarele încălțate în încălțăminte din piei groase și murdară (în locuri nepermise în acest mod) și nu cu picioare desculțe (și curate).

Cîtă îndrăzneală! Cuvintele noastre, asemănătoare murdăriei și noroiului, am îndrăznit să le introducem în urechile voastre, obișnuite cu cuvintele pure și dumnezeiești! Oare, după ce am greșit atîta, nu este acum timpul a începe să fim înțelepți, de a nu mai continua și a ne opri aici? Eu, într-adevăr, așa cred. Însă, dacă am îndrăznit să iau cuvîntul, să mi se permită să expun și motivul care m-a determinat la aceasta și poate că mi se va scuza această temeritate.

III

Socotesc lipsa de recunoștință un lucru foarte urît. Acela care nu răspunde unei binefaceri, fie și numai prin cuvinte, dacă altfel nu este posibil, se arată un om fără de minte, un nesimțit și un uituc. Acela care nu ține minte binele făcut lui și nu arată recunoștință săvîrșește o greșeală de neiertat, fie că este acesta un om cu vază, fie că este unul neînsemnat. Dacă este un om cu vază și instruit, greșește pentru că nu arată recunoștință pentru binefacerile primite; dacă este un om simplu și de condiție modestă, greșește pentru că nu laudă cu toată puterea lui pe binefăcătorul, nu numai al celor mari, cît și al celor mici. Pentru că stă în firea lucrurilor ca oamenii superiori, care au adunat în cuget o adevărată comoară, să răsplătească pe binefăcătorii lor pe măsura puterii și a binefacerilor primite. Nu mai puțin obligați sînt și cei care au adunat puțin; aceștia nu trebuie să fie neglijenți și să nu se lenevească în a răsplăti pe binefăcători, la gîndul că nu pot realiza ceva demn de intenția lor. Pentru că binefăcătorul nu va lua aminte la cuvîntul lor stîngaci, ci la sinceritatea cu care este spus. Pentru aceasta, ei nu vor fi considerați mai prejos decît cei mari și puternici la cuvînt.

Se spune în Scriptură că alături de oamenii bogați și puternici, care au adus jertfe mari din bunurile lor, a fost și o femeie săracă; ea a adus o jertfă neînsemnată, însă, pentru că darul adus de ea era toată averea ei, jertfa ei a fost socotită drept cea mai mare. Pentru că Logosul divin a avut în vedere *nu cantitatea darului*, care este ceva secundar, *ci intenția și sentimentele care l-au însoțit*; acestea i-au dat strălucire și valoare. De aceea, nici nouă nu ni se cade a întîrzia să aducem elogiul datorat, la gîndul că mulțumirea noastră nu va fi pe măsura binefacerii; se cuvine să îndrăznim a încerca să aducem în schimb recunoștința noastră, chiar dacă nu va egala binefacerea. Cuvîntul nostru, cu toate lipsurile lui, ne va absolvi, cel puțin, de vina totalei lipse de recunoștință. Pentru că, dacă tăcerea totală — izvorîtă din teama de a nu spune ceva nedemn — echivalează într-adevăr cu ingratitudinea, încercarea de a mulțumi pentru binefaceri este totdeauna binevăzută, chiar dacă

aceasta nu este totdeauna pe măsura darului primit. Prin urmare, nici eu nu voi tăcea, chiar dacă nu voi spune ceva vrednic de binele primit; iar dacă voi reuşi ceva, atunci voi avea tot dreptul să mă mîndresc. Fie, deci, acest cuvînt, cuvîntul meu de mulţumire.

Deşi nu-s pregătit s-o fac după cuviinţă, în primul rînd trebuie să mă adresez lui Dumnezeu[11], Stăpînul tuturor, de la care vin toate bunurile; Lui se cuvine a-I adresa în primul rînd mulţumirile şi lauda noastră. Ştiu că Lui chiar dacă m-aş aduce în întregime ca dar, nu cum sînt acum: murdar şi plin de tot felul de răutăţi, ci întocmai ca un prunc nou-născut, strălucind de curăţie şi departe de orice necurăţie, n-aş aduce un dar în stare să cinstească şi să răsplătească pe Creatorul şi Stăpînul tuturor. Pe El niciodată vreun om singur, nici măcar toţi împreună — dacă ar fi posibil ca drepţii, pierzîndu-şi identitatea să devină una şi într-un cuget să se aducă în dar lui Dumnezeu — nici atunci n-ar putea să-L laude după vrednicie. Singurul dar potrivit demnităţii Sale este acela de a gîndi şi a-L lăuda după vrednicie.

IV

Laude şi cuvînt de preamărire se cuvin în acelaşi timp Împăratului şi purtătorului de grijă al tuturor, izvorul nesecat al tuturor bunurilor, Aceluia care poate să vindece neputinţele noastre, singurul care poate

11. *Cuvîntul de mulţumire* al Sf. Grigorie este destul de bogat în idei dogmatice. El vorbeşte, desigur, destul de sumar, despre Dumnezeu Cel unic după fiinţă şi întreit după persoane, despre Providenţă etc. Despre Dumnezeu se exprimă în termeni platonici, Dumnezeu îşi are principiul în Sine şi nu depinde de nici o altă cauză, în acelaşi timp este principiul a tot ceea ce există. Este cauza (αἴτιος), stăpînul (ἡγεμών), împăratul (βασιλεύς), ocrotitorul (κηδεμών) şi izvorul (πηγή) a tot binele (cap. III—IV). «El poartă grijă de toate lucrurile, atît de cele mari, cît şi de cele mici». Sf. Grigorie nu se mulţumeşte cu generalităţi. El aduce dovezi precise de unde rezultă că Providenţa divină a acţionat chiar în viaţa sa (IV). Izvorul dumnezeirii este Dumnezeu Tatăl. «El ţine pe toate cîte există». El este principiul existenţei, chiar şi al Fiului şi al Sfîntului Duh. Dar, despre Tatăl vorbeşte mai puţin în discursul său. Mult mai pe larg vorbeşte despre Fiul, atribuindu-I mai multe denumiri, atît în raport cu Tatăl, cît şi în raport cu activitatea pe care Acesta o desfăşoară în lume. În raportul cu Tatăl este: Înţelepciunea (σοφία) şi puterea (δύναμις) Tatălui. Este Fiul «Cel unu născut» (μονογενής), Înger de mare sfat (Σύμβουλος), Cuvînt divin (θεῖος λόγος) şi sfînt (ἱερός) (IV). În raport cu lumea: Este creator (δημιουργός), conducător (κυβερνήτης) şi ocrotitor (προστάτης şi κηδεμών) (IV—V), doctor (ἰατρός) şi mîntuitor (σωτήρ) al lumii (XVII).

Vorbind despre unitatea dintre Tatăl şi Fiul, o prezintă ca fiind naturală (ἀτεχνῶς) şi nu artificială. Folosind o expresie origenistă, spune că «Tatăl se îmbracă cu Fiul» (IV), cf. Origen, *Comentar la Ioan* 20, 18, în «Corpul berlinez» (IV, p. 350).

Duhul Sfînt este menţionat în legătură cu inspiraţia Sfintei Scripturi, însă uneori rolul Său este confundat cu cel al Fiului. Zice despre Duhul că a inspirat pe profeţi şi tot El a dat cititorilor putere să-i înţeleagă pe aceştia. Fără iluminarea Lui, înţelegerea Sfintelor Scripturi este imposibilă (XV).

plini slăbiciunea noastră, Ocrotitorului și Mîntuitorului sufletelor noastre, (Fiului) Celui întîinăscut, Cuvîntului, Creatorului și Ocîrmuitorului tuturor. Pentru că El poate să aducă mulțumiri, atît pentru Sine cît și pentru noi, pentru fiecare în parte și pentru toți la un loc. El, Care este adevărul însuși, înțelepciunea și puterea Tatălui, El, Care este unit cu Tatăl într-un chip de nezdruncinat, pe El nu-L împiedică uitarea sau vreo altă slăbiciune, ca de exemplu, lipsa de pricepere și neîndemînarea în mînuirea cuvîntului — ca să lase pe Tatăl fără laude — El singur poate în chip perfect să împlinească după vrednicie măsura laudelor care I se cuvin Lui; pe El, Tatăl tuturor lucrurilor L-a făcut una cu Sine, L-a îmbrăcat cu puterea Sa și Îl cinstește cu cinstea care I se cuvine Lui. Pe El, Tatăl tuturor lucrurilor L-a făcut una cu El și L-a îmbrăcat cu puterea Sa. El, Fiul lui Dumnezeu Cel unu născut, Cuvîntul divin care locuiește în Tatăl, este singurul dintre toate cîte există, care s-a învrednicit de acest lucru.

Numai așa putem arăta respectul și putem mulțumi după cuviință: dacă Îi mulțumim Lui pentru bunurile primite de la Tatăl; în felul acesta mărturisim și că una este calea evlaviei, aceea de a ne adresa prin El Celui ce este cauza tuturor. Într-un cuvînt, trebuie spus că El este Cuvîntul în stare să exprime mulțumiri și laude Providenței, care veghează și ne poartă de grijă tuturor, în lucrurile mari și mici, El care este perfecțiunea însăși și Cuvîntul însuflețit al Rațiunii primare însăși. Fie, deci, să se îndrepte cuvîntul meu de mulțumire în primul rînd către (Iisus Hristos) Acest bărbat sfînt, mai mult decît față de toți oamenii. Și dacă mai trebuie să laud pe cineva dintre ființele care nu se văd, de bună seamă se cuvine să adresez cuvînt de recunoștință aceluia care — în virtutea unei hotărîri superioare — a fost sortit să mă crească și să-mi fie ocrotitor încă din tinerețe, îngerului lui Dumnezeu, care mă hrănește din tinerețea mea (Geneză 48, 15), așa cum zice acel bărbat, prieten al lui Dumnezeu, gîndindu-se la îngerul său. De bună seamă că acel bărbat fiind un om mare, a avut un ocrotitor pe măsura lui, pe unul dintre îngerii mari, poate chiar pe îngerul «Sfatului celui mare» (Isaia 9, 6), pe Mîntuitorul comun al tuturor — pentru că, dată fiind desăvîrșirea lui, numai acesta îi putea fi ocrotitor. Eu nu cunosc prea bine acest lucru, însă un lucru știu, că oricare ar fi fost dintre îngerii cei mari, omul acesta îl cunoștea și îl lăuda. Cît despre noi, în afara conducătorului nostru comun, al tuturor oamenilor, lăudăm și pe acela care este fiecăruia în parte pedagog, de cînd erau copii. Pentru mine, acesta a fost în toate împrejurările, fără excepție, ca o dădacă și ocrotitor; eu și prietenii mei

nu ne-am cunoscut totdeauna interesul, am fost ca niște orbi, n-am știut mai dinainte ce drum să apucăm; el, însă, a văzut mai dinainte ceea ce era folositor sufletului nostru. De mult, ca și acum, m-a crescut, m-a învățat cele bune, m-a purtat ca și de mînă, iar mai presus de toate, m-a adus în preajma acestui bărbat, care nu era de același neam și sînge cu mine, casa lui nu se afla în preajma casei mele și nici vreun alt motiv nu aveam — dintre cele care fac pe oameni să se apropie și să devină prieteni — ca să mă atașez lui. Într-un cuvînt, atunci cînd nu ne cunoșteam și eram străini unul pentru altul, atunci cînd eram separați și îndepărtați unul de altul de țări, rîuri și munți, atunci m-a adus — în virtutea unei prevederi divine — la această confruntare, care avea să fie mîntuitoare pentru mine; cred că a prevăzut demult acest moment, din momentul nașterii și al primei mele educații.

Fără a lungi prea mult cuvîntul, deși aici voi ajunge chiar dacă voi încerca să nu spun totul și să trec cu vederea multe fapte, aș dori să menționez cîteva dintre cele mai importante.

V

Încă de la naștere noi am fost educați de părinți, într-o familie care trăia în rătăcire. Socotesc că nimeni nu s-a așteptat să fim eliberați din această stare, iar eu cu atît mai puțin, pentru că eram un copil fără de minte, fiu al unui tată superstițios. Dar, a urmat pierderea tatălui și starea de orfan, care a fost pentru mine începutul adevăratei cunoașteri.

Atunci, pentru prima dată, am fost trecut de partea Cuvîntului celui adevărat și mîntuitor; nu știu cum, mai degrabă obligat, decît de bunăvoie.

Ce discernămînt puteam avea pînă la 14 ani? Din acel moment, din momentul dezvoltării în mine a rațiunii, comună tuturor oamenilor, a început să mi se facă cunoscut Cuvîntul divin și aceasta este de mare importanță. Cînd mă gîndesc la trecutul meu, văd în acest concurs de împrejurări degetul Providenței: mai întîi au avut loc lucrările rătăcitoare, care puteau fi puse foarte bine pe seama vîrstei, a faptului că eram copil lipsit de înțelepciune; în această perioadă Cuvîntul divin nu mi s-a făcut cunoscut, pentru a nu fi dat în zadar. Apoi, a urmat dăruirea mea cu rațiune — dacă nu cu cea divină și pură, cel puțin cu frica inspirată de ea — atunci (mi s-a adresat) cuvîntul; cuvîntul divin și rațiunea umană au început (să lucreze) în mine: cuvîntul ajutînd cu puterea lui inefabilă, rațiunea fiind ajutată. Acest gînd mă umple de bucurie și de

teamă în același timp; mă bucur de cele realizate, însă mă tem ca nu cumva în cele din urmă să nu greșesc.

Iată, însă, că vrînd să expun în amănunțime rînduiala minunată care m-a adus în preajma acestui om — deși doar am schițat cele de pînă acum, fără pretenția de a-i fi adus lauda, mulțumirea și respectul cuvenit — cuvîntul meu s-a cam lungit; să-mi fie luate cele spuse ca o istorisire, o destăinuire sau ceva ce se poate exprima prin termeni și mai modești.

Mama, rămînînd singură după moartea tatălui și voind să ne dea o educație aleasă, așa cum se cuvenea unor copii de neam ales, a hotărît, după ce deja am fost instruiți în celelalte discipline, să ne trimită să studiem pe lîngă un retor, pentru a deveni noi înșine retori. Așa am și făcut. Se zicea că nu-ți trebuie mult timp pentru a ajunge retor; despre mine nu știu să se fi spus așa ceva — pentru că nu existau motive — nici n-aș fi vrut să zică cineva așa ceva. Dar, iată că divinul meu pedagog, cel care-mi veghea pașii și-mi purta de grijă, fără ca ai mei s-o gîndească sau eu s-o vreau, a inspirat pe unul dintre dascălii mei, căruia îi fusesem încredințat pentru a mă învăța limba latină; scopul meu nu era s-o cunosc desăvîrșit, ci numai atît cît îmi era necesar; acesta s-a întîmplat să cunoască puțin și legile. La inspirația (îngerului) m-a îndemnat să studiez (împreună cu el) dreptul roman. El s-a achitat strălucit de sarcina sa, iar eu m-am supus lui mai mult pentru a-i face plăcere, decît de dragul acestei discipline. Luîndu-mă, deci, ca discipol, a început să mă instruiască cu mult zel. A spus și o vorbă care s-a împlinit întocmai cu mine: a zis că studiul legilor îmi va fi cea mai bună armură — este exact cuvîntul pe care l-a folosit — fie că vreau să devin retor, asemenea celor care se întîlnesc prin tribunale, fie că vreau să devin altceva. A spus aceste vorbe, gîndindu-se, de bună seamă, la lucruri omenești, eu însă cred că a fost inspirat de pronia divină mai mult decît și-a închipuit. În sfîrșit, studiind și cunoscînd îndeajuns legile, acest fapt m-a determinat să călătoresc spre orașul Beirut, oraș care se află nu departe de aici, unul dintre cele mai romanizate orașe, locul unde se studiază aceste legi.

Cît despre acest bărbat sfînt, motive diferite îl împinseseră din Alexandria Egiptului, unde mai înainte își avusese căminul, și-l aduseseră în acest loc, întocmai ca pentru a ne întîlni. Nu aveam nici un motiv ca să vin aici și să mă atașez lui, pentru că în vederea desăvîrșirii studiului legilor era firesc să mă îndrept către Roma. Cum am ajuns aici? Guvernatorul de atunci al Palestinei a luat pe neașteptate, fără voia lui, des-

părţindu-l de soţie, pe cumnatul meu, soţul surorii mele, şi l-a dus cu ei în această ţară pentru a-l avea în preajmă şi pentru a împărţi cu el greul muncii de conducător al unui popor, pentru că cumnatul meu era jurist şi încă mai este. Acesta, mergînd cu guvernatorul, avea intenţia ca nu peste mult timp să-şi aducă lîngă el şi soţia, pentru că se despărţiseră în grabă şi fără voie şi dorea ca noi s-o însoţim.

Şi, iată că pe cînd ne gîndeam şi nu ştiam cum vom ajunge acolo, ni s-a prezentat un soldat cu porunca de a excorta pe sora noastră pînă la soţul ei şi să ne aducă şi pe noi împreună cu ea. Aceasta ne-a umplut inima de bucurie, iar pe sora noastră a determinat-o să plece la drum. A umplut de bucurie şi pe rude şi pe cei apropiaţi nouă, care făcuseră totul pentru binele nostru; cu toţii considerau că este necesar să mergem la Beirut, pentru a ne desăvîrşi în studiul legilor. Erau, deci, toate motivele să plecăm : datoria faţă de sora noastră, studiile noastre personale şi venirea soldatului, pentru că şi de el trebuie să amintesc. El ne punea la dispoziţie chiar mai multe vehicole publice decît ne trebuiau, şi permise de trecere mai multe decît erau necesare. Acestea erau raţiunile ştiute ale călătoriei; raţiunile neştiute, însă, şi cu mult mai importante erau cunoaşterea acestui om şi studiul disciplinelor referitoare la cuvînt şi la cele necesare mîntuirii sufletelor noastre, sub conducerea lui.

Prin urmare, nu soldatul, ci însoţitorul divin [12] la drum, acela care ne conduce şi ne păzeşte toată viaţa, ca într-o lungă călătorie, acela, după ce ne-a făcut să trecem prin celelalte oraşe şi prin Beirut, către care ne îndreptaserăm iniţial, ne-a adus şi ne-a stabilit aici. El a făcut totul pentru a ne ataşa acestui om, cel ce avea să fie cauza atîtor bunuri pentru noi.

După ce a reuşit să-i încredinţeze acestuia sarcina sa, abia atunci, probabil, s-a odihnit; nu pentru că ar fi obosit, pentru că neobosiţi sînt slujitorii lui Dumnezeu, ci pentru că ne-a încredinţat omului care era în stare să ne dea toată îngrijirea necesară.

---

12. Sf. Grigorie vorbeşte pe larg despre îngeri şi în deosebi despre îngerul păzitor. De bună seamă că şi în această privinţă trebuie să vedem un ecou al învăţămîntului lui Origen, a cărui angeologie şi demonologie sînt foarte dezvoltate (Vezi : J. Daniélou, *Origène*, Paris, 1948, p. 219—242; Steph. T. Bettencourt, *Doctrina ascetica Origenis seu quid docuerit de ratione animae humanae cum daemonibus*, Rome 1945). El este conştient că viaţa lui a fost încredinţată unui înger. Că nu întîmplarea oarbă i-a călăuzit paşii şi l-a adus în preajma dascălului său, ci această fiinţă nevăzută. Acesta îi va călăuzi şi paşii la întoarcerea în patrie (IV, XIX). Şi cum sufletele, desăvîrşindu-se prin practicarea virtuţii, trec din paza îngerilor în cea a lui Dumnezeu, crede că dascălul său se află deja în paza Îngerului celui de mare sfat, adică deja sub paza Cuvîntului lui Dumnezeu (V).

VI

Acesta ne-a primit cu plăcere încă din prima zi. (Zic) «întîia zi», pentru că (ziua întîlnirii cu acest om) pentru mine este prima, cea mai importantă dintre toate zilele mele, ziua în care a început să răsară soarele cel adevărat. La început ne-a tratat întocmai ca pe niște animale sălbatice, întocmai unor pești sau păsări prinse în curse sau în năvoduri, de care noi încercam să scăpăm și să fugim, să plecăm de la el pentru a ajunge la Beirut sau în patria noastră; a făcut totul ca să ne apropie lui: ne spunea tot felul de istorioare, pentru a îndepărta vălul (despărțitor), precum zice proverbul; lăuda, și pe bună dreptate, filosofia și pe cei care o iubesc, zicînd că numai aceia trăiesc frumos și duc o viață demnă de ființele înzestrate cu rațiune, care-și cunosc menirea lor. Aceștia știu să deosebească ceea ce este bine de ceea ce este rău, știu ceea ce trebuie să facă și de ceea ce trebuie să se ferească. Avea cuvinte de dispreț la adresa ignoranței și a celor ignoranți; despre aceștia zicea că sînt mulți, că au sufletul orbit și că trăiesc asemenea animalelor, că sînt niște rătăciți, că nu-și cunosc rostul, că nu știu și nici nu vor să afle ceea ce este bine și ceea ce este rău. Zicea că unii ca aceștia văd în bogăție, renume și prosperitatea trupului, bunurile cele mai de preț și că de aceea fac mare caz de acestea și le pun înainte la orice; de asemeni, prețuiesc în mod deosebit mijloacele prin care se poate ajunge la acestea: cariera militară și cea de avocat.

Spunînd astfel de cuvinte, ni se adresa destul de abil și nouă și zicea că am neglijat rațiunea, facultatea cea mai înaltă a spiritului. Nu-mi mai amintesc tot ce ne-a mai spus timp de mai multe zile cu gîndul de a ne face să îmbrățișăm filosofia. Am fost loviți ca de o săgeată de cuvîntul său încă din prima zi, pentru că era un amestec de blîndețe și seriozitate, de convingere și constrîngere. Cu toate acestea, noi ezitam să ne dedicăm filosofiei, dar nici nu puteam, și nu știu de ce, să ne îndepărtăm de el, atrași de cuvintele sale, ca de niște forțe nevăzute. Zicea, printre altele, că este imposibil a arăta Stăpînului tuturor cuvenita adorare — izvorîtă din acel sentiment propriu numai omului dintre toate viețuitoarele..., fără ajutorul filosofiei. Cu astfel de cuvinte și multe altele, ne-a imobilizat ca pe niște vrăjiți și ne-a fixat de el, nu știu cum, întocmai ca și cu o putere divină.

Totodată, ne-a înfipt și boldul prieteniei, ascuțit și pătrunzător, greu de respins, prin amabilitatea și tonul cu care ne vorbea. Se vedea că nu vrea să ne înșele și că din dragoste față de oameni și dintr-o bună intenție, voia să ne facă părtași ai bunurilor izvorîte din filosofie și de

celelalte bunuri cu care, mai mult decît pe ceilalți oameni, îl dăruise divinitatea; voia să ne facă părtași ai Dascălului dreptei credințe, ai Cuvîntului Celui mîntuitor care duce la desăvîrșire pe cei care I se atașează. Odată atașat Lui, nimeni nu mai poate să I se împotrivească, pentru că El este și va fi împăratul tuturor. El, însă, este ascuns și necunoscut de cei mulți, fie că ei depun eforturi să-L cunoască, fie că nu, și nu pot spune ceva precis despre El dacă sînt întrebați.

Acest om a pus în sufletul nostru, asemenea unei scîntei care mistuie totul, dragostea de Cuvîntul sfînt, care, prin frumusețea sa de nedescris, atrage la sine pe toți oamenii și-i face să arate dragoste față de el, prietenul și interpretul său.

Rănit adînc de această iubire, m-am lăsat convins să las la o parte dragile mele legi și să nu mă mai gîndesc la patrie, părinți și cei de aici, pentru care plecaserăm. Un singur lucru îmi era drag și mă preocupa: filosofia și interpretul ei, acest om divin. «Și sufletul lui Ionatan s-a atașat lui David» (I Sam. 18, 1). Aceste cuvinte le-am citit mai tîrziu în Sfintele Scripturi, însă sentimentul descris de ele l-am încercat mult mai înainte. Ionatan s-a atașat lui David nu numai trupește, ci și sufletește, cu elementul superior din el. Iar dacă se poate face o separare a elementelor văzute, sufletul nu poate fi constrîns la așa ceva, pentru că nimic nu-l poate despărți fără voia sa. Aceasta, pentru că este liber și necircumscris într-un anumit loc, nu poate fi închis ca într-o casă. Nimic nu-l împiedică să fie acolo unde vrea. Dar mai mult decît atît, el este acolo sau foarte aproape de locul unde se săvîrșesc lucrările care-i sînt proprii naturii sale. A gîndi altfel înseamnă a-i atribui un loc secundar (și a nu gîndi corect despre el).

Ceea ce s-a întîmplat cu mine este exact ceea ce s-a spus în aceste puține cuvinte: «Sufletul lui Ionatan s-a atașat sufletului lui David»; s-a atașat și, în virtutea celor zise, sufletele noastre nu vor putea fi constrînse și nu vor consimți să se despartă cu ușurință. Și dacă poate fi așa ceva, socotesc că poate rupe legăturile sfinte ale prieteniei nu cel inferior, ci cel superior, pentru că acela a provocat aceste legături sfinte. Nu se spune în Scriptură că sufletul lui David s-a atașat lui Ionatan, ci că sufletul acestuia din urmă a fost atașat. Cel superior fiind sieși suficient nu va căuta cu tot dinadinsul să fie atașat celui mai puțin bun decît el; cel inferior, însă, are nevoie de asistența celui mai bun decît el și, odată legat de acesta, simte nevoia de a-i rămîne atașat. Primul, rămînînd nemișcat în afara acestei comuniuni, nu suferă pagubă; celuilalt, însă, astfel de legături îi sînt folositoare.

Prin urmare, de cel superior depinde să formeze aceste legături, iar de cel inferior să le cultive, fiind constrîns să nu le rupă.

Pentru aceleaşi motive constrîngătoare, acest David ne ţine acum strînşi de el şi nu putem rupe aceste legături, chiar dacă am voi. Chiar dacă ne vom îndepărta de el, nu ne va slobozi sufletele, ci ne va ţine ataşaţi lui, după cuvîntul divin.

VII

Aşadar, după ce ne-a cercetat în fel şi chip, atunci cînd a ajuns la un rezultat bun, iar noi ne-am hotărît să rămînem lîngă el, a început lucrul, aşa cum face bunul agricultor, care are la îndemînă fie un teren necultivat şi neroditor, săturat de sare sau cenuşă, pietros sau nisipos, fie un teren care nu este întru totul steril, ba din contră foarte bun, dar lăsat în paragină, acoperit de tufe sălbatice şi greu de lucrat; sau cum face grădinarul iscusit, care altoieşte pe planta sălbatică, producătoare de fructe amare, lăstarul aducător de fructe bune; implantat pe tulpina arbustului sălbatic, altoiul creşte împreună cu acesta, se transformă într-o plantă unică în felul ei, o plantă ce poartă fructe pe un trunchi steril, aşa cum este cazul smochinului roditor altoit pe trunchiul smochinului sălbatic. Există, deci, două posibilităţi : fie că planta este sălbatică şi neproductivă, iar grădinarul, cu abilitatea sa, o face productivă, fie că planta este productivă, dar nefiind tratată după cuviinţă, adică nefiind curăţată, nici udată, se usucă, se sufocă de numărul mare de ramuri care cresc în dezordine, fără să ajungă la maturitate deplină şi să aducă roade, pentru că ramurile se stingheresc reciproc.

Aşa eram noi cînd ne-am ataşat acestui om. El, însă, asemenea agricultorului, ne-a arătat grija cuvenită; mai întîi, pentru că nu s-a mulţumit cu aparenţele, ne-a scormonit întocmai ca şi cu sapa fondul intim, prin diferite întrebări. Văzînd că acest fond nu este cu totul neproductiv, a scormonit în continuare şi a făcut totul pentru a-l face apt pentru aceasta. Spinii şi pălămida, iarba şi plantele sălbatice de tot felul, pe care sufletul nostru agitat le producea în dezordine şi din belşug, pe toate le-a tăiat şi le-a interzis.

Se apropia de noi în felul socratic; la început ne poticneam de cuvintele sale şi ne arătam îndărătnici, ca nişte cai sălbatici care trag în lături şi aleargă dezordonat, mai pe urmă, însă, cuvintele sale ne convingeau şi ne constrîngeau întocmai ca nişte zăbale. La început ne-a

venit greu să-i ascultăm cuvîntul, pentru că nu eram obișnuiți să urmăm sfatul rațiunii, deși ea este purificatoare.

Cînd ne-a pregătit îndestul și ne-a făcut apți să primim cuvintele dreptății, atunci le-a aruncat din belșug, ca într-un pămînt bine lucrat, afînat, gata să germineze semințele pe care le-a primit. Le-a aruncat cu toată grija, la momentul oportun, a folosit cuvintele care se cuveneau și a împlinit lucrul care trebuia. Tot ceea ce în suflet — fie prin natură sau datorită excesului de hrană — devenise aspru și îmi era străin, a fost îndepărtat cu delicatețe de cuvintele sale simple, care, măiestrit împletite, deveneau o tramă imposibil de destrămat.

Ne trezea din somnolență, dar nu avansa prea mult, pentru ca nu cumva din cauza lungimii sau subtilității celor spuse, să cădem în inactivitate. În felul nostru, eram lipsiți de judecată și foarte îndrăzneți; obișnuiam să acceptăm fără discernămînt tot ceea ce se spunea și contraziceam adesea pe acela care spunea adevărul.

El încerca prin discursurile de care am vorbit și prin diferite alte metode — pentru că filosofia are multiple aspecte — să ne obișnuiască să nu aprobăm sau să respingem la întîmplare o afirmație, ci după ce a fost cercetată cu luare aminte. Multe opinii aparent serioase și adevărate auziseră urechile noastre și le aprobaseră, deși ele erau mincinoase și viclene; el, însă, ne arată că fuseserăm înșelați și că aprobaserăm păreri care nu meritau. Auzisem și opinii serioase, pe care, însă, exprimate în cuvinte simple, le consideram minciuni nedemne de crezare și le respingeam; la îndemnul său, le-am cercetat cu atenție și aflîndu-le adevărate, am aprobat ceea ce mai înainte am respins.

Într-un cuvînt, ne-a învățat să cercetăm aprofundat afirmațiile și să nu ne limităm la aparențe — care puteau fi simple înșelătorii și sofisme — să vedem ce ecou au la cei din jurul nostru, să luăm aminte dacă nu cumva sînt falsuri, chiar dacă la prima vedere par a fi adevărate. Așa ne învăța să cercetăm cuvintele și afirmațiile. Nu o făcea în felul retorilor faimoșilor greci, care își pierdeau timpul cercetînd dacă în limba folosită s-a strecurat vreun cuvînt străin sau este curat grecească; acest studiu este fără importanță și nu este necesar. El, însă, învăța ceea ce este necesar atît grecilor, cît și barbarilor, celor înțelepți și celor neînțelepți, într-un cuvînt, pentru a nu lungi vorba referindu-mă la tot felul de ocupații — tuturor oamenilor, oricare ar fi felul lor de viață, pentru că toți oamenii se preocupă de ceva și cu toții trebuie să ia aminte să nu se înșele.

VIII

El forma atît partea superioară, cît și pe cea inferioară a sufletului [13]; pe cea superioară cu dialectica, pe cea inferioară cu științele naturii, atrăgîndu-ne atenția asupra măreției, minunăției și ordinii din lumea creată. Explica fiecare lucru : mai întîi vorbea despre natura lui, apoi îl desfăcea, foarte abil, în elementele sale și vorbea despre fiecare dintre ele. Analiza fenomenele și demonstra schimbările din lume cu argumente pe care, în parte, și le însușise de la alții, în parte le descoperise el însuși, ajungînd pe calea rațiunii la iconomia sfîntă a universului, la existența Ființei celei mai presus de fire. Ne învăța fizica, acea știință înaltă și admirată de toți, și celelalte discipline la fel de importante ca : geometria, dragă tuturor, ale cărei date nu pot fi puse la îndoială, și astronomia, știința înălțimilor. Pe toate acestea ni le vîra în cap, printr-un fel care îi era propriu. Făcea din geometrie fundamentul tuturor științelor, leagănul lor cel sigur, iar cu ajutorul astronomiei ne urca pînă la cele mai înalte ; cu fiecare lecție, ne urca întocmai ca pe o scară, pînă la cer.

IX

Gîndul cel mai important care îl muncea, gîndul care preocupă pe oricare om atunci cînd adună tot ceea ce este bun din toate disciplinele și în mod deosebit din studiul îndelungat al filosofiei, întocmai ca dintr-o grădină bogată, era acela de a sădi în noi dumnezeieștile virtuți morale [14], care duc la o stare de calm, de potolire a instinctelor.

---

13. După Origen, sufletele greșind au fost trimise de Dumnezeu în trupuri pentru a fi pedepsite. Odată cu trupul, sufletului i se adaugă și o parte inferioară, aceea în care se nasc poftele cele rele, instinctele și înclinările spre păcat. Sufletele se purifică prin efort continuu în practicarea virtuții. Această purificare începe aici pe pămînt, se continuă și se desăvîrșește în cealaltă viață. Atunci sufletul, împins de un impuls firesc se apropie și se unește cu Dumnezeu, devenind una cu el. Afirmînd acestea, Origen nu are concepție panteistă. Pentru că în acest proces de unire a sufletelor cu divinitatea ipostasele umane nu dispar. Vezi : Origen, *Comentar la Ioan*, 1, 16, în «Corpul berlinez» IV, p. 20.

Sf. Grigorie nu dă o indicație că ar susține teoria trihotomică a dascălului său, însă referitor la sufletul omenesc are o învățătură asemănătoare cu a acestuia. El vorbește despre o natură originară bună a sufletului, căreia i s-a adăugat o parte inferioară, în care se nasc înclinațiile cele rele. Printr-un efort susținut sufletul se scutură de această parte adăugată ulterior și se reîntoarce la puritatea sa naturală. Partea superioară a sufletului, aceea care trebuie să biruie, aceea pe care o cultivă cei desăvîrșiți, este rațiunea (νοῦς). Aceasta primește un alt element, pe duhul (πνεῦμα), care-l face părtaș divinității (III ; VIII/IX).

14. Purificarea inteligenței se face prin virtuți și în mod deosebit prin asceză (VII). Virtutea face pe om asemenea cu Dumnezeu (θεοείδεια) pentru că virtutea este comună omului și lui Dumnezeu, cu deosebirea că, pe cînd pentru om este ceva accidental, capabil de creștere și împuținare, pentru Dumnezeu virtutea este ceva care ține de însăși natura Lui. Prin virtute se ajunge la echilibru sufletesc și la liniște, omul nu mai este tulburat de nimic, devine ἀπαθής (IX). Dintre virtuți distinge în primul rînd prudența (φρόνησις), înțelepciunea (σωφροσύνη), dreptatea (δικαιοσύνη) și bărbăția (ἀνδρεῖα) (IX—XI). În rîndul al doilea urmează răbdarea (ὑπομονή) și dreapta credință (εὐσέβεια) (XII).

Într-adevăr, el încerca să ne lecuiască de dureri, să ne facă inaccesibili răului, să ne facă disciplinați, echilibrați, asemenea lui Dumnezeu și fericiți. Urmărind acest scop, încerca să ne modeleze felul nostru de a fi prin cuvinte blînde și înțelepte, care ne constrîngeau în același timp. Și nu numai cu cuvîntul, ci și cu fapta ne învăța, așa încît din privirea și contemplarea acestora, sufletul nostru dezordonat era corijat, se trezea de la starea de confuzie la alta de ordine și disciplină. Voia ca sufletul nostru să se contemple ca într-o oglindă, să vadă atît partea lui cea rea, irațională, — începuturile și rădăcinile relelor, locul unde se nasc în noi pornirile cele nesăbuite, cît și partea lui cea bună, rațională, izvorul celor bune, care, dacă ar domina, i-ar permite să rămînă calm și nevătămat. Văzînd toate acestea, în mod firesc, să îndepărteze și să respingă tot ceea ce se naște din principiul cel rău, toate josniciile care ne copleșesc și ne sufocă și anume: desfrîul, plăcerile, poftele, tristețea și frica și tot puhoiul relelor ce le urmează; să se împotrivească și să respingă aceste rele, chiar de la nașterea lor, să nu le lase să crească cîtuși de puțin, ci să le facă să dispară și să moară, iar pe de altă parte să cultive tot ceea ce este bun de la naștere și să întrețină pînă la desăvîrșire. În felul acesta iau naștere în suflet virtuțile dumnezeiești: înțelepciunea, care dirijează înclinările sufletului și împarte lucrurile în bune sau rele; cumpătarea, care reține doar ceea ce este bun de la început; dreptatea, care face să se dea fiecăruia ceea ce este al său; bărbăția, care le conservă pe toate.

Așadar, nu numai prin cuvinte ne învăța ceea ce este bun și ceea ce este rău, ceea ce trebuie făcut și ceea ce nu trebuie făcut. Pentru că, o știință este zadarnică și nefolositoare dacă cuvîntul este separat de faptă, așa încît cel înțelept nu face ceea ce trebuie făcut și nu evită ceea ce trebuie evitat, ci numai arată acestea; or, astfel de înțelepți mai vedem încă. Despre cumpătare zicea că este puterea care ne arată ceea ce trebuie ales și ceea ce trebuie evitat. N-avem nici o dovadă că filosofii ceilalți, mai ales cei mai noi (adică stoicii), care dealtfel sînt tari în cuvînt, au cunoscut-o. Eu i-am admirat adesea cînd spuneau că virtutea face pe om asemenea lui Dumnezeu și că omul înțelept este egal pe pămînt cu Dumnezeu. Ei vorbesc despre înțelepciune, dar nimeni nu face faptele ei, vorbesc despre cumpătare, dar nimeni nu învață ceva din cele ce spun ei. La fel fac și cu dreptatea și cu bărbăția. El discuta mai puțin despre virtuți, și mai mult ne îndemna la fapte, iar la fapte ne îndemna mai degrabă prin faptele decît prin vorbele pe care ni le spunea.

X

Eu rog pe filosofii de azi, pe care i-am cunoscut personal sau din auzite, să nu se supere de cele ce voi spune acum; să nu creadă cineva că ceea ce voi spune acum, spun din prietenie față de acest om și din ură față de ceilalți filosofi. Mai mult decît oricare altul, aș fi vrut să-i iubesc pentru discursurile lor, să-i laud eu însumi și să aud despre ei cele mai frumoase cuvinte. Însă aceasta este situația și din cauza lor este defăimat aproape de toți oamenii pînă și numele filosofiei. În ceea ce mă privește, aș fi preferat să rămîn un ignorant, decît să aflu ceea ce învață ei; cred că nici nu trebuia să mă apropii vreodată de ei. Știu eu, poate nu gîndesc eu corect. Să nu creadă cineva că spun toate acestea fiindcă am rețineri față de filosofii din afara lumii creștine sau pentru că vreau să laud pe acest om. Să fiți siguri că cuvîntul nostru nu va fi pe măsura faptelor sale și că nu poate fi vorba despre flatare. Nu ne înarmăm cu vorbe alese și nu invocăm motive ireale pentru a-l lăuda; nici cînd eram adolescent și învățam elocința populară de la un retor, nu-mi plăcea să laud și să flatez pe cineva împotriva realității. De aceea, nici acum, avînd intenția de a-l lăuda, nu cred că se cuvine să-i cobor pe alții pentru a-l înălța pe el; ba chiar aș vorbi rău despre acest om, dacă, pentru a-i face elogiul am compara viața lui sfîntă cu greșelile altora. Nu ne înșelăm în această privință. Eu voi spune doar ceea ce știu, fără a-l compara cu cineva sau a înșela pe cineva.

XI

Aș zice că el este primul și singurul care m-a convins să studiez filosofia grecilor și prin purtarea sa m-a convins să iau aminte la preceptele moralei și să mă conformez lor, pentru că ceilalți filosofi n-au reușit să mă convingă, dat fiind că învățau lucruri corecte, dar, din nefericire, nu le și puneau în practică. Desigur, la început nu i-am citit pe toți, ci numai pe cîțiva care se erijau în dascăli, dar toți își mărgineau filosofia la cuvinte. El, însă, a fost primul care m-a îndemnat prin cuvinte să studiez filosofia, după ce mai întîi m-a îndemnat la aceasta prin fapte. El nu se mulțumea să spună cuvinte studiate, ba uneori considera că nici nu trebuie să spună ceva, dacă cele spuse nu sînt spuse cu sinceritate și nu sînt puse în practică; încerca să se asemene cu omul corect descris de cuvîntul său, să fie — aș zice — prin viața sa, exemplu de om înțelept. Dar, pentru că mai înainte am spus că cuvîntul nostru urmărește să spună numai adevărul și că nu va fi copleșit de

sentimentalism, eu zic că el nici măcar nu era un filosof. Desigur, şi dacă aş spune aşa ceva, aş spune adevărul, dar pentru moment las la o parte toate acestea. Eu nu voi spune, deci, că el era un exemplu de filosof, un filosof perfect, dar că dorea foarte mult acest lucru şi că îşi dădea silinţa — peste puterile omeneşti — aş zice — să devină aşa ceva. Iar pe noi, pe de altă parte, se străduia să ne formeze în acelaşi fel, de a fi nu numai cunoscători ai poftelor, ci şi stăpîni ai lor; ne îndemna să facem fapte şi să spunem cuvinte potrivite, oferindu-ne odată cu teoria nu o mică parte din fiecare virtute, poate chiar virtutea întreagă, dacă am fi putut-o cuprinde. El ne constrîngea, dacă se poate spune aşa, să practicăm virtutea şi să ne conformăm viaţa impulsurilor sufletului. Ne îndemna să ne ferim viaţa de prea multe preocupări, de tumultul pieţii publice; ne îndemna să ne examinăm pe noi înşine şi să ne ocupăm de cele ce cu adevărat merită. Or, aceasta înseamnă a practica dreptatea, aceasta este adevărata dreptate, pe care unii filosofi au desemnat-o prin noţiunea de activitate personală singulară, despre care au zis că aduce fericirea atît celor ce o practică, cît şi celor ce se apropie de ei.

Într-adevăr, ce este mai propriu sufletului şi ce poate fi mai demn de el, decît să se ocupe de el însuşi, fără să privească în afară, fără să se ocupe de treburile altora, fără să flecărească — lucrul cel mai rău dintre toate — ci să privească introspectiv, spre propria sa viaţă, să se dedice sieşi şi să practice virtutea? Acest om ne forma în felul acesta să practicăm dreptatea şi ne obliga le aceasta, dacă trebuie să zic aşa. Ne îndemna să fim prudenţi, atenţi la sufletul nostru, să vrem să ne cunoaştem şi să încercăm a ajunge la ţinta propusă. Lucrul cel mai bun din cîte au spus filosofii, atribuit celui mai înţelept dintre ei, apare ca o poruncă prea înţeleaptă: *Cunoaşte-te pe tine însuţi.* Cei de demult au avut dreptate cînd au afirmat că această judecată este înţeleaptă şi că înţelepciunea este aceeaşi la oameni şi la Dumnezeu; că datorită ei sufletul ajunge să se privească întocmai ca într-o oglindă, că vede reflectîndu-se în ea înţelepciunea divină, că dacă intră în comuniune cu aceasta, urmează calea inefabilă care duce la îndumnezeire. Prin urmare, ne forma înţelepţi şi tari; înţelepţi prin faptul de a da prioritate sufletului, tari prin faptul de a pune în practică cele hotărîte de el, fără a ne îndepărta de bunăvoie sau din constrîngere de la ele, observînd cu tărie ceea ce s-a zis. Zicea că această virtute este aceea care face să fie ţinute hotărîrile.

XII

Totuşi, cu tot zelul său, el n-a reuşit să ne facă înţelepţi, cumpătaţi şi tari, din cauza moliciunii şi nepăsării noastre. Într-adevăr, noi nu posedăm nici una dintre virtuţile omeneşti sau divine, nici nu ne apropiem de ele, ba chiar sîntem departe de ele. Pentru că aceste virtuţi sînt foarte mari şi înalte şi la nici una nu se poate ajunge dacă Dumnezeu nu ne dă putere. Noi n-avem înclinaţii fireşti spre ele şi mărturisim că nu ne simţim în stare să ajungem la ele. Pentru că noi n-am făcut, din cauza moliciunii şi leneviei noastre, tot ceea ce trebuie să facă toţi cei ce doresc cele bune şi caută desăvîrşirea. Sîntem încă departe de a fi drepţi şi înţelepţi şi de a poseda vreuna din aceste virtuţi. Acest om admirabil, prietenul şi crainicul virtuţilor, ne-a făcut să le iubim demult cu cea mai aprinsă dragoste, singurul lucru, poate, care i-a fost posibil. El ne-a inspirat, graţie virtuţii sale, dragoste faţă de frumuseţea dreptăţii, al cărei chip de aur ni l-a arătat nouă, dragoste de înţelepciunea cea adevărată, de toţi căutată şi îndrăgită, dragoste de cumpătarea care face asemenea lui Dumnezeu, care aduce echilibrul şi pacea sufletului, dragoste de bărbăţia cea minunată, de răbdare şi mai ales nevoia lăuntrică de a adora pe Dumnezeu, despre care se zice că este mama tuturor virtuţilor pentru că ea este baza şi scopul tuturor virtuţilor; avînd-o pe aceasta, le dobîndim şi pe celelalte cu uşurinţă, acele virtuţi care învrednicesc pe omul credincios să devină prieten şi crainic al lui Dumnezeu; pentru că virtuţile îl fac demn şi curat şi-l însoţesc la Dumnezeu întocmai ca un bun cîrmaci şi un preot înţelept.

Scopul tuturor oamenilor nu este altul, după părerea mea, decît acela de a ajunge la asemănarea cu Dumnezeu, prin cuget curat şi de a rămîne întru el.

XIII

Ce să mai spun despre zelul său ca noi să ne însuşim învăţătura şi morala teologică şi cît era de circumspect în toate! Apoi, cît efort ne cerea nouă pentru a ne instrui temeinic în legătură cu tot ce s-a spus despre Dumnezeu, ca nu cumva să greşim în legătură cu lucrul cel mai important şi anume, în legătură cu Cel ce este cauza tuturor. Excludem doar scrierile celor care susţin că nu există Dumnezeu, nici Providenţă, ca unele care nu slujesc acestui scop. Voia să studiem şi să frecventăm operele tuturor filosofilor, fără a prefera sau dispreţui pe vreunul dintre

ei, fie el grec, fie barbar, ci să-i ascultăm pe toţi [15]. Acest sfat era foarte înţelept. Pentru că se temea ca nu cumva ascultînd şi preferînd pe vreunul, ca şi cînd ar deţine singur adevărul — lucru dealtfel imposibil — şi să ne rămînă la suflet, să ne modeleze precum vrea şi să ne facă adepţii săi, încît să nu ne mai putem debarasa de învăţăturile lui, aşa cum se întîmplă cu lîna muiată într-o vopsea ce nu se mai ia. Pentru că cuvîntul oamenilor este abil, pătrunde cu sofismele lui în urechi, se întipăreşte în minte şi se prezintă ca singurul adevărat, iar pe cei pe care îi convinge, îi face să-l iubească cu adevărat şi să nu-l scoată din sufletul lor, chiar dacă este mincinos şi înşelător; el îi ţine pe aceştia ca un vrăjitor, avînd în cugetul său chiar pe cel înşelat.

Sufletul omenesc este uşor de sedus prin cuvînt şi este gata să-şi dea asentimentul înainte de a cerceta faptele şi înainte de a formula judecăţi, fie din cauza năucirii şi a propriei sale slăbiciuni, fie din cauza subtilităţii raţionamentului; renunţă uşor la o cercetare atentă a faptelor şi se lasă pradă, fără mari dificultăţi, unor raţionamente şi păreri false, care rătăcesc atît pe cei care le emit, cît şi pe cei care le urmează. Şi aceasta nu este totul; dacă cineva ar vrea să examineze faptul dacă raţionează corect sau nu, părerea ce şi-a făcut-o nu-i permite aceasta, ci-l ţine legat de ea, întocmai ca un tiran neîmblînzit.

XIV

Oare, nu deosebirile de vederi sînt acelea care duc la certurile dintre filosofi ?, nu acestea ridică pe unii contra altora pentru că unii ţin una, alţii ţin alta? Toţi se vor filosofi şi pretind că sînt stăpîniţi mereu de acest gînd, fie că sînt la începutul contactului cu ea, fie că au practicat-o destul; mai mult, aceştia pretind că nutresc o şi mai mare dragoste pentru filosofie, după ce, să zicem aşa, au gustat-o, după ce au studiat-o îndelung, decît atunci cînd erau în drum spre ea, dat fiind că

15. Origen avea o admiraţie deosebită pentru filosofie. El însuşi avea o solidă formaţie filosofică, pe care a căpătat-o în deosebi la şcoala nu mai puţin celebrului Amonius Saccas. Vasta lui informare se reflectă în deosebi în lucrarea îndreptată împotriva lui Cels. O mulţime de termeni filosofici şi multe din cugetările filosofilor au intrat în sistemul său de gîndire. Astfel, termenii cu care se exprimă în legătură cu Dumnezeu şi lumea sînt — în cele mai multe cazuri — platonici. In probleme de antropologie şi morală se inspiră din Aristotel. Stoice sînt afirmaţiile sale în legătură cu originea şi reînnoirea lucrurilor, clasificarea elementelor sufleteşti, problemele vieţii morale. Celelalte şcoli, însă, au acţionat mai puţin asupra spiritului său.

Origen nu ascunde formaţia sa filosofică. El merge pînă acolo încît să declare, aşa cum făcuse înaintea sa Clement, că unii filosofi au descoperit pe cale raţională adevăruri conforme cu Legea lui Dumnezeu. El, însă, nu împărtăşeşte totdeauna entuziasmul lui Clement pentru înţelepciunea profană. Un argument care-l determină la aceasta este faptul că ea s-a arătat neputincioasă în corectarea moravurilor (*Contra lui Cels* VI, 3). Vezi G. Bardy, Origène, în «Dict. de Theol. Cathol.» 11, 1, col. 1511—1513.

la început erau fără experiență. Ei, însă, doar vorbesc așa, dar nu și iau aminte la cei de altă părere.

Nici unul dintre adepții vechilor filosofii n-a convins pe vreunul dintre adepții curentelor celor noi sau pe vreun peripatetician să îmbrățișeze ideile sale, ori invers; într-un cuvînt, nimeni n-a convertit pe nimeni. Pentru că nu este ușor să convingi pe cineva să-și schimbe părerile și să fie de acord cu tine; ar face aceasta dacă acest fapt s-ar fi întîmplat la început, înainte de a fi intrat în contact cu diferite curente filosofice, pe cînd sufletul său nu se preocupa de acestea. Atunci, însușindu-și părerea sugerată, s-ar fi opus, pentru aceleași motive, părerii la care ține acum. Așa cugetă dragii noștri filosofi greci prea abili în cuvînt și foarte doritori de dispute. Fiecare declară ca singura adevărată părerea pe care a cunoscut-o din întîmplare la început și consideră părerile celorlalți filosofi drept înșelăciuni și fleacuri. Nimic nu-i determină să-și schimbe părerile, nici dovezile, nici convingerea. Ca să spun adevărul, ei nu sînt conduși de altă rațiune, decît de zelul lor irațional, de nici o judecată în discernerea părerilor, decît de întîmplarea cea fără judecată; fiecare ține la părerile la care din întîmplare a ajuns la început și, ca și cînd ar fi înlănțuit de ele, nu mai poate da atenție și altora. Dar aceștia nici măcar nu încearcă să demonstreze rațional veridicitatea părerilor lor, să arate că opiniile adversarilor sînt minciuni, pentru că ei fără de minte s-au lăsat pradă în zadar părerilor la care au ajuns la început. Ei au dus la rătăcire pe discipolii lor în toate direcțiile și, ceea ce este și mai grav, în legătură cu cunoașterea și dreapta adorare a lui Dumnezeu... Ei rămîn în continuare, într-un anume fel, înlănțuiți în aceste păreri și nimeni nu poate să-i elibereze ușor de ele. Sînt asemenea unui smîrc de netrecut pe o cîmpie imensă, un smîrc care nu permite celor ce au căzut în el să se întoarcă, nici să-l traverseze pentru a se salva, ci îi ține în el pentru totdeauna. Sînt asemenea unei păduri imense, stufoase și înalte, în care intrînd un călător, este împiedicat să mai iasă din ea. El găsește mereu drumuri noi, se avîntă pe ele, gîndind că unul îi va permite să iasă din ea, face multe înconjururi, dar toate drumurile duc numai către interior, pentru că sînt drumuri numai ale pădurii. În cele din urmă, călătorul epuizat renunță să mai iasă din pădure, ca și cînd pămîntul ar fi acoperit de ea, ca și cînd pe pămînt n-ar fi vreun loc locuit și vrea să rămînă aici. Își face locuință și vede aici în pădure locul cel mai confortabil.

Acești filosofi mai sînt asemenea unui labirint care nu are decît o intrare. Intrînd cineva prin singura intrare care se vede, fără să bănu-

iască din afară încurcătura în care se avîntă, înaintează pînă la mijloc, admiră priveliștea ce se desfășoară înaintea ochilor, construcția foarte ingenios alcătuită, cu multe intrări și ieșiri, dar cînd vrea să iasă nu mai poate pentru că este închis înăuntru printr-un sistem întocmit cu abilitate. Dar eu aș zice că nu există un labirint atît de complicat, o pădure atît de deasă și un smîrc atît de înfricoșător, care să țină pe cei care s-au avîntat în ele, întocmai ca învățătura acestor filosofi, atunci cînd urmează întru totul părerea cuiva. Or, pentru ca să nu pățim același lucru, întocmai ca și cei mai mulți, acest om nu ne făcea cunoscută doar o singură școală filosofică, nu accepta ideea ca o singură doctrină să ne călăuzească, ci ni le făcea cunoscute pe toate. El însuși mergea cu noi, mergea înainte, ne ducea de mînă ca într-o călătorie, ca nu cumva să întîlnim în drum ceva întortocheat, ascuns și înșelător. Ca un adevărat maestru, cunoscînd totul, obișnuit cu totul, datorită faptului că frecventase îndelung școlile filosofice, cu capul sus, el arăta siguranța și întinzînd mîna îi aducea la suprafață, îi salva pe cei care se scufundau. El alegea de la fiecare filosof și ne oferea tot ceea ce era adevărat și folositor pentru credință și în același timp ne atrăgea atenția asupra a ceea ce era minciună.

XV

Ne sfătuia mereu să nu preferăm vreun filosof, nici măcar pe cel socotit de toți ca fiind cel mai înțelept, ci să dăm ascultare doar lui Dumnezeu și profeților Săi. El însuși explica și interpreta ceea ce este expus enigmatic și mai puțin clar în Sfintele Scripturi. (Cauzele obscurității unor texte) sînt multiple: fie că Dumnezeu nu s-a exprimat pe înțelesul tuturor, ca nu cumva cuvîntul divin să pătrundă gol și neacoperit în sufletul celor nevrednici; fie pentru că descoperirea divină, foarte clară și foarte simplă prin natura ei, ne apare mai puțin clară și chiar obscură din cauză că ne-am îndepărtat de Dumnezeu și ne-am dezobișnuit să-L înțelegem; fie pentru că Scripturile s-au scris într-un timp foarte îndepărtat, — eu n-aș putea să spun. În tot cazul, el explica și arunca lumină asupra a ceea ce era expus mai puțin clar, pentru că știa să asculte de Dumnezeu cu multă înțelepciune. Nu este exclus ca aceste descoperiri să nu aibă, prin însăși natura lor, nimic întortocheat și neclar pentru el, pentru că el este singurul dintre oamenii de astăzi, pe care îi cunosc personal sau din auzite, care și-a obișnuit sufletul cu lumina clară a descoperirilor lui Dumnezeu și este în stare să învețe și pe alții. Cred că Stăpînul tuturor, Care s-a sălășluit în profeți, prietenii

lui Dumnezeu, şi le-a insuflat fiecare cuvînt tainic şi divin, l-a onorat şi pe el a fi prietenul lui Dumnezeu şi interpretul acestor descoperiri.

Ceea ce s-a spus prin aceia doar în ghicitură, acelea se lămuresc prin acesta. Cele cîte a poruncit Dumnezeu prin aceia ca un stăpîn atotputernic, a dat acestuia să explice şi să lămurească. Astfel, dacă doreşte cineva să înveţe şi să se instruiască lîngă el, fie acesta cu sufletul asprit şi fără credinţă, se va simţi — să zic aşa — constrîns să rămînă cu el, să i se încredinţeze lui şi să asculte pe Dumnezeu.

Că el poate lămuri toate acestea se datoreşte, după părerea mea, faptului că este în comuniune cu Duhul Sfînt; de puterea Duhului Sfînt au nevoie atît cei ce profeţesc, cît şi cei care ascultă de profeţi, dacă Duhul însuşi care a vorbit prin el, nu i-a dat darul înţelegerii cuvintelor sale, aşa cum rezultă din spusele Sfintei Scripturi: «Cel care închide, acela poate să şi deschidă şi nimeni altul» (Isaia 22, 22; Iov 12, 14; Apoc. 3, 7). Deci, Cuvîntul divin este cel care deschide ceea ce este închis şi limpezeşte ceea ce este expus enigmatic. Acest om a primit de la Dumnezeu cel mai mare dar şi partea cea mai bună, din partea cerului, anume pe acela de a înţelege lucrurile lui Dumnezeu, ca şi cînd Dumnezeu i-ar vorbi, şi de a fi interpretul lor, de a le explica oamenilor, ca aceştia să le audă şi să le înţeleagă. De aceea, alături de el, nimic nu era de neexplicat, nimic ascuns şi inaccesibil; din contră, era posibil să studiem lîngă el orice cuvînt, venind de la barbari sau greci, orice cuvînt cu caracter tainic sau politic, divin sau omenesc, pentru că vorbea fără reţinere despre toate, iar noi scrutam totul, ne înfruptam şi ne umpleam sufletul de toate bunurile. Fie că era vorba de adevăruri mai vechi, fie de învăţături mai noi cărora li se poate da acest nume, noi stăruiam asupra lor şi găseam în ele admirabile surse de reflectare.

Într-un cuvînt, pentru noi era un adevărat paradis, replică a marelui Paradis al lui Dumnezeu, în care nu aveam îndatorirea să lucrăm pămîntul acesta de jos, nici să hrănim trupul şi să-l îngreuiem, ci ne preocupam să sporim însuşirile sufletului, întocmai ca pe nişte plante, pe care le-am sădit noi înşine sau au fost sădite în noi de Creatorul tuturor, spre bucuria şi desfătarea noastră.

XVI

Acesta a fost adevărat paradis al desfătării, bucuria cea adevărată, de care am avut parte în acest timp. Anii n-au fost puţini şi totuşi timpul a fost scurt, dat fiind că i se pune capăt odată cu plecarea noastră

de aici. Nu știu ce s-a întîmplat, nici nu știu ce am greșit că trebuie să plec. Nu știu ce trebuie să zic; sînt ca un al doilea Adam alungat din Paradis; am început să vorbesc, eu care trăiam fericit ascultînd în tăcere pe dascălul meu vorbind.

O, de-aș putea și acum să ascult în tăcere și de a nu face pe dascăl să asculte! Ce nevoie ar fi să spun toate acestea, dacă n-ar trebui să plec, ci să rămîn? Cred că acestea sînt urmările vechii amăgiri, iar pedepsele celor de demult mă așteaptă. Cred că iarăși mă arăt ca un nesupus, că iarăși îndrăznesc să calc cuvîntul lui Dumnezeu, acum, cînd trebuie să rămîn în preajma acestor învățături și să stăruiesc în ele. Mă duc, fugind de această viață fericită, așa cum a fugit acel om de la fața lui Dumnezeu și mă întorc în pămîntul din care am fost luat (Gen. 3, 19).

Deci, voi mînca pămînt în toate zilele vieții mele de acolo (Gen. 3, 14) și voi lucra pămîntul care nu-mi va rodi decît spini și pălămidă (Gen. 3, 18), sufletul îmi va fi copleșit de dureri și griji apăsătoare, după ce voi părăsi această ocupație bună și frumoasă. Mă întorc spre cele pe care le părăsisem, spre pămîntul din care am plecat, mă întorc la familia mea de aici de pe pămînt, mă întorc la casa tatălui meu; las pămîntul cel bun, despre care n-am știut la început că este patria mea cea bună, îmi las părinții pe care abia i-am cunoscut ca părinți ai sufletului meu, las casa în care părintele nostru își duce cinstit viața împreună cu ceilalți fii ai săi. Îi las fără rușine și cu nevrednicie și mă întorc iarăși acolo de unde am plecat.

Se spune că un fiu oarecare, după ce și-a luat partea de moștenire, cealaltă rămînîndu-i fratelui său, a părăsit pe tatăl său, voind să se ducă într-o țară îndepărtată. Acolo, ducînd viață destrăbălată, a risipit averea părintească. În cele din urmă, ajungînd sărac, s-a angajat să păzească porcii și, constrîns de foame, dorea să se înfrupte din hrana porcilor, fără să aibă parte nici de aceasta. Suporta, deci, pedeapsa vieții sale destrăbălate, a faptului că schimbase masa împărătească a tatălui său cu hrana porcilor și cu slujba de porcar, pe care nu le prevăzuse (Luca 15, 11—32).

Se pare că plecînd, noi vom avea o soartă asemănătoare acestuia, cu deosebirea că nu ducem cu noi toată averea care ne revine. Vom pleca, totuși, fără să luăm cu noi cele ce merită, ci pe cele ce nu merită, și lăsăm cu tine și lîngă tine cele ce ne-au plăcut și am iubit. De acum toate vor fi triste; pacea va fi tulburată de zgomot, viața liniștită și ordonată va fi înlocuită, ca de o grea robie, de dezbaterile din piețele

publice, de procese și de paradă. Nu va mai fi timp de preocupări superioare, nu vom mai vorbi despre revelația divină, vom vorbi despre treburile omenești — fapt considerat a fi un blestem, chiar și de un profet (Ps. 16, 4). Va trebui să abordăm problemele celor păcătoși. Acestea vor fi, într-adevăr, ca o noapte care urmează după zi (Apoc. 21, 23—25), ca întunericul după lumină, ca doliul după ziua de petrecere. În locul patriei ne primește o țară străină, în care nu ne va fi permis să cîntăm cîntarea cea sfîntă (Ps. 136). Cum să fac una ca aceasta într-o țară străină sufletului meu, într-o țară în care nu este posibil să te apropii de Dumnezeu? Desigur, îmi rămîne doar să plîng și să suspin, amintindu-mi de cele de aici, dacă și aceasta mi se va ierta. Se zice că odinioară dușmanii au atacat orașul cel mare și sfînt, în care era adorat Dumnezeu, și au luat în captivitate pe locuitorii lui, pe poeți și pe profeți. Țara în care au fost duși a fost Babilonia. Cei duși în țara aceea n-au voit să cînte cîntarea Domnului și să cînte psalmi și pămîntul întinat nici atunci cînd au fost rugați de stăpînii lor, ci și-au atîrnat instrumentele în sălcii și au plîns pe malurile rîului Babilonului. Eu cred că sînt unul dintre aceștia, desprins din orașul meu și din această patrie sfîntă. Aici, zi și noapte se aud poruncile sfinte, imnele, psalmii și convorbirile tainice, iar o lumină asemănătoare celei a soarelui strălucește continuu. În timpul zilei, noi trăim în ambianța sfintelor taine, iar noaptea gîndul nostru zboară la ceea ce sufletul văzuse și făcuse în timpul zilei.

Într-un cuvînt, atmosfera divină stăpînește peste tot aici. Dar eu sînt desprins de aici, sînt dus captiv în țară străină, unde nu mi se va permite să doinesc din fluier; întocmai ca aceia voi atîrna instrumentul meu în sălcii și voi fi acolo pe malul rîului și voi lucra lutul și n-am să mai cînt imne, gîndindu-mă la trecut. Și probabil că supus unui tratament aspru, voi ajunge să uit, să fiu despuiat de amintiri. Plecînd, deci, ca un captiv, împotriva voinței mele, robit de nimeni altul decît de mine, pe cînd aș putea rămîne, poate că nu voi călători în siguranță, poate că, ieșind din acest oraș sigur și liniștit și mergînd pe cale, voi întîlni tîlhari, voi fi prins, despuiat de veșminte, acoperit de multe răni și voi zăcea undeva aruncat, pe jumătate mort.

XVII

Dar de ce spun toate acestea? Pentru că există un mîntuitor al tuturor, purtătorul de grijă și doctorul celor ce sînt pe jumătate morți și

jefuiţi de tîlhari, Cuvîntul, ocrotitorul tuturor oamenilor. În noi rămîn germenii pe care îi aveam, pe care tu ni i-ai arătat, şi toate cîte am primit de la tine, regulile de bună purtare; cu acestea plecăm. Plîngem, desigur, pentru că plecăm, dar purtăm cu noi aceşti germeni. Poate că ne va izbăvi (Acela ce pe toţi îi ocroteşte). Poate că vom reveni cîndva la tine să oferim snopii şi fructele aduse de aceşti germeni. Acestea nu vor fi perfecte. Cum va fi posibil acest lucru? — dar faptele vor fi pe măsura străduinţelor noastre, dacă ne va ajuta Dumnezeu.

XVIII

Dar este timpul să-mi închei discursul. Am arătat destulă îndrăzneală în faţa celui care trebuia să tac. Am făcut aceasta pentru a aduce, după puterile noastre, prinos de mulţumire şi recunoştinţă. Poate că n-am spus nimic cum se cuvine, însă, cel puţin n-am tăcut cu desăvîrşire. Am şi plîns, aşa cum obişnuiesc cei ce se despart de prieteni. Poate că m-am purtat copilăreşte, de teama de a nu flata, de a nu mă arăta naiv sau afectat; nici eu nu mai ştiu.

În tot cazul, aş vrea să subliniez că în cuvîntul meu n-am inventat nimic, că am spus adevărul şi că cuvîntul a izvorît dintr-un simţămînt şi dintr-un gînd curat şi sincer.

XIX

Ridică-te, deci, dascăl iubit, roagă-te pentru noi şi slobozeşte-ne! Ne-ai salvat pe cînd eram lîngă tine, prin învăţăturile tale sfinte; salvează-ne cu rugăciunile tale şi cînd vom fi pe cale. Acum încredinţează-ne sau mai degrabă redă-ne lui Dumnezeu care ne-a adus la tine. Mulţumindu-I pentru cele ce a făcut cu noi, roagă-L să ne conducă şi în viitor, să vegheze fără încetare asupra noastră, să facă să răsune în mintea noastră poruncile Lui, să pună în noi frica Lui cea sfîntă, care va fi pentru noi cel mai bun îndrumător. Pentru că, plecînd departe, nu ne vom mai supune Lui cu aceeaşi libertate de care ne bucurăm lîngă tine. Roagă-L ca, despărţindu-ne de tine, să ne mîngîie El Însuşi cu trimiterea unui ghid bun, a unui înger însoţitor la drum. Roagă-L să ne readucă iarăşi lîngă tine. Numai acest lucru, mai mult decît orice, ne poate mîngîia.

EXPUNERE DE CREDINȚĂ [16]

P. G. col. 984

Există un singur Dumnezeu,
Tatăl Cuvîntului Celui viu, al înțelepciunii care (pe toate) le ține,
al puterii și al peceții [17] celei veșnice. (El este)
Părinte desăvîrșit al (Fiului) Celui desăvîrșit, Tatăl Fiului Cel Unuia născut.
(Există) un singur Domn,

985\. Fiul unicului (Dumnezeu),
Dumnezeu din Dumnezeu, pecete și chip al dumnezeirii,
Cuvîntul care împlinește (toate), Înțelepciunea care
a alcătuit totul și puterea care ține toată creatura;
Fiul adevărat al Tatălui Celui adevărat,
(Fiul) nevăzut al (Tatălui) Celui nevăzut,
(Fiul) neschimbător al (Tatălui) Celui neschimbător,
(Fiul) nemuritor al (Tatălui) Celui nemuritor,
(Fiul) veșnic al (Tatălui) Celui veșnic.
Există și un Duh Sfînt, Care își are existența de la Dumnezeu,
Care s-a arătat oamenilor prin Fiul;
chipul Fiului Celui desăvîrșit,
viața cea desăvîrșită și cauza desăvîrșirii celor vii;
izvorul cel sfînt al sfințeniei și dătătorul desăvîrșirii.
În El se descoperă Dumnezeu Tatăl, Care este întru toate
și, mai presus de toate,
și Dumnezeu Fiul, Care prin toate (se face cunoscut).
(Există) o Treime desăvîrșită, Care nu se desparte, nici nu se
deosebește prin slavă, veșnicie și putere.

988\. Pentru că în Treime nu este nimic creat, nici inferior, nici nu
este adăugat ceva care mai înainte n-a existat și s-a introdus ulterior.
Fiul n-a fost lipsit vreodată de Tatăl,
nici Duhul Sfînt de Fiul, ci totdeauna
Treimea a fost aceeași și neschimbată.

16\. Această expunere de credință este unul dintre cele mai vechi simboale. Însăși scurtimea pledează pentru vechimea lui. Se referă doar la persoanele Sfintei Treimi, la relațiile dintre ele și este perfect ortodox. Antichitatea creștină cunoaște multe astfel de simboale. Ele au stat la baza simbolului niceo-constantinopolitan. În legătură cu istoria și importanța lor, a se vedea studiile: C. P. Caspari, *Alte und neue Quellen zur Geschichte des Taufsymbols und der Glaubensregel*, în rev. «Christiana» 1879, p. 25—64; L. Froidevaux, *Les symboles*, în rev. «Recherches de Science Religieuse» 19, 1929, p. 193—247.

17\. Termenul grecesc este χαρακτήρ.

METODIU
DE OLIMP

METODIU DE OLIMP

1. Viața

Metodiu este unul dintre scriitorii bisericești despre a cărui viață cunoaștem foarte puține date. În lucrările sale nu găsim informații în acest sens, iar Eusebiu de Cezareea, în ale cărui lucrări găsim date referitoare la majoritatea personalităților care s-au remarcat de la începuturile Bisericii și pînă în vremea sa, îl trece cu vederea. Îi cunoaște opera, citează din ea, însă sub pseudonim [1].

Cele mai vechi informații despre Metodiu ni le dă Ieronim. În afară de faptul că îi menționează deseori numele, însoțit de apelativele «episcop» și «martir», în lucrarea sa intitulată: *De viris illustribus*, îl prezintă în felul următor: «Metodius a fost episcop al (orașului) Olimp din Licia, apoi al Tirului. El a scris cu multă competență o lucrare împotriva lui Porfiriu, *Banchetul celor zece fecioare*, o strălucită lucrare împotriva lui Origen, intitulată *Despre înviere*, și o alta, împotriva aceluiași, intitulată *Despre pitonisă*. A mai scris: *Despre liberul arbitru*, comentarii la Geneză și la Cîntarea Cîntărilor și multe altele care sînt mult gustate de lume. Pe la sfîrșitul ultimei persecuții sau, după cum zic alții, pe vremea lui Decius și Valerian, a murit ca martir în localitatea Chalcis din Grecia» [2].

Dacă nu toate datele furnizate de Ieronim au girul istoricității, mai presus de orice îndoială este faptul că Metodiu a fost episcop în orașul Olimp din Licia, de unde a trecut în orașul Tir și că a desfășurat o vastă activitate misionară, apologetică și literară. N-a fost episcop și în orașele Patra și Filipi, așa cum susțin unii autori moderni, întemeindu-și spusele pe afirmațiile lui Ieronim și pe faptul că locul acțiunii uneia dintre lucrările sale este o localitate cu numele Patra [3]. Este, de asemenea, sigur că a murit ca martir în anul 311, pe vremea împăratului Maximin Daia, și nu pe vremea lui Deciu [4].

---

1. E. Amann, *Mèthode d'Olympe*, în *Dict. de Theol. Catholique*, X, 2, col. 1606.
2. Ieronim, *De viris illustribus*, III, 63.
3. Cf. Pr. prof. Ioan G. Coman, *Patrologie*, București, 1956, p. 109.
4. Se știe că lucrarea lui Porfiriu, «Contra creștinilor», a fost scrisă pe la anul 270. Or, dacă acceptăm faptul că lucrarea «Contra lui Porfiriu» aparține lui Metodiu, nu se mai poate admite că acesta a fost martirizat în timpul persecuției lui Deciu (249—250), nici în timpul persecuției lui Valerian (care s-a terminat pe la anul 259). Afir-

2. Opera literară

Lucrările lui Metodiu de Olimp s-au păstrat în parte în limba greacă, în parte în limba slavonă, într-o traducere de prin sec. al XI-lea, transpusă în limba germană, făcută de N. Bonwetsch în 1891, iar multe dintre ele s-au pierdut.

a. **Banchetul.** Este singura lucrare care s-a păstrat integral în limba greacă. Așa cum reiese și din titlu, autorul vrea să imite celebrul *Banchet* al lui Platon, să vorbească despre iubire, dar nu despre iubirea profană, ci de cea pe care o inspiră Hristos celor care își consacră viața fecioriei. Tema este dezvoltată în felul următor : zece fecioare se întîlnesc în grădina Virtuții. Fiecare, una după alta, cîntă frumusețea, măreția, dar și dificultățile castității perfecte. Dintre toate, Tecla vorbește cel mai frumos, iar drept răsplată, Virtutea o încoronează. În continuare, ea compune un imn de 24 strofe, iar la sfîrșitul fiecărei strofe tovarășele ei cîntă refrenul : «Pentru Tine, Mire, mă păstrez curată și, purtînd torță strălucitoare, vin în întîmpinarea Ta».

Cîntînd fecioria, Metodiu vede în ea mijlocul cel mai sigur de a realiza desăvîrșirea și asemănarea cu Hristos. Nu disprețuiește, însă, căsătoria, ci din contră, o consideră un așezămînt voit de Dumnezeu, cu rostul de a da Bisericii mădulare și martiri.

b. **Aglaofon sau Despre înviere.** Lucrarea a fost păstrată în versiunea slavă și în multe fragmente grecești. Este scrisă, în bună parte, în formă de dialog. Acțiunea se desfășoară în Patra, în casa medicului Aglaofon. Acesta, împreună cu prietenul său Proclus, sînt origeniști convinși. Ei susțin ideea că trupul nu va învia, pentru următoarele motive : mai întîi pentru motivul că nu este ceva stabil, ci un loc de deplasare continuă a materiei ; în rîndul al doilea, pentru că este principiul răului, este «tunica de piele» cu care a fost îmbrăcat omul după ce a păcătuit, este carceră și cătușă pentru suflet și, ca atare, este și un nonsens să învieze, pentru că în felul acesta sufletul va fi condamnat la închisoare pe veci. Ceea ce va învia din actualul trup va fi doar forma, care va fi imprimată unui alt trup, unui trup deosebit de cel avut în această viață, unui trup duhovnicesc.

Metodiu, împreună cu prietenul său Memian, examinează punct cu punct afirmațiile interlocutorilor lor, încearcă să le combată, deși nu totdeauna în chip fericit, și să expună doctrina ortodoxă. Ei susțin în primul rînd ideea că trupul nu poate fi sediul răului, pentru că este

mația lui Ieronim că Metodiu a murit «pe la sfîrșitul ultimei persecuții» a făcut pe mulți să creadă că este vorba de persecuția lui Diocletian (311—312). Jean Stiltinck crede că ar fi vorba despre scurta persecuție din timpul lui Liciniu, pe la anul 320.

opera lui Dumnezeu ; în rîndul al doilea, că trupul fiind colaboratorul sufletului la săvîrșirea atît a binelui, cît și a răului, va învia, — desigur schimbat — înduhovnicit, pentru a primi împreună cu acesta răsplata pentru cele săvîrșite.

c. **Despre liberul arbitru.** Și această lucrare a fost păstrată atît în versiunea slavă, cît și în fragmente grecești. Lucrarea este expusă în formă de dialog ; un eretic valentinian susține că materia există din veșnicie, independentă de Dumnezeu și că este principiul răului moral și fizic. Acestuia îi răspunde un ortodox care demonstrează că materia nu poate fi sediul răului, că originea acestuia se află în libera alegere a omului, în neascultarea de voia lui Dumnezeu.

d. **Despre voința și despre lucrarea rațională.** Această lucrare, ca și cele ce urmează, a fost păstrată doar în versiunea slavă. Este o conferință în felul celor profane, în felul în care trebuie să-și ducă cineva viața. Combate lăcomia și îndeamnă la cumpătare.

e. **Despre bucate** și **Despre lepră.** Este vorba despre două lucrări mici, în care se tratează — în prima — despre prescripțiile legii mozaice, referitoare la deosebirea alimentelor, prescripții care, conform celor hotărîte la sinodul apostolic din Ierusalim, nu mai sînt obligatorii pentru creștini (Fapte 15), și în a doua, despre purificările legate de eventuala curățire de lepră. Cu această ocazie vorbește despre jertfă, despre jertfa prin excelență a Mîntuitorului și despre urmările ei.

f. Lucrările cu caracter exegetic s-au păstrat doar în fragmente, iar unele au fost pierdute în întregime. Dintre acestea menționăm :

1) *Despre lipitoare.* În lucrarea cu acest titlu, din care s-au păstrat mai multe fragmente, face exegeza a două texte din Vechiul Testament (Prov. 30, 15—16 ; Ps. 18, 2) și combate lăcomia.

2) *Despre creație.* Din această lucrare s-a păstrat un fragment în opera lui Fotie. Demonstrează creația în timp a lumii de către Tatăl și organizarea ei de către Fiul.

3) *Comentar la Iov.* S-au păstrat doar cîteva fragmente în catenele lui Nicetas.

4) *Comentarul la Facere* și *Comentarul la Cîntarea Cîntărilor* s-au pierdut în întregime.

g. S-au pierdut, de asemenea, lucrările : a) *Contra lui Porfiriu,* în care se combate scrierea acestuia îndreptată împotriva creștinilor ;

b) *Despre pitonisă,* lucrare îndreptată împotriva lui Origen, care susținea că duhul care s-a arătat lui Saul a fost duhul lui Samuil.

BIBLIOGRAFIE

a. Referitoare la viața și activitatea lui Metodiu de Olimp

1) Altaner B., *Patrologie*, Freiburg, 1938, p. 130.

2) Amann E., *Méthode d'Olympe*, în «Dict. de Theol. Cath.», vol. X, 2, col. 1606—1614.

3) Bardenhewer O., *Geschichte der altkirchlichen Litteratur*, II, Freiburg, 1914, p. 334—351.

4) Cayré F., *Précis de patrologie*, vol. 1, Paris, 1933, p. 273—275.

5) Coman, pr. prof. I. G., *Patrologie*, București, 1956, p. 109—111.

6) Epifaniu, *Panarion* LXIV, 11, 63, 67, 70.

7) Harnack A., *Altchristliche Litteratur*, vol. 1, 1893, p. 468—478; 898—900.

8) Ieronim, *De viris illustribus*, III, 83.

9) Pankov A., *Methodius, Bischof von Olympos*, în «Der Katholik», Mayence 1887, vol. 58, p. 1—113.

10) Puech A., *Histoire de la littérature grecque chrétienne* II, Paris, 1928—1930, p. 511—536.

11) Quasten J., *Initiation aux Pères de l'Eglise*, II, Paris, 1957, p. 154—163.

12) Ramsey W. M., *Methodius, Bischof of Olympos*, în «The clasical Review», 1893, vol. 7, p. 311—312.

13) Socrates, *Istoria bisericească*, VI, 13.

14) Ullrich Fr., *Entstehung und Entwicklung der Litteraturgaltung des Symposion*, Würtzburg, 1909.

15) Zahn Th., *Über den Bischofssitz des Methodius*, în «Zeitschrift für Kirchengeschichte», 1886, vol. 8, p. 15—20.

b. Referitoare la teologia lui Metodiu

1) Badurina T., *Doctrina S. Methodii de Olympio de peccato originali et de ejus effectibus*, Rome, 1942.

2) Biamonti A., *L'etica di Metodio d'Olimpo*, în «Rivista trim. di studi filos. e theol.», 1942, vol. 3, p. 272—298.

3) Bonwetsch G. N., *Die Theologie des Methodius von Olympus*, Berlin, 1903.

4) Farges S., *Les idées morales et religieuses de Méthode d'Olympe*, Paris, 1929.

5) Fendt L., *Sünde und Busse in den Schriften des Methodius von Olympus*, în rev. «Der Katholik», 1905, p. 24—45.

6) Pellegrino M., *L'inno del Simposio di S. Methodio Martire* (Università di Torino, publicationi della Facoltà di Lettere e di Filosofia, vol. X, fasc. 1, Torino, 1958).

c. Referitoare la istoria textului

1) J. de Meurs (Meursius) publică lucrarea *Despre liberul arbitru* în colecția «Variorum divinorum liber unus», Leydle, 1619, p. 89—110.

2) Lami J. reproduce textul în colecția intitulată: *Opera*, Florența, 1746, vol. 8, col. 725—731.

3) Combefis F. publică pentru prima dată la un loc lucrările cunoscute ca aparținînd lui Metodiu, în colecția: *Amfilochii Iconiensis, Methodi Patarensis et Andreae Cretensis, Opera omnia*, Paris, 1644, p. 284—476 (El n-a cunoscut *Simposionul* pe care l-au publicat aproape simultan Allatius și Poussines și puțin după aceea l-a publicat și el).

4) Allatius L. *Methodii ep. et mart., Convivum virginum*, Rome, 1656.

5) Poussines P., S. P. N., *Methodii ep. et mart., Convivum virginum*, Paris, 1657.

6) Combefis F., *Auctarium novissimus*, Paris, 1672, p. 64—162.

7) Gallandi folosește cele două ediții ale lui F. Combefis, în «Bibliotheca veterum Patrum», vol. 3, Venise, 1767, p. 663—832.

8) Migne, J. P. republică textul în «Patrologia graeca», vol. 18, col. 9—408.

9) Pitra, J. B., reuneşte un număr de fragmente inedite în *Analecta sacra*, vol. 3, 1883, p. 602—627 şi vol. 4, 1883, p. 201—209. El are meritul de a semnala existenţa unui manuscris care cuprindea opera lui Metodiu, tradusă în limba slavonă.

d. Traduceri ale textului

1) N. Bonwetsch traduce în limba germană textul slavon al operei lui Metodiu. Rezultatul muncii sale, care, acolo unde este cazul, este dublat de textele greceşti existente, este publicat sub titlul: *Methodius von Olympus, Schriften*, Erlangen şi Leipzig 1891. Textul *Banchetului* nu se află în această ediţie, pentru că lipseşte din varianta slavonă.

2) N. Bonwetsch republică opera lui Metodiu, luînd ca bază textul grecesc, completat acolo unde era cazul cu traducerea germană a textului slavon, în «Corpul berlinez», vol. 27, Leipzig, 1917.

3) S-a tradus separat în deosebi Banchetul şi Despre liberul arbitru.

— Clark W. R., în col. *Ante-Nicene Library*, vol. 16, Edinburg, 1869.

— Fendt L., în col. *Bibliotheke der Kirchenväter*, Kempten und München, 1911.

— Debidour V. H., în col. *Ancient Christian Writers*, vol. 27, 1958.

— Debidour V. H., *Le banquet* în «Sources chrétiennes», vol. 95, Paris, 1963.

METODIU DE OLIMP, BANCHETUL SAU DESPRE CASTITATE

Euboulion[5]: Ai sosit la timp, Grigorie, căci tocmai te căutam. Voiam să aflu ce a discutat Marcela și Theopatra cu celelalte fecioare cu care s-a întreținut în legătură cu rațiunile castității. Pentru că, zic unii, discuția a fost atît de frumoasă și exhaustivă, încît nici un aspect al subiectului n-a fost trecut cu vederea. Deci, dacă ai venit pentru altceva, amînînd cele plănuite pentru altădată, nu întîrzia acum să ne relatezi cum s-a desfășurat totul.

Grigorie: După cît se pare, nu este speranță; altul deja ți-a vorbit despre cele ce întrebi. Iar eu, socotind că n-ai aflat nimic, mă mîndream la gîndul că voi fi primul care îți relatează despre cele întîmplate. De aceea, m-am și grăbit să vin cît mai repede aici, pentru a nu fi întrecut de altul.

Euboulion: Curaj, norocosule, pentru că nimic precis n-am aflat despre cele întîmplate. Cel ce ne-a adus la cunoștință acestea, nu ne-a relatat nimic mai mult, decît că au avut loc discuții. Întrebat fiind cine și cum le-a purtat, n-a știut să spună.

Grigorie: Fie, fiindcă pentru aceasta mă (și) aflu aici. Voiți, însă, să ascultați tot ce s-a spus de la început sau numai ceea ce merită reținut și să las la o parte amănuntele ?

Euboulion: O, nu, Grigorie. Să ne spui totul, de la început; să ne spui unde a avut loc reuniunea, ce vin și ce mîncăruri s-au servit.

Grigorie: Euboulion, tu totdeauna ai fost meșter la cuvînt, totdeauna curios să afli totul și să arăți pe alții neîndemînatici.

Euboulion: Grigorie, nu se face să cauți gîlceavă acum; fă ce ți-am cerut, relatează-ne faptele de la început, așa cum au fost.

Grigorie: Ei, bine, să încerc. Mai întîi, însă, răspunde-mi: cunoști pe Virtutea, fiica Filosofiei ?

Euboulion: Desigur.

Grigorie: Ne-a invitat în grădina ei, așezată către Răsărit, pentru a culege fructele coapte; am mers eu — a zis Theopatra, căci ea m-a

---

5. După mărturia lui Epifaniu, Metodiu se mai numea și Eubulion.

informat — Procila și Tisiana. Ce drum rîpos, gloduros și de neumblat! Deci, pe cînd ne apropiam de grădină, ne-a întîmpinat o femeie în vîrstă, frumoasă, pășind liniștit, îmbrăcată decent, într-o rochie foarte strălucitoare, ca făcută din zăpadă. Era de o frumusețe dumnezeiască și prezența ei cu adevărat îți tăia răsuflarea. Pe fața ei se vedea atîta pudoare și seriozitate, și se citea atîta seriozitate și blîndețe, cum nu știu să fi văzut vreodată. Nu purta podoabe și nu avea pe ea nimic artificial.

Deci, venind ea foarte bucuroasă către noi, ca o mamă care nu ne-a văzut demult, ne-a îmbrățișat și ne-a sărutat pe fiecare în parte, zicînd: «Fiicele mele, cît de mult am dorit să vă introduc în livada nestricăciunii! Desigur, v-ați trudit destul pînă să veniți aici, și poate că șerpi diferiți v-au înfricoșat. Privindu-vă de departe, v-am văzut adesea abătîndu-vă din cale și m-am temut ca nu cumva alunecînd să vă rostogoliți în prăpăstii. Dar, slavă mirelui cu care v-am logodit, că, ascultînd rugăciunile mele, le-a împlinit întru totul.

Și pe cînd spunea ea aceste cuvinte, am ajuns la grădină — a zis Theopatra. Ușile erau încă deschise. Intrînd, am găsit deja acolo pe Tecla, pe Agatha și pe Marcela, gata de cină. Și Virtutea ne-a zis — a continuat Theopatra — «Veniți și așezați-vă și voi aici lîngă semenele voastre». Toate cele invitate eram, după cît îmi amintesc, în număr de zece. Peisajul era nespus de frumos și peste tot domnea o liniște profundă. Numai aerul, plin de razele curate ale luminii, se mișca ușor, iar o fîntînă, chiar în mijlocul grădinii, își tremura liniștit unda, care, transparentă și curată, curgea în șuvoaie, adăpînd din belșug tot locul și ieșind din albie ca dintr-un rîu.

Erau acolo pomi diferiți, încărcați de roade proaspete, de o frumusețe deosebită și livezi veșnic verzi, încărcate cu flori de tot felul și pline de gingășie, de la care se răspîndea discret o mireasmă foarte plăcută. Și cum în apropiere se afla un copac înalt, un vitex agnus castus, ne-am odihnit sub el, dat fiind că avea frunzișul și umbra foarte bogate.

E u b o u l i o n: Norocosule, (am zis), pare că îmi descrii o a doua grădină a paradisului.

G r i g o r i e: Ai dreptate. Deci, (a zis Theopatra), ni s-a oferit un ospăț cu tot felul de bunătăți, încît nu ne-a lipsit nimic din cele care plac. Și, intrînd Virtutea, a zis: «Fetelor, fecioare prea frumoase, mîndria mea, voi care îngrijiți cu mîinile voastre caste livezile neîntinate ale lui Hristos, pentru voi totul este pregătit deplin și din belșug. Ce vreau și ce aștept de la voi? Fiecare să rostească un cuvînt de laudă la adresa fecioriei. Să înceapă Marcela, pentru că stă pe primul loc și

pentru că este cea mai în vîrstă. Celei care va cîştiga întrecerea, vă promit că îi voi conferi cea mai rîvnită dintre diademe, împletită din florile pure ale înţelepciunii.

Discursul I : Marcela

I

Începînd, deci, Marcela, dacă îmi amintesc bine (cele spuse mie de Theopatra), a zis : «Lucru suprafiresc de mare, minunat şi slăvit este fecioria, iar dacă trebuie să mă exprim direct, urmînd Scripturilor, este sînul Bisericii, floarea, pîrga ei, este modul de viaţă cel mai bun şi mai frumos. De aceea şi Domnul promite celor ce şi-au păstrat fecioria, atunci cînd în evangheliii vorbeşte despre diferitele feluri de eunuci, că vor intra în împărăţia cerurilor. Căci castitatea este un lucru foarte rar şi greu de realizat de către oameni. Şi cu cît este dusă la un nivel mai înalt şi mai strălucitor, cu atît (mai mult) o pîndesc pericole şi mai mari. Ea presupune firi robuste şi nobile, care, strunindu-şi cu siguranţă pornirile, îşi îndreaptă vehicolul sufletului spre înălţimi, apoi trec cu ochii minţii de graniţele acestei lumi şi, aşezîndu-se pe bolta cerească, contemplă de aici direct Incoruptibilitatea însăşi, aşa cum ţîşneşte din sînurile imaculate ale Atoatecreatorului. Nu poate pămîntul să dea o astfel de desfătare ; ea numai din cer poate să izvorască. Pentru că, deşi Fecioria păşeşte pe pămînt, capul ei atinge cerurile. Cei care — avînd în vedere realizările ei, au dorit-o, dar s-au apropiat de ea neiniţiaţi, cu picioare murdare — aceia s-au întors de la jumătatea drumului, nerealizînd nimic demn de acest mod de viaţă.

Nu numai trupurile trebuie păstrate neîntinate, ci şi sufletele ; pentru că, templele nu sînt mai strălucitoare decît statuile care le ocrotesc. Sufletele fiind statuile trupurilor, acestea trebuie împodobite cu sfinţenia. Iar îngrijite şi sfinţite se fac mai degrabă atunci cînd ascultă fără lenevire cuvintele divine, pentru că sînt mereu aproape de adevăr, aproape de porţile înţelepciunii.

Sarea opreşte descompunerea cărnii (şi ucide toţi agenţii care o strică) ; în cazul fecioriei, toate pornirile trupului potrivnice raţiunii sînt strunite de bunele învăţături. În mod necesar, sufletul care n-a fost impregnat, ca de sare, de acestea, miroase şi face viermi. Este, de bună seamă, ceea ce mărturisea cu lacrimi regele David, cînd striga în munţi : «Rănile mele s-au împuţit şi au putrezit» (Ps. 38, 5), pentru că nu şi-a strunit pornirile cu sarea cugetelor celor înţelepte, ci, lenevindu-se, a fost învins de patimi şi s-a întinat de desfrîu. De aceea, în Levitic este

interzis a se aduce Domnului Dumnezeu ca olocaust vreo ofrandă care în prealabil n-a fost sărată cu sare (Lev. 2, 13).

Domnul ne-a dat o sare mult folositoare, anume, studiul duhovnicesc al Scripturilor, prin aleșii Săi, fără de care este imposibil ca sufletul să ajungă la Cel Atotputernic. Căci «voi sînteți sarea pămîntului» (Matei 5, 13) — a zis Domnul apostolilor. Prin urmare, se cuvine ca fecioara să fie totdeauna îndrăgostită de lucrurile frumoase, să se distingă între cei ce excelează prin înțelepciune, să nu cunoască trîndăvia și moliciunea, să facă numai binele, să gîndească la lucruri vrednice de feciorie și să îndepărteze din cuget murdăriile aduse de voluptate, ca nu cumva neglijînd o rană mică, aceasta să nască viermele desfrîului. Căci «cea necăsătorită poartă grijă de lucrurile Domnului, pentru ca să fie sfîntă și la trup și la duh», zice fericitul Pavel (I Cor. 7, 32—34).

Mulți dintre oameni cred că este inutil să asculte Cuvîntul, iar cînd îl ascultă, socotesc că îi fac un mare hatîr. Vai! Naturi becisnice și meschine, care se acoperă cu masca înțelepciunii! Se străduiesc să împlinească lucrurile mici în toate amănuntele lor și nu împlinesc întocmai lucrurile cele mari, care sporesc dragostea de castitate.

II

Gîndul fecioriei dat oamenilor este un dar extraordinar de mare, un dar făcut de ceruri, și de aceea n-a fost descoperit primelor generații (de oameni). Pentru că atunci omenirea era puțină și trebuia mai întîi să crească, să devină mulțime. De aceea, cei de demult, luînd de soții pe propriile surori, întru nimic nu se rușinau. Însă cînd s-a dat Legea, lucrurile s-au schimbat și un lucru care mai înainte părea bun a fost interzis ca rușinos și păcat, precum este zis: «blestemat să fie cel ce descoperă goliciunea surorii sale» (Lev. 18, 9; Ibid. 20, 17). Aceasta, pentru că Dumnezeu a dat neamului omenesc cele necesare la timpul potrivit, așa cum fac părinții cu fiii lor. Părinții nu-și încredințează fiii de la început pedagogilor, ci îi lasă mai întîi să zburde ca niște mînji, apoi îi trimit pe lîngă dascăli, care gînguresc împreună cu ei, iar cînd au lepădat apucăturile copilăriei, sînt trimiși la studii mai grele, apoi la altele din ce în ce mai dificile. Se cuvine să credem că la fel a tratat pe strămoșii noștri Dumnezeu, Tatăl universului. La început, încă pe cînd pămîntul nu era populat, omul era întocmai unui prunc; el a trebuit să crească și să se maturizeze. Dar, cînd pămîntul a fost populat de la un capăt la altul și omenirea s-a răspîndit destul de mult, Dumnezeu n-a mai lăsat pe om în starea de la început, pentru că El voia, trecîndu-l de la o stare la alta, să-l apropie cît mai mult de ceruri, să-l conducă la starea superioară a fecioriei și desăvîrșirii.

Astfel, pornindu-se de la unirea dintre frați și surori, o primă etapă în acest proces a fost luarea soțiilor din neam, apoi renunțarea la obiceiul propriu patrupedelor de a-și lua mai multe soții, evitarea adulterului și, în sfîrșit, îmbrățișarea feciorieî, starea în care omul a învățat să strunească pornirile trupului și să ancoreze fără teamă în regiunea senină a nestricăciunii.

III

Și pentru că ar putea îndrăzni cineva să reproșeze acestui cuvînt că nu este întemeiat pe Scripturi, să cităm din Cărțile Profeților pentru a scoate mai bine în evidență cele spuse mai înainte. Se spune în Vechiul Testament că Avraam a fost primul care a primit tăierea împrejur. Tăierea unei părți din trupul său, nimic altceva nu mi se pare că vrea să însemne decît că Avraam avea să evite a avea progenituri dintr-un trup ce este din același sînge cu al său; avea să însemne că nimeni nu avea voie să se împreuneze cu sora sa, aceasta fiind ca și propriul său trup. Dat fiind acest legămînt, apropierea și împărțirea patului cu surorile proprii au încetat de pe vremea lui Avraam, iar poligamia a fost interzisă din vremea profeților. «Să nu fii robit de poftele tale» (Înț. Sir. 18, 30), ne zice în Scriptură, pentru că «vinul și femeile vor rătăci pe oamenii înțelepți» (Ibid. 19, 2). Și în alt loc : «Izvorul apei tale să fie al tău și bucură-te împreună cu femeia cea din tinerețea ta» (Prov. 5, 10) ; cu alte cuvinte, renunță la faptul de a avea mai multe femei.

Ieremia numește fără ocolișuri pe cei ce se aprind după mai multe femei «cai nărăviți» (Ier. 5, 8), iar înțeleptul Solomon zice : «mulțimea urmașilor celor necucernici la nimic nu folosește, iar bastarzii nu vor dăinui» (Înț. 4, 3).

Dar, să nu zăbovim prea mult citind spusele profeților, fiindcă se cuvine să arătăm că înfrînarea succede monogamia, că suprimînd puțin cîte puțin plăcerile cărnii, în cele din urmă dispare cu desăvîrșire înclinarea firească spre împreunare. Este clar că la aceasta se referă (Înțeleptul) cînd zice : «Doamne, Părinte și Stăpînul vieții mele, nu mă lăsa pe mîna lor ; îndepărtează de la mine nălucirile ochilor mei ; pofta inimii și plăcerea cărnii să nu mă copleșească» (Înț. Sir. 23, 1, 4, 6). Iar în cartea intitulată «Înțelepciunea» se spune că Duhul Sfînt își îndeamnă deschis ascultătorii la viață cumpătată și înfrînare cînd zice acestea : «Este mai bună sterilitatea (dacă este) însoțită de virtute». Pentru că amintirea virtuții echivalează cu nemurirea — ea fiind cunoscută de Dumnezeu și de oameni — fiind prezentă, (oamenii) o cinstesc ; departe fiind, oamenii o regretă. Ea trece în eternitate încununată în lupta pentru recompensele cele nepieritoare (Înț. Sol. 4, 1 ș.u.).

IV

S-a vorbit, deci, despre perioadele (traversate) de omenire, începînd cu unirea dintre frați și ajungîndu-se la înfrînare. Rămîne (să se vorbească) despre feciorie. De aceea, pe cît este posibil, să încercăm a trata (și acest punct). În primul rînd, să spunem de ce profeții și drepții, care au învățat și săvîrșit atîtea lucruri frumoase, n-au lăudat-o, nici n-au îmbrățișat-o. N-au făcut aceasta pentru că acela care trebuia să dea această lecție trebuia să fie Domnul. El trebuia să ne învețe a ne despărți de oameni pentru Dumnezeu. Se cuvenea, deci, ca acest Prinț al preoților, Prinț al profeților și Prinț al îngerilor să fie numit și Prinț al fecioarelor. În antichitate omul nu era încă desăvîrșit și de aceea n-a putut să practice acest mod desăvîrșit de viață, adică fecioria. Creat «după chipul lui Dumnezeu», omul trebuia s-ajungă la «asemănarea» cu Dumnezeu. Pentru a realiza acest ideal, Cuvîntul a fost trimis în lume, a luat chipul nostru, a luat asupră-și păcatele noastre, pentru ca noi să putem îmbrăca iarăși chipul cel dumnezeiesc. Asemănarea cu Dumnezeu o realizăm atunci cînd, întocmai ca niște pictori abili, imprimăm vieții noastre trăsăturile vieții lui Hristos, atunci cînd urmăm drumul pe care El ni l-a arătat. De aceea, Hristos — Dumnezeu fiind — a îmbrăcat trupul nostru, ca noi să avem, întocmai ca un tablou expus privirilor, un model divin de viață, pe care să încercăm a-l imita. *El n-a gîndit într-un fel și a acționat în altul, nici n-a socotit anumite lucruri bune, dar a învățat altfel, ci ceea ce era cu adevărat bun și frumos, aceasta a învățat și a făcut.*

V

Deci, ce a făcut Domnul, Lumina și Adevărul venind în lume? Și-a păstrat curat trupul, împodobindu-l cu fecioria. De aceea, dacă vrem a deveni «asemenea» lui Dumnezeu, să ne ambiționăm a imita fecioria lui Hristos; făcîndu-se om, Cuvîntul a fost Prinț al fecioarelor, precum a fost și Prinț al păstorilor și Prinț al profeților Bisericii — ne asigură Ioan, ucenicul Său, cînd zice în cartea Apocalipsei că Domnul conduce corul fecioarelor : «Și iată am văzut Mielul stînd pe muntele Sion și împreună cu El o sută patruzeci și patru de mii (de aleși), care aveau înscris pe frunțile lor numele Său și al Tatălui. Și am auzit un vuiet venind din cer, un vuiet ca de ape multe și ca vuietul unui tunet puternic. Și vuietul pe care l-am auzit era ca al unor chitariști care cîntă cu chitarele lor. Și cîntă o cîntare nouă înaintea tronului și înaintea celor patru animale și înaintea bătrînilor. Și nimeni nu putea să învețe cîntarea, ci numai cele o sută patruzeci și patru de mii, cei răscumpărați de pe pămînt. Aceștia sînt cei ce nu s-au întinat cu femei, căci sînt verguri și ur-

mează pe Miel oriunde merge» (Apoc. 14, 1—4). Remarcăm mai departe cinstea înaltă la care este ținută fecioria de către Dumnezeu. «Ei au fost răscumpărați dintre oameni ca cel dintîi rod pentru Dumnezeu și pentru Miel și în gura lor nu s-a găsit minciună. Sînt fără prihană și urmează pe Miel, (zice Evanghelistul), oriunde merge» (Apoc. 14, 4—5).

(Evanghelistul) spune clar că numărul celor feciorelnici este limitat la o sută patruzeci și patru de mii, pe cînd numărul celorlalți sfinți este nelimitat. Iată ce spune cînd vorbește despre ceilalți sfinți : «Și am văzut o mulțime mare, din orice limbă, seminție și neam, pe care nimeni nu putea s-o numere» (Apoc. 7, 9). Prin urmare, dacă numărul celorlalți sfinți este nespus de mare, al fecioarelor este limitat.

Acesta, o Virtute, este cuvîntul meu despre feciorie, a zis (Marcela), și dacă am omis ceva, să completeze Teofila, care urmează (la cuvînt).

Discursul II : Teofila

I

Teofila (mi-a spus Theopatra) a zis : «Socotesc că este necesar — dat fiind că Marcela și-a început bine discursul, dar n-a epuizat complet tema — să încerc eu a face o concluzie cuvîntului ei. Cred că a explicat bine faptul că umanitatea a înaintat pas cu pas spre feciorie și că Dumnezeu a stimulat-o din timp în timp (pe această cale) ; socotesc, însă, incorectă afirmația că de acum înainte nu trebuie să se mai zămislească copii. Eu cred că reiese clar din Scripturi faptul că, recomandînd fecioria, Cuvîntul n-a oprit cu desăvîrșire nașterea de fii. Luna strălucește mai puternic decît ceilalți aștri, cu toate acestea, lumina celorlalți aștri nu este suprimată din cauza ei.

Să începem cu Geneza, pentru a da întîietate scrierii celei mai vechi. Hotărîrea și porunca lui Dumnezeu, referitoare la perpetuarea neamului omenesc se împlinește, incontestabil, încă și acum, iar Creatorul continuă să creeze. Este evident pentru oricine că Dumnezeu chiar și acum lucrează la modelarea lumii ; aceasta este și învățătura Domnului care zice : «Tatăl Meu lucrează pînă acum» (Ioan 5, 17).

Numai cînd rîurile vor înceta să-și preumble apele spre mare, cînd lumina se va despărți definitiv de întuneric — pentru că acum încă se mai desparte — cînd uscatul va înceta să mai producă fructe, tîrîtoare și patrupede, iar numărul mai dinainte prevăzut al oamenilor va fi împlinit, numai atunci va trebui ca oamenii să se abțină de la procreare. Dar pentru moment este necesar ca omul să colaboreze la (crearea) chipului lui Dumnezeu, pentru că lumea încă se formează și creația ei continuă. S-a zis : «Creșteți și vă înmulțiți» (Gen. 1, 28), iar porunca Creatorului

căruia îi datorăm și noi existența, nu trebuie să ne dezguste. Căci principiul nașterii oamenilor este împreunarea bărbatului cu femeia; în virtutea unei puteri nevăzute, «osul din oase (le noastre) și carnea din carnea (noastră)» devine un om nou, creat de același meșter. În felul acesta trebuie să presupunem că se împlinește cuvîntul: «acesta este os din oasele mele și trup din trupul meu» (Gen. 2, 23).

II

Probabil că acest lucru îl simboliza și extazul adus asupra primului om în timpul somnului; el prefigura atracția bărbatului către femeia sa cînd, cuprins de dragostea procreației, lasă ca iarăși să se desprindă ceva din oasele și din carnea sa, să fie creat, așa cum am spus, alt om.

Pentru aceasta, pe bună dreptate s-a spus că (bărbatul) «va părăsi pe tatăl și pe mama sa» (Gen. 2, 24); atunci, uitînd de toate, cînd plin de iubire se unește cu femeia sa, îi oferă Creatorului Dumnezeu coasta pentru a i se lua, pentru ca din fiu ce era, să se arate la rîndul său tată. Deci, dacă și acum Dumnezeu continuă să creeze pe om, nu este oare o îndrăzneală prea mare să arăți scîrbă față de procreare, de care cel Atotputernic nu se rușinează atunci cînd face (copilul) cu mîinile Sale cele nepătate? Căci, «înainte de a te fi format tu în pîntecele mamei (tale), Eu te-am cunoscut», zice lui Ieremia (Ier. 1, 5), iar Iov întreabă: «N-ai modelat Tu din lut ființă vie și capabilă să vorbească și ai așezat-o pe pămînt?» (Iov, 38, 14), apoi rugîndu-se stăruitor, adaugă: «mîinile Tale m-au făcut și m-au zidit» (Ibidem 10, 8). Deci, nu este oare absurd să se interzică relațiile intime dintre soți atunci cînd ne așteptăm ca și după noi să existe martiri și adversari ai celui rău, pentru care — așa cum ne-a promis Cuvîntul — zilele îi vor fi scurtate? (Matei 24, 22). Pentru că, dacă de aici încolo — așa cum ai spus tu — procrearea este considerată de Dumnezeu ca un fapt rău, pentru care motiv cei care se vor naște, împotriva poruncii și voinței divine, vor putea să stea bineplăcuți înaintea lui Dumnezeu? Căci în mod firesc, cel ce s-a născut împotriva acestei voințe nu este bineplăcut lui Dumnezeu; este asemenea unei monede emise împotriva voinței și poruncii autorității. Aceste raționamente ne fac să nu dăm oamenilor posibilitatea să aibă urmași.

III

Întrerupînd-o, Marcela a zis: «O, Teofila, faci o mare greșeală, care vine împotriva celor ce ai spus pînă acum. Crezi că ai rezolvat fără noi o problemă atît de mare? Îmi vine în minte o întrebare pe care, preaînțeleapto, cineva ar putea-o formula cîndva: Ce zici de (copiii) născuți împotriva legii, din desfrîu? Tu ești de părere că este imposibil să vină

cineva pe lume, dacă nu este adus ca de mînă; și dacă Dumnezeu nu-i face un cort? Să nu invoci pasajul din Scriptură, unde se spune: «copiii adulterinilor nu ajung la termen» (Înțel. lui Sol. 3, 16) pentru că (aceeași Scriptură) te va îndepărta cu blîndețe, zicîndu-ți: «În nașterile duse la bun sfîrșit vedem adesea, ca pe un fruct copt la timp, pe cei concepuți în legături nelegitime» (?). Dacă, sofisticînd, ai zice: «Ascultă tu expresia «nu ajung la termen»; ea se referă, după mine, la o neîmplinire în raport cu dreptatea învățată de Hristos». Atunci ți s-ar spune: «O, draga mea, foarte mulți dintre cei născuți dintr-o legătură nelegitimă nu numai că n-au fost socotiți nedemni de a fi admiși în numărul fraților, dar adesea au fost desemnați conducători ai acestora». Prin urmare, fiind clar și toată lumea știind că și cei concepuți din desfrîu ajung la maturitate, nu trebuie să credem că Duhul a vorbit despre zămisliri și nașteri (trupești), ci — pe cît se pare — a vorbit despre cei care păcătuiesc față de adevăr, despre cei care prin învățăturile lor falsifică sensul Scripturilor, dînd naștere unei înțelepciuni nedesăvîrșite, amestecînd rătăcirea cu pietatea.

Acum, îndepărtat fiindu-ți și acest argument, răspunde(-ne) dacă și cei care se nasc din desfrîu sînt bineplăcuți lui Dumnezeu. Căci ai zis că este imposibil ca copilul să ajungă la bun sfîrșit, dacă Domnul nu-l plăsmuiește și nu-i dă viață».

IV

Teofila, ca și cînd ar fi fost prinsă de mijloc de un adversar puternic, s-a pierdut și abia ținîndu-și răsuflarea, a zis: «Draga mea, pentru a răspunde întrebării tale este nevoie de un exemplu, pentru ca să vezi încă și mai bine că puterea creatoare a lui Dumnezeu, care pe toate le străbate, ia parte în mod deosebit la nașterea oamenilor, făcînd să crească ceea ce este semănat în pămîntul roditor. Căci n-are vină ceea ce este semănat, ci cel care, sclavul plăcerii de o clipă, și-a lăsat sămînța în ogor străin.

(Pentru a înțelege) aducerea noastră la viață, imaginează-ți o clădire asemenea unei case, care-și are intrarea așezată în apropierea unor munți înalți; de la intrare, această casă se prelungește mult în jos, iar în partea din dos este rotundă și că aici are multe ferestre.

— Mi-o imaginez, a zis Marcela.

— Să presupunem că, stînd înlăuntru, un meșter lucrează statui; imaginează-ți că argila îi este din belșug furnizată din afară, pe ferestre, de mai mulți oameni, dintre care nici unul nu vede pe meșter. Să mai presupunem că această casă a fost acoperită de ceață și de nori și că cei de afară nu văd nimic afară de ferestre.

— Presupun şi aceasta, a spus ea.

— Mai presupune că fiecăruia dintre lucrătorii care trudesc împreună la aprovizionarea cu argilă, i-a fost rezervată o singură fereastră şi că, ducîndu-şi argila, el trebuie s-o depună doar prin această fereastră şi să nu se atingă de celelalte. Dacă cineva încearcă, din curiozitate, să deschidă pe cea destinată altuia, este ameninţat cu focul şi biciul.

— Admit şi aceasta.

— Ce se întîmplă înăuntru ? Acestea : înlăuntru, modelatorul trece de la o fereastră la alta, ia argila pe care o găseşte şi o modelează, iar după o perioadă de (cîteva) luni, o redă celor din afară prin aceleaşi ferestre. El are poruncă să prelucreze fără rezerve tot lutul bun de modelat, chiar dacă o parte din acesta a fost introdus de cineva, în chip condamnabil, pe altă fereastră decît cea care i-a fost destinată. (Materia n-a greşit cu nimic, de aceea, ca una care este fără de vină, trebuie să fie prelucrată şi modelată). Însă cel care, împotriva poruncii, a introdus materialul prin fereastra care nu-i aparţine, va fi pedepsit ca un nemernic încălcător al legii. De aceea, nu trebuie să condamnăm lutul, ci pe cel care a făcut acea faptă nelegiuită, pe acela care, din cauza necumpătării, a introdus (materialul) pe furiş sau cu forţa prin altă fereastră.

— Foarte adevărat vorbeşti.

V

Acum, deci, făcute fiind aceste presupuneri, este timpul, o, prea înţeleapto, să legi această imagine de cele deja spuse mai înainte ; să compari cele petrecute în clădire cu faptul naşterii ; intrarea clădirii, care este în apropierea munţilor, sugerează coborîrea şi trimiterea sufletelor din ceruri în trupuri ; ferestrele preînchipuie sexul femeiesc ; meşterul preînchipuie puterea lui Dumnezeu care, folosindu-se de firea noastră, precum a spus, în procesul procreaţiei ne modelează pe noi, oamenii, înlăuntru, în chip nevăzut, făcînd pentru suflete hainele (pe care le vor purta). Cei care aduc lutul preînchipuie (sexul) bărbătesc... Participînd, să zicem aşa, la procesul creaţiei lui Dumnezeu, sămînţa umană nu trebuie socotită a fi ceva rău.

Meşterul prelucrează tot ceea ce îi stă la dispoziţie şi nici unul din lucruri nu trebuie considerat a fi rău în sine ; *un lucru devine bun sau rău prin folosinţa care i se dă.* Făcînd ceva bun, lucrul se arată a fi şi el bun ; făcînd ceva urît şi neruşinat, lucrul se arată a fi rău. Cu ce este de vină fierul, care are menirea să fie folosit în agricultură şi în alte munci folositoare, dacă alţii au făcut din el arme cu care să se ucidă în lupte ? Cu ce este de vină aurul, argintul, arama şi în general toate me-

talele ușor de prelucrat, dacă cei nerecunoscători față de creatorul lor se închină statuilor făcute din ele ?

Să presupunem că cineva ar aduce, spre a fi prelucrată, lînă furată. Meșterul o prelucrează și se gîndește doar la un singur aspect : anume, dacă lîna merită a fi prelucrată. El nu aruncă nimic din ceea ce ar fi folositor, pentru că faptul că provine din furt n-o face de mai mică valoare, dat fiind că ea este (lucru) neînsuflețit. Prin urmare, ea trebuie prelucrată și înfrumusețată, iar hoțul trebuie pedepsit. Asemenea acestuia, trebuie chinuiți și pedepsiți cei ce distrug căsătoriile, surpă bunul mers al vieții și ard de dorința împreunării, pentru că murdăresc actul procreării, intrînd în grădini străine; însă sămînța, ca și mai înainte lîna, trebuie să capete formă și viață.

VI

Și de ce trebuie să mă folosesc de atîtea exemple și să lungesc discursul ? De bună seamă că natura n-ar putea săvîrși o lucrare atît de complexă într-un timp atît de scurt, fără o cooperare divină. Căci cine dă tărie oaselor ? Cine leagă cu nervi membrele așa fel încît ele să se poată întinde și îndoi de la încheieturi ? Cine transformă seva inițială în sînge și lutul în carne, dacă nu Dumnezeu, Cel mai strălucit dintre meșteri ? El ne creează pe noi, oamenii, chipul Său rațional și însuflețit, modelîndu-ne ca pe o ceară, în pîntecele mamei, din infime semințe lichide. Cine este cel care poartă de grijă ca embrionul să nu fie asfixiat de lichid și de strînsoarea pereților (între care stă) ? Și cine transformă după naștere (pe copilul) firav și mic într-un (om) mare, (dîndu-i) frumusețe și putere, dacă nu — precum am zis — Dumnezeu, Cel mai strălucit dintre meșteri, care își transpune (în fapt) ideile prin Hristos, puterea Sa creatoare ?

Iată de ce, ne spun Scripturile de Dumnezeu inspirate, că copiii, chiar dacă se nasc din desfrîu, sînt încredințați îngerilor păzitori. Căci, dacă s-ar naște împotriva voinței acelei fericite naturi divine, cum ar mai fi ei încredințați îngerilor pentru a-i crește cu multă răbdare și blîndețe ? Și cum vor acuza copiii, plini de curaj pe părinții lor, chemîndu-i la judecata lui Hristos și vor zice : «Doamne, Tu nu ne-ai refuzat această lumină care strălucește peste toți ; aceștia, însă, ne-au expus morții, disprețuind porunca Ta. Pentru că s-a zis : «Copiii născuți din împreunări nelegitime își vor acuza părinții de nelegiuire la judecată» (Înț. Sol. 4, 6).

VII

Dar nu este exclus să se găsească cineva care să facă pe cei cu mai puțin spirit critic și mai puțin avizați să creadă că acest veșmînt de carne al sufletului, implantat de oameni, se formează de la sine, împo-

triva voinţei lui Dumnezeu; în nici un caz, astfel de oameni nu vor fi crezuţi, dacă vor învăţa că substanţa sufletului este semănată odată cu trupul muritor. Pentru că numai cel Atotputernic insuflă ceea ce este nemuritor şi veşnic tînăr, El fiind singurul creator al celor nevăzute şi netrecătoare. Căci zice Scriptura: «A suflat peste chipul său suflare de viaţă şi s-a făcut omul suflet viu» (Gen. 2, 7). Nu omul ca atare, ci pe acei meşteşugari care nu cunosc pe propriul lor creator şi meşteresc, pentru pierderea oamenilor, statui cu chip de om, îi acuză Cuvîntul în cartea Înţelepciunii, unde se zice : «Inima lor este de cenuşă şi speranţa lor este de mai mic preţ decît pămîntul, viaţa lor de mai mică cinste decît a lutului, pentru că ei nesocotesc pe Cel care i-a făcut, Care le-a dat suflet lucrător şi le-a inspirat duh de viaţă» (Înţ. Sol. 15, 10 ş.u.). Prin urmare, Dumnezeu este creatorul tuturor oamenilor şi de aceea, după afirmaţia Apostolului, «El vrea ca toţi oamenii să se mîntuiască şi la cunoştinţa adevărului să vină» (I Tim. 2, 4).

În sfîrşit, pentru că acest aspect a fost elucidat, se cuvine să vorbim şi despre celelalte. Atunci cînd cineva va şti cu exactitate ce se întîmplă în cazul omului, nu va mai arăta dezgust faţă de procreare, chiar dacă va prefera şi va lăuda castitatea. Pentru că nu înseamnă că trebuie să socotim amare pe celelalte (alimente), chiar şi pe cele amestecate cu dulceaţa fructelor, dacă mierea este mai dulce şi mai plăcută decît ele. Referitor la această afirmaţie, voi aduce drept garanţie mărturia lui Pavel, care zice : «Cel care-şi mărită fata bine face ; şi cel care n-o mărită face şi mai bine» (I Cor. 7, 38). Recomandînd partea cea mai bună, Cuvîntul n-a interzis cealaltă (cale), ci a lăsat pe fiecare să aleagă ceea ce i se cuvine şi-i este folositor. Aşa se face că unii au ales viaţa de familie, iar alţii fecioria, viaţa scutită de plăceri, care duce trupul în starea îngerească, în care nimeni «nu se mărită, nici nu se însoară» (Matei 22, 30), după cuvintele nemincinoase ale Domnului. Abstinenţa neprihănită, care are promisiunile împărăţiei cerurilor, nu se aşteaptă de la toţi, ci numai de la cei care pot să conserve floarea totdeauna proaspătă şi pură a fecioriei. Asemenea unei livezi, parfumată de flori de diferite feluri, Biserica — după cuvîntul profetului — este încununată nu numai de florile castităţii şi cumpătării, ci şi de florile rezultate din căsătorie. Căci (este zis) : «Împodobită cu haine diferite, cu marginile de aur, regina a stat de-a dreapta mirelui» (Ps. 45, 10).

Aceasta este, o, Virtute, contribuţia pe care ţi-o ofer, după puterea mea, în legătură cu problema castităţii. Acestea zicînd Teofila — a relatat Theopatra — un murmur blînd s-a auzit printre fecioare, care au lăudat discursul. Cînd s-au liniştit şi s-a aşternut tăcerea peste tot, s-a ridicat Thalia, pentru că ea fusese rînduită să ia cuvîntul a treia.

Discursul III : Thalia

I

Socotesc că luînd imediat cuvîntul, ea a zis : «După părerea mea, tu, Teofila, ne depăşeşti pe toate în cuvînt şi faptă şi în privinţa înţelepciunii nu eşti faţă de nimeni a doua. Nimeni n-ar putea reproşa ceva discursului tău, chiar dacă ar fi pus pe ceartă şi critică. Totuşi, draga mea, chiar dacă toate sînt spuse corect, un singur lucru mă tulbură şi mă nedumereşte. Eu cred că (acest) bărbat înţelept şi sfînt — vorbesc despre Pavel — n-ar fi raportat fără temei «la Hristos şi la Biserică» unirea primului om şi a femeii, dacă n-ar fi dat un sens mai înalt expresiilor şi faptelor relatate în Scriptură. Dacă luăm cele relatate în Scriptură numai ca un model de unire a bărbatului cu femeia, pentru ce atunci Apostolul, amintind aceste fapte şi conducîndu-ne pe calea Duhului, cred, le raportează «la Hristos şi la Biserică» şi interpretează categoric relaţiile dintre Adam şi Eva ? Căci cuvîntul Genezei sună aşa : «Şi a zis Adam : «aceasta este os din oasele mele şi carne din carnea mea ; ea se va numi femeie, pentru că a fost luată din bărbatul ei. Din această cauză va lăsa omul pe tatăl său şi pe mama sa şi se va lipi de femeia sa şi vor fi amîndoi un singur trup» (Gen. 2, 23 ; cf. Efes. 5, 31). Or, Apostolul, avînd în minte exact această pericopă, nu voieşte, după cum am spus, să fie luată în sens literal, în sensul unirii simţuale a bărbatului cu femeia, precum (faci) tu.

Dînd textului un sens prea natural, tu ai dat (să se înţeleagă) că Scriptura vorbeşte doar de conceperi şi de naşteri ; după tine, «osul luat din oase» dă naştere unui om, prin împreunare, în felul în care arborii produc fructele. Dar Pavel, învăţînd că pasajul trebuie luat într-un sens mai spiritual şi că trebuie raportat la Hristos, a zis aşa : «Cel ce-şi iubeşte femeia pe sine se iubeşte. Căci nimeni nu şi-a urît vreodată trupul, ci-l hrăneşte şi-l îngrijeşte, după cum şi Hristos Biserica, căci noi sîntem mădulare ale trupului său. Pentru aceasta, va lăsa omul pe tatăl său şi pe mama sa şi se va lipi de femeia sa şi vor fi amîndoi un singur trup. Taina aceasta mare este ; eu însă zic în Hristos şi în Biserică» (Efes. 5, 28—32).

II

Să nu te tulbure faptul că Apostolul, vorbind despre un subiect sare la altul, încît pare că amestecă ideile, că intercalează în cele tratate consideraţiuni fără legătură, încît pare că se îndepărtează de la scopul (său), aşa cum face acum. Pentru că structura argumentelor sale este foarte diferită şi se pretează la amplificări ; astfel, uneori, începe de la

ceea ce este simplu și trece la ceea ce este înalt și măreț; alteori, pornind de la sensurile adînci, sfîrșește cu ceea ce este simplu și la îndemîna oricui. El nu adaugă nimic străin ideii pe care o tratează, leagă cele spuse într-un chip admirabil și face să conveargă totul către o țintă unică, către obiectivul propus. Este, deci, o acțiune îndrăzneață faptul de a descoperi sensul argumentelor Apostolului, avînd în vedere cele spuse mai înainte. După părerea mea, tu, Teofila, ai expus destul de detaliat și strălucit sensul literal al cuvintelor Scripturii. Ar fi greșit, după cum s-a spus, a nu se ține deloc seama de text, mai ales de textul Genezei, unde sînt expuse hotărîrile de nestrămutat ale lui Dumnezeu referitoare la alcătuirea universului, (hotărîri) după care lumea este condusă pînă în prezent încă în chip armonios, pînă cînd Legiuitorul însuși, Cel care a făcut lumea, va voi s-o transforme din temelii și să desființeze prin alte legi primele legi ale firii. Dar nu trebuie să lăsăm cuvîntul la jumătate, ci să-i adăugăm sensului literal pe cel anagogic, scrutînd mai adînc Scriptura. Nu ne este permis a face abstracție de Pavel, care se ridică mai presus de sensul literal și declară că acel (text) se raportează la Hristos și la Biserică.

III

Mai întîi trebuie să arătăm (grijă) — pentru că este natural ca unii să stabilească acest raport într-un fel foarte diferit — în ce fel poate fi asemănat cu Fiul lui Dumnezeu cel care n-a ascultat de porunca divină, Adam, căruia i s-a zis: «Pămînt ești și în pămînt vei merge» (Geneză 3, 19). Și cum poate fi socotit acesta «întîi născut (față de) toată creatura» (Col. 1, 15), el, cel făcut din lut după (ce a fost făcut) pămîntul și materia solidă? Și cum se va îngădui ca el să fie «pomul vieții» (Apoc. 2, 7), el, cel alungat din cauza neascultării «ca nu cumva întinzînd iarăși mîna și mîncînd din el, să trăiască în veac» (Gen. 3, 22)? Căci obiectul care este comparat trebuie să poată fi găsit asemenea și pus în paralelă din multe (puncte de vedere) cu ctl a cărui imagine este, și să nu fie alcătuit din elemente opuse (acestuia). Cel care ar îndrăzni să pună pe același plan pe cel scrîntit cu cel întreg (la minte), armonia cu discordanța, ar fi socotit el însuși că nu este în toate mințile. Pentru că se compară cineva cu cel egal lui prin fire, chiar dacă acela este egal (doar) într-o mică măsură și (un obiect) alb se aseamănă cu altul care prin fire este alb, chiar dacă culoarea albă a acestuia este foarte puțină, în comparație cu a altui obiect, care pe drept se poate numi alb. Este îndeobște cunoscut că Înțelepciunea este fără păcat și nestricăcioasă, pe cînd cel condamnat pentru păcat este disprețuit și trecător.

IV

Socotesc că acestea sînt motivele pe care le invocă cea mai mare parte dintre cei care nu vor ca primul om să fie comparat cu Hristos, disprețuind, după cum se pare, puterea de pătrundere a lui Pavel. Prin urmare, ce zice Pavel ? Nu zice că Adam a fost ridicat (la statura lui) Hristos. Nu-l socotește pe acela tip, imagine (a acestuia), ci afirmă că Hristos s-a făcut exact ceea ce era Adam, fiindcă Cuvîntul care există dinainte de veci s-a sălășluit în el. Primul născut al lui Dumnezeu, prima mlădiță, Înțelepciunea, s-a amestecat cu primul născut dintre oameni. Pentru că iată ce este Hristos : un om plin de dumnezeirea cea desăvîrșită, fără amestecare și un Dumnezeu sălășluind în om. Era firesc ca cel mai vîrstnic dintre eoni, primul dintre arhangheli, trebuind să vină în legătură cu oamenii, să intre și să locuiască în cel mai în vîrstă, în primul om al omenirii, în Adam. În felul acesta, reface și remodelează opera sa inițială, recreează pe om din Fecioară și din Duh, la fel cum la început, atunci cînd pămîntul era încă feciorelnic și nelucrat, a luat lut și a modelat din el, fără sămînță, ființa cea rațională.

V

Pentru aceasta pledează mărturia clară și plină de garanție a profetului Ieremia, care zice: «Și am coborît în casa olarului și iată că el făcea un lucru pe discurile de piatră. Și căzînd vasul la care el lucra, s-a spart în bucăți. Și iarăși l-a făcut vas, așa cum i-a plăcut să facă» (Ier. 18, 3). Căci pe cînd Adam era în mîinile Creatorului, să zicem, ca o pastă moale și umedă și asemenea unui vas de argilă n-ajunsese să se întărească și să se pietrifice, adică să devină nemuritor, păcatul — întocmai ca apa care curgînd picătură cu picătură nimicește o lucrare — l-a distrus. De aceea, revenind asupra operei Sale, Dumnezeu a refăcut aluatul și a modelat același (om) «spre cinste» (cf. II Tim. 2, 20 ; Rom. 9, 21) ; după ce mai întîi l-a plămădit în pîntecele (fecioarei) și l-a unit cu Cuvîntul, l-a adus la viață tare și incoruptibil, cu neputință a fi din nou atins din afară de valurile corupțiunii, care îi aduseseră mai înainte stricăciunea și moartea. (Acest lucu îl) spune Domnul în parabola cu oaia cea pierdută, cînd zice : «Care este (acel) om dintre voi, care, avînd o sută de oi și pierzînd una din ele, nu lasă în munți pe cele nouăzeci și nouă și, plecînd, caută pe cea pierdută pînă ce o va găsi ? Și găsind-o o pune pe umerii săi și venind acasă își cheamă prietenii și vecinii și zice : «Bucurați-vă împreună cu mine, pentru că s-a găsit oaia mea cea pierdută» (Luca 15, 4—6).

VI

El era și este («de la început în Dumnezeu și Dumnezeu fiind» — Ioan 1, 1) Stăpînul atotputernic și păstorul celor din ceruri, căruia toate cele raționale se supun, iar mulțimile îngerilor celor fericiți îl urmează în ordine. Iar numărul ființelor nemuritoare, împărțite în cete și neamuri, a devenit perfect și complet abia cînd omul a fost adăugat turmei. Pentru că și el fusese creat a fi mai presus de stricăciune, pentru a slăvi pe împăratul și creatorul tuturor, pentru a se face prin cîntecele sale ecoul cîntecelor îngerești din cer. Dar, încălcînd porunca, omul a căzut într-o greșeală îngrozitoare și a devenit muritor. De aceea zice Domnul că El a venit la această viață din ceruri, după ce a părăsit cetele și oștile îngerești. Într-adevăr, munții reprezintă cerurile, iar cele 99 de oi reprezintă puterile, «începătoriile și stăpînirile» (Efes. 1, 21), pe care Stăpînul și Păstorul le-a părăsit atunci cînd a coborît să caute oaia cea pierdută. Omul încetase să mai facă parte din grupul și din numărul acestora, atunci cînd Domnul a luat firea lui și a îmbrăcat-o (ca pe un veșmînt) ; a făcut aceasta pentru ca nu cumva omul — copleșit de înșelăciunile plăcerii, iarăși să se afunde. Iată pentru ce Cuvîntul a îmbrăcat firea omenească, pentru ca în felul acesta să fie anulată sentința pierzării, iar șarpele să fie învins.

Cel viclean trebuia învins tocmai de cel supus de el prin viclenie, și nu de altcineva. Era imposibil să fie desființată de altcineva sentința de condamnare și moartea, afară de omul căruia i s-a zis : «pămînt ești și în pămînt vei merge» ; acesta, reintrînd în luptă, trebuia să desființeze sentința care, din cauza lui, plana asupra tuturor oamenilor, așa încît, «după cum mai înainte toți mureau în Adam, la fel iarăși toți să fie vii în Hristos», care s-a îmbrăcat cu firea lui Adam (I Cor. 15, 22).

VII

Despre faptul că omul, devenind veșmînt și instrument al Fiului Unuia Născut, s-a supus întru totul acestuia, cred că s-a vorbit destul. Rămîne de examinat faptul dacă omul participă din fire la bine sau la rău. Pentru că sînt lucruri bune, drepte și sfinte prin firea lor, iar altele prin participare. Și sînt lucruri bune și lucruri rele : Înțelepciunea, de exemplu, care se află la Dumnezeu, este opusă nelegiuirii și păcatului ; viața este opusă morții, nestricăciunea este opusă stricăciunii. Corectitudinea înseamnă viață, iar lipsa de corectitudine înseamnă stricăciune ; dreptatea și înțelepciunea înseamnă armonie, iar nedreptatea și lipsa de înțelepciune înseamnă discordanță. Or ,omul, găsindu-se între aceste extreme, nu trebuie identificat nici cu dreptatea însăși, nici cu nedrepta-

tea; trăind în mijlocul nestricăciunii și al stricăciunii, el se transformă în natura celui către care înclină. Dacă înclină spre stricăciune, devine stricăcios și muritor, iar dacă (înclină) spre nestricăciune, (devine) nestricăcios și nemuritor. Pus între pomul vieții și al cunoașterii binelui și răului (Gen. 2, 9), el s-a schimbat în forma celuia din ale cărui fructe a gustat; el nu era nici pom al vieții, nici al stricăciunii, așa că atunci cînd s-a atașat celui viclean a devenit muritor, iar cînd s-a apropiat de el izvorul vieții, iarăși (s-a arătat) nestricăcios și nemuritor.

Așa învață Pavel undeva, zicînd: «Stricăciunea nu va moșteni nestricăciunea» (I Cor. 15, 22), nici moartea viața. El definește prin stricăciune și moarte ceea ce degradează și ucide, dar nu pe cel ce este nimicit și moare; iar prin nestricăciune și viață, pe cel ce dă viață și face nemuritor, și nu pe cel înviat și făcut nemuritor.

Prin urmare, omul nu este nici element discordant, nici armonia însăși; cînd a înclinat către discordanță, adică spre nesupunere și păcat, el a devenit discordant și cum nu trebuie; cînd a înclinat către armonie, adică spre supunere și dreptate, a devenit instrument strălucit și armonios. De cînd, însă, Domnul, biruitorul morții, a înviat cu trupul, nu-i mai este permis acestuia să cadă iarăși în stăpînirea morții. Dar și despre acest aspect cred că s-a vorbit destul.

VIII

Să argumentăm, deci, cu temeiuri din Scriptură, nu lipsite de importanță, că primul om pe bună dreptate poate fi comparat cu Hristos, că el nu este numai typ, asemănare și imagine a (Fiului) Unuia Născut, ci însăși înțelepciunea și cuvîntul. Pentru că omul, impregnat ca de apă de înțelepciune și viață, a devenit ceea ce era lumina cea neînserată, care sălășluia în el. De aceea, pe bună dreptate și-a raportat la Hristos cele spuse despre Adam. Pe bună dreptate se spune că Biserica s-a născut din oasele și trupul Său; această Biserică, pentru care Cuvîntul, părăsind pe Tatăl din ceruri, a coborît pe pămînt și s-a unit cu ea, a trăit extazul și a murit de bunăvoie pentru ea, «ca să-și înfățișeze Biserica slăvită și fără pată» (Efes. 5, 27), a curățit-o în baia (nestricăciunii) și a pregătit-o în vederea primirii și cultivării germenului spiritual al virtuții.

În acest fel se împlinește după cuviință cuvîntul: «Creșteți și vă înmulțiți» (Gen. 1, 28); Biserica crește zi de zi în număr, strălucire și frumusețe, datorită unirii și relațiilor intime cu Cuvîntul, care și acum coboară spre noi, cînd ne amintim de patimile Sale. Biserica n-ar putea concepe altfel pe credincioși și nu i-ar putea naște din nou «prin baia renașterii» (Tit 3, 5), dacă Hristos nu s-ar fi smerit și pentru ei, dacă nu i-ar fi cuprins în Sine în timpul patimilor și n-ar fi murit pentru ei, dacă nu

s-ar fi unit cu Biserica spre a-i da putere din coasta Sa, ca să crească toți cei zidiți de El, cei născuți prin baie, care primesc oase și trup din oasele și trupul Său, adică din sfințenia și slava Sa. Cine vede în oasele și în carnea Înțelepciunii, inteligența și virtutea, are perfectă dreptate; la fel și cel ce vede în coastă pe «Duhul adevărului», Mîngîietorul, de la care cei luminați prin botez primesc puterea ce-i apără de nestricăciune. Este, însă, imposibil să fie cineva părtaș al Duhului Sfînt și să devină mădular al lui Hristos dacă mai înainte Cuvîntul n-a coborît în el; numai așa poate primi el reînnoirea și se poate umple de Duhul. S-ar putea zice că Duhul, Cel cu șapte înfățișări, despre care vorbește profetul, este coasta Cuvîntului. Din acesta luînd Dumnezeu în timpul (somnului) extatic al lui Hristos, adică în vremea suferinței Sale, îi formează «ajutorul» Său (Gen. 2, 18), vreau să zic, sufletele care i s-au unit și i s-au logodit.

Scripturile numesc adesea «Biserică» adunarea și masa credincioșilor, pe care-i unesc într-o singură persoană și un singur corp. Cei buni, care au îmbrățișat deplin adevărul și s-au eliberat de necuviințele trupului, sînt «ajutorul» lui Hristos, întocmai ca o fecioară, după cuvîntul Apostolului (II Cor. 11, 2); ei sînt cei logodiți și uniți Lui și, primind sămînța învățăturii, colaborează cu Hristos ajutînd prin cuvînt la mîntuirea celorlalți. Cît despre cei încă nedesăvîrșiți, care încep să se instruiască în vederea mîntuirii, (aceștia) sînt formați și născuți pentru virtute întocmai ca de pîntecele mamei, de cei desăvîrșiți; și ei, la rîndul lor, pe măsură ce progresează, devin «Biserică» și ajută la nașterea și educarea altor copii, realizînd în sînul sufletului lor, ca într-un pîntece matern, viața nepătată a Cuvîntului.

IX

Să avem în vedere, în acest sens, cazul ilustrului apostol Pavel. Pe cînd nu era încă «desăvîrșit» în Hristos (cf. Colos. 1, 28), a fost mai întîi născut și hrănit cu lapte; Anania l-a evanghelizat și l-a reînnoit prin botez, după cum relatează Faptele Apostolilor. Cînd s-a maturizat și s-a desăvîrșit duhovnicește, a fost făcut «ajutor» și «mireasă» a Cuvîntului, i s-au transmis germenii virtuții și adevărului și a conceput el, cel care mai înainte fusese copil; devine Biserică și mamă și suferă durerile nașterii pentru cei ce au crezut prin el în Domnul, pînă ce Hristos avea să prindă chip și să se nască în ei. Căci zice: «Copiii mei, pentru care iarăși sufăr durerile nașterii, pînă cînd Hristos va lua chip în voi» (Gal. 4, 19) și altădată: «eu v-am născut prin Evanghelie în Iisus Hristos» (I Cor. 4, 15).

Prin urmare, este corect să raportăm la Hristos pasajul unde se vorbește despre Eva și Adam. Căci aceasta este «taina cea mare» (Efes.

5, 32), taina cu adevărat mai presus de lume, despre a cărei măreţie, datorită slăbiciunii şi neputinţei spiritului meu, nu pot vorbi aşa cum trebuie. Însă trebuie s-o fac, n-am decît să continui cele ce v-am spus mai înainte.

X

Apostolul Pavel invită pe toţi la sfinţenie şi înţelepciune, iar cuvintele primului om şi Evei le raportează la Hristos şi la Biserică, tocmai pentru a îndepărta orice pretext pentru necumpătare. Pentru că unii se lasă pradă patimilor şi, forţînd sensul adevărat al Scripturilor, îndrăznesc să invoce ca temei pentru necumpătarea lor cuvintele: «A zis Dumnezeu: creşteţi şi vă înmulţiţi şi din această cauză va părăsi omul pe tatăl său şi pe mama sa» (Gen. 1, 28; 2, 24); unii ca aceştia nu se ruşinează să se împotrivească Duhului şi să-şi satisfacă în felurite chipuri poftele, ca şi cînd pentru aceasta ar fi fost făcuţi. Pavel, însă, respinge energic aceste păreri greşite şi motive inventate. Vrînd să arate cum trebuie să se comporte bărbaţii cu femeile, el zice că (ei trebuie să se comporte) cum s-a comportat Hristos faţă de Biserică, cînd s-a dat pe Sine pentru ea «ca s-o sfinţească, după ce a curăţit-o prin baia apei în cuvînt» (Efes. 5, 26). Se referă apoi la Geneză şi aminteşte cuvintele spuse primului om pentru a lua orice temei celor ce-şi satisfac poftele trupeşti, sub pretextul naşterii de fii.

XI

Iată, fecioare, (cum Pavel) dorind din tot sufletul ca credincioşii să trăiască în castitate, îi subliniază valoarea şi încearcă s-o impună prin diferite argumente. El zice: «În legătură cu cele despre care mi-aţi scris, bine este ca bărbatul să nu se atingă de femeie» (I Cor. 7, 1); aceste cuvinte exprimă fără echivoc ideea că este preferabil ca bărbatul să nu se atingă de femeie. Acesta este pentru el idealul absolut, însă, luînd iarăşi aminte la slăbiciunea şi lipsa de cumpătare a unora, arzînd după împreunare, acestora le îngăduie să trăiască cu femeile lor, pentru a nu cădea în desfrîu. Dar, imediat după ce formulează această îngăduinţă, adaugă următoarele: «pentru a nu vă ispiti satana din cauza necumpătării» (I Cor. 7, 5). Ceea ce înseamnă: «pentru că voi nu puteţi fi întru toate cumpătaţi, din cauza moliciunii trupurilor (voastre), v-am permis să trăiţi cu soţiile voastre, ca să nu fiţi mereu ispitiţi de cel viclean şi să vă apucaţi de dorinţă după femeile străine».

XII

Examinînd mai atent aceste texte, aflăm că Apostolul n-a făcut această concesie absolut tuturor şi că dacă a făcut-o, a avut în vedere

un motiv bine întemeiat. Zicînd: «bine este ca omul să nu se atingă de femeie» (I Cor. 7, 2), a adăugat: «dar pentru a nu cădea în desfrîu, fiecare (bărbat) să aibă femeia lui». Cu alte cuvinte, doar în cazul în care poftele nu pot fi stăpînite, pentru că atunci desfrîul devine inevitabil, iar «fiecare femeie să-și aibă bărbatul ei. Bărbatul să-i dea femeii ceea ce îi datorește, la fel și femeia bărbatului. Femeia nu are putere asupra trupului ei, ci bărbatul; la fel și bărbatul nu are putere asupra trupului său, ci femeia. Să nu vă lipsiți unul pe altul (de datoria de soți), decît doar prin bună învoială pentru un timp, ca să vă îndeletniciți cu rugăciunea; apoi iarăși să fiți împreună, ca să nu vă ispitească satana, din pricina nestăpînirii (voastre). Lucrul acesta îl spun ca o îngăduință, nu fac din el o poruncă» (I Cor. 7, 2—6).

Acest fel de exprimare este foarte prudent. Însemna că sfatul trebuia luat «ca o îngăduință» și nu «ca o poruncă»; a dat poruncă atunci cînd a recomandat castitatea și a zis că este bine ca bărbatul să nu se atingă de femeie; a făcut o îngăduință atunci cînd s-a referit la cei care nu pot, așa cum am spus, să-și înfrîneze pofta. Acestea zice în legătură cu bărbații și femeile care au contractat deja o căsătorie a cărei legătură subzistă și va subzista. În legătură, însă, cu bărbații și femeile care și-au pierdut soții, iată ce spune Apostolul și iată care este sensul cuvintelor sale: «Zic, însă, celor necăsătoriți și văduvelor: este bine pentru ei să rămînă așa, ca și mine. Dar dacă nu se pot înfrîna, să se căsătorească pentru că este mai bine să se căsătorească decît să ardă» (I Cor. 7, 8). Arată și aici că preferă cumpătarea. Rezultă aceasta din faptul că se dă pe sine exemplu pentru a face pe ascultătorii săi să imite acest mod de viață; pe cel ce a fost o dată căsătorit, îl învață că este mai bine să rămînă singur ca și el. În cazul, însă, în care fierbințeala trupului nu permite un asemenea mod de viață, el îngăduie contractarea celei de-a doua căsătorii. El nu spune că a doua căsătorie este un lucru bun, ci numai că este preferabilă vieții desfrînate. Este ca și cînd cineva — într-una din zilele postului Paștilor — ar oferi hrană unui om grav bolnav și l-ar invita să mănînce din ea, zicînd: «Într-adevăr, dragul meu, ar fi bine ca tu să stăruiești în același (lucru) ca și noi (căci astăzi este interzis tuturor să se gîndească la hrană), dar pentru că prins fiind de boală ai slăbit și pentru că nu poți să reziști, din această cauză, arătînd îngăduință (față de tine), te sfătuim să întinzi mîna și să iei din alimente, pentru ca nu cumva, din cauza bolii să nu poți rezista foamei și să te pierzi». La fel procedează și Apostolul în acest caz: mai întîi zice că ar vrea ca toți (oamenii) să fie sănătoși și caști ca și el, apoi îngăduie celor robiți poftelor contractarea celei de-a doua căsătorii, ca nu cumva să fie răpuși de lepra desfrîului, căci înfierbîntarea poftei i-ar împinge către paturi

străine. El consideră că este mai bine să contracteze cineva a doua căsătorie decît să ardă de dorință și să trăiască în nerușinare.

XIII

Dar și despre cumpătare, căsătorie, viață conjugală și cele ce sînt folositoare pentru a ajunge la sfințenie, mi se pare că am vorbit de-ajuns. A rămas să spunem dacă și despre feciorie avem vreo dispoziție. Deci, să vorbim și despre aceasta. Zice Pavel: «Cît despre fecioare, nu am poruncă de la Domnul. Le dau însă un sfat, ca unul care am fost miluit de Domnul să fiu vrednic de crezare. Socotesc că este bine, avînd în vedere strîmtoarea de acum, să rămînă fiecare așa cum este. Ești legat de o femeie? Nu căuta să fii dezlegat. Nu ești legat de o femeie? Nu căuta femeie. Iar dacă te însori, nu ai păcătuit; și dacă fecioara se mărită, nu a păcătuit. Dar aceștia vor avea necaz în trup și eu vreau să vă cruț» (I Cor. 7, 25—27).

Cu multă prudență abordează problema fecioriei. Dîndu-și părerea că fiecare poate să-și mărite fata cu cine dorește — căci, desigur, nimic din cele ce duc la sfințenie nu trebuie să se facă prin constrîngere și forță, ci după deliberarea liberă a sufletului (căci acest lucru este plăcut lui Dumnezeu) — ține să sublinieze că nu spune acestea în numele, ci că exprimă voința Domnului. Zicînd: «iar dacă se căsătorește, fecioara nu păcătuiește», el revine asupra celor spuse puțin înfricoșat și lasă să se înțeleagă că a dat aceste sfaturi în virtutea unei îngăduințe omenești și nu divine. Zicînd: «și dacă fecioara se căsătorește, nu păcătuiește», adaugă: «aceștia vor avea necaz în trup, iar eu vreau să vă cruț». Aceasta înseamnă: pentru că voiam să vă cruț am făcut aceste concesiuni. Pentru că așa gîndeați unii și ca să nu apar că vă împing cu forța către un alt mod de viață. Iar dacă preferați calea căsătoriei, pentru că nu puteți trăi în feciorie, socotesc că este folositor să vă domoliți înfierbințeala cărnii și să nu abuzați de corpurile voastre și să le dați necurăției. După aceea, adaugă: «Aceasta zic, fraților, că vremea s-a scurtat și cei ce au femei să fie ca și cînd n-ar avea» (I Cor. 7, 29). Apoi, revenind asupra acelorași (lucruri), își termină cuvîntul lăsînd impresia că stăruie în favoarea vieții în feciorie. El adaugă la cele dinainte următoarele: «Eu vreau ca voi să fiți fără grijă. Cel neînsurat se îngrijește de cele ale Domnului, cum să placă Domnului, pe cînd cel însurat se îngrijește de lucrurile lumii, cum să placă nevestei. La fel este deosebire între femeia măritată și fecioară: cea nemăritată se îngrijește de cele ale Domnului, ca să fie sfîntă la trup și la duh, pe cînd cea căsătorită se îngrijește de cele ale lumii, cum să placă bărbatului» (I Cor. 7, 32—34). Or, pentru toți este clar că a te îngriji de lucrurile Domnului și a plăcea Dom-

nului este mult mai bine decît a te îngriji de lucrurile lumii și a plăcea nevestei. Cine este atît de fără minte și are vederea atît de slabă, încît să nu înțeleagă că îndemnul lui Pavel înclină spre castitate? «Căci — zice el, — vă spun acestea spre binele vostru, nu ca să vă prind în laț, ci pentru că așa se cuvine» (I Cor. 7, 35).

XIV

Din cele spuse de Pavel rezultă că fecioria este un dar al lui Dumnezeu; de aceea, el respinge pe cei necumpătați, care îmbrățișează această stare numai pentru că sînt împinși de slava deșartă, și-i îndeamnă să se căsătorească, de teamă ca nu cumva vigoarea trupului să provoace în ei pasiuni arzătoare și la imboldul acestora să dezonoreze sufletul. Iată ce ne învață el: «Dacă socotește cineva că este rușinos pentru fiica sa să treacă de floarea vîrstei și așa trebuie să fie, să facă ce vrea; nu păcătuiește; să se mărite» (I Cor. 7, 36). El preferă, deci, în chip firesc, căsătoria vieții desfrăbălate. Aceasta în legătură cu cei care îmbrățișează fecioria, dar cu greu suportă urmările ei și se descurajează; de rușine față de oameni afirmă că perseverează în ea, în realitate ei sînt incapabili de această stăruință. Cînd, însă, cineva în perfectă libertate de voință se hotărăște să-și păstreze trupul feciorelnic și nu încearcă nici o constrîngere — prin constrîngere (Pavel) înțelege pofta ce împinge coapsele la împreunare, pentru că trupurile se deosebesc între ele, — cînd luptă și perseverează energic în promisiunea făcută și o ține pînă la capăt, pe unul ca acela Apostolul îl îndeamnă să stăruie (în hotărîrea sa) și îl dăruiește cu premiul fecioriei. Căci, zice el, cel ce poate și se ambiționează să-și păstreze trupul feciorelnic foarte bine face, pe cînd cel ce nu poate și (de aceea) se căsătorește legal și nu se mînjește prin legături clandestine, de asemenea, bine face. Dar și în legătură cu aceste (chestiuni s-a vorbit) îndeajuns. Să ia în mînă cine vrea epistola către Corinteni și, parcurgînd cele scrise, să examineze paralel cele spuse de noi și va vedea că totul este în deplină armonie și concordanță. Acestea sînt, Virtute, cele pe care, după puterea mea, ți le ofer spre lauda castității.

E u b o u l i o n: Grigorie, prin foarte multe (întorsături), după ce a folosit un ocean de cuvinte, abia a ajuns la mal.

G r i g o r i e: Se pare că așa este. Dar hai să amintim și pe celelalte cît mai exact — pentru că ceea ce am auzit parcă îmi răsună încă în urechi — înainte de a zbura și a scăpa. «Căci din memoria bătrînilor se șterg ușor veștile de curînd aflate».

E u b o u l i o n: Da, vorbește. Căci pentru a ne bucura de auzirea acestor (discursuri) am venit aici.

Grigorie: Ei bine, cînd Thalia — ca să reiau expresia ta — a ajuns la mal, pe drumuri fără valuri, Theopatra, luînd cuvîntul în continuare — așa mi-a spus ea însăși — a spus următoarele:

Discursul IV: Theopatra

I

O, fecioare, dacă dibăcia în arta discursului s-ar rezuma la aceleași desfășurări și (discursul) ar străbate totdeauna aceeași cale, mi-ar fi imposibil să nu plictisesc, abordînd un subiect deja tratat; dar, pentru că un subiect poate fi abordat în nenumărate feluri, pentru că «Dumnezeu ne-a inspirat în multe feluri și în multe chipuri» (Evrei 1, 1), de ce să fac mofturi și să mă intimidez?

Știm că nu este scutit de repros cel ce are darul (vorbirii), dar nu-și împodobește ideile frumoase cu cuvinte alese. De aceea, se cuvine să slăvim și noi (din constelația darurilor) primite de la Hristos pe steaua cea mai strălucitoare și mai de preț, castitatea.

Să luăm aminte de unde începem pentru a lăsa impresia că spunem ceea ce trebuie și ceea ce este bine în legătură cu tema noastră.

II

Eu am convingerea că pentru reașezarea noastră în paradis, pentru readucerea în starea de nemurire și de împăcare cu Dumnezeu, nimic nu are un rol atît de mare și nimic nu este atît de favorabil oamenilor cum este castitatea. Voi încerca în cele ce urmează să arăt ce gîndesc eu despre acest subiect, pentru ca deplin informate asupra puterii darului mai înainte numit, să știți cîte binefaceri ne-a făcut. În vremurile de odinioară, după ce omul a fost izgonit (din paradis) din cauză că a încălcat porunca, curentul stricăciunii s-a răspîndit foarte departe, ridicînd cu violență valuri enorme, care antrenau la dezordine nu numai ceea ce întîlneau în afara omului, ci năvăleau în lăuntrul lui și scufundau sufletele. Iar acestea, supuse acestui asalt, mergeau purtate de valuri, mute și năuce, renunțînd să conducă propriile lor nave, pentru că n-aveau nimic sigur de care să se agațe. Pentru că simțurile sufletului — cum spun cei în măsură să spună acestea — odată ce au cedat asaltului exterior al pasiunilor și au lăsat să pătrundă valul demenței care inundă interiorul, se întunecă numaidecît și împiedică toată carcasa sufletului să meargă pe drumul cel drept, (carcasă) care prin natura ei este ușor de condus. Lui Dumnezeu, însă, I s-a făcut milă de noi, iar pentru că noi nu putem nici să ne menținem, nici să ne ridicăm, ne-a

trimis din ceruri pe cel mai bun și mai strălucit ajutor, castitatea, legîndu-ne de ea ca de niște corăbii, să plutim liniștit, departe de stricăciune, așa cum ne asigură și Duhul Sfînt. Așa se spune în psalmul 136 unde (stă scris) că un imn de mulțumire înalță liniștit lui Dumnezeu sufletele care, după ce au fost primite și întărite de El, străbat acum cerul împreună cu Hristos, fiindcă n-au fost înghițite de curenții senzualității. Despre faraonul Egiptului se zice că a fost simbolul diavolului, pentru că a poruncit să fie aruncați în rîu, fără vreun menajament, pruncii de parte bărbătească, pe cînd cei de parte femeiască au fost lăsați să trăiască. Pentru ca, la fel, diavolul dominind «de la Adam pînă la Moise» (cf. Rom. 5, 14) peste vastul Egipt, adică peste lume, a depus tot efortul ca mlădițele de parte bărbătească, mlădițele raționale, să fie luate și pierdute de valurile patimilor, pe cînd (mlădițele) de parte femeiască, carnale și senzuale, să crească și să se înmulțească.

III

Dar, pentru a nu ne depărta de subiect, să explicăm acest psalm, pe care inimile și sufletele cele fără de prihană îl cîntă în cinstea lui Dumnezeu. «La rîul Babilonului — zic ele —, acolo am șezut și am plîns, cînd ne-am adus aminte de Sion. În sălcii, în mijlocul lui, am atîrnat instrumentele noastre» (Ps. 136, 1—2). Iudeii se tînguiau și numeau instrumente trupurile lor, pe care le-au legat de pomul castității, pentru a nu fi iarăși smulse și duse de curentul necumpătării. Cuvîntul Babilon, care înseamnă tulburare sau dezordine, desemnează această viață agitată în mijlocul căreia ne aflăm înconjurați de valurile răutății, care se năpustesc asupra noastră tot timpul cît ne aflăm pe această lume. Văzînd acestea, sîntem îngroziți, ne tînguim și strigăm plîngînd către Dumnezeu, ca nu cumva instrumentele noastre să fie smulse din pomul castității și să fie luate de curenții plăcerii. Pretutindeni Sfintele Scripturi iau salcia ca simbol al castității, pentru că dacă (cineva) bea apa în care a fost zdrobită floarea ei, în acela se stinge boldul sexualității, (acela) devine complet steril și face fără rod orice încercare de procreare. Acest lucru l-a spus și Homer cînd a numit sălciile «nimicitoare ale fructelor» (Odyseea, 20, 510); iar în cartea lui Isaia se spune că cei drepți cresc ca niște sălcii lîngă apă curgătoare. Planta tînără a fecioriei crește repede în înălțime și devine viguroasă cînd acela care o cultivă o adapă cu apele prea dulci ale lui Hristos și o răcorește cu înțelepciunea Lui. Și, după cum în mod natural, apa încarcă de verdeață și mlădițe acest copac, la fel și fecioria, hrănită de cuvintele (bunei învățături), înflorește și se dezvoltă mereu, încît poate să-și atîrne cineva de ea lăuta.

IV

Dacă în rîurile Babilonului trebuie să vedem — așa cum zic cei înțelepți — curentele voluptății, care aduc confuzie și tulbură sufletele, atunci în mod necesar în sălcii trebuie să vedem cumpătarea de care noi atașăm corpurile noastre, întocmai ca pe niște harfe, ca nu cumva antrenați în valurile necumpătării, să fim aruncați ca niște viermi mizerabili. Pentru că Dumnezeu ne-a dăruit fecioria ca pe un mijloc foarte folositor pentru dobîndirea nestricăciunii. El a dat-o ca aliat celor ce doresc arzător — așa cum spune psalmistul — Sionul, adică dragostea și porunca ce rezultă din ea, pentru că «Sion» înseamnă «porunca observației». În același fel să explicăm prin analogie și cele ce urmează. Se spune că învingătorii le-au cerut (iudeilor) să cînte cîntarea Domnului în pămînt străin. Aceasta înseamnă că Evanghelia este o cîntare sfîntă și tainică, pe care cei păcătoși și adulterini o cîntă în cinstea celui viclean. Aceștia nesocotesc poruncile, săvîrșesc voia duhurilor «răutății» și aruncă «sfintele cîinilor și mărgăritarele înaintea porcilor» (cf. Matei 7, 6); ei fac, ca și aceia despre care profetul zice cu indignare: «ei au citit legea afară» (Amos 4, 5 (LXX). Zice așa, nu pentru că iudeii ieșiseră dintre zidurile Ierusalimului sau ale caselor lor (pentru a citi) legea, ci pentru că au încălcat poruncile și s-au arătat fără cuviință față de Dumnezeu; aceștia au citit poruncile prefăcîndu-se a fi (oameni) de bună credință, însă în inima lor nu le acceptau și nu le păstrau cu credință, ba din contră, le respingeau «lepădîndu-se de ele prin faptele lor» (cf. Tit 1, 16). Au cîntat cîntarea Domnului în pămînt străin, au interpretat Legea, dar ei i-au dat un sens inferior, au așteptat o împărăție de ordin sensibil și-au pus speranțele în acest pămînt străin, despre care se spune că va trece, unde învingătorii i-au amăgit cu plăceri pentru a-i înșela.

V

La fel «cîntă cîntarea Domnului în pămînt străin» cei care se atașează celor fără de minte și nu împlinesc poruncile lui Hristos. Însă cei care au îmbrăcat haina neîntinată și strălucitoare a fecioriei și n-au fost atinși de patimi «nu cîntă cîntarea lor în pămînt străin», pentru că nu-și pun în acesta speranțele lor, nu se consumă în plăcerile trupurilor muritoare, nici nu consideră că sînt de disprețuit poruncile divine, ci sînt copleșiți de sentimente superioare, privesc către promisiuni și însetează după plăcerile cerești, care convin naturii lor. De aceea, admirînd Dumnezeu cugetele lor, le promite cu jurămînt că le va învrednici de onoruri extraordinare, anume le va așeza la loc de cinste «în ziua

bucuriei». El zice: «Dacă te voi uita, Ierusalime, uitată să fie dreapta mea. Să se lipească limba mea de gîtlejul meu dacă nu-mi voi aminti de tine, dacă nu voi face din Ierusalim primul motiv al bucuriei mele» (Ps. 136, 5—6). Prin Ierusalim înțelege, precum am spus, aceste suflete nepătate și nevătămate, care au băut pe-ndelete, cu buzele lor neprihănite, băutura curată a fecioriei și se pregătesc să se prezinte mirelui Hristos «în cer ca fecioare curate» (II Cor. 11, 2), ca unele care au învins în lupta pentru «cununile cele neveștejite» (cf. Înț. lui Sol. 4, 2). Același lucru spune și profetul Isaia, cînd zice: «Luminează-te, luminează-te, Ierusalime, căci lumina ta a venit și slava Domnului peste tine a răsărit» (Isaia 60, 1). Or, este clar pentru oricine că aceste promisiuni se vor împlini după înviere. Sfîntul Duh nu vorbește despre orășelul din Iudeea, ci despre orașul ceresc, despre acel cu adevărat fericit Ierusalim, despre care (zice) că este adunarea sufletelor, cărora promite Dumnezeu că le va așeza în primele rînduri în «ziua bucuriei». Lor le va da să stea în locuința cea curată a luminilor celor de nepătruns, împodobite cu podoaba cea prealuminată a fecioriei, pentru că nu s-au gîndit să dezbrace podoaba lor de mirese, adică să-și împrăștie mintea în chipuri nelalocul lor.

VI

Este, deci, clar că spusa lui Ieremia: «Mireasa nu-și uită niciodată podoaba, nici fecioara nu-și uită centura sînilor ei» (Ier. 2, 32) înseamnă: să nu cedăm și să nu slăbim legătura castității, rătăcindu-ne în distracții. Căci pe bună dreptate prin sîni desemnează rațiunea și gîndurile noastre, iar prin centura sînilor se înțelege centura care menține și dă tărie sufletului în orientarea lui către castitate, se înțelege dragostea față de Hristos, pe care, fie ca mie și nouă, Iisus stăpînul și păstorul, prințul și mirele, să ne-o dea, o, fecioare, pentru a menține pînă la sfîrșit (această iubire) intactă ca pe o pecete. Nimeni nu poate primi un alt ajutor mai folositor oamenilor și mai plăcut lui Dumnezeu decît acesta. De aceea, eu zic: toate trebuie să cinstim castitatea, să o practicăm și să o punem mai presus de orice.

Acesta este discursul pe care, o, Virtute, ți-l ofer ca pe o pîrgă de cuvinte; să fie primit în parte ca un mod de recreere, în parte ca mărturie a zelului meu.

— Bine, primesc darul, a zis Virtutea, și poruncesc Thalusiei să ia cuvîntul după tine. Căci trebuie să primesc un discurs de la fiecare dintre voi.

Discursul V : Thalusia

I

Deci, Thalusia — a zis Theopatra — stînd puțin și reflectînd, a zis : O, Virtute, te implor să vii în ajutor minții mele, pentru ca să apar că spun (cuvinte) demne mai întîi de tine, în rîndul al doilea, demne și de cei de față. Cel mai mare dar, pe care nimic nu-l poate egala, cea mai mare ofrandă adusă de oameni lui Dumnezeu este, și afirm aceasta pe baza celor spuse în Sfintele Scripturi, viața dusă în feciorie. Altfel, nu s-ar spune că pe cînd mulți au făcut fapte minunate în perioada Vechiului Testament, numai cei ce I-au afierosit de bună voie viața lui Dumnezeu împlinesc un vot mare. Iată cum sună un text : «Și a vorbit Domnul către Moise și a zis : Grăiește fiilor lui Israil și spune-le : un bărbat sau o femeie face o mare juruință atunci cînd se leagă înaintea Domnului să ducă viața în castitate» (Numeri 6, 1). Există felurite afierosiri : unul face juruință să aducă la templu obiecte de aur și de argint, altul să aducă a zecea parte din roadele sale, altul (să aducă) din bunurile sale, altul (să aducă) pe cele mai bune (animale) din turma sa și altul afierosește Domnului bunurile ce-i servesc pentru existență; dar despre nici unul nu se spune că a făcut o juruință mare, afară numai de cel care și-a consacrat în întregime viața lui Dumnezeu.

II

O, fecioare, va trebui să țin un adevărat discurs pentru a arăta adevăratul sens, sensul spiritual al Scripturii. Este adevărat că acela care se păzește și ia aminte la sine doar în parte, iar în parte este antrenat în alte probleme și greșește (din neglijență), acela nu este consacrat în întregime lui Dumnezeu, pentru că cel desăvîrșit trebuie să consacre (în întregime) totul : și cele ce aparțin sufletului și cele ce aparțin trupului, lui Dumnezeu. Dumnezeu dă lui Avraam următoarele instrucțiuni : «Să-mi aduci o junică de trei ani și o capră de trei ani, un berbec de trei ani, o turturea și un porumbel» (Gen. 15, 9). Acestea înseamnă, tîlcuindu-le anagogic, așa : adu-mi și păstrează-mi fără jug și nevătămat sufletul tău, ca pe o junică ; adu-mi trupul tău ca pe o capră, pentru că întocmai ca și aceasta străbate locuri înalte și pline de prăpăstii ; adu-mi cugetul tău, ca pe un berbec, pentru ca, întocmai cum acesta săltînd nu cade în prăpăstii, cugetul să nu alunece de la adevăr. În felul acesta, Avraame, dacă îmi vei consacra și sufletul și simțurile și cugetul, vei fi un om desăvîrșit.

Vorbind despre cele trei animale care desemnează simbolic trei elemente ale firii umane, face aluzie probabil la cele trei momente ale vieţii noastre : vremea copilăriei, a maturităţii şi a bătrîneţii, pe care le vrea petrecute în feciorie. Acest lucru îl recomandă şi Domnul nostru Iisus Hristos în Evanghelii, cînd zice : «Candelele voastre să nu fie stinse şi mijlocul vostru să nu fie descins. Pentru că veţi fi asemenea unor oameni care aşteaptă pe stăpînul lor să vină de la nuntă, pentru ca îndată ce va veni şi va bate la uşă, să i se deschidă. Fericiţi sînteţi că vă va aşeza la masă şi apropiindu-se, vă va sluji ; chiar dacă va veni la a doua sau la a treia strajă, fericiţi sînteţi» (Luca 12, 35—38).

O, fecioare, vorbind (Domnul) despre străji ale nopţii, cea de seară, a doua şi a treia şi de trei veniri ale Sale, de bună seamă că a făcut aluzie la cele trei momente ale vieţii noastre : la copilărie, maturitate şi bătrîneţe. El zice că, chiar pe cînd ne aflăm în primul moment al vieţii, adică atunci cînd sîntem copii, dacă ar veni să ne ia din lume, trebuie să fim pregătiţi şi curaţi, fără să fi făcut ceva rău ; acelaşi lucru îl vrea şi dacă ar veni să ne ia la al doilea sau la al treilea moment al vieţii. Straja de seară corespunde tinereţii, perioadei de creştere a omului ; acum trupul devine puternic şi înclină către patimi, iar raţiunea se tulbură sub influenţa schimbărilor provocate în trup. Straja a doua corespunde cu momentul cînd spiritul se dezvoltă şi ajunge la statura «Bărbatului desăvîrşit», cînd capătă stabilitate şi siguranţă (în mijlocul) tulburărilor aduse de patimi. Straja a treia coincide cu ofilirea trupului şi cu înaintarea în bătrîneţe ; acum, cele mai multe închipuiri provocate de patimi dispar.

III

Se cuvine, deci, ca aprinzînd în inimile noastre lampa credinţei, să o ţinem nestinsă şi încingîndu-ne coapsele cu castitatea, să veghem şi să aşteptăm mereu pe Domnul, încît chiar dacă va voi să ia pe vreunul dintre noi în primul moment al vieţii, ori al doilea, ori al treilea, venind şi găsindu-ne pregătiţi, săvîrşind cele ce ne-a poruncit, să ne aşeze în sînurile lui Avraam şi ale lui Isaac şi ale lui Iacob. Zice Ieremia : «Este bine ca bărbatul să poarte jug greu din tinereţea sa, pentru ca sufletul său să nu se îndepărteze de la Domnul» (cf. Ier. 17, 5). Într-adevăr, este bine ca din tinereţe să ne plecăm grumazul poruncii divine şi să nu o azvîrlim pînă la bătrîneţe, pentru că se întemeiază pe raţiuni sănătoase, spre deosebire de sfatul celui viclean, care ne îndeamnă cugetul la cele rele. Pentru că, în cine nu se trezesc poftele şi plăcerile la imboldul ochilor, al urechilor, al gustului, mirosului şi pipăitului şi cînd nu are castitatea care înfrînează trupul întocmai ca pe un cal, îmboldit pînă la sînge, drept conducător ?

Fiecare este liber să facă ce vrea, însă noi zicem că se consacră cu adevărat lui Dumnezeu cel care se ambiţionează în tinereţe să-şi păstreze trupul nepătat, practicînd fecioria. Ea îndepărtează poftele şi înclinările cele rele din sufletul celor care i se ataşează.

Să spun cum ne consacrăm Domnului.

IV

Deci, cele spuse în cartea Numeri despre «juruinţa cea mare» vor să însemne — aşa cum am demonstrat mai înainte — că votul castităţii este cea mai mare juruinţă dintre toate cîte există. Evident, se consacră cineva în întregime Domnului atunci cînd îşi ţine atît trupul departe de împreunare, cît şi sufletul neîntinat de celelalte necuviinţe. Zice Apostolul : «Cea nemăritată se va îngriji de lucrurile Domnului, cum să placă Domnului» (cf. I Cor. 7, 34) ; cu alte cuvinte, ea îşi consacră atît trupul, cît şi sufletul Domnului, nu numai pentru a nu primi slava înjumătăţită, ci, aşa cum spune Apostolul, pentru că doreşte «să se sfinţească la trup şi la suflet».

Ce înseamnă să se consacre cineva întru totul Domnului ? Înseamnă să-şi deschidă gura pentru unele (lucruri) şi să o închidă pentru altele. De exemplu, o deschide pentru a interpreta Scripturile, pentru a lăuda pe Dumnezeu după cuviinţă, dar o închide ca pe o «uşă», îi pune «pază» ca să nu vorbească ceva în zadar. (În felul acesta) gura este castă şi consacrată Domnului, iar «limba devine instrument al înţelepciunii» (cf. Ps. 44, 2). Cu ea se transcriu cuvintele pline de tîlc ale Scripturilor şi se pune în lumină «legea duhului». Pentru Domnul, Cuvîntul, cel ce împlineşte voia Tatălui, limba mea devine trestie de scris. Ea este curăţită şi-I stă la îndemînă ca o trestie frumoasă, iar El scrie cu ea lucruri mai frumoase decît poeţii şi prozatorii, care scot în evidenţă opinii omeneşti. Dacă îmi obişnuiesc ochii să nu fie furaţi de frumuseţea trupurilor, nici să se desfăteze de privelişti necuviincioase, ci să privească spre cele de sus, ochii mei devin caşti şi consacraţi Domnului. Dacă îmi astup urechile pentru vorbele rele şi pentru şuşoteli şi le destup pentru cuvîntul lui Dumnezeu şi frecventez pe cei înţelepţi, îmi consacru şi urechile Domnului. Dacă îmi îndepărtez mîinile de la profitul ruşinos, de la cîştigul ilicit, de la excitarea simţurilor, mîinile mele se curăţesc pentru Dumnezeu. Dacă interzic paşilor mei să meargă pe drumuri întortocheate şi nu hoinăresc prin pieţe şi prin locurile unde mişună oamenii de nimic, ci caut să-mi împlinesc poruncile, consacru Domnului şi picioarele. Ce-mi mai rămîne, dacă îmi curăţesc şi inima şi consacru Domnului toate gîndurile mele ? Nu gîndesc nimic rău, nu cuget la nimic din cele lumeşti, mîndria şi mînia nu-şi au locul în sufletul meu şi studiez legea

Domnului ziua şi noaptea. Aceasta înseamnă «a păstra castitatea, a face o mare juruinţă».

V

În cele ce urmează, voi încerca, o, fecioare, să explic şi alte dispoziţii care au legătură cu viaţa voastră. Este vorba despre sfaturi şi porunci care învaţă pe fecioară de la ce să se abţină, cu ce să se îndeletnicească. S-a scris aşa : «şi a vorbit Dumnezeu către Moise şi a zis : Vorbeşte fiilor lui Israil şi spune-le : un bărbat sau o femeie care va face marele vot, acela de a se consacra Domnului, să se ferească de vin şi de băutură îmbătătoare şi să nu bea oţet făcut din vin, nici oţet făcut din alte băuturi îmbătătoare. Şi să nu mănînce struguri proaspeţi ori uscaţi în toate zilele juruinţei lui» (Numeri 6, 1—5).

Cu alte cuvinte, cel ce se angajează şi se consacră Domnului nu va culege fructe din rodul viţei, din cauză că acesta produce totdeauna beţie şi rătăcire. Ştim din Scripturi că există două feluri de vii, că au stăpîn şi rod separat. Una este dătătoare de nemurire şi dreptate, alta (dătătoare) de nebunie. Viţa cumpătării şi a bucuriei, de care atîrnă ciorchinele harurilor, din care curge dragostea, este Domnul nostru Iisus Hristos, care spune direct Apostolilor : «Eu sînt viţa cea adevărată, voi mlădiţele, iar Tatăl Meu este lucrătorul» (Ioan 15, 1—5) ; (viţa) cea sălbatică şi ucigătoare este diavolul. De la el picură turbare, venin şi mînie, cum spune Moise cînd scrie despre el aşa : «Viţa lor provine din sadul Sodomei şi din ţinutul Gomorei, strugurii lui sînt otrăviţi, iar boabele lor amare. Vinul lor este venin de şerpi şi otravă cumplită de aspidă» (Deut. 32, 32—33). Din această vie au cules roade locuitorii Sodomei şi înnebuniţi de patimi s-au unit bărbaţi cu bărbaţi, împotriva firii. Ei se datoreşte faptul că contemporanii lui Noe, alunecînd în necredinţă, au fost înghiţiţi de potop ; din rodul ei a sorbit Cain, care şi-a înroşit mîinile şi a mînjit pămîntul cu sîngele unuia dintre fraţii săi ; din rodul ei îmbătîndu-se, neamurile se înfierbîntă de mînie şi se ucid reciproc în războaie. Dar nu atît vinul face pe om să-şi iasă din minţi şi să bată cîmpii, cît pizma şi mînia. Nimeni nu se îmbată de vin şi bate cîmpii, întocmai ca cel (beat) de ranchiună, de dragoste pătimaşă şi de necumpătare. Din această vie s-a poruncit să nu guste fecioara, pentru ca să rămînă cumpătată şi departe de grijile pămînteşti, să aprindă în cinstea Cuvîntului lampa strălucitoare a sfinţeniei. Pentru că spune Domnul : «Luaţi seama la voi, ca nu cumva să vi se îngreuieze inimile cu îmbuibare de mîncare şi băutură şi cu grijile acestei vieţi şi să vină peste voi acea zi fără de veste» (Luca 21, 34).

VI

S-a poruncit ca fecioara să nu se atingă deloc nu numai de roadele acelei vii, ci şi de cele asemănătoare lor. Pentru că, băutură ameţitoare se numeşte atît vinul propriu-zis, cît şi cel prefăcut, produs din diferite roade, fie din roadele palmierilor, fie din ale altor copaci. Căci aceste băuturi, întocmai ca şi vinul, uneori chiar mai mult decît acesta, întunecă raţiunea. Şi, ca să fiu mai concis, trebuie să vă spun că cei înţelepţi au numit sicheră atît vinul, produs de vie, cît şi orice băutură ameţitoare, care aduce beţie şi buimăceală pentru suflet. Deci, textul vrea să spună că fecioara trebuie să se ferească atît de păcatele care privesc direct starea ei, cît şi de celelalte comune oamenilor, care sînt asemenea acestora şi sînt de o răutate egală; pentru ca nu cumva, pe unele stăpînindu-le, de altele să fie stăpînită. Mai precis, să nu-şi împodobească trupul cu haine scumpe, cu pietre preţioase, cu aur, cu lucruri de prisos şi cu alte ornamente, care, de asemenea, îmbată sufletul. Tot referitor la fecioare, legiferează să nu-şi piardă timpul cu fleacuri, rîsete, înşelăciuni şi vorbărie, pentru că toate acestea tulbură raţiunea. Acest lucru l-a indicat în alt pasaj: «Să nu mîncaţi hienă, nici pe cele asemenea ei, nici nevăstuică, nici pe cele asemenea ei» (Levitic 11, 29). Căci drumul cel drept şi cel mai scurt care duce la cer este cel care evită nu numai obstacolele care fac pe om să cadă fascinat de pasiuni şi plăceri, ci şi pe cele asemenea lor. Pentru că se zice că adunarea celor caşti este altarul nesîngeros al lui Dumnezeu, că fecioria este un lucru mare şi strălucit, de aceea aceasta trebuie păzită imaculată şi neamestecată cu necurăţiile trupului. S-o sădim, deci, în interiorul templului nostru, în Sfînta Sfintelor, s-o îmbrăcăm cu aurul înţelepciunii, care emană parfumul dragostei înaintea Domnului. Zice (Domnul): «Să-mi faci, în afară de jertfelnicul de aramă (pe care se aduceau olocaustele şi ofrandele), un alt jertfelnic de lemn care nu putrezeşte şi să-l îmbraci cu aur, să-l pui înaintea vălului care este pe chivotul mărturiei, adică acolo unde mă voi arăta ţie, şi pe el Aron să aducă Domnului jertfă de tămîie dimineaţa, cînd sînt pregătite lămpile. Să se aducă pe el înaintea Domnului totdeauna jertfă de tămîie de către urmaşii voştri. Să nu se aducă pe el tămîie străină, nici ardere de tot. Să nu se aducă pe el altfel de jertfă, nici să se facă libaţiuni» (Exod 30, 1—9).

VII

Apostolul Pavel afirmă că legea este «spirituală» pentru că cuprinde imaginea «bunurilor viitoare»; să dăm, deci, la o parte vălul literei aşternut peste ea şi să vedem care este sensul ei. Prin urmare, Iahve a

poruncit ca evreii să împodobească cortul tocmai pentru ca să aibă o imagine a Bisericii, să aibă mai dinainte în chip sensibil imaginea «realităților divine». Pentru că modelul care i-a fost arătat lui Moise pe munte, după care a fost construit cortul, era un fel de imagine a locuinței cerești, pe care noi o vedem acum mai clar decît s-a arătat atunci, însă mai întunecat decît ceea ce este cu adevărat.

Adevărul pur nu s-a arătat oamenilor precum este, pentru că aceștia nu-l puteau privi, așa cum nu se pot privi direct, cu ușurință, razele soarelui. Ceea ce s-a arătat iudeilor (n-a fost adevărul sau imaginea lui, ci) un al treilea lucru: «umbra imaginii». În ceea ce ne privește, noi contemplăm imaginea clară a lăcașului ceresc. Numai după înviere se va arăta cum este cu adevărat: atunci vom contempla «Cortul sfînt, cetatea cea din ceruri», al cărui creator este Dumnezeu, «față către față și nu în parte, nici prin ghicitură» (cf. Evrei 11, 10 și I Cor. 13, 12).

VIII

Astfel, pe cînd iudeii au făcut mai dinainte cunoscute (realitățile) noastre, noi facem mai dinainte cunoscute realitățile cerești, pentru că pe cînd Cortul era simbolul Bisericii, Biserica este simbolul lăcașurilor cerești. Iar dacă Cortul a simbolizat, precum am spus, Biserica, în mod firesc altarul lui avea să simbolizeze realitățile din Biserică; jertfelnicul din aramă avea să simbolizeze grupul bătrînilor și al văduvelor — (ei sînt altarul însuflețit al lui Dumnezeu, pe care aducem jertfă bineplăcută Domnului) —; jertfelnicul îmbrăcat cu aur care se află în Sfînta Sfintelor înaintea Mărturiei, pe care este interzis să se aducă jertfă și libațiuni, avea să simbolizeze pe cei ce trăiesc în feciorie; sub armura de aur curat aceștia și-au pus la adăpost trupul de stricăciunea legăturilor sexuale.

Două lucruri se pun pe seama aurului: că nu este atacat de rugină și că strălucirea sa pare să se apropie de cea a razelor soarelui. De aceea, el este simbol al cumpătării pentru că aceasta nu permite să se atingă de ea pată sau impuritate și strălucește totdeauna la lumina Cuvîntului. De aceea, cei care au îmbrățișat-o au fost plasați înlăuntrul Sfintei Sfintelor și se zice despre ei că aduc cu mîinile lor curate Domnului rugăciunile întocmai ca pe niște ofrande de bună mireasmă, așa cum ne încredințează și evanghelistul cînd zice că miresmele din cupele celor douăzeci și patru de bătrîni sînt rugăciunile sfinților.

Aceasta este, o, Virtute, contribuția pe care, după puterile mele, am improvizat-o spre lauda castității.

Discursul VI : Agatha

I

Acestea zicînd Thalusia, Virtutea — a relatat Theopatra — a atins cu sceptrul ei pe Agatha, iar aceasta, luînd aminte, s-a ridicat numaidecît și a răspuns: «Cu curaj și încredere voi continua aceste discursuri prea frumoase, dacă tu, Virtute, îmi vei sta în ajutor; voi încerca, deci, după puterile mele, să-mi spun părerea despre tema tratată, desigur, fără să repet cele expuse mai înainte. Sînt sigură că nu voi putea rosti un discurs atît de bogat și strălucit, așa cum au reușit antevorbitoarele mele. Spun acestea, pentru că dacă, întrecînd măsura, aș încerca să mă asemui cu cele ce îmi sînt superioare prin înțelepciune, aș atrage asupră-mi blamul prostiei. Deci, dacă aveți răbdare, vă rog să ascultați niște improvizații pe care, însă, le fac cu bună intenție.

O, fecioare, venim cu toții pe lume cu un suflet împodobit cu o rară frumusețe, asemenea celei a înțelepciunii. Sufletele au imprimate «chipul» cel neprihănit și menirea de a ajunge la «asemănarea» cu Cel de care au fost create. Pentru că frumusețea cea mai presus de fire, cea care nu cunoaște început, nici stricăciune, cea neschimbabilă, veșnic tînără și fără cusur, lumina însăși care se odihnește în lăcașurile cele mai presus de cuget și de cuvînt; cea care cu puterea sa cea multă ține, creează și transformă totul, aceea a făcut sufletul «după chipul» său. De aceea sufletul este rațional și nemuritor și creat după chipul Fiului, cel Unul Născut, precum am zis, are o frumusețe de nedescris. De aceea și «duhurile răutății» (Efes. 6, 1) sînt îndrăgostite de el și pîndesc ca prin violență să murdărească chipul său divin și vrednic de iubire. Acestea lasă și Ieremia să se înțeleagă atunci cînd, mustrînd Ierusalimul, îi reproșează că se lasă dezonorat de puterile dușmane: «Tu ai luat chip de desfrînată și ai pierdut orice rușine față de amanții tăi» (Ier. 3, 3). Amanții de care vorbește sînt diavolul și îngerii săi, aceia care inventează diferite mijloace pentru a se apropia și murdări frumusețea lui spirituală și pentru a întuneca perspicacitatea rațiunii noastre; aceia ard de dorința de a se apropia de orice suflet logodit cu Domnul.

II

Deci, acela care va păstra neîntinată și neîmpuținată acea frumusețe, precum i-a fost imprimată de Dumnezeul Cel veșnic și rațional — al cărui chip este omul — acela va fi ca o statuie prea frumoasă și sfîntă, care, mutată de aici în orașul celor fericiți, va locui în ceruri ca într-un templu. Căci frumusețea noastră se menține întreagă și neprihănită cînd, ocrotită de feciorie, nu se întunecă de arșița corupției; cînd

se împodobește cu sfințenia și se îndreaptă ca o mireasă către Fiul lui Dumnezeu; așa cum zice El în parabola în care ne îndeamnă să ținem aprinsă în trupurile noastre, ca în niște candele, lumina cea nestinsă a castității (cf. Luca 12, 35; Matei 25, 1 ș.u.). Numărul 10 al fecioarelor simbolizează numărul celor care au crezut în Iisus; literal «I» sugerează calea care duce către ceruri. Dar numai 5 fecioare au fost cuminți și înțelepte, pe cînd celelalte 5 au fost fără de minți și neînțelepte. Acestea nu s-au pregătit și nu și-au procurat ulei în vasele lor, adică nu și-au împodobit sufletul cu sfințenie. Prin aceste (cuvinte) Domnul face aluzie la aceia care își închină viața fecioriei și se mîndresc cu aceasta, dar ușor sînt puși în derută de schimbările vieții, așa încît în cele din urmă mai degrabă conturează chipul virtuții, decît fac din ea o realitate vie.

III

Parabola cu cele 10 fecioare care se angajaseră să vină în întîmpinarea mirelui cu candelele aprinse vrea să spună că toate acestea își aleseseră un ideal comun (desăvîrșirea). Acest lucru îl sugerează și apariția semnului I (iota). Erau animate aproape la fel de acest mod de viață pe care și-l propuseseră, de aceea, așa cum am spus, au fost desemnate prin numărul 10. Dar n-au avut comportare asemănătoare cînd au ieșit în întîmpinarea mirelui. Unele își procuraseră untdelemn din belșug pentru a pune în candelele lor, altele, însă, s-au lenevit și s-au îngrijit doar de prezent. De aceea, ele sînt împărțite în două grupe de cîte cinci, pentru că unele dintre ele și-au păstrat curate și departe de întinăciune cele 5 simțuri, pe care cei mai mulți le numesc porți ale înțelepciunii, celelalte, din contră, le-au mînjit cu o mulțime de păcate și le-au umplut de răutate. Acestea din urmă au avut reținere față de faptele dreptății, dar au prisosit în faptele răutății. Pentru acest motiv au și fost excluse din lăcașurile divine. Pentru că fie că săvîrșim binele, fie că greșim, prin intermediul lor facem toate acestea. Thalusia a vorbit despre o castitate a ochilor, a urechilor, a limbii, precum și a celorlalte simțuri. Repetăm că aceea care și-a păstrat neviolate cele cinci uși ale virtuții: vederea, mirosul, pipăitul, auzul... (e cu adevărat fecioară) și face parte dintre cele cinci fecioare. Una ca aceasta restituie lui Hristos intacte cele cinci categorii de simțuri și din fiecare dintre ele face să strălucească, întocmai ca o candelă, sfințenia. Pentru că, într-adevăr, trupul nostru este ca un sfeșnic cu 5 lumini; pe acesta sufletul îl aduce ca pe o torță mirelui Hristos în ziua învierii, lăsînd să se vadă din toate simțurile credința puternică. Așa a învățat Iisus, cînd a zis: «Eu am venit să arunc foc pe pămînt. Și vreau să fie aprins chiar acum» (Luca 12, 49). Prin aceste cuvinte a vrut să spună că vrea aprinse de

focul învăţăturii Sale corturile noastre pămînteşti. Înţelegînd prin untdelemn înţelepciunea şi dreptatea, a vrut să spună că atunci cînd sufletul este împodobit din belşug cu ele, atunci (din trup) străluceşte sus înaintea oamenilor lumina virtuţii şi a faptelor celor bune, iar datorită acestora «este slăvit Tatăl cel din ceruri» (cf. Matei 5, 16).

IV

După relatarea din Levitic, şi iudeii duceau ca jertfă untdelemn: «un untdelemn limpede, curat, filtrat, pentru ca să ardă în candelă în afara perdelei, înaintea Domnului» (cf. Lev. 24, 2 şi Exod 27, 20). Cu deosebirea că lor li s-a poruncit să ţină candela aprinsă o foarte scurtă perioadă de timp: «de seara pînă în zori». Candela acestora poate fi corelată cu cuvîntul profetic care anunţă libertatea de a trăi în feciorie; untdelemnul cu care era alimentată, cu faptele şi credinţa poporului, iar templul, cu «partea lui de moştenire» (a lui Israil) (cf. Deut. 32, 9 şi Ps. 104, 11), pentru că o candelă poate lumina numai într-o singură casă. Iar această candelă trebuia să lumineze înainte de ivirea zilei: «să ardă, zice (Scriptura), pînă în zori». Aceasta înseamnă pînă la venirea lui Hristos, pentru că odată ce a răsărit soarele castităţii şi al dreptăţii (cf. Matei 4, 2), nu mai era nevoie de candelă. Atîta timp cît acel popor a avut, prin fapte bune, untdelemnul necesar pentru candelă, candela castităţii nu s-a stins întru el, ci a fost mereu văzută şi a strălucit în «partea de moştenire»; cînd, însă, a lipsit untdelemnul pentru că aceştia s-au întors de la credinţă la necredinţă, candela s-a stins; cele care şi-au închinat viaţa feciorieі fac iarăşi să strălucească în lume nestricăciunea, aprinzîndu-şi candelele una de la alta.

Deci, se cuvine să procurăm şi noi acum din belşug untdelemnul limpede al faptelor bune şi al înţelepciunii, curăţit de orice element care provoacă stricăciune, pentru ca nu cumva «să întîrzie mirele» şi să se stingă la fel şi candelele noastre. Această întîrziere simbolizează perioada de timp de dinaintea venirii lui Hristos; aţipirea şi somnul celor 10 fecioare (simbolizează) ieşirea din această viaţă; miezul nopţii simbolizează împărăţia lui Antihrist, în timpul căreia îngerul răzbunător trece din casă în casă, iar strigătul care se aude şi zice: «Iată, vine mirele, ieşiţi în întîmpinarea lui» (cf. Matei 25, 6) este vuietul şi sunetul de trîmbiţe (care va veni) din ceruri, atunci cînd toţi sfinţii răpiţi pe nori, cu trupurile lor înviate, vor veni «în întîmpinarea Domnului» (cf. I Tes. 4, 15).

De remarcat că afirmaţia Cuvîntului, că după strigăt se vor scula toate fecioarele, vrea să însemne că după ce vor auzi glas din ceruri, toţi morţii vor învia. Acelaşi lucru îl spune şi Pavel în una din episto-

lele sale, cînd zice : «Domnul Însuşi, la un semnal, la glasul arhanghelului şi la sunetul trîmbiţei lui Dumnezeu, va coborî din cer şi cei care au murit în Hristos vor învia întîi (adică trupurile, pentru că ele au devenit cadavre cînd au fost despuiate de suflete). Apoi, noi cei vii vom fi răpiţi împreună cu ele». Aceasta înseamnă că sufletele, care se vor reacoperi de trupuri, vor merge în întîmpinarea (Domnului), pe nori, purtînd făclii, împodobite nu cu o podoabă străină şi trecătoare, ci (cu podoaba) înţelepciunii şi a castităţii, strălucind ca nişte stele, cu o strălucire cerească.

V

Acestea sînt, o, prea înţelepte, ritualurile tainelor noastre, acestea sînt ceremoniile de iniţiere tainică în feciorie, acestea sînt recompensele «luptelor celor fără de prihană» (cf. Înţel. 4, 2), recompensele castităţii. M-am logodit cu Cuvîntul, primesc ca zestre de la Tatăl coroana cea nepieritoare a nestricăciunii şi trec încununată peste veacuri cu florile strălucitoare ale înţelepciunii, care nu se ofilesc. M-am prins în hora cea cerească împreună cu Hristos, Cel ce-mi dă premiul, împrejurul Împăratului care nu cunoaşte început, nici sfîrşit. Am devenit purtător al luminilor celor mai presus de fire, cînt în adunarea arhanghelilor cîntarea cea nouă şi fac cunoscute binefacerile Bisericii. Pentru că este scris că grupul fecioarelor urmează totdeauna Domnului şi participă la orice sărbătoare va fi El. La acestea face aluzie Ioan cînd vorbeşte de cei 144.000 de răscumpăraţi de Dumnezeu (Apoc. 14, 3—4).

Veniţi, deci, tineret al veşniciei, veniţi să umpleţi candelele voastre cu sfinţenie, căci a venit ceasul să vă sculaţi şi să întîmpinaţi mirele. Veniţi, lăsînd la o parte farmecul şi amăgirile vieţii care fascinează şi buimăcesc sufletele, căci veţi fi părtaşe de promisiuni ; da, vă jur în numele Celui care ne-a arătat calea vieţii.

Aceasta este, o, Virtute, coroana pe care am împletit-o cu (frumuseţi) din pajiştile profeţilor, pe care am înfrumuseţat-o (cu gînduri proprii) şi pe care ţi-o ofer.

Discursul VII : Procilla

Deci, terminîndu-şi strălucit cuvîntul Agatha, — a zis Theopatra — şi fiind felicitată pentru cele ce a spus, Virtutea a poruncit Procillei să vorbească. Aceasta, ridicîndu-se şi trecînd înaintea porţii celei mari, a început aşa :

I

O, Virtute, chiar şi după astfel de discursuri nu-mi este permis să mă descurajez, pentru că mă încred fără rezerve în «infinita diversitate

a înțelepciunii lui Dumnezeu» (cf. Efes. 3, 10), care poate să dea oricui vrea, diferit și din belșug. Zic marinarii că un singur curent suflă pe mare, dar că pe acesta unii îl folosesc într-un fel, pentru navigație, alții altfel, pe deasupra, nu se grăbesc să intre cu toții deodată în același (port). Pentru unii este favorabil cînd vine din spate, pentru alții atunci cînd vine din lături, însă pînă la urmă toți termină cu bine călătoria. La fel este și cu «insuflarea cea rațională, sfîntă și unică» (cf. Înțel. 7, 22) a înțelepciunii, care ne vine de sus, din tezaurele Tatălui; ea ne vine în ajutor nouă tuturor și ne trimite cunoașterea necesară pentru a duce cu succes pînă la capăt drumul cuvintelor. Dar, este timpul să intru în subiect.

O, fecioare, pentru a lăuda pe cineva sincer și pentru a fi crezută această laudă, se recurge îndeobște la mărturia unora care sînt superiori celui lăudat. Cu acea mărturie se poate dovedi că cuvintele frumoase nu sînt spuse nici din condescendență, nici din obligație, nici ca o părere nefondată, ci ca unele care exprimă adevărul. Așa, de exemplu, profeții și Apostolii care au vorbit despre Fiul lui Dumnezeu, Cel ce a existat mai înainte de toți vecii, aceia care au vorbit despre divinitatea Lui mai mult decît ceilalți oameni, nu au argumentat spusele lor cu vreun cuvînt îngeresc, ci cu cuvintele Celui de la care vine autoritatea și puterea tuturor. Pentru că se cuvenea ca Acela care este mai mare decît toți să se folosească de mărturia Tatălui, care este mai mare și decît El.

De aceea, nici eu nu voi argumenta lauda castității cu păreri omenești, ci cu cuvintele Aceluia căruia îi datorăm (totul) și de care totul depinde; voi arăta că El este cel ce o cultivă, cel îndrăgostit de frumusețea (ei), cel care ne dă temeiuri pentru ea. Iar dacă cineva dorește să cerceteze acest lucru, să recurgă la Cîntarea Cîntărilor, în care Domnul însuși, lăudînd pe aceea care a îmbrățișat cu hotărîre fecioria, zice: «Ca un crin în mijlocul mărăcinilor, așa este iubita mea între celelalte fete» (Cînt. Cînt. 2, 2). El o compară cu crinul din cauza purității, a aromei, a frăgezimii și a veseliei ce iradiază castitatea; pentru că fecioria este ca o (floare) de primăvară, care etalează gingășia în cupe albe, floarea nestricăciunii. De aceea, nu se rușinează să mărturisească faptul că s-a îndrăgostit de frumusețea ei și zice: «Mi-ai răpit inima, soro, mireaso, mi-ai răpit inima numai cu o privire, numai cu unul din lănțișoarele de la gîtul tău. Dezmierdările tale sînt mai plăcute ca vinul și miresmele tale sînt mai plăcute decît toate parfumurile. Buzele tale, mireaso, sînt ca un fagure, miere și lapte este limba ta, iar mirosul hainelor tale este ca mirosul aromelor din Liban. Ești o grădină închisă, soro, mireaso, o grădină închisă și o fîntînă pecetluită» (Cînt. Cînt. 4, 9—12).

Acestea sînt elogiile pe care Hristos le adresează celor care au ajuns pe culmile desăvîrșirii la care duce fecioria : le numește pe toate, cu un singur cuvînt, miresele (Sale) ; pentru că se cuvine ca mireasa să se potrivească cu mirele și să-i poarte numele, la fel și mireasa lui Hristos se cuvine să fie fără prihană, ca un paradis pecetluit, în care se dezvoltă toate aromele cu parfumuri cerești și numai Hristos să vină și să culeagă aceste (arome) crescute din semințe netrupești. Pentru că Cuvîntul nu este îndrăgostit de nimic dintre cele ale trupului, dat fiind că El nu poate iubi un lucru stricăcios ca mîinile, fața sau picioarele, ci numai se bucură de frumusețea cea nematerială și spirituală.

II

Zicînd, o, fecioare, logodnicei sale : «Mi-ai răpit inima cu o privire», se referă la perspicacitatea minții, care se ascute atunci cînd omul se curățește și contemplă în interiorul său adevărul. Pentru că oricine știe că există două vederi : una spirituală și alta trupească. Logosul, însă, mărturisește că nu este îndrăgostit de frumusețea trupului, ci de cea a sufletului. El zice : «Mi-ai răpit inima numai cu o privire, numai cu unul din lănțișoarele de la gîtul tău». Aceasta înseamnă : în privirea ta plină de dragoste și înțelepciune ai făcut să strălucească din interior podoabele castității care au înflăcărat de dorință inima noastră. Prin podoabe se înțeleg colierele alcătuite din diferite pietre prețioase. Pe acestea, pe cînd sufletele robite cărnii le pun în jurul gîtului pentru a amăgi pe cei care le privesc, sufletele care trăiesc în curățenie le pun în interiorul lor ; (nu este vorba despre coliere obișnuite), ci de coliere alcătuite din pietre cu adevărat prețioase, și anume, din libertate, mărinimie, înțelepciune și dragoste ; sufletele care trăiesc în curățenie dau puțină importanță podoabelor trecătoare și pămîntești, care, întocmai ca niște frunze, strălucesc pentru o clipă, apoi dispar odată cu pieirea trupului. Deci, omul are o dublă podoabă, iar dintre acestea, Domnul socotește nepieritoare doar pe cea interioară. Zicînd că inima sa a fost răpită doar de o podoabă de la gîtul miresei, vrea să spună că este îndrăgostit doar de omul cel interior, de strălucirea lui, așa cum adeverește și psalmistul atunci cînd zice : «Toată mărirea fiicei împăratului vine din lăuntru» (Ps. 44, 14).

III

Să nu-și închipuie cineva că numai noi, fecioarele, ne vom împărtăși de bunurile promise și că ceilalți credincioși vor fi respinși de Dumnezeu. Aceasta ar însemna să uităm că în ceruri sînt triburi, familii și ranguri, «după măsura credinței fiecăruia» (cf. Rom. 12, 6). Același

lucru spune şi Pavel cînd zice: «Alta este strălucirea soarelui, alta strălucirea lunii şi alta strălucirea stelelor, pentru că se deosebesc stea de stea după strălucire. Aşa (va fi) şi învierea morţilor» (I Cor. 15, 41 şi urm.). Dar şi Domnul spune că nu va da tuturor aceeaşi cinste, ci unora (le promite) că îi va lua în împărăţia cerurilor, altora le promite că vor moşteni pămîntul, altora că vor vedea pe Tatăl. Fecioarelor le promite că tagma lor sfîntă va intra prima în odihna veacurilor celor noi, ca într-o cameră de nuntă. Pentru că ele au suferit martiriul nu pentru un scurt timp, ci toată viaţa, nevoindu-se continuu în lupta cu adevărat olimpică a castităţii. Au rezistat chinurilor îngrozitoare ale plăcerilor, fricii, tristeţii şi celorlalte răutăţi venite din partea oamenilor. (De aceea), ele, primele dintre toţi, vor primi onorurile şi vor fi aşezate în locul cel mai bun al făgăduinţei.

Numai pe aceste suflete Cuvîntul le numeşte aleasa Sa, adevărata Lui mireasă, pe cînd pe celelalte (le numeşte) concubine, tinere şi fete, atunci cînd zice: «Sînt 60 de regine, 80 de concubine şi tinere fără număr. Una singură este porumbiţa mea, neprihănita mea; ea este singură la mama ei, aleasă pentru cea care a născut-o. S-o vadă fetele tinere şi s-o fericească, împărătesele şi concubinele s-o laude» (Cînt. Cînt. 6, 8—9). Desigur, multe sînt fiicele Bisericii, însă una este cea mai aleasă şi cea mai dragă ei dintre toate, iar aceasta este tagma fecioarelor.

IV

Dacă crede cineva că cele spuse de mine nu explică în deajuns textul şi vrea să ştie cine sînt împărătesele, concubinele şi fetele tinere, aceluia vom spune că în acestea trebuie văzuţi toţi aceia care în decursul timpurilor, înainte de potop, după potop şi după Hristos s-au distins prin viaţă sfîntă. Biserica este mireasa, împărătese sînt sufletele celor de dinainte de potop, care au bineplăcut lui Dumnezeu, adică Abel, Set şi Enoh şi cei împreună cu ei; concubine sînt sufletele profeţilor care au trăit după potop, pentru că înainte ca Biserica să fie aleasa Domnului, (El) s-a apropiat de (aceste suflete) ca de nişte concubine, le-a dăruit cu înţelepciune şi pricepere, pentru ca să poată conduce către credinţă şi mîntuire. Iar dacă vreţi să luaţi aminte la cărţile lui Moise sau ale lui David, Solomon sau Isaia, ori ale celorlalţi profeţi, o, fecioare, veţi vedea ce produse folositoare pentru mîntuirea vieţii (noastre) au lăsat cei care au fost în intimitatea Fiului lui Dumnezeu. De aceea, Cuvîntul, pe bună dreptate, a numit acele suflete concubine, pentru că nu s-a unit cu ele în mod vădit, precum cu Biserica, pentru care a jertfit «viţelul cel gras» (cf. Luca 15, 23).

V

Dar, să discutăm și o altă chestiune, pentru a nu ne scăpa ceva din cele ce se impun aici : pentru ce a zis că reginele sînt 60, concubinele 80, tinerele atît de multe, încît nu pot fi numărate din cauza mulțimii lor, pe cînd mireasa este una ? Mai întîi să vorbim despre cele 60. Cred că a numit 60 de împărătese pe cei care au bineplăcut lui Dumnezeu de la primul om pînă la Noe, pentru că aceia n-au avut nevoie, pentru a se mîntui, de alte precepte și legi, fiindcă crearea lumii în 6 zile avusese loc nu demult, iar ei își aminteau cum a făcut Dumnezeu lumea în 6 zile, de cele petrecute în paradis și cum omul, care avea poruncă să nu se atingă de pomul cunoștinței, a fost abătut de la calea cea dreaptă de cel viclean. Prin urmare, pe sufletele care în primii ani de la alcătuirea lumii au înclinat să dea ascultare lui Dumnezeu și care aproape că erau copii ai primului veac, foarte apropiați de cele 6 zile ale creației, le-a numit simbolic 60 de împărătese, pentru că — așa cum am zis —, s-au născut imediat după cele 6 zile. Acești oameni au avut marea cinste de a vorbi cu îngerii și de a vedea adesea pe Dumnezeu, nu în vis, ci aevea. Cîtă îndrăzneală trebuie să fi avut înaintea lui Dumnezeu Set, Abel, Enoh, Matusalem, Noe, ei care au fost primii îndrăgostiți de sfințenie și primii dintre întîii născuți, înscriși în cer, ei care, întocmai ca o pîrgă a celor ce se mîntuiesc, au fost găsiți vrednici să moștenească împărăția lui Dumnezeu. Dar și despre aceștia (am vorbit) destul; se cuvine să vorbim și despre concubine.

VI

Oamenii de după potop își aduceau aminte foatre vag de Dumnezeu, de aceea, ei aveau nevoie de o nouă revelație (deja idololatria se strecurase printre ei), care să le fie pavăză și ajutor. Astfel, pentru ca neamul omenesc să nu fie nimicit prin faptul că a uitat de cele bune, Dumnezeu a poruncit propriului Său Fiu să facă cunoscută venirea Sa în trup, iertarea păcatelor și învierea care conduce la iertarea păcatelor și la nestricăciune. Seria profeților, începînd cu Avraam, care au propovăduit circumciziunea și legea au fost numiți cele 80 de concubine, pentru că înainte ca Biserica să devină mireasă a Cuvîntului, ei au anunțat mai dinainte, prin inspirație divină, circumciziunea ogdoadei spirituale. Iar tinerele fete care alcătuiesc un grup fără număr sînt numite mulțimile care au practicat dreptatea și s-au luptat voinicește cu păcatul.

VII

Dar dintre acestea, nici «împărătesele», nici «concubinele», nici «fetele tinere» nu se compară cu Biserica, pentru că cea socotită a fi nepri-

hănită şi aleasă şi superioară tuturor, cea alcătuită din toţi apostolii şi ucenicii lor, este mireasa care le întrece pe toate prin frumuseţea (ce-i dă) maturitatea şi fecioria. De aceea este considerată şi este lăudată de toate, pentru că ea a auzit şi a văzut ceea ce acelea au dorit să contemple chiar şi pentru o clipă, dar n-au putut să vadă, nici să audă. «Fericiţi sînt ochii voştri, care văd ceea ce voi vedeţi, a zis Domnul ucenicilor Săi. Căci vă spun că mulţi profeţi au voit să vadă cele ce vedeţi voi şi n-au văzut, şi să audă cele ce auziţi voi şi n-au auzit» (Luca 10, 23, 24).

Deci, pentru aceste lucruri o admiră şi o fericesc profeţii, pentru că lucrurile de care ei nu s-au învrednicit să le audă şi vadă, Biserica s-a învrednicit şi s-a împărtăşit de ele. Pentru că «sînt 60 de împărătese şi 80 de concubine şi tinere fără de număr, dar una este porumbiţa mea, neprihănita mea» (Cînt. Cînt. 6, 7—8).

VIII

Ar putea cineva să dea şi altă explicaţie şi să spună că mireasa este trupul neîntinat al Domnului, de dragul căruia părăsind pe Tatăl, a coborît aici (jos) şi s-a unit cu el şi întrupîndu-se l-a făcut locuinţa Sa. De aceea, l-a numit simbolic porumbiţă, pentru că această vietate este blîndă, îi place viaţa la adăpost şi printre oameni. Pentru că singur (acest trup) a fost găsit, să zicem aşa, fără pată şi neîntinat şi pe toate celelalte (trupuri) depăşindu-le prin podoabă şi frumuseţe, încît nimeni — chiar şi dintre cei la cel mai înalt grad bineplăcuţi lui Dumnezeu — să nu se poată compara cu ea în virtute; de aceea, s-a învrednicit să fie părtaş la împărăţia (Fiului) Unuia Născut, să-i fie unit.

Şi în psalmul 44, Regina, care stă la locul de cinste, de-a dreapta lui Dumnezeu, cea împodobită cu podoaba de aur a virtuţii, a cărei frumuseţe împăratul a dorit-o, este — după cum am zis — trupul acela neprihănit şi fericit, pe care Cuvîntul l-a ridicat la cer şi l-a aşezat de-a dreapta Tatălui, împodobit cu veşmînt de aur, adică de faptele nestricăciunii, pe care le-a numit simbolic «broderii de aur», pentru că acest veşmînt este ţesut şi cusut cu diferite virtuţi, ca de exemplu : castitatea, prudenţa, credinţa, iubirea, răbdarea şi celelalte (fapte) bune, care acoperă ruşinea trupului şi împodobeşte omul cu o podoabă de aur.

IX

Apoi, se cuvine să cercetăm ce ne transmite Duhul în versetele următoare ale psalmului, după ce s-a spus : «Omul pe care l-a luat Cuvîntul a fost aşezat «de-a dreapta» Tatălui Celui Atotputernic. «Fecioarele — zice — vor merge la împărat în urma ei; cele apropiate ei îţi vor fi

aduse ţie. Vor fi aduse cu bucurie şi veselie. Vor fi aduse în palatul regelui» (cf. Ps. 44, 15). Aici Duhul face foarte evident elogiul castităţii; el anunţă că după Mireasa Domnului, aşa cum au explicat, fecioarele se cuvine să se apropie de Cel Atotputernic în rîndul al doilea, «în bucurie şi veselie», protejate şi escortate de îngeri.

Astfel, gloria fecioriei este un lucru cu adevărat de îndrăgit şi de trei ori de dorit, pentru că după regină, pe care Domnul a condus-o la Tatăl, este adusă tagma fecioarelor, care a fost sortită a fi a doua după mireasă.

Acesta este exerciţiul oratoric pentru castitate, pe care ţi-l ofer, o, Virtute. Să fie păstrat în amintirea adunării noastre.

Discursul VIII : Thecla

Acestea grăind Procilla, Thecla a zis : «După ea este rîndul meu să intru în luptă şi să mă bucur că mă însoţeşte Înţelepciunea. Simt cum mă struneşte din lăuntru întocmai ca pe o chitară şi mă pregăteşte să vorbesc îngrijit şi frumos.

Virtutea: Foarte bine, Thecla, aprob ardoarea (ta) şi te cred în stare să-mi adresezi discursul potrivit, pentru că nimeni nu te întrece în instrucţia filosofică şi în cultura generală, ca să nu mai zic de cea evanghelică şi divină, cînd ştim că te-ai format în preajma lui Pavel.

I

Ei, bine, s-o luăm de la început (a zis Thecla); să spunem mai întîi cîteva cuvinte despre definiţie; pentru care motiv acest mod de viaţă foarte înalt a fost numit feciorie, în ce constă, ce putere are şi, în sfîrşit, ce roade aduce. Pentru că mă tem că toate sau aproape toate nu cunosc acest lucru, deşi această virtute întrece cu mult pe celelalte cu care ne ostenim, pentru a ne curăţi şi înfrumuseţa sufletul. Termenul «feciorie» (prin schimbarea unei litere) se transformă în «divinitate»[6] şi pe bună dreptate, pentru că ea duce la asemănarea cu Dumnezeu şi la nestricăciune pe cel care o îmbrăţişează şi se iniţiază în tainele ei şi pentru că este imposibil a afla un lucru, un bun mai mare decît ea, care să ne pună la adăpost de asaltul poftelor şi al tristeţii. Hrănit cu ea, aripile sufletului devin mai puternice, zborul său mai lin, iar trecerea peste preocupările omeneşti mai uşoară. Înţelepţii au spus, pe bună dreptate, că viaţa noastră este o piesă de teatru; noi intrăm în viaţă pentru a ne susţine rolul în drama Adevărului, pentru a pleda pentru sfinţenie, iar

6. Cuvîntul παρθενία înseamnă feciorie, iar παρθεία înseamnă — după o veche teorie care identifica lumea şi divinitatea, Dumnezeu.

adversarii noştri sînt diavolul şi demonii. Se cuvine, deci, să ţinem capul sus şi să ne avîntăm către cer, să evităm mai mult decît au evitat navigatorii sirenele, despre care vorbeşte Homer, încîntarea lor. Căci, mulţi dintre cei care au îmbrăţişat modul nostru de viaţă, seduşi de plăceri amăgitoare, s-au îngreuiat la cuget şi au lăsat să se destindă fibrele de care depinde forţa naturală a aripilor castităţii, (singura) care anihilează atracţia spre (faptele ce) degradează trupul.

De aceea, o, Virtute, tu, care ai primit acest nume pentru că dai sufletelor impuls să se înalţe spre cer, tu, care eşti condusă de raţiuni superioare, asistă-mă la acest discurs pe care mi-ai poruncit să-l rostesc.

II

Aceia (— repet —) cărora aripile sufletului le-au slăbit şi au căzut pradă plăcerilor, aceia nu încetează a fi şi prada tristeţii şi a durerii, atîta timp cît nu-şi satisfac necumpătarea. În loc să respecte buna cuviinţă, ei se dedau la plăceri sălbatice. Unii ca aceştia sînt îndepărtaţi ca nişte neiniţiaţi de pe scena Adevărului. Însă sufletele celor cu aripi puternice şi uşoare trec dincolo de această lume, la cea supraterestră şi văd de departe ceea ce nimeni dintre oameni nu a mai văzut: pajiştile nemuririi împodobite cu flori şi frumuseţi de nebănuit. Mereu atrase de acele privelişti, ele socotesc de mică valoare ceea ce îndeobşte este considerat pe pămînt frumos (şi bun) : bogăţia, mărirea, blazoanele, căsătoria. Nimic dintre acestea nu sînt pentru ele atît de preţioase ca bunurile de dincolo.

Şi dacă cineva ar vrea să le facă rău, să dea trupul lor animalelor sălbatice sau focului, ele sînt gata să suporte torturile cu indiferenţă, pentru că acele (bunuri) le fascinează. Pentru că, deşi se află încă pe această lume, ele par că nu mai fac parte din ea, cugetul şi elanul dorinţei lor le-au dus deja în adunarea celor de sus. Aceasta, datorită faptului că aripile feciorie duc în mod firesc spre cer şi nu spre pămînt, duc spre eterul pur şi în vecinătatea îngerilor. De aceea, la semnalul (învierii) de după strămutarea noastră de aici, cele ce şi-au dus viaţa corect şi au stăruit în feciorie pentru Hristos, acelea, primele, înaintea tuturor, vor primi răsplata victoriei şi vor fi încununate de El cu florile nestricăciunii. Pentru că s-a zis : îndată ce sufletele fecioarelor părăsesc lumea, îngerii vin în întîmpinarea lor şi le însoţesc cu cîntări de laudă pînă la pajiştile despre care am vorbit, pajiştile în care mai înainte au dorit să intre, pe care şi le-au imaginat atunci cînd, locuind încă în trupuri, au îmbrăţişat acest mod de viaţă.

III

Odată sosite aici, ele contemplă frumuseţi minunate, pe care oamenii cu greu le pot descrie. Fiindcă acolo se află Dreptatea însăşi, Cumpătarea însăşi, Dragostea însăşi, Adevărul însuşi, Prudenţa însăşi şi celelalte flori şi răsaduri strălucite ale Înţelepciunii ; aici, jos, noi vedem cu închipuirea, ca un vis, doar umbrele acestora, iar contururile lor ne apar neclare şi întunecate. Nimeni n-a văzut cu ochii trupului măreţia, forma şi frumuseţea dreptăţii însăşi, a adevărului şi a păcii ; acolo, însă, sînt văzute cu adevărat aşa cum sînt, în toată plenitudinea lor. Pentru că există un pom al înţelepciunii, unul al iubirii şi altul al priceperii, la fel cum pe pămînt există viţa purtătoare de struguri şi pomi purtători de fructe, de rodii şi de mere. După cum putem privi şi mînca fructele acestora, la fel şi pe ale acelora ; numai că acelea nu dispar şi nu se strică niciodată, iar cei ce le mănîncă înaintează pe drumul nemuririi şi al îndumnezeirii. Din acestea mînca primul om, Adam, din care ne tragem toţi, pe cînd se afla în Paradis, înainte de a cădea în păcat şi a i se întuneca privirea, pentru că Dumnezeu îi încredinţase lui spre păzire, cultivare şi îngrijire, pomul înţelepciunii.

Ieremia, deplîngînd pe cei ce au pierdut aceste bunuri, zice că ele cresc undeva, departe de lumea noastră : «Învăţaţi unde este prudenţa, unde este cumpătarea, unde este înţelepciunea şi veţi afla unde se află lungimea de zile şi viaţa, unde este lumina ochilor şi pacea. Cine a aflat locul înţelepciunii, cine a intrat la comorile ei ?» (Baruh 3, 15—16). Or, se spune că fecioarele vor pătrunde la aceste comori şi vor culege (fructul) virtuţilor, luminate fiind de lumina pe care Dumnezeu o face să ţîşnească întocmai ca dintr-un izvor. Ele vor dănţui slăvind cu glas melodios pe Dumnezeu şi vor fi scăldate de un aer proaspăt, prin care razele soarelui nu trec.

IV

Acum, fecioare, fiice ale castităţii celei neîntinate, să ne îndreptăm atenţia către belşugul vieţii şi către împărăţia cerurilor.

Mai întîi aş vrea să spun că punînd puţin preţ pe această viaţă, de dragul castităţii, voi rivalizaţi cu înaintaşele voastre. Şi pe bună dreptate, pentru că nu puţin ajută castitatea la dobîndirea nestricăciunii ; ea purifică trupul de elementul pămîntesc şi apos din el, îl înnobilează şi ridică pe înălţimi. Să nu vă răvăşească tristeţea şi să nu vă topească speranţele în mai bine ; să scuturaţi constant nenorocirile care vin asupra voastră şi să nu le lăsaţi să vă tulbure cugetul. Să învingă credinţa, iar lumina ei să alunge umbrele pe care cel rău le aruncă spre inima voastră. La fel cum dispar norii, care umbresc pentru moment luna,

care scaldă totul cu razele ei, pentru că sînt numaidecît alungaţi de vînt, la fel şi voi, care faceţi să strălucească în lume castitatea, care sînteţi hărţuite de necazuri şi dureri, o, fecioare, nu şovăiţi în speranţele voastre. Pentru că norii care vin de la cel rău sînt alungaţi de Duhul, dacă şi voi, ca şi mama voastră, Fecioara, care a născut în cer făt de parte bărbătească, nu vă veţi înfricoşa de şarpele care pîndeşte şi pune curse; despre acesta voiam să vă vorbesc mai pe larg şi socotesc că a venit timpul.

«Şi s-a arătat un semn mare pe cer» — zice Ioan, explicînd Descoperirea făcută lui; s-a arătat «o femeie îmbrăcată în soare şi luna sub picioarele ei şi pe capul ei o coroană de 12 stele. Ea era însărcinată, ţipa de dureri şi se chinuia ca să nască. Şi s-a arătat un alt semn pe cer : iată (s-a văzut) un mare balaur roşu, avînd 7 capete şi 10 coarne şi pe capetele lui 7 coroane împărăteşti. Cu coada lui trăgea a treia parte din stelele cerului şi le arunca pe pămînt. Şi balaurul a stat înaintea femeii care avea să nască, pentru ca să-i mănînce copilul cînd îl va naşte. Şi ea a născut un fiu de parte bărbătească. El va păstori toate neamurile cu toiag de fier. Şi copilul a fost răpit de Dumnezeu la scaunul Lui de domnie. Şi femeia a fugit în pustiu, într-un loc pregătit de Dumnezeu, ca să fie hrănită acolo 1260 de zile» (Apoc. 12, 1—6). Acestea, deci, se relatează pe scurt despre femeie şi despre balaur, iar a căuta şi a spune tîlcul lor este mai presus de puterile noastre. Însă voi îndrăzni, avînd credinţă în Cel ce a poruncit «să cercetăm Scripturile» (cf. Ioan 5, 39). Deci, dacă şi voi sînteţi de acord cu cele spuse, nimic nu ne împiedică să începem, în orice caz, însă, îmi cer scuze dacă nu voi putea să desprind sensul exact al Scripturii.

V

Femeia care apare în cer îmbrăcată în soare, purtînd o cunună cu 12 stele, avînd luna aşternut picioarelor ei, aflîndu-se în chinurile naşterii, reprezintă, o, fecioare, pe Mama noastră, o putere care există prin sine, deosebită de fiii ei ; pe aceasta, profeţii — în viziunile lor referitoare la vremurile viitoare — au numit-o cînd Ierusalim, cînd Mireasă, cînd Muntele Sion, cînd templu şi cort al lui Dumnezeu. Este puterea chemată de Duhul prin profet ca să lumineze, cînd zice : «Luminează-te, luminează-te, Ierusalime, căci a venit lumina ta şi slava Domnului peste tine a răsărit. Iată, negură şi întuneric va acoperi pămîntul, va acoperi neamurile. Dar peste tine va străluci Domnul şi slava Domnului peste tine se va arăta. Împăraţii vor umbla în lumina ta şi neamurile în strălucirea ta. Aruncă-ţi ochii împrejur şi vezi adunaţi fiii tăi. Toţi fiii tăi au venit de departe şi fiicele tale vor fi purtate pe umeri» (Isaia 6, 1—4). Aceasta este Biserica; fiii ei, pe care i-a născut prin botez, vor alerga către ea din toate

părţile pămîntului după înviere; primind lumina cea neînserată, îmbrăcînd ca pe o haină strălucirea Cuvîntului, ea este cuprinsă de o mare bucurie. Căci cu ce altă podoabă mai de preţ ar putea să se împodobească împărăteasa pentru a se prezenta la Domnul ca mireasă, dacă nu cu lumina? Închipuiţi-vă în continuare o femeie impunătoare, asemenea fecioarelor gătite de nuntă: de o frumuseţe rară, care cu nimic nu este mai prejos decît strălucirea luminii; îmbrăcată în loc de veşmînt cu lumina însăşi, avînd capul împodobit în loc de pietre scumpe, cu stele strălucitoare. Ceea ce este pentru noi îmbrăcămintea este pentru ea lumina, iar ceea ce este pentru noi aurul şi pietrele preţioase, acestea sînt pentru ea stelele; de bună seamă, nu stelele care sînt semănate în spaţiul ceresc, ci altele superioare şi mai strălucitoare, aşa încît cele văzute de noi par să fie mai degrabă chipuri şi preînchipuiri ale acelora.

VI

«Luna îi este aşternut picioarelor». Cred că prin lună înţelege simbolic credinţa celor care s-au curăţit de stricăciune prin baia botezului, pentru că lumina ei molcomă este asemenea apei călduţe. Biserica, deci, care are aşternut picioarelor credinţa şi ataşamentul nostru — după acest mod de a înfăţişa luna — se află în durerile naşterii pînă ce «toate neamurile vor intra» (Rom. 11, 25) în ea, pînă ce va transforma pe cei psihici în pnevmatici. Ea este şi mamă, pentru că întocmai ca femeia care concepe şi la plinirea vremii aduce pe lume un om desăvîrşit, se poate spune că Biserica îi concepe pe cei care îmbrăţişează cuvîntul (lui Dumnezeu), îi formează după chipul şi asemănarea lui Hristos şi în cele din urmă îi face (prin botez) cetăţeni ai acelor fericite veacuri. Prin urmare, Biserica este prezentă în mod necesar la botez, pentru că ea este aceea care naşte pe cei care se botează. Ea are luna aşternut picioarelor ei, pentru că cei renăscuţi capătă o anume strălucire; de aceea, se şi zice că sînt «luminaţi».

În săptămîna Patimilor, (Biserica) face să le strălucească mereu în gînd luna plină duhovnicească, pînă cînd vor apărea zorile şi lumina cea desăvîrşită a zilei celei mari.

VII

Iar dacă cineva (pentru că trebuie să vorbim deschis), nedumerit de cele spuse mai înainte ar zice: O, fecioare, este oare corectă interpretarea voastră, de vreme ce Apocalipsa precizează că Biserica naşte prunc de parte bărbătească, iar voi raportaţi durerile naşterii la cei care se botează? Noi vom răspunde: Dar nici ţie, o, iubitorule de ceartă, nu-ţi este permis să spui că pruncul este însuşi Hristos, pentru că taina

întrupării Cuvîntului a avut loc înainte de scrierea Apocalipsei, în care Ioan vorbește despre fapte prezente și viitoare. În rîndul al doilea, Hristos n-a fost răpit îndată ce s-a născut, la tronul lui Dumnezeu, ca nu cumva să-l vatăme șarpele; dealtfel, pentru acest motiv s-a născut și a coborît de la tronul Tatălui, ca să înfrunte și să supună pe balaur, cînd se va năpusti asupra sa. Prin urmare, trebuie să fii de acord că Biserica este cea care se află în dureri și naște pe cei ce se botează, așa cum zice și Duhul, undeva (în cartea) lui Isaia: «Înainte de a simți dureri, a născut și înainte de a-i veni suferințele a născut un prunc de parte bărbătească. Cine a auzit vreodată așa ceva? Se poate naște, oare, o țară într-o zi? Se naște un neam așa deodată? Abia au apucat-o muncile și fiica Sionului a și născut!» (Isaia 66, 7—8). De cine avea să fugă Sionul cel spiritual, cel care atașat Domnului avea să nască, fără durerile nașterii, prunc de parte bărbătească, dacă nu de balaur?

VIII

Dar să revenim la cele spuse la început și să le dăm o explicație completă. Tu, însă, să-mi spui dacă explicația nu ți se pare corectă. Prin urmare, eu socotesc că despre Biserică s-a zis că naște prunc de parte bărbătească, pentru că cei luminați primesc însușirile și trăsăturile bărbătești ale lui Iisus. Realizarea asemănării lor cu Cuvîntul este o urmare firească a cunoașterii exacte (a dogmelor creștine) și a credinței; astfel, prin botez, în fiecare dintre ei se naște în chip spiritual Hristos. De aceea, Biserica se zbate în durerile nașterii, pînă cînd Hristos va lua chip și se va naște în noi (cf. Gal. 4, 19) — pentru ca fiecare dintre sfinți prin comuniunea cu Hristos să devină ca El. Se spune undeva în Scriptură: «Să nu vă atingeți de unșii Mei și să nu faceți rău proorocilor Mei» (Ps. 104, 15). Aceasta vrea să spună că cei ce s-au botezat în Hristos, prin transformarea adusă de Duhul, au devenit hristoși; Biserica este cea care-i transformă prin puterea cuvîntului. Acest (adevăr) îl exprimă clar Pavel, cînd zice: «Pentru aceasta îmi plec genunchii înaintea lui Dumnezeu Tatăl, din Care își ia numele orice neam din cer și pe pămînt, ca să vă dea, după bogăția slavei Sale, putere, ca să întăriți prin Duhul Său omul vostru cel din lăuntru, ca să locuiască Hristos prin credință în inimile voastre» (Efes. 3, 14—17). Pentru că este necesar ca în sufletele celor renăscuți să se imprime cuvîntul adevărului.

IX

Mi se pare că de acord cu cele spuse de mine sînt și cuvintele spuse de (Dumnezeu) Tatăl lui Hristos, atunci cînd a venit la Iordan să sfințească apele: «Tu ești Fiul Meu; Eu astăzi Te-am născut» (Ps. 2, 7; cf.

Matei 3, 17; Marcu 1, 11; Luca 3, 22). Trebuie remarcat faptul că (Tatăl) a zis într-un mod vag şi nedefinit din punct de vedere temporal că (Iisus) este Fiul Său; El i-a zis: «Tu eşti Fiul Meu» şi nu «Tu ai devenit Fiul Meu». Prin aceasta n-a spus că doar cu puţin mai înainte a fost învrednicit de calitatea de fiu, nici că fiind mai înainte fiu i s-a luat cîndva această calitate, ci că, născut înaintea tuturor, a fost şi va fi (totdeauna) acelaşi.

Cuvintele: «Eu astăzi Te-am născut» au sensul următor: existînd mai înainte de veci în ceruri, am voit să Te naşti în lume sau, cu alte cuvinte, să Te faci cunoscut Tu, Care mai înainte ai fost necunoscut.

Desigur, pentru aceia care n-au venit la cunoştinţa înţelepciunii atotcuprinzătoare a lui Dumnezeu, Hristos niciodată nu s-a născut, niciodată n-a fost cunoscut, niciodată nu s-a arătat, niciodată n-a fost văzut. Dar dacă şi aceştia vor veni la credinţă, harul le va da cunoştinţa naşterii lui Hristos.

De aceea, se spune, şi pe bună dreptate, că Biserica mereu dă chip şi naşte în cei sfinţiţi pe fiul de parte bărbătească, adică pe Cuvîntul. Acestea spunînd, după puterea noastră, despre durerile naşterii ei, să vorbim acum despre balaur şi despre celelalte. Deci, să încercăm, o, fecioare, să dăm o interpretare acestora, fără a ne speria de adîncul tainelor Scripturii. Şi dacă veţi găsi că în cuvintele mele este ceva greu de înţeles, eu vă voi ajuta să treceţi peste greutate, întocmai cum este trecut cineva peste un rîu.

X

Balaurul cel mare, de culoarea focului, încornoratul cu 7 capete, cel care tîrăşte (după sine) «a treia parte» din stele, cel ce pîndeşte să mănînce «pruncul» celei din durerile naşterii, este însuşi diavolul, cel ce întinde curse celor de curînd iluminaţi pentru a le întina cugetul, chipul şi strălucirea adusă în sufletul lor de Cuvîntul. Însă nu-şi ajunge ţinta, pentru că cei renăscuţi sînt răpiţi în sus «către tronul lui Dumnezeu», adică este ridicat cugetul celor reînnoiţi sus, la scaunul dumnezeiesc şi la temelia adevărului; se deprinde să vadă şi să-şi închipuie lucrurile de acolo, încît să nu mai fie înşelat de balaur, care îl trage în jos; căci diavolului nu-i este permis să nimicească pe cei care tind şi privesc în sus. Stelele, pe care, atingîndu-le cu vîrful cozii, le trage pe pămînt sînt grupurile ereticilor. Stelele întunecoase care cad reprezintă într-adevăr adunarea ereticilor, pentru că aceştia vor să cunoască lucrurile cereşti, vor să creadă în Hristos, vor ca sufletul lor să sălăşluiască în ceruri şi să se apropie de stele ca «fii ai luminii», dar sînt zdruncinaţi şi traşi în jos de încolăcirile balaurului, pentru că s-au făcut vinovaţi faţă de dreapta credinţă. Ei au fost numiţi a treia parte dintre stele, pentru că au greşit

față de una din persoanele treimii; fie față de Tatăl, ca Sabelius, care a susținut că a suferit Cel preaputernic; fie față de Fiul, ca Artemas și cei care susțin că El s-a arătat în chip aparent; fie față de Duhul, ca ebioniții, care au afirmat că profeții au grăit împinși de un impuls (lăuntric) natural. Cît despre Marcion, Valentin, partizanii lui Elchasaios și ceilalți este bine nici să nu-i mai pomenim.

XI

Iar cea care a născut și naște Cuvîntul de parte bărbătească în inimile celor care cred, femeia cea fără prihană, cea care merge în deșert și nu este atinsă de mînia fiarei, este mama noastră, este Biserica, precum am zis. Deșertul în care vine ea și este hrănită timp de 1260 zile, locul care nu rodește stricăciune și răutate și este inaccesibil celor mulți; locul, însă, care rodește înțelepciune și pulsează de viață, locul accesibil sfinților, este de bună seamă ogorul prea frumos, cu pomi plăcuți la vedere și parfumați ai Virtuții, scăldat de unda virtuților din sud și din nord, unde parfumul se revarsă în valuri (Cînt. Cînt. 4, 16), unde răcoarea binefăcătoare peste tot domnește și lăstarii vieții veșnice se întîlnesc la tot pasul. Este locul în care ne aflăm noi acum pentru a culege flori și pentru a împleti reginei coroana purpurie și strălucitoare a fecioriei, neatinsă de mînă; pentru că, cu roadele virtuții se împodobește logodnica Cuvîntului.

Cît despre cele 1260 zile, cît durează șederea femeii în pustiu, acestea reprezintă, o, fecioare, zăbava noastră aici, pentru cunoașterea perfectă a Tatălui și a Fiului și a Sfîntului Duh, timpul ce ține pînă la inaugurarea vremurilor de apoi, atunci cînd noi nu vom mai contempla doar cu rațiunea pe Cel ce este, ci mergînd la El Îl vom contempla direct. Numărul 1000, format din 10 sute, este un număr perfect; el este simbolul Tatălui Însuși, Care a creat și ține totul; numărul 200, alcătuit din două numere perfecte, este simbolul Sfîntului Duh, pentru că el face cunoscut pe Tatăl și pe Fiul. Numărul 60 cuprinde numărul 6 de 10 ori și este simbolul lui Hristos, pentru că numărul 6 este un număr perfect, căruia nici nu-i lipsește, nici nu-i prisosește ceva. El se împarte exact în părțile care îl compun. Împărțit mai întîi la doi, dă trei, apoi împărțit la trei dă doi, apoi împărțit la șase dă unu. În rîndul al doilea, înmulțit doi cu trei, dă șase, trei înmulțit cu doi dă șase și șase înmulțit cu unu dă tot șase. În sfîrșit, adunîndu-se trei cu doi și cu unu, iarăși ne dă șase. Or, este perfect tot (numărul), care n-are nevoie de altul pentru a fi complet, nici nu are în el ceva de prisos.

Pentru că unele numere sînt mai mult decît perfecte, cum este cazul numărului 12, jumătatea lui este 6, a treia parte este 4, sfertul este 3, a șasea parte este 2, iar a douăsprezecea parte este 1. Or, dacă se adună

acestea, depăşesc numărul 12. În acest caz, numărul nu mai este egal cu părţile din care este alcătuit, cum este cazul cu numărul 6. Alte numere sînt mai puţin perfecte, cum este cazul cu numărul 8. Jumătatea lui este 4, sfertul este 2 şi a opta parte este 1; adunate, aceste numere dau 7, astfel că lipseşte o unitate pentru ca numărul 8 să fie complet. Prin urmare, de aceea numărul 6 a fost raportat la Fiul lui Dumnezeu, Care, din plenitudinea «divinităţii» s-a împărtăşit de viaţa noastră, pentru că după ce «s-a deşertat» şi a luat chip de «rob», din nou a fost adus la desăvîrşirea şi la slava Sa. El s-a micşorat pe Sine Însuşi şi a fost desfăcut în părţile din care a fost compus, dar din această micşorare a Sa şi din părţile (în care s-a descompus) a fost iarăşi readus la plenitudinea şi grandoarea Sa, nemicşorîndu-se cu nimic fiinţa Sa desăvîrşită. Dar şi crearea lumii se bazează pe acest număr şi pe armonia lui: Dumnezeu (a creat) în şase zile cerul şi pămîntul şi toate cîte se află în ele (Isaia 20, 11); creînd trupurile, puterea creatoare a Cuvîntului se bazează tot pe numărul 6. Ca şi numărul 6, care este alcătuit din trei părţi, trupul este alcătuit din lungime, lăţime şi grosime. Dar nu este acum momentul să expunem în amănunt aceste chestiuni; altfel, ne îndreptăm atenţia de la tema centrală la aspecte secundare.

XII

Deci, venind în acest deşert, în (acest loc) nepriincios pentru cele rele, aşa cum am spus mai înainte, Biserica fiind hrănită, adică înzestrată cu aripile cereşti ale feciorie, pe care Logosul le-a numit aripi de vultur, a învins pe şarpe şi a alungat norii întunecoşi de dinaintea lunii pline. O, dragi fecioare, toate aceste cuvinte au fost rostite cu scopul de a ne îndemna să imităm după puterea (noastră) pe mama (noastră), pentru a nu vă întuneca cugetul cu greutăţile, întorsăturile şi necazurile vieţii; pentru ca mîndre să intrăm cu ea la mire, ţinînd candelele aprinse în mîinile noastre. Deci, nu vă înfricoşaţi de cursele şi insultele fiarei, ci, pregătiţi-vă stăruitor pentru luptă, înarmîndu-vă cu coiful mîntuirii, cu platoşă şi genuncheri (cf. Efes. 6, 11—17). Pentru că veţi provoca o mare teamă dacă veţi porni împotriva lui cu hotărîre şi avînt şi nu va mai sta văzîndu-vă rînduite de Cel prea bun în linie de bătaie şi vă va lăsa în pace animalul cel cu multe capete şi multe feţe, să primiţi recompensele celor 7 bătălii. Acesta era:

«În faţă leu, în spate balaur, la mijloc capră,
Suflarea lui era ca un foc aprins,
Dar Hristos, Domnul, asistat de puterea Tatălui, l-a ucis.

Pe mulți ar fi pierdut (monstrul), pentru că nimeni nu i-ar fi putut rezista
Spumei ucigătoare ieșite din gura lui».

(Adaptare după Iliada lui Homer, II, 6, 181—183).

Hristos a făcut-o inofensivă, neputincioasă și de disprețuit.

XIII

De aceea, însuflețindu-vă de curaj bărbătesc, îndreptați-vă armele spre groaznicul animal, nu cedați deloc și să nu vă impresioneze lucrurile cu care se laudă, pentru că veți obține o victorie de neprețuit, dacă învingîndu-l îi veți smulge cele 7 coroane pentru care ne și luptăm, așa cum spune Pavel, dascălul nostru (cf. Apoc. 12, 3; 10; 13, 1; Efes. 6, 12). Căci cea care s-a luptat cu diavolul și a omorît cele 7 capete capătă cununa celor 7 virtuți. Pentru că un cap al balaurului reprezintă necumpătarea și voluptatea. Cel care-l sfarmă pe acesta se încununează cu cununa cumpătării. Alt cap reprezintă lașitatea și moliciunea; cel ce îl calcă în picioare se încununează cu cununa martirului. Alt cap reprezintă, de asemenea, diferite chipuri ale răutății. Cel care le nimicește pe acestea primește onorurile pentru ele, iar în felul acesta puterea balaurului este distrusă. În sfîrșit, cele 10 coarne și cele 10 cununi împărătești pe care le poartă, precum s-a zis, pe cap, sînt, o, fecioare, cele 10 insinuări împotriva poruncilor Decalogului, cu care obișnuia să răstoarne sufletele celor mai mulți. La porunca «Să iubești pe Domnul Dumnezeul tău» (cf. Deut. 6, 5; Marcu 12, 30), el a și plăsmuit contrarul; la fel a făcut și cu celelalte porunci. Se vede cornul lui ascuțit și roșu ca focul, care reprezintă desfrîul, cu care pune la pămînt pe cei neînfrînați. Se vede (cornul) minciunii, cornul iubirii de argint, cornul hoției și coarnele celorlalte patimi înrudite, care cresc și se întăresc pe capetele lui, spre paguba oamenilor. Fiind alături de Hristos în lupta voastră dreaptă împotriva balaurului, i le veți smulge și veți împodobi capetele voastre divine cu coroanele binemeritate. De noi depinde să preferăm și să punem pe prim plan pe cele cerești înaintea celor pămîntești, noi, care am primit o rațiune liberă și independentă — care nu este supusă nici unei necesități — noi care nu sîntem supuși destinului și întîmplării. Să luăm, însă, aminte că omul nu poate fi fericit și bun decît imitînd exemplul vieții omenești a lui Hristos, atunci cînd reproduce în el trăsăturile vieții Lui. Căci, cel mai mare rău înnăscut în cei mai mulți este faptul de a socoti mișcarea stelelor drept cauza relelor și de a zice că viața noastră este condusă de destin, așa cum pretind cu îngîmfare astrologii. Aceștia se încred mai mult în presupuneri decît în judecăți corecte, în ceea ce este între adevăr și minciună, (de aceea) s-au îndepărtat mult de la contemplarea adevăratelor realități.

Am terminat, o, Virtute, stăpîna mea, discursul pe care mi-ai poruncit să-l rostesc, însă, cu ajutorul și inspirația ta, voi încerca să răspund celor care continuă să se îndoiască de faptul că am spus adevărul atunci cînd am spus că omul este liber. Le voi arăta că preferînd ceea ce este plăcut celor folositoare, ei vor suporta nebănuit de mult pentru îndărătnicia lor.

V i r t u t e a : Vreau și sînt alături de tine, pentru că atunci cînd vor fi adăugate și acestea, cuvîntul tău va arăta splendid.

XIV

T h e c l a : Deci, să luăm cuvîntul de la început și să arătăm că aceia care susțin că ei singuri pot să știe cum este organizat cerul, bazîndu-se pentru aceasta pe înțelepciunea haldeilor, greșesc. Aceștia zic că universul este ca o sferă bine rotunjită și că pămîntul este în centrul lui . Există o mișcare a sferei, zic ei, păstrîndu-se distanțele dintre celelalte sfere și pămînt, care se află mereu în mijloc, fiind cel mai vechi dintre ele. Un cerc se formează totdeauna pornindu-se de la un punct care este centrul; niciodată un cerc n-a putut fi format fără a avea un centru; de aceea, zic ei, cum putem nega că pămîntul există dinaintea tuturor lucrurilor, împreună cu haosul și adîncul lui?

Într-adevăr, în haosul și adîncul rătăcirii au alunecat acești oameni fără minte, care, «măcar că au cunoscut pe Dumnezeu, nu l-au preamărit ca Dumnezeu, ci s-au dedat la gînduri deșarte și inima lor fără pricepere s-a întunecat» (Rom. 1, 21), deși înțelepții lor spuseseră că nimic din cele pămîntești nu este mai de cinste și mai vechi ca zeii din Olimp.

Dar, cei care au cunoscut pe Hristos nu mai sînt copii, ca păgînii, care au recurs mai degrabă la mituri și ficțiuni și au legat de stele soarta oamenilor, (le-au preferat) judecăților adevărate. Ei nu se rușinează să reducă mișcarea din univers la figuri și teoreme geometrice și să spună și că cerul este împodobit cu imagini de păsări, de pești și de animale și că însușirile stelelor vin de la nenorocirile suportate de oamenii de demult, încît fac să depindă mișcările planetelor de corpurile unor asemenea oameni. Stelele, zic ei, antrenate de mișcarea cercului zodiacal, se învîrtesc împrejurul celor 12 zodii și după combinațiile, răsăriturile și apusurile lor, se stabilește viitorul multora. Deci, zic ei, sferic fiind cerul și avînd pămîntul în centru, ca punct de reper, toate liniile duse de la circumferință către el sînt egale, iar cerul este delimitat de cercuri. Dintre acestea, cel mai mare este cercul sudului; al doilea este cel care-l împarte în două părți egale și se numește orizont; în sfîrșit, al treilea, care le împarte pe primele două, este cercul echinocțiului; de o parte și de alta a acestuia sînt cele două cercuri ale tropicelor : cel de vară și cel

de iarnă, unul spre nord, iar altul spre sud. De sus în jos, le traversează așa-zisa axă, în jurul căreia se învîrtesc Ursa Mare și Ursa Mică; (cercul) antarctic este dincolo de tropice. Ursele sînt cele care, învîrtindu-se în jurul axului care trece prin poli, pun în mișcare întregul univers. Ele își au capul una la șoldul celeilalte și sînt în afara orizontului. Atunci cînd cercul zodiacului atinge toate celelalte cercuri, poziția sa este oblică. În cercul zodiac sînt 12 semne, care sînt numite zodii; încep cu berbecele și se termină cu peștii și sînt puse în legătură cu motive mitologice; Berbecul, zic ei, este cel care a dus în Sciția pe Elena, fiica lui Athamas, și pe Frixos; Taurul amintește de transformarea lui Zeus în taur și aducerea de către el a Europei în Creta; Calea lactee, care se întinde de la unirea Peștilor pînă la Berbec, ar aminti de vărsarea laptelui din sînurile Herei pentru Hercule, la porunca lui Zeus. Încît, după ei, înaintea Europei, a lui Frixos și a Dioscurilor, n-au existat printre astre aceste forme de lucruri și animale care să guverneze viața oamenilor; cu toate acestea, strămoșii noștri au dus-o foarte bine. Oare, vom reuși, întocmai ca niște medici, să oferim medicamentele necesare pentru a stinge (fierbințeala) minciunii? Așadar, se cuvine să încercăm, de dragul adevărului.

XV

Nemintoși ce sînteți, dacă ar fi fost mai bine pentru oameni să fie sub puterea destinului, decît să nu fie, de ce n-a existat conformația stelelor care dictează destinul din momentul în care s-a născut neamul omenesc? Dacă a existat așa ceva, ce nevoie era de aceste ființe recent plasate printre stele: Leul, Racul, Gemenii, Fecioara, Taurul, Cumpăna, Scorpionul, Berbecul, Săgetătorul, Peștii, Cornul caprii, Vărsătorul, Perseu, Cassiope, Kephee, Pegasul, Hidra, Corbul, Craterul, Lira, Balaurul și celelalte, pe care voi le orînduiți pentru a cunoaște matematic sau mai degrabă pentru a stabili greșit viitorul? Pentru că, ori au fost predestinați și strămoșii noștri cînd s-au născut și atunci rostul acestor (figuri) a fost zadarnic, ori n-au fost predestinați și Dumnezeu a schimbat viața lor în una mai bună. Dar cei de demult au fost mai buni decît cei de acum, de aceea epoca lor a și fost numită de aur. Prin urmare, nu poate fi vorba de destin. Dacă soarele, traversînd cercurile și parcurgînd semnele în revoluția sa anuală, produce schimbările și evoluția anotimpurilor, cum au dus-o cei care au trăit înainte ca semnele să fie plasate printre stele și înainte ca ele să împodobească cerul, pentru că fără ele, vara, toamna, iarna și primăvara nu fuseseră separate? Cum? Aceia au trăit mai mult și au avut mai multă vigoare decît oamenii de azi, pentru că și atunci (ca și acum) Dumnezeu dirija anotimpurile. Deci, nici cerul nu este împestrițat cu astfel de figuri. Dacă soarele, luna și celelalte stele,

care au fost făcute pentru separarea și păstrarea perioadelor de timp, pentru împodobirea cerului și schimbarea anotimpurilor, sînt divine și, ca atare, mai bune decît oamenii, ele trebuie să petreacă și o viață mai bună și mai dreaptă, să ne întreacă cu mult în exercitarea dreptății și să fie antrenate de armonie și fericire. Dar dacă ele uneltesc și aduc nenorociri pentru muritori, se ocupă de desfrîu, de schimbările și întorsăturile vieții, privesc spre pămînt și spre faptele trecătoare, nedrepte și nu sînt cu nimic superioare oamenilor, — deși viața noastră depinde de influența și mișcarea lor —, atunci ele sînt mai de plîns decît oamenii.

XVI

Nu se naște faptă decît dintr-o dorință și nici dorința nu se naște fără o nevoie; dar natura divină nu are nevoie de nimic și, prin urmare, ignoră ceea ce este rău. Or, dacă natura stelelor este mai aproape de Dumnezeu și dacă acestea întrec în virtute pe cei mai buni dintre oameni, ele ar trebui să ignore orice răutate și orice gînd răutăcios. Altfel spus, oricare dintre cei convinși că soarele, luna și stelele sînt divine va trebui să spună că ele sînt în afară de orice răutate și de orice fapt trecător, că nu cunosc plăcerea și durerea; pentru că naturile divine n-au astfel de porniri care inspiră scîrbă. Dacă sînt așa, cum se face că pregătesc pentru oameni ceea ce ele nu doresc și urzesc planuri de care ar trebui să fie străine? Cei care afirmă că omul nu este liber și zic că este condus de legile implacabile ale destinului, se fac vinovați față de Dumnezeu Însuși, pe care-l consideră autorul relelor venite peste oameni. Căci dacă El conduce mișcarea stelelor și cîrmuiește întreg universul, iar stelele — în virtutea unei puteri deosebite, antrenează pe oameni atît la bine cît și la rău, înseamnă că Dumnezeu este autorul și cauza relelor. Dar Dumnezeu nu poate fi cauza răului nimănui. Prin urmare, nu există destin.

Oricine își dă seama, chiar și unul mai puținel la minte, că Divinitatea este dreaptă, bună, înțeleaptă, că țintește adevărul, că este dispusă să ajute, că este departe de a cauza răul, că nu este stăpînită de patimi și de tot ceea ce este asemenea acestora. Pentru că, dacă celor drepți le repugnă nedreptatea, cu atît mai mult lui Dumnezeu, Care este dreptatea prin excelență; El se bucură de dreptate și Îi repugnă nedreptatea, ca atare, nu este autorul ei. Or, dacă ceea ce este folositor este și bun din toate punctele de vedere, castitatea fiind folositoare pentru casă, pentru viață și pentru prieteni, castitatea este bună. Iar dacă ea, castitatea, este bună prin însăși firea ei, iar desfrînarea este opusă castității — și ceea ce este opus binelui este rău — desfrînarea este rea. Și dacă desfrînarea este prin firea ei rea, cele ce se nasc din ea: adulterul, furturile, mînia, uciderile — și într-un cuvînt viața destrăbălată — sînt rele

prin firea lor. Dar Divinitatea n-are nici o tangență cu cele rele, ca atare, nu există destin. Dacă cei ce trăiesc în castitate sînt mai buni decît cei neînfrînați și celor caști le repugnă neînfrînarea, Dumnezeu, stăpînul celor caști, se bucură de castitate și, nesupus fiind patimilor, îi repugnă necumpătarea. O conduită inspirată de castitate, care este o virtute, este mai bună decît alta inspirată de necumpătare, care este un păcat. Acest lucru poate fi văzut la regi, generali, femei, cetățeni, stăpîni, servitori, pedagogi, dascăli. Fiecare dintre aceștia, trăind în castitate, devine folositor sieși și obștii, iar dacă este desfrînat, se păgubește pe sine și obștea.

Și dacă există deosebire între cei lascivi și cei cu caracter bărbătesc, între desfrînați și caști, dacă purtarea celor caști și cu caracter bărbătesc este mai bună, iar a celor ce trăiesc altfel este rea, înseamnă că cei cu purtarea mai bună sînt aproape de Dumnezeu și prieteni ai lui Dumnezeu, pe cînd cei răi sînt departe și dușmani ai Săi. Or, adepții destinului afirmă că nedreptatea este același lucru cu dreptatea, moliciunea cu bărbăția, necumpătarea cu cumpătarea, fapt ce este imposibil. Căci dacă binele este opus răului, iar ceea ce este nedrept este rău, ceea ce este drept este bun; și dacă binele este dușmanul răului și răul se deosebește de bine, atunci ceea ce este drept se deosebește de ceea ce este nedrept. Astfel, Dumnezeu fiind bun, nu este cauza relelor, nici nu se bucură de cele rele — așa cum a reieșit din acest raționament. Iar dacă unii (oameni) sînt răi, ei sînt răi din cauza carenței cugetului lor și nu din cauza destinului; ei suferă dureri fără măsură din cauza mîndriei lor nesăbuite.

Altceva: dacă faptul de a ucide pe cineva și de a-ți mînji mîinile cu sîngele uciderii este opera destinului, iar pe de altă parte legea pedepsește pe criminali și oprește cu amenințare așa-zisele lucrări ale destinului, adică faptul de a comite nedreptăți, adulter, furturi și otrăviri, atunci legea este împotriva destinului. Ceea ce a stabilit destinul, aceea legea oprește. Deci, legea se află în luptă cu destinul. Și dacă este în luptă (legea cu destinul), legiuitorii nu legiuiesc după prescripțiile destinului; formulînd precepte contra destinului, ei desființează destinul. Prin urmare, una din două: sau există destin și atunci nu mai trebuie să existe legi, sau există legi și acestea nu concordă cu destinul. Dar, zic ei, este imposibil să se nască cineva și să împlinească o faptă fără intervenția destinului; nu este posibil să miște cineva un deget, fără să fie împins la aceasta de destin. În numele destinului au fost legiuitori ca: Minos, Dracon, Licurg, Solon, Zelevcos, (în numele destinului) au interzis adulterul, uciderile, violența, răpirile și furturile, — ca și cînd acestea nu se întîmplau dacă n-ar fi fost destin. Dar dacă acestea (relele) se întîmplă pentru că au fost prevăzute de destin, înseamnă că legile nu sînt

inspirate de destin; pentru că altfel, destinul se anulează singur: pe de o parte provoacă uciderile și adulterul, pe de altă parte le interzice și le pedepsește. Dar acest lucru este imposibil: pentru că nimic nu este de altă natură decît natura din care face parte, nimic nu se răzbună împotriva sa, nimic nu este în dezacord cu sine însuși și nimic nu urmărește distrugerea sa proprie. Prin urmare, nu există destin. Dacă potrivit destinului există tot ceea ce există și în afara lui nu există nimic, înseamnă că și legea este un produs al destinului. Dar legea anulează destinul, atunci cînd susține că virtutea poate fi deprinsă și că răutatea poate fi evitată. Prin urmare, nu există destin. Dacă destinul face ca unii să fie nedrepți față de alții și unii să sufere de pe urma altora, ce nevoie mai este de legi? Dacă legile există pentru a pedepsi pe cei răi și Dumnezeu apără pe cei nedreptățiți, înseamnă că este mai bine să zicem că nu destinul a făcut pe unii păcătoși. Altfel, ce rost ar mai avea să fie corijați prin legi? Dar Dumnezeu (nu poate face pe unii răi) pentru că El este bun, înțelept și săvîrșește binele. Prin urmare, nu există destin.

Cauza greșelilor poate fi: fie educația (greșită) și obiceiurile (rele), fie patimile sufletului și poftele trupului. Dar, oricare ar fi cauza lor, (un lucru este sigur) că nu Dumnezeu este cauza (relelor). Dacă a fi drept este un lucru mai bun decît a fi nedrept, de ce omul nu este așa, de la naștere, în virtutea destinului? Și dacă, pentru a deveni mai bun, este corijat prin intermediul legilor și al învățăturilor, acest lucru are loc în virtutea faptului că nu este rău din fire. Dacă unii sînt răi, pentru că răi i-a voit destinul, ei nu trebuie condamnați și pedepsiți de legi, pentru că ei trăiesc conform naturii lor, pe care n-au putut s-o transforme. Altfel spus: Dacă cei buni sînt lăudați pentru că trăiesc conform naturii lor, — destinul fiind acela care face buni pe cei buni, — cei răi, care trăiesc conform naturii, nu trebuie pedepsiți de un judecător drept. Și pentru a spune mai precis, cel care trăiește conform naturii sale nu greșește întru nimic, pentru că nu din proprie inițiativă alege cineva binele sau răul, ci destinul este cel care-l împinge spre o direcție sau alta. Deci nimeni nu este rău. Dar pentru că există (oameni) răi și, precum am arătat, răutatea este dezaprobată, despre Dumnezeu se știe că pedepsește relele și că virtutea îi este dragă, răutatea nu poate exista de la sine. Deci, nu există destin.

XVII

Dar de ce să aduc atîtea argumente și să lungesc discursul? Ceea ce era mai important și mai necesar pentru a convinge în cîteva cuvinte că cei ce susțin destinul greșesc cu raționamentele lor, am spus; astfel, chiar și un copil își poate da seama că ei greșesc, că de noi și nu de

alții depinde a face binele sau răul. Pentru că în noi se află două impulsuri, diferite unul de altul: dorința cărnii și a sufletului. De aceea, am primit două numiri deosebite: una se numește virtute, alta se numește viciu. Dar noi se cuvine să urmăm calea prea bună și de aur a virtuții, să preferăm binele răului. Dar, am zis destul despre acestea, așa că închei discursul meu. (Aș vrea doar să spun) că mă rușinez la gîndul că după discursurile voastre despre castitate, am fost obligată să mă refer la opiniile astrologilor, adică cititorilor în stele, ale acelor oameni care își irosesc viața în zadar și se preocupă de plăsmuiri mitice.

O, Virtute, stăpîna mea, aceste gînduri împletite cu cuvinte divine îți aduc și primește-le în dar.

Euboulion: Grigorie, Thecla a fost foarte bătăioasă și (în același timp) splendidă.

Grigorie: Ce-ai fi zis s-o fi auzit vorbind, exprimîndu-se iute și într-un limbaj ales și plin de grație? Oricine ar fi ascultat-o ar fi trebuit s-o admire; chipul ei înflorea la rostirea cuvintelor, lăsînd să se întrevadă că trăia ceea ce spunea, pe cînd o undă de modestie îi îmbujora obrajii. Toată ființa ei strălucea, atît trupul, cît și sufletul.

Euboulion: Drept grăiești, Grigorie, și minciună nu este în cuvintele tale. Eu cunosc și din alte numeroase ocazii, în care a reușit să exprime dragostea ei nemărginită pentru Hristos, înțelepciunea cu care a fost dăruită. De multe ori, în primele și marile lupte ale martirilor, s-a arătat a fi strălucită, avînd zelul egal cu intenția, și puterea trupului egală cu hotărîrile ei.

Grigorie: Foarte adevărat ai vorbit și tu. Dar să nu întîrziem. Vom putea și altădată să ne întreținem despre acest subiect. Acum se cuvine să-ți expun și discursurile celorlalte fecioare, precum ți-am promis, adică pe cel al Tysianei și pe cel al Domninei, pentru că acestea au mai rămas.

Discursul IX : Tysiana

I

Deci, după ce Thecla și-a terminat discursul — a relatat Theopatra — Virtutea a poruncit Tysianei să vorbească. Aceasta, zîmbind, a venit înaintea ei și a zis: «O, Virtute, mîndria îndrăgostiților de feciorie, și eu te rog să-mi vii în ajutor, să nu fiu lipsită de cuvinte, dat fiind că s-au rostit multe și variate discursuri. Eu renunț la introducere și la pregătire aperceptivă, pentru că, zăbovind cu împletirea unui exordiu potrivit, mă tem că mă voi depărta de subiect. Ce lucru măreț, minunat și prețios este fecioria!

Dumnezeu dă instrucţiuni în Levitic adevăraţilor israeliţi cum să serbeze şi să cinstească adevărata Sărbătoare a Corturilor şi le spune că fiecare trebuie să-şi împodobească cortul său cu curăţia mai mult decît cu alte podoabe. Voi cita şi cuvintele Scripturii, din care va reieşi fără tăgadă cît de mare, de plăcută şi de dragă îi este lui Dumnezeu virtutea curăţiei : «În a 15-a zi a lunii a 7-a, cînd veţi aduna roadele pămîntului, să serbaţi pe Domnul 7 zile şi ziua a 8-a să fie zi de odihnă. Şi în ziua întîia să luaţi rod frumos din pom şi frunze de finici şi ramuri de copaci stufoşi şi de sălcii şi de cactus şi să vă bucuraţi înaintea Domnului Dumnezeului vostru 7 zile, în fiecare an. Aceasta este o lege veşnică pentru urmaşii voştri. Să serbaţi această sărbătoare în luna a 7-a. Toţi băştinaşii lui Israil să locuiască în corturi, ca să ştie urmaşii voştri că am făcut să locuiască în corturi fiii lui Israil, cînd v-am scos din pămîntul Egiptului. Eu sînt Domnul Dumnezeul vostru» (Lev. 23, 39—43).

Oprindu-se la litera Scripturii (şi necăutînd sensul ei), ca şi bondarii pe frunzele legumelor şi nu pe flori şi pe fructe ca albina — unii cred că aceste prescripţiuni au fost date în legătură cu cortul, cum să fie confecţionat acesta, ca şi cînd Dumnezeu se bucură de podoabe pieritoare, pe care oamenii le pregătesc din copaci, neavînd cunoştinţă de bogăţia «bunurilor viitoare» (Evrei 10, 1). (Toate) acestea sînt ca vîntul şi umbre fără consistenţă, care anunţă mai dinainte învierea şi refacerea cortului nostru transformat în pămînt, pe care iarăşi îl vom primi, nemuritor, în mileniul al şaptelea; atunci vom serba marea sărbătoare a adevăratei Sărbători a Corturilor într-o creaţie nouă şi lipsită de durere; roadele pămîntului vor fi la ultima lor recoltare, oamenii nu vor mai naşte şi nu vor mai fi născuţi, iar Dumnezeu se va odihni de lucrările mîinilor Sale. Pentru că Dumnezeu în 6 zile a creat cerul şi pămîntul şi a terminat tot universul, iar «în ziua a şaptea s-a odihnit de lucrările pe care le făcuse şi a binecuvîntat ziua a 7-a şi a sfinţit-o» (comp. Geneză 2, 1—2).

Poruncindu-ne să-i afierosim 7 zile din luna a şaptea, atunci cînd roadele s-au copt, a vrut să spună simbolic că atunci cînd lumea va termina de parcurs mileniul al 7-lea, atunci Dumnezeu, terminînd cu adevărat creaţia lumii, se va odihni şi «se va bucura» alături de noi (cf. Ps. 103, 31). Căci, chiar şi acum creează, toate se fac prin voinţa şi prin puterea Sa : pămîntul îşi dă încă roadele sale, apele încă se adună «în valurile lor», lumina se mai separă încă de (întuneric), se mai creează încă oameni, soarele răsare încă «la începutul zilei» şi luna «la începutul nopţii»; patrupedele, animalele sălbatice, reptilele se nasc din pămînt, iar păsările şi peştii din substanţa umedă. Atunci cînd timpurile se vor plini şi Dumnezeu va înceta să mai lucreze la această creaţie, în luna a 8-a, în ziua cea mare a învierii, va avea loc serbarea Cortului nostru dedicată

Domnului, ale cărei simboale sînt spuse în Levitic şi pe care trebuie să le examinăm cu grijă pentru a descoperi adevărul gol goluţ. Căci se spune : «atunci cînd înţeleptul va auzi acestea, va fi şi mai înţelept, va înţelege parabola şi cuvîntul obscur, maximele şi ghicitorile înţelepţilor» (cf. Prov. 1, 5—6).

De aceea, să se ruşineze cei care n-au pătruns adîncurile Scripturii şi au crezut că legea şi profeţii trebuie interpretate literal; pentru că, preocupaţi de cele lumeşti, aceştia au preferat bogăţia exterioară celei spirituale. Scripturile au un dublu aspect, (şi anume) ele reprezintă trecutul şi prefigurează viitorul. Dar cei neminţoşi s-au îndepărtat de la drumul normal; ei văd în typurile celor viitoare ceva care s-a petrecut aşa cum este scris. Aşa de exemplu, referindu-se la junghierea mielului, aceştia socotesc că taina mielului este doar o amintire a salvării israeliţilor din Egipt, atunci cînd, loviţi fiind întîii născuţi ai Egiptului, aceştia au fost salvaţi pentru că au înroşit cu sînge pragurile caselor lor. Aceştia nu socotesc că jertfa aceea era un simbol ce descoperea mai dinainte junghierea lui Hristos, că sufletele pecetluite cu sîngele Lui vor fi salvate de la mînie atunci cînd lumea va arde şi întîii născuţi ai lui Satan vor fi exterminaţi, pentru că îngerii pedepsitori nu se vor atinge de cei care vor avea în ei, ca pe o pecete, sîngele (lui Hristos).

II

Deci, unii ca aceştia socotesc istorisirile Scripturii drept simple întîmplări ale trecutului şi nu umbra celor viitoare, refuză să admită că simboalele şi imaginile au prefigurat adevărul. Pentru că «legea» este prefigurare şi umbră a imaginii, adică a Evangheliei, iar imaginea — Evanghelia — (prefigurează) însuşi adevărul care se va face cunoscut la a doua venire a Domnului. Precum Legea ne-a făcut cunoscute mai dinainte însuşirile Bisericii, Biserica ne-a făcut cunoscute mai dinainte însuşirile veacurilor celor noi. De aceea, noi — cei ce am primit pe Hristos care a zis : «Eu sînt adevărul» — noi ştim că umbrele şi prefigurările au încetat; ne avîntăm către adevăr şi descriem mai dinainte chipul său, căci încă «cunoaştem în parte şi ca în ghicitură», pentru că încă n-a venit la noi «ceea ce este desăvîrşit», împărăţia cerurilor şi învierea; cînd (vor veni), «va lua sfîrşit cunoaşterea parţială» (I Cor. 13, 9).

Atunci, corturile noastre ale tuturor se vor reface, oasele se vor reuni cu carnea şi corpul va învia. Atunci vom serba pentru Domnul, în toată strălucirea ei, ziua bucuriei, atunci cînd vom lua înapoi nestricăciune, corturile noastre care nu vor mai muri, nici nu se vor mai descompune în pămîntul mormîntului. Căci cortul nostru era şi mai înainte nepieritor, dar din cauza nesupunerii a fost antrenat spre cădere

și ruină; dar Dumnezeu a dezlegat păcatul prin moarte, pentru ca omul păcătos să nu fie nemuritor și trăind odată cu el și păcatul, să fie în veci condamnat. Deci, de aceea, trupul a murit, deși nu fusese muritor sau stricăcios și sufletul s-a separat de trup pentru ca prin moarte să fie ucis păcatul, ca să nu mai poată trăi în cel mort. Deci, murind și fiind nimicit păcatul, înviez iarăși nemuritor și laud pe Domnul, cel ce a mîntuit prin moarte pe fiii (Săi); atunci, conform prescripțiilor legii, eu voi serba sărbătoarea poruncită de Dumnezeu cu cortul, adică trupul împodobit cu faptele bune, după cum și în Evanghelii se spune că fecioarele au luat cu sine sfeșnice de cîte cinci lumini.

III

Așadar, Sărbătoarea corturilor este ziua învierii. Atunci, în prima zi a învierii, în ziua judecății, cînd voi fi întrebată dacă mi-am împodobit cortul cu cele poruncite, atunci voi răspunde că m-am împodobit cu ramurile castității și cu roadele virtuții. Hai să cercetăm cele ce urmează: «Și în ziua întîia, zice, să vă luați rod frumos din pom și ramuri de copaci stufoși și de sălcii și de cactus și să vă bucurați înaintea Domnului Dumnezeu» (Lev. 23, 40). Fructul cel mai frumos al lemnului, zic iudeii (cf. Ier. 9, 26; Ez. 44, 7; Fapte 7, 51; Rom. 2, 29), este lămîia, din cauza mărimii sale și nu se sfiesc să spună că Dumnezeu este cinstit cu o lămîie, El, căruia «toate patrupedele pămîntului nu sînt de ajuns pentru a-i fi aduse jertfă și (lemnele) Libanului pentru a întreține focul» (Isaia 40, 16).

Dar, o, oameni tari la cerbicie, dacă lămîia este (fruct) frumos, strugurele nu este și mai frumos? dar rodia? dar mărul și celelalte fructe care sînt superioare lămîii? Pe bună dreptate, Solomon, pomenind în Cînt. Cîntărilor toate aceste (fructe) frumoase, trece cu vederea doar lămîia. Dar acești (oameni) nu înțeleg că «pomul vieții» care creștea în paradis crește acum în Biserică și dă rodul frumos și strălucitor al credinței. Un astfel de rod trebuie să aducem noi în prima zi a sărbătorii, cînd vom veni la tribunalul lui Hristos. Dacă nu vom avea un astfel de rod, nu vom putea serba împreună cu Dumnezeu și nu vom participa, după spusa lui Ioan, la prima înviere. Pentru că pomul (vieții) este Înțelepciunea, cea născută înaintea tuturor (cf. Înțel. lui Sir. 4 și Prov. 8, 22). Zice profetul: «Ea este pom al vieții pentru cei care vin către ea, și oferă siguranță celor care se sprijină pe ea ca pe Domnul» (Prov. 3, 18), «este «copac sădit lîngă cursurile apelor, care-și va da rodul la vremea sa» (Ps. 1, 3), este învățătură, iubire și pricepere dată la timpul cuvenit celor ce vin la apele mîntuirii. Cel ce nu crede în Hristos și nu înțelege că el este principiul și pomul vieții, acela care nu poate să arate lui Dumnezeu cortul său împodobit cu cel mai frumos dintre cele mai

frumoase roade, cum va participa la sărbătoare ? Cum se va bucura ? Vrei să cunoşti (care este) rodul frumos al pomului ? Cercetează cuvintele Domnului nostru Iisus Hristos şi vei afla că ele sînt «mai frumoase decît fiii oamenilor» (Ps. 44, 3). Fruct frumos a dat Legea prin (grija) lui Moise, dar nu era aşa de frumos ca Evanghelia. Pentru că aceea era o prefigurare şi umbră «a lucrurilor celor viitoare», pe cînd aceasta este «adevărul» şi «Harul vieţii» (cf. Ioan, 1, 17). Frumos era rodul profeţilor, dar nu aşa de frumos ca al Evangheliei, care este nemurirea.

IV

Zicînd : Să vă luaţi în prima zi rod frumos din pom şi tufe de finici (Lev. 23, 40), face indirect îndemn la punerea în practică a învăţăturilor divine, care duc la înfrîngerea poftelor, la îndepărtarea păcatelor, la curăţirea şi înfrumuseţarea sufletului. Pentru că se cuvine să fim curaţi şi împodobiţi sărbătoreşte cu virtuţi, cu cugetul curăţit de gîndurile care îl întunecă, să facem întocmai ca şi văduva despre care vorbeşte Evanghelia, care a găsit bănuţul după ce a aruncat gunoiul : să îndepărtăm patimile care întunecă sufletul şi care se înmulţesc din cauza nestatorniciei şi neglijenţei noastre. Prin urmare, cel ce se sileşte să ajungă la sărbătoarea acelor corturi şi să fie aşezat între sfinţi, acela trebuie să aibă cu sine în primul rînd fructul cel frumos, (adică) credinţa, apoi mănunchiuri (de finic), (adică) împlinirea poruncilor Scripturii ; să aibă apoi ramurile cele stufoase, adică iubirea. Se înţelege prin ramuri stufoase iubirea, pentru că ceea ce este des este şi plin de rod ; nu are în el goluri, ci totul este în el plin, atît lăstarii cît şi tulpina. La fel este iubirea : ea nicicînd nu este (goală) şi fără rod. Pentru că, într-adevăr, «dacă voi vinde bunurile mele şi le voi da săracilor, dacă voi da trupul meu să fie ars şi dacă voi avea atîta credinţă încît să mut munţii, iar dragoste nu am, nu sînt nimic» (I Cor. 13, 2—3). Prin urmare, dragostea este pomul cel mai bogat în fructe şi în frunziş ; dintre toate cîte există, ea este cea plină şi încărcată de harisme.

În sfîrşit, ce alte ramuri se cere să luăm cu noi ? Ramuri de salcie, zice, prin ramuri de salcie vrînd să spună : dreptatea, aşa cum rezultă din cuvîntul profetului, care zice că drepţii «cresc ca iarba în mijlocul apei şi ca sălciile pe malul apelor curgătoare» (Isaia 44, 4) ; dar, mai presus de toate (Dumnezeu) porunceşte să aducem, pentru a ne împodobi cortul, ramuri de cactus, pentru că arborele poartă numele castităţii ; cu el se adaugă ultima podoabă celor spuse mai înainte. Să piară, deci, cei ce duc acum viaţă de desfrîu şi, din cauza plăcerilor lor, resping castitatea. Căci cum vor veni împreună cu Hristos la (această) sărbătoare, neîmpodobindu-şi cortul lor cu ramurile castităţii, cu această

plantă cu adevărat divină? Cu aceasta să-şi încingă coapsele cei care vor veni la acea sărbătoare de nuntă. Să cercetăm în continuare Scriptura şi vom vedea o, fecioare, că Cuvîntul socoteşte castitatea drept cununa celorlalte virtuţi.

El învăţa că ea va străluci şi va fi de trei ori dorită la înviere şi că fără ea nimeni nu va avea parte de promisiuni. Pe aceasta sîntem datori s-o cultivăm în deosebi noi, care am făcut votul feciorie. Pe aceasta, însă, o practică cei care trăiesc în castitate cu soţiile lor; ei fac să crească întocmai ca nişte rămurele castitatea, dar nu pot să atingă culmi, nici să ajungă — ca la noi — ramuri mari. Însă, chiar dacă ramurile oferite de ei sînt mici, important este că s-au preocupat de problema castităţii. Nu aşa stau lucrurile cu cei însetaţi de plăceri. Aceştia, deşi nu desfrînează cu femei străine, însă, mereu preocupaţi de gîndul împreunării cu soţia legitimă, cum vor participa la acea sărbătoare? Cum se vor bucura fără să-şi fi împodobit cortul, adică trupul, cu ramurile de cactus şi n-au dat ascultare cuvintelor: «Cei care au soţii să fie ca şi cînd n-ar avea» (I Cor. 7, 29).

V

De aceea, zic eu, toţi cei însufleţiţi de nobile aspiraţii să preţuiască fără încetare castitatea şi s-o socotească drept un lucru foarte folositor şi aducător de glorie. Pentru că, în viaţa cea nouă şi lipsită de durere, oricine nu se va afla împodobit cu ramurile castităţii nu se va bucura de odihnă, fiindcă n-a împlinit porunca lui Dumnezeu şi nici în pămîntul făgăduinţei nu va intra, pentru că n-a serbat mai înainte Sărbătoarea corturilor. Doar cei care vor serba Sărbătoarea corturilor vor intra în pămîntul sfînt; numai aceştia vor ajunge să intre şi în templu şi în cetatea lui Dumnezeu, aşa cum arată şi prefigurările ce au avut loc la iudei. Căci, precum aceia, ieşind din Egipt au locuit în corturi şi după aceea au intrat în pămîntul făgăduinţei, la fel (facem) şi noi. Ieşind din Egiptul acestei vieţi şi pornind către cealaltă viaţă, ajungem la înviere, la adevărata sărbătoare a corturilor şi acolo înălţînd cortul nostru împodobit cu roadele virtuţii, în prima zi de sărbătoare a învierii, în ziua judecăţii, serbăm împreună cu Hristos mileniul de repaos, aşa-zisele şapte zile, sabatul cel adevărat.

Apoi, urmînd lui Iisus «Care a străbătut cerurile» (Evrei 4, 14), venim ca şi aceia, după repaosul Sărbătorii corturilor, în pămîntul făgăduinţei, în ceruri; nu mai rămînem în corturi, altfel spus, corturile noastre nu mai sînt aceleaşi, pentru că după mileniu, ele s-au transformat din forma lor pămîntească şi stricăcioasă în alta frumoasă şi nestricăcioasă, asemeni îngerilor. În sfîrşit, terminîndu-se serbarea în-

vierii, noi, fecioarele, vom trece din locul minunat al cortului spre locuri mai înalte și mai sublime, ne vom sui în acea casă mai presus de ceruri, (în casa) «lui Dumnezeu în strigătele de bucurie» și-n «vuietul de sărbătoare» (Ps. 42, 4), așa cum zice psalmistul.

Acesta este, o, Virtute, covorul pe care l-am realizat după puterea mea, pe care ți-l dăruiesc.

Euboulion: Sînt tare nerăbdător, Grigorie, să aflu cum a reacționat Domnina. Sînt sigur că era tare neliniștită, că inima îi era tulburată și că se temea ca nu cumva să nu găsească cuvintele potrivite și să se exprime mai prejos decît fecioarele care vorbiseră înaintea ei. Pentru că mă întreb: Oare, ce a mai avut de spus ea, care a vorbit ultima?

Grigorie: Da, Euboulion, s-a tulburat și încă foarte mult, — așa mi-a spus Theopatra —, dar n-a fost lipsită de cuvinte. După ce a terminat Tysiana, Virtutea și-a aruncat privirea către ea și a zis: «Vino și tu, fiica mea, rostește-ți cuvîntul, ca să desăvîrșim ospățul (nostru)».

Discursul X : Domnina

I

Îmbujorată și abia ținîndu-și respirația, Domnina s-a ridicat și rugîndu-se, a invocat Înțelepciunea să-i vină în ajutor. După ce s-a rugat — a zis Theopatra — a prins curaj și apucînd-o un fel de entuziasm divin, a zis: «O, Virtute, lăsînd la o parte introducerile prea lungi, pentru a nu pierde prea mult timp cu chestiuni secundare, voi intra direct în subiect. Fac aceasta pornind de la principiul că nu este bine a face digresiuni, de a rosti vorbe multe care doar încîntă urechile, înainte de a elucida problema care interesează. De aceea, voi intra direct în subiect, pentru că deja este timpul.

Nimic, o, fecioare, nu este atît de folositor omului pentru desăvîrșire precum castitatea. Ea singură conduce sufletul precum se cuvine și-l curățește de petele și întinăciunile acestei lumi. De cînd Hristos ne-a învățat s-o practicăm și ne-a descoperit frumusețea ei de neîntrecut, împărăția celui rău a fost nimicită. Pînă la (Hristos) toți oamenii erau robii celui rău și nimeni dintre cei de demult n-a bineplăcut Domnului; legea nu era suficientă pentru a elibera omenirea de stricăciune, pînă cînd fecioria, luînd locul legii, a stăpînit peste oameni la porunca lui Hristos.

Cei de demult n-ar fi fost împinși adesea la lupte, ucideri, adulter și idololatrie, dacă dreptatea izvorîtă din lege ar fi fost capabilă să-i mîntuiască. Atunci (oamenii) se găseau fără încetare în mijlocul a mari

şi numeroase nenorociri. Dar, de cînd Hristos s-a făcut om şi şi-a împodobit trupul cu armura fecioriei, tiranul cel crud, prinţul necumpătării a fost învins, iar pacea şi credinţa domnesc (peste tot); oamenii nu mai sînt idololatri ca odinioară.

II

Dar, pentru a nu lăsa impresia că mă folosesc de sofisme, că mă întemeiez pe nişte presupuneri şi pentru a vă arăta că am dreptate, voi aminti o profeţie din Vechiul Testament, din Cartea Judecătorilor, de unde rezultă clar să domnia castităţii a fost de mult prezisă; acolo se spune: «Copacii au pornit să-şi ungă rege ca să domnească peste ei. Şi au zis măslinului: Stăpîneşte peste noi. Dar măslinul le-a zis: Oare, voi renunţa la grăsimea care este gloria mea înaintea lui Dumnezeu şi a oamenilor pentru a veni să stăpînesc peste copaci? Şi au zis copacii smochinului: Vino, tu, şi stăpîneşte peste noi. Dar smochinul le-a zis: Voi renunţa la dulceaţa şi la fructul meu minunat pentru a veni să domnesc peste copaci? Şi au zis copacii viţei de vie: Domneşte peste noi! Şi le-a răspuns viţa: Voi renunţa la vinul meu, care înveseleşte inima oamenilor, pentru a veni să stăpînesc peste copaci? Şi au zis copacii spinului: Vino şi stăpîneşte peste noi! Şi a răspuns spinul copacilor: Dacă, într-adevăr, mă ungeţi rege peste voi, veniţi şi vă încredinţaţi adăpostului meu. Dacă nu, foc va ieşi din spin şi va mistui cedrii Libanului» (Judecători 9, 8—15).

Este clar că acestea nu s-au zis despre copacii care cresc pe pămînt, pentru că copacii, fiind fără viaţă şi bine fixaţi cu rădăcinile în pămînt, nu s-ar fi putut aduna să-şi aleagă rege. Această pericopă se referă la suflete, care, înainte de întruparea lui Hristos se năpustiseră nebuneşte spre copacul păcatelor. Şi adresîndu-se lui Dumnezeu, l-au rugat să aibă milă de ele, să domnească peste ele mila şi milostivirea Sa, pe care Scriptura le redă sub forma măslinului, pentru că uleiul este binefăcător pentru trupuri, este remediu împotriva suferinţelor şi a oboselilor şi izvor de lumină. Alimentată cu ulei, orice lampă îşi înmulţeşte lumina. La fel este şi milostivirea lui Dumnezeu: este remediu împotriva greşelilor şi a morţii, ajutor al omenirii şi hrană pentru lumina inimii.

Priviţi cu atenţie, nu cumva face aluzie aici la legile date (de Dumnezeu omenirii), de la primul om pînă la Hristos, legi pe care diavolul le-a contrafăcut pentru a înşela neamul omenesc? Într-adevăr, prin smochin face aluzie la porunca dată omului în Paradis, pentru că atunci cînd acesta a fost amăgit, şi-a acoperit goliciunea cu frunze de smochin. Viţa aminteşte de cea (folosită) de Noe, pe vremea potopului, din cauza vinului căreia, pe cînd a adormit, a fost batjocorit. Măslinul

amintește de legea dată în pustiu lui Moise, iar smochinul de legea mîntuitoare a lumii (venită) prin apostoli, pentru că de la ei am învățat castitatea, pe care diavolul n-a putut s-o strice. De aceea ni s-au transmis 4 evanghelii, pentru că Dumnezeu a anunțat omenirii de 4 ori vestea cea bună și pentru că aceasta a fost educată prin intermediul a 4 legi, ale căror perioade sînt clar indicate de deosebirea fructelor. Smochinul, prin dulceața (fructului său) și prin belșugul (frunzișului), ne amintește de viața omului în paradis înainte de cădere, viață plină de desfătare. Dar nu numai acum, ci și altădată în Scriptură, fructul smochinului desemnează ceva mai bun. Vița, prin bucuria ce a adus vinul ei celor izbăviți de la mînie și potop, amintește de trecerea omenirii de la starea de teamă și neliniște la starea de bucurie. Măslinul, prin uleiul pe care-l produce fructul său, amintește de milostivirea lui Dumnezeu: după potop, Dumnezeu iarăși și-a arătat milostivirea Sa către oamenii cei rătăciți, le-a dat o lege, s-a arătat unora dintre ei și a hrănit cu untdelemn flacăra virtuții, care era ca și stinsă.

III

În sfîrșit, spinul simbolizează castitatea; el a și fost numit de către unii și cactus. Probabil că din cauza afinității ce o are cu feciorìa, a primit și două nume: i s-a zis spin din cauză că este inflexibil în fața plăcerilor; i s-a zis agnus castus, din cauza însușirii lui de a fi totdeauna pur.

Se spune că Ilie, fugind de Izabela, s-a așezat mai întîi la (umbra) unui spin; aci el a fost ascultat, a fost întărit și a primit hrană. Așadar, copacul s-a transformat în loc de azil pentru cel ce a fugit de plăcerile femeiești, el, care, de la venirea lui Hristos, prințul castității, domnește peste oameni.

Prescripțiunile primelor legi, a celor de pe vremea lui Adam, a lui Noe și a lui Moise, au fost neputincioase să mîntuiască omul; singur codul de legi cuprins de Evanghelie a mîntuit toată lumea.

Se spune despre smochin că n-a domnit (prin copaci trebuie să înțelegem pe oameni, iar prin smochin anumite porunci), pentru că, după cădere, omul a voit din nou să fie condus de virtute, să nu fie lipsit de nestricăciune și de frumusețile paradisului; dar păcătuind, a fost alungat departe, ca nemaifiind în stare să aibă parte de nestricăciune. După greșeală, prima lege i-a fost transmisă prin intermediul lui Noe; dacă ar fi respectat-o, aceasta i-ar fi dat puterea să se mîntuiască de păcat. Dacă o cultiva după puterile sale, ea avea să-i aducă liniștea, îndepărtarea relelor și bucuria, așa cum via dă vin celor care o îngrijesc. Dar această lege n-a domnit peste omenire, pentru că, cu toată

stăruința lui Noe, omenirea nu i s-a supus. Abia cînd apele îi asaltau și îi înecau, oamenii au început să se căiască și să promită că se vor supune poruncilor. Dar rugămintea lor, rugămintea de a fi luați sub protecția ei de către cel care dăduse legea, este respinsă cu dispreț. Răspunzîndu-le, Duhul le reproșează că au neglijat legile pe care le-a dat Dumnezeu oamenilor, pentru a-i ajuta, a-i mîntui și a le aduce bucurie, că n-au fost ca Noe și ai săi. Nesăbuiților, le zice, să vă ajut pe voi, cei fără de minte, care nu vă deosebiți cu nimic de lemnul uscat, pe voi, care nu m-ați ascultat mai înainte cînd v-am spus să fugiți de cele prezente ?

IV

Respinși fiind aceștia, ca nedemni de grija divină și din nou căzînd omenirea în greșeală, Dumnezeu a dat încă o lege, pe vremea lui Moise, care avea menirea să domnească peste omenire și s-o îndrume spre dreptate. Dar oamenii i-au spus adio și s-au îndreptat pentru mult timp către idololatrie. De aceea, Dumnezeu i-a dat pradă războaielor, surghiunului și captivității și a refuzat să-i mîntuiască atunci cînd, după ce au fost destul de încercați, au invocat ajutorul Său și au promis să se supună poruncilor. În sfîrșit, Dumnezeu s-a milostivit a patra oară de om și a trimis castitatea ca să domnească peste om — pe care Scriptura pe drept o numește spin. Aceasta face să dispară plăcerile și amenință că dacă nu i se vor supune fără rezerve toți și nu i se vor atașa cu adevărat, pe toți îi va nimici cu foc ; pentru că după ea nu va mai fi nici o lege și nici o învățătură, ci numai judecată și foc.

Din această cauză, de acum omul a început să practice dreptatea, să creadă cu tărie în Dumnezeu și să respingă (uneltirile) diavolului. În felul acesta, castitatea se arată mult folositoare și de mare ajutor pentru oameni ; numai pentru ea diavolul n-a putut meșteri un rival, cu care să amăgească pe om, așa cum a făcut pentru celelalte porunci.

V

Smochinul, cu fructul lui dulce și bogăția (coroanei) sale, amintește, precum am zis, de viața plină de desfătări din paradis. Dar, diavolul, cu sfaturile lui, a reușit să prindă pe om în cursele sale și să-l îndepărteze de la acest mod de viață ; el l-a convins să-și acopere goliciunea cu frunze de smochin, adică să se lase pradă animalicește plăcerilor senzuale. Amintește, apoi, de cei ce s-au salvat de la potop, care, gîndindu-se la via bucuriei spirituale, au fost îmbătați cu o băutură falsă și, dezbrăcat fiind omul de virtute, a fost făcut de rușine. Ceea ce spun acum se va clarifica mai tîrziu.

Puterea vrăjmașă totdeauna imită și ia chipul virtuții și al dreptății, nu pentru ca să fie practicate acestea, ci pentru a înșela pe oameni. Pentru a da morții pe cei care fugeau de moarte, se împodobește pe dinafară cu chipul nemuririi și în felul acesta vrea să fie luat drept smochin și vie, ca una care oferă dulceață și bucurie; se transformă în «înger luminos» (II Cor. 11, 14) și amăgește pe mulți cu aspectul exterior al pietății. Dealtfel, în Scriptură se spune că sînt două feluri de smochin și de viță: «Sînt smochini cu fruct bun și smochini cu fruct amar» (Ier. 24, 2), că este «un vin care veselește inima omului» (Ps. 103, 15) și «un vin care este venin al balaurilor și otrava ucigătoare a șerpilor» (Deut. 32, 33). Dar de cînd a început să domnească peste oameni castitatea, rătăcirea a fost îndepărtată; — Hristos, prințul fecioarelor, a nimicit răutatea — iar smochinul cel adevărat, măslinul cel adevărat și via cea adevărată își dau rodul lor, precum a binevestit profetul Ioil, cînd a zis: «Ai curaj, pămîntule, bucură-te și te veselește, pentru că Domnul a făcut lucruri mari. Aveți curaj, animale ale cîmpiilor, pentru că suprafața pustiului s-a umplut de verdeață, pomul și-a dat rodul său, iar vița și smochinul au arătat puterea (firii) lor. Iar voi, fii ai Sionului, bucurați-vă și vă veseliți în Domnul Dumnezeul vostru, pentru că v-a dat hrană pentru dreptate» (Ioil 2, 21—23). Profetul numește viță și smochin — pomi al căror rod ajută pe fiii duhovnicești ai Sionului să ducă o viață virtuoasă — poruncile care au rodit după întruparea Cuvîntului, atunci cînd castitatea a domnit peste noi. Mai înainte, rodul lor a fost împiedicat și paralizat din cauza păcatului și al multei rătăciri. Adevărata viță și adevăratul smochin nu ne puteau oferi (rodul lor) ca hrană pentru viață, atîta timp cît smochinul cel neadevărat expunea o gamă variată de flori amăgitoare. Dar atunci cînd Domnul a uscat (smochinii) cei falși și a zis smochinului celui cu fruct amar: «De acum să nu mai rodești în veac» (Matei 21, 19), atunci smochinii cei adevărați au rodit «hrană pentru dreptate» (Ioil 2, 23).

Se întîmplă că deseori vița este raportată la Domnul, pe cînd smochinul la Duhul Sfînt; aceasta pentru că Domnul înveselește inimile oamenilor, iar Duhul le vindecă. De aceea i se poruncește lui Iezechia ca mai întîi să-și pună pe rană un amestec de smochine, — adică fructul Duhului — pentru a se vindeca, pentru a fi vindecat de puterea iubirii, așa cum zice apostolul. «Pentru că roada Duhului, zice el, este iubirea, bucuria, pacea, răbdarea, bunătatea, credința, blîndețea, cumpătarea» (Gal. 5, 22). Această roadă, din cauza multei sale dulceți, profetul a numit-o smochin. Zice Mihea: «Și fiecare se va odihni sub vița și sub smochinul său, fără să fie tulburat de cineva» (Mihea 4, 4). Este evident că cei ce se vor refugia și se vor odihni sub acoperămîntul Cuvîntului nu se vor înfricoșa, nici tulbura de cei care tulbură inimile.

VI

Că măslinul simbolizează legea dată pe vremea lui Moise, rezultă din cuvintele lui Zaharia, care zice: «Şi îngerul care vorbea cu mine s-a întors şi m-a trezit, aşa cum trezeşti un om din somn, şi mi-a zis: Ce ai văzut? Iar eu i-am răspuns: Am văzut un candelabru de aur, deasupra lui o lampă şi doi măslini, unul de-a dreapta şi altul de-a stînga lămpii. Şi după puţin timp a întrebat profetul: Ce simbolizează măslinii de-a dreapta şi de-a stînga lămpii şi cele două ramuri de măslin sprijinite de cele două mînere ale lămpii? A răspuns îngerul şi a zis: Aceştia sînt cei doi fii ai ungerii, care stau alături de Domnul a tot pămîntul; ei sînt acele puteri întîinăscute care însoţesc pe Dumnezeu; care în casa sa, prin intermediul ramurilor de măslin, dăruiesc uleiul spiritual al lui Dumnezeu, pentru ca să strălucească lumina cunoştinţei de Dumnezeu. Cele două ramuri de măslin simbolizează Legea şi Profeţii, pe care Hristos şi Duhul Sfînt le-au făcut să rodească. Ele simbolizează faptul că pe cînd Legea şi Profeţii aduceau pomul castităţii doar pînă în vremea înfloririi, Hristos îl face să dea rod. Pentru că, cine ar fi în stare să îmbrăţişeze pe Hristos şi pe Duhul în plenitudinea Lor, dacă în prealabil nu s-a curăţat prin castitate? Castitatea face trupurile noastre nemuritoare, ea ne pregăteşte sufletele încă din copilărie pentru gloria de dincolo, ea ne va aduce cununa şi în numele ei, cu puţine eforturi, nutrim mari speranţe. De aceea, pe ea toţi oamenii trebuie s-o prefere şi s-o laude; unii, pentru că în virtutea faptului că au practicat-o, au fost logodiţi cu Cuvîntul, alţii pentru că prin intermediul ei au fost absolviţi de blestemul: «Pămînt eşti şi în pămînt te vei întoarce» (Gen. 3, 19).

Acesta este, o, Virtute, discursul pe care, după puterile mele, l-am împletit în legătură cu castitatea. Deşi este scurt, dat fiind că am vorbit ultima, te rog, Stăpîna mea, să-l primeşti cu îngăduinţă.

Discursul XI : Virtutea

Desigur, primesc şi laud cuvîntul tău, a zis Virtutea, — m-a asigurat Theopatra. Tu ai abordat subiectul cu mult elan, deşi nu totdeauna la fel de clar. N-ai folosit cuvinte care să desfăteze urechile ascultătorilor, ci cuvinte care cheamă la ordine şi vigilenţă. Într-adevăr, a pune castitatea înaintea celorlalte moduri de viaţă, inspirate din mine, precum şi a susţine că trebuie îmbrăţişată înaintea celorlalte, înseamnă a formula un principiu corect. Mulţi cred că onorează şi că slujesc castitatea, însă în realitate sînt puţini cei care a cinstesc după cuviinţă. Nu, atunci cînd cineva îşi ţine departe trupul de plăcerile însoţirii, dar

nu-şi stăpîneşte celelalte (porniri), nu cinsteşte castitatea, ba, din contră, o dezonorează şi nu puţin, atunci cînd schimbă unele cu altele dorinţele sale josnice. Nici atunci cînd cineva îşi stăpîneşte trupul, dar se mîndreşte cu aceasta şi la celelalte porunci nu ia aminte, nici atunci nu cinsteşte castitatea, ba din contră, o dezonorează enorm. Cel care îşi menţine trupul curat, dar îşi murdăreşte inima cu mîndria şi iubirea de stăpînire, este asemeni celui ce curăţeşte blidul doar pe dinafară. Nici cel care se înfumurează cu bogăţiile sale n-o cinsteşte, nici cel care peferă castităţii cîştigul josnic nu o onorează — deşi nici unul din bunurile acestei vieţi nu-i este egal — ba din contră, o dezonorează mai mult ca oricare altul. Pentru că toată bogăţia şi tot aurul este înaintea ei ca un pumn de nisip (Înţel. 7, 9). Nici cel ce se iubeşte pe sine peste măsură şi se gîndeşte doar la folosul său, fără să poarte grijă de aproapele, nu o cinsteşte, ci o dezonorează şi acela. O dezonorează şi n-o practică cu demnitate, pentru că insultă iubirea şi dragostea de oameni.

Prin urmare, nu se cade ca pe de o parte să trăim în curăţenie şi feciorie, iar pe de alta să ne mînjim cu faptele rele; pe de o parte să afirmăm că trăim în curăţenie şi cumpătare, iar pe de alta să ne mînjim cu păcate; pe de o parte să declarăm că nu ne interesează bunurile acestei lumi, pe de altă parte să avem cît de multe şi să ne preocupe. Se cade, însă, să păstrăm neîntinate de stricăciune toate mădularele noastre, nu numai pe unele. Pentru că este o insultă să păstrăm virgine organele de procreaţie, dar să nu avem fecioare limba, vederea, auzul şi mîinile sau să le avem pe toate acestea fecioare, dar inima să se desfrăbălheze cu mîndria şi mînia.

Acela care vrea să nu ştirbească valoarea castităţii să-şi aibă toate simţurile sale curate şi inexpugnabile — aşa cum închid corăbierii corăbiile din toate părţile — pentru ca păcatul să nu găsească loc pe unde să se strecoare înăuntru. Pe cei cu o viaţă superioară îi pîndesc greşeli tot mai mari, pentru că cel rău duşmăneşte mai mult pe cel cu adevărat bun, decît pe cel mediocru.

Prin urmare, mulţi au crezut că prin castitate se înţelege doar stăpînirea poftelor carnale şi au neglijat celelalte porunci; aceştia au greşit şi, pe bună dreptate, au fost dezaprobaţi de voi, cele cu adevărat caste atît în cuvînt, cît şi în faptă. Acestea fiind zise, am arătat cum trebuie să fie o fecioară. Cît despre voi, care aţi susţinut cu succes înaintea mea această întrecere oratorică, vă declar pe toate victorioase şi vă încunun, însă, îi dau Theclei cununa cea mai mare şi pe cea mai bogată, pentru că ea a strălucit cel mai mult şi este prima între voi.

Acestea zicînd — a relatat Theopatra — Virtutea a poruncit ca toate să se ridice; stînd în picioare sub cactus, ele aveau să înalțe Domnului după cuviință un imn de mulțumire, sub conducerea Theclei.

Deci, după ce s-au ridicat, Thecla — stînd în mijloc la dreapta Virtuții — a cîntat stihurile unui psalm la care celelalte fecioare, adunate în cerc, ca în formă de cor, i-au răspuns cu refrenul:

Psalm 1: «Pentru Tine, Mire, mă păstrez curată și, purtînd torță strălucitoare, vin în întîmpinarea Ta (cf. Matei 25, 1—12; Luca 12, 35). Din înaltul cerului, sunetul unui glas ce trezește morții s-a auzit zicînd: Veniți, o, fecioare, în veșminte albe, veniți cu candelele voastre întru întîmpinarea Mirelui ce se arată la Răsărit! Treziți-vă înainte ca Domnul să treacă pragul vostru.

Pentru Tine, Mire, mă păstrez curată...

Psalm 2: Am nesocotit fericirea muritorilor, ce se transformă în suspine, dragostea și desfătările acestei vieți și sub brațul Tău de viață purtător, mi-am căutat refugiul, pentru ca frumusețea Ta s-o contemplu în veci, Prea Fericite.

Pentru Tine, Mire, mă păstrez curată...

Psalm 3: Camera și patul aurit al nunții trecătoare le-am părăsit pentru Tine, Stăpîne, și-n haine nepătate am venit pentru a intra și eu împreună cu Tine în camera aducătoare de fericire.

Pentru Tine, Mire, mă păstrez curată ...

Psalm 4: Am scăpat de nenumăratele ademeniri ale balaurului, am suportat văpaia focului și atacurile ucigașe ale fiarelor, în așteptarea venirii Tale din cer, Prea Fericite.

Pentru Tine, Mire, mă păstrez curată ...

Psalm 5: Am uitat de patria mea, Cuvinte, am uitat de corul fecioarelor, de mîndria mamei și a neamului meu și am dorit harul Tău, Hristoase, pentru că Tu ești totul pentru mine.

Pentru Tine, Mire, mă păstrez curată ...

Psalm 6: Bucură-te, Hristoase, lumina cea neapusă, dătătorule de viață, și primește acest imn pe care Ți-l înalță corul fecioarelor Ție, floare a perfecțiunii, iubire, bucurie, cumpătare, înțelepciune, cuvinte.

Pentru Tine, Mire, mă păstrez curată ...

Psalm 7: Deschide-ți porțile, Regină, strălucit împodobită și primește-ne în cămara ta de nuntă, Mireasă, tu cea cu trupul fără prihană și cu suflu curat. Cu aceleași haine ca ale tale ne-am așezat lîngă Hristos pentru a-ți cînta cîntarea de nuntă, ție, o, Mlădiță.

Pentru Tine, Mire, mă păstrez curată ...

P s a l m 8 : Acum varsă lacrimi amare, suspină adînc și strigă cu jale fecioarele rămase în afara cămării, pentru că, stingîndu-se lumina candelelor lor, n-au mai ajuns să intre în cămara bucuriei.

Pentru Tine, Mire, mă păstrez curată . . .

P s a l m 9 : Acestea au părăsit drumul cel sfînt, s-au angajat pe drumurile acestei vieți, au neglijat, nenorocitele, să mai procure untdelemn și, purtînd candele al căror foc se stinge, ele suspină din adîncul inimii lor.

Pentru Tine, Mire, mă păstrez curată . . .

P s a l m 10 : Cupe pline cu dulce nectar ni-s puse înainte să bem, o, fecioare ! Este băutura cerească pe care Mirele a pus-o înaintea acelora care au fost chemați la nuntă.

Pentru Tine, Mire, mă păstrez curată . . .

P s a l m 11 : Abel, cel ce strălucit a preînchipuit moartea Ta, Prea Fericite, a zis plin de sînge cu ochii către cer : De mîna fratelui am fost lovit fără milă, Te rog, primește-mă, Cuvinte.

Pentru Tine, Mire, mă păstrez curată . . .

P s a l m 12 : Cu premiul castității ai încununat, Cuvinte, pe Iosif, fiul Tău prea iubit, pentru că fiind tîrît cu forța spre patul ucigaș, de femeia aprinsă de pofte, el nu s-a lăsat îngenunchiat și fugind a strigat :

Pentru Tine, Mire, mă păstrez curată . . .

P s a l m 13 : Ca pe o mielușea a adus Ieftae la altar pentru a fi jertfită Domnului pe fiica sa, care nu cunoscuse bărbat. Iar ea, care se asemăna Ție, Prea Fericite, cu glas mare striga :

Pentru Tine, Mire, mă păstrez curată . . .

P s a l m 14 : Cu dibăcie a ucis pe căpetenia dușmanilor curajoasa Iudith, cu frumusețea ei l-a ademenit, dar nu și-a murdărit trupul ei, ea, care a zis triumfătoare :

Pentru Tine, Mire, mă păstrez curată . . .

P s a l m 15 : Văzînd cei doi judecători trupul Susanei, înnebuniți de dragoste, au zis : O, femeie, dorim să împărțim patul cu tine în ascuns. Dar ea a zis cu glas tremurător :

Pentru Tine, Mire, mă păstrez curată . . .

P s a l m 16 : O, muieraticilor, prefer să mor decît să pătez patul conjugal și decît să sufăr chinurile focului pedepsei divine. Mîntuiește-mă, Hristoase, de acești nenorociți.

Pentru Tine, Mire, mă păstrez curată . . .

P s a l m 17 : Înaintemergătorul Tău, cel ce boteza mulțimile în apele prea curate, a fost ucis pe nedrept de un bărbat mustrat pentru desfrîu. Iar cînd uda cu sîngele său țărîna, striga către Tine, Prea Fericite :

Pentru Tine, Mire, mă păstrez curată . . .

Psalm 18: Cea care Ţi-a dat viaţă, cea plină de har neatins, şi fără de prihană, cea care Te-a conceput fără de sămînţă, în pîntecele ei, Fecioara, a suportat acuza de a fi trădat patul conjugal şi, însărcinată, striga către Tine, Prea Fericite:

Pentru Tine, Mire, mă păstrez curată...

Psalm 19: Dorind să vadă ziua nunţii Tale, Prea Fericite, îngerii pe care i-ai chemat din ceruri, Stăpîne, au venit să-Ţi aducă daruri în haine luminate:

Pentru Tine, Mire, mă păstrez curată...

Psalm 20: Pe tine, mireasă fericită, Fecioară prea curată, Biserică cu trup ca neaua şi cu buzele de aur, castă, fără prihană şi prea iubită, te slăvesc acum slugile tale:

Pentru Tine, Mire, mă păstrez curată...

Psalm 21: S-a dus moartea şi stricăciunea, durerile şi lacrimile, tristeţea care rodea inimile a dispărut şi iarăşi a strălucit peste muritori bucuria lui Dumnezeu:

Pentru Tine, Mire, mă păstrez curată...

Psalm 22: Raiul nu mai este gol, pentru că cel alungat de intrigile viclene ale balaurului îl locuieşte iarăşi, fără stricăciune, fără teamă, o, Prea Fericite:

Pentru Tine, Mire, mă păstrez curată...

Psalm 23: Cîntînd cîntarea cea nouă, astăzi corul fecioarelor te aşază în ceruri, Stăpînă prea înţeleaptă; cu crini albi le este încinsă fruntea, iar în mîini poartă candele strălucitoare:

Pentru Tine, Mire, mă păstrez curată...

Psalm 24: O, Prea Fericite, Tu care locuieşti în lăcaşurile imaculate ale cerului, Tu care eşti fără de început şi pe toate le ţii cu puterea Ta cea veşnică, iată-ne, primeşte-ne şi pe noi împreună cu Fiul Tău, deschide-ne şi nouă porţile vieţii:

Pentru Tine, Mire, mă păstrez curată...

Euboulion: Grigorie, pe bună dreptate a obţinut Thecla locul I.

Grigorie: Da, pe bună dreptate.

Euboulion: A, dar ce-mi trece prin gînd! Nu cumva străina din Telmesos a tras cu urechea de pe afară? M-aş mira să fi rămas liniştită, aflînd despre acest banchet şi să nu fi zburat întocmai cum zboară o pasăre către hrana ei, pentru a asculta discursurile voastre.

Grigorie: Nu. Se zice că se afla la Metodie, pe cînd acesta se informa de la Virtute în legătură cu cele întîmplate. Ah, ce bine şi ce fericit trebuie să fie cineva cînd are ghid şi dascăl Virtutea!

E u b o u l i o n : Ei bine, Grigorie, pe cine vom declara mai buni: pe cei care nu încearcă dorinţele simţurilor sau pe cei care le încearcă şi trăiesc cu toate acestea în feciorie?

G r i g o r i e : Pe cei care nu încearcă dorinţele şi trăiesc în feciorie, pentru că aceştia au neîntinate mintea şi simţirea, sînt indiferenţi faţă de lume şi nu greşesc cu nimic.

E u b o u l i o n : Perfect, Grigorie, trăiască castitatea, în faptă şi în gînd. Dar, oare, te plictisesc dacă, în dorinţa de a mă lămuri cît mai bine, pentru a nu mă învinui vreodată cineva că greşesc, insist asupra acestor discursuri?

G r i g o r i e : Din contră, întreabă ce doreşti. Eu pot să-ţi demonstrez că cel ce nu încearcă poftele este mai bun decît cel care le încearcă. Iar (pentru aceasta) nimeni nu te va acuza că greşeşti.

E u b o u l i o n : Bravo, mă bucur că mi-ai răspuns cu atîta uşurinţă şi mi-ai arătat de cîtă înţelepciune eşti plin.

G r i g o r i e : Euboulion, eşti foarte îndrăzneţ!

E u b o u l i o n : De unde vezi?

G r i g o r i e : Pentru că vorbeşti aşa nu pentru a spune adevărul, ci pentru a-ţi bate joc de mine.

E u b o u l i o n : Fii liniştit, dragule. Eu admir foarte mult perspicacitatea şi sentimentele tale înalte. Am zis aşa pentru că la o chestiune asupra căreia deseori înţelepţii nu cad de acord tu zici nu numai că îi cunoşti soluţia, dar vrei să înveţi şi pe alţii.

G r i g o r i e : Spune-mi, într-adevăr, te deranjează faptul că aceia care nu-s încercaţi de dorinţe sînt superiori celor ce sînt încercaţi de dorinţe, dar rămîn caşti? Sau îmi spui acestea doar pentru a glumi?

E u b o u l i o n : Cum să fac una ca asta, eu, care mărturisesc, nu-s clar în această problemă? Dar hai, prea înţelepte, spune-mi: în ce anume cei caşti, care nu-s încercaţi de dorinţe, sînt superiori celor ce sînt încercaţi de dorinţe şi rămîn totuşi caşti?

G r i g o r i e : În primul rînd, pentru că îşi păstrează chiar şi sufletul curat; sufletul acestora nu este tulburat, nici întinat de gînduri şi închipuiri necurate şi de aceea Duhul Sfînt locuieşte în el. Aceştia nu sînt tiranizaţi de dorinţe şi furtuna pasiunilor nu-i atinge. Pe cînd admiră cu privirea priveliştile din afară şi lasă să se strecoare dorinţa (cea rea) întocmai ca un val în inima lor, nu puţin se întinează, pentru că, deşi ei se opun şi luptă împotriva plăcerilor, în gînd sînt învinşi de ele.

E u b o u l i o n : Prin urmare, vom zice că sînt curaţi cei care se bucură de linişte şi nu sînt încercaţi de plăceri?

Grigorie: Desigur. Unii ca aceştia sînt asiguraţi în «fericiri» că pentru statornicia credinţei lor «vor vedea pe Dumnezeu» (cf. Matei 5, 8). Aceasta, pentru că nimic nu întunecă, nici nu tulbură ochiul sufletului lor în contemplarea divinităţii. Ei, precum am mai spus, au nu numai trupul neîntinat de pofte şi de împreunare, dar şi sufletul inaccesibil gîndurilor necurate; de aceea, în sufletul lor, locuieşte, ca într-un templu, Duhul Sfînt.

Euboulion: Stai! Eu cred că pentru a descoperi unde se află adevărata superioritate, se cuvine să apucăm o cale mai dreaptă. Spune-mi, ştii ce înseamnă a fi cineva un bun cîrmaci?

Grigorie: Desigur.

Euboulion: Oare (este un bun cîrmaci) acela care şi-a salvat corabia pe vremea unor enorme furtuni sau cel care a avut parte de o mare calmă şi de un timp senin?

Grigorie: Cel (ce a salvat corabia) pe vremea unei furtuni enorme.

Euboulion: Prin urmare, vom zice că şi sufletul care este asaltat de patimi, dar nu se lasă pînă nu-şi duce corabia — adică trupul — la limanul castităţii, este mai încercat şi superior celui ce navighează pe un timp liniştit?

Grigorie: Vom zice.

Euboulion: Aşa că faptul de a face faţă cineva la atacurile duhului celui rău, fără a se lăsa învins şi a se lupta stăruitor cu plăcerile, privind spre Hristos, aduce o laudă mai mare decît faptul de a trăi cineva în fericire, fără zbucium.

Grigorie: Se pare.

Euboulion: Ce zici? Nu ţi se pare că Domnul însuşi spune că omul încercat de dorinţe, care totuşi trăieşte în castitate, este superior celui neîncercat de dorinţe, care a îmbrăţişat acelaşi mod de viaţă?

Grigorie: Cînd (spune aceasta)?

Euboulion: Atunci cînd compară pe omul înţelept cu o casă bine întocmită pe temeliile ei, pe care ploaia, şuvoaiele de apă şi vîntul n-o pot prăvăli. Eu cred că intemperiile simbolizează poftele, iar stînca simbolizează castitatea ce aduce sufletului statornicie şi linişte.

Grigorie: Se pare că ai dreptate.

Euboulion: Altceva: nu ţi se pare că un medic bun este tocmai acela care a făcut dovada calităţilor sale în cazul bolilor (grele)?

Grigorie: Da, aşa este.

Euboulion: Iar despre cel care n-a făcut nici o ispravă și n-a avut bolnavi pe mîinile sale, nu zici că este încă novice (și nu-i acorzi încredere) ?

Grigorie: Da.

Euboulion: Atunci trebuie să zicem că și sufletul înzestrat cu un trup pofticios, pe care îl liniștește cu antidotul castității, este vrednic de o mai mare cinste decît cel căruia soarta i-a hărăzit să locuiască într-un corp sănătos și fără slăbiciuni.

Grigorie: Da, trebuie să zicem.

Euboulion: Încă ceva : Care luptător se arată a fi mai bun în luptă : cel care are adversari puternici și niciodată nu este învins de ei sau cel care n-are adversari ?

Grigorie: Este clar că cel ce are (adversari puternici).

Euboulion: Așadar, atletul adevărat (este cel care se luptă și are adversari ?)

Grigorie: Este.

Euboulion: Ei bine, atunci și sufletul care se luptă cu asalturile pasiunilor și nu este doborît de ele, ba din contră, le înfrînge, pare să fie mai puternic decît cel neîncercat de dorințe ?

Grigorie: Într-adevăr.

Euboulion: Apoi, nu crezi tu, Grigorie, că pentru înfruntarea asalturilor poftelor celor rele se cuvine să aibă cineva multă bărbăție ?

Grigorie: Fără îndoială.

Euboulion: Această bărbăție nu este rod al virtuții ?

Grigorie: Evident.

Euboulion: Deci, dacă răbdarea este rod al virtuții, atunci sufletul care este hărțuit, dar se împotrivește poftelor, acela este mai puternic decît cel nehărțuit ?

Grigorie: Da.

Euboulion: Iar dacă este mai puternic este și mai bun ?

Grigorie: Da.

Euboulion: Prin urmare, sufletul care este încercat de pofte dar rămîne cast este mai bun decît cel ce nu este încercat de dorințe și rămîne cast.

Grigorie: Ai dreptate și aș vrea să mă întrețin cu tine mai mult despre acest subiect. Deci, dacă ești de acord, mîine voi reveni să te ascult. Acum, precum vezi, este timpul să mergem și să ne ocupăm și de omul «din afară».

AGLAOFON SAU DESPRE ÎNVIERE

I

Zilele trecute m-am dus de la Milet la Patra împreună cu Proclus, pentru că voiam să-l văd pe Teofil. Aflasem că datorită furtunii, el debarcase acolo şi că urma să rămînă acolo cîteva zile.

Ajungînd acasă la Aglaofon şi intrînd înăuntru, l-am găsit pe Teofil în vestibulul casei, stînd pe un fotoliu, iar Aglaofon se plimba. În jurul lui stăteau pe pămînt Sistelius, Auxentius, Memian, cîţiva cetăţeni şi Aglaofon. Întreţinîndu-se cu Teofil, filosofau în legătură cu natura trupului şi cu învierea. Acesta, stînd pe fotoliu, răspunde fiecăruia pe rînd la întrebări. Îndată ce am intrat şi ne-a văzut Aglaofon, dîndu-ne mîna, a zis: «Bine ai venit, Eubulius! Eu şi cu Sistelius ne certăm de mult timp în legătură cu faptul dacă trupul înviază, devenind moştenitor al nestricăciunii, împreună cu sufletul. De aceea, te facem arbitru al dezbaterii noastre şi să ne arăţi dacă eu spun adevărul». Eu am răspuns: «Auxentius, s-ar cădea ca peste aceste treburi să fie pus unul mai bun şi peste cei simpli să fie cel mai înţelept. Aglaofon, am zis eu, nu se cuvine ca ignorînd pe cel înţelept, să discuţi cu cel simplu».

Adresîndu-se celor de faţă, a zis Auxenţiu: «O, bărbaţi, cele propuse de Aglaofon merită să fie totdeauna discutate, numai să aibă cu cine. Nu-i putem, însă, da atenţie atîta timp cît nu aflăm de la el destule lucruri în legătură cu dezbaterea despre înviere».

— Bine ai grăit, Auxenţiu, a zis Memian. Eubulius va avea de acum încolo grijă de Aglaofon. Acum, cît timp este Teofil aici, se cuvine să-şi arate destoinicia în această dezbatere. Dacă socotiţi, o, bărbaţi, să cunoaşteţi acest lucru, atunci Teofil, care este destoinic în toate privinţele, să binevoiască a aduce dovezi că după moarte acest trup înviază în vederea moştenirii nestricăciunii.

II

Răspunzînd, însă, Sistelius a zis: «Nu grăieşti corect, Memian, vrînd să rezolvi atît de repede o astfel de problemă. Se ştie că atunci cînd cineva este pus să vorbească în public, din orgoliu personal, ţine să demonstreze că are dreptate, fără a lua în seamă dacă ceea ce demonstrează este adevărat şi util. Cei care cumpără cercetează mărfurile

lăudate de vînzători, pentru că aceștia au obiceiul să spună și minciuni. La fel trebuie să facem și noi. Ca să nu greșim acceptînd totul fără o prealabilă examinare, cred că este bine ca fiecare dintre noi, la rîndul său, să-și expună părerea către Teofil; apoi, după ce toate aspectele au fost examinate cu competență, cei de păreri opuse să formuleze întrebări. Lupta va fi puternică, iar cel care va ști să combată șireteniile adversarului se va arăta demn reprezentant al Bisericii celei adevărate. În felul acesta, discuțiile noastre nu vor fi de prisos, ci după rînduială, și nici o chestiune nu va rămîne neexaminată și nesoluționată. Așa trebuie să vadă lucrurile un om înțelept și iubitor de adevăr». Această părere a plăcut celor prezenți și noi toți am lăudat-o.

III

A aprobat-o și Teofil și a poruncit ca Aglaofon, care era și medic, să vorbească despre natura trupului. Pentru a înțelege mai bine lucrurile, a dispus să fie examinate și părerile adverse, pe care eu reluîndu-le, să le combat pentru ca din această discuție contradictorie să strălucească adevărul, precum strălucește aurul încercat în foc. Pentru că unii nu sînt de aceeași părere, dat fiind că în felul acesta se fac cunoscute tezele ereticilor. Noi, însă, arătăm cu cuvintele profeților că Sfîntul Duh a dat pe față vrednicia celor pioși, cît și nevrednicia celor nelegiuiți. Așa cum este cazul lui Solomon, care descrie pe amantă. Vorbind despre amantă și descriind felul ei de a fi, el vorbește despre o erezie oarecare. El zice: «Ea a stat la ușă și a chemat la sine pe cei neînțelepeți» (Prov. 9, 14); «L-a întîlnit o femeie care avea înfățișare de desfrînată, care face ca inimile tinerilor să se înflăcăreze. L-a îmbrățișat și l-a sărutat cu o față fără rușine și i-a vorbit» (Prov. 7, 10 și 13); «Vino să ne îmbătăm de dragoste pînă dimineața, vino să ne cufundăm în dragoste. Pentru că bărbatul meu nu este acasă, ci este plecat într-o lungă călătorie. A luat cu sine o pungă plină cu bani și va veni acasă doar după ce va călători multe zile» (Prov. 7, 18—20). Chiar și ceea ce ni se pare nepotrivit a fi prezentat are rostul de a ne face înțelepți. De la această imagine, gîndul este purtat la alta spirituală; cititorul este îndemnat să apuce calea virtuții și odată cu aceasta, instruit, să nu fie înșelat prin cuvinte mincinoase. Alții găsesc chiar util acest mod în care se vorbește în «Înțelepciune». Pentru că păstrînd rînduiala firii, s-a realizat o înțeleaptă și adevărată cercetare a problemei. Afirmația: «Viața noastră este scurtă și tristă și nu este mîntuire pentru omul ajuns la sfîrșitul vieții. Nu este nimeni care să se întoarcă din Șeol. Din chiar acesta ne-am născut și după moarte vom fi ca și cînd n-am fost. Pentru că un abur este răsuflarea noastră și rațiunea este o scînteie care se arată la mișcarea inimii noastre. Atunci cînd viața se stinge, trupul nos-

tru devine cenuşă, iar duhul se desparte de el ca o uşoară adiere de vînt» (Înţel. Sol. 2, 1—3) prezintă imaginea acelora care zic că totul a apărut de la sine, că toate s-au făcut fără a fi prevăzute. Unii, însă, plini de zel după adevăr, sînt tulburaţi de acest fel de exprimare! De aceea, nu este lucru nepotrivit ca şi noi să cercetăm afirmaţiile ereticilor, ca să putem nimici minciuna. Pentru că ei au răspîndit neadevărul pînă la cer. De aceea, de acum înainte este rîndul tău, Aglaofon, să continui discuţia şi s-o duci la bun sfîrşit.

IV

Auzind cele spuse de Teofil, Aglaofon s-a roşit şi a privit atît de întunecat la mine, că-mi venea s-o iau la fugă. El a început să vorbească aşa: Dacă, aşa cum ziceţi voi, există o înviere a trupurilor moarte şi o transformare a lor în (elemente) nemuritoare, spuneţi cum se face că Dumnezeu a făcut pe om fără cîrpa aceasta de trup, aşa cum învaţă Scriptura? Pentru că «hainele de piele» pe care El le-a făcut după ce Adam şi Eva au călcat porunca sînt, în mod evident, trupurile cu care noi am fost îmbrăcaţi după ce am călcat porunca; cătuşele cu care am fost legaţi în vederea pocăinţei. Trupurile au fost numite piele, pentru că sînt întocmai ca nişte cătuşe (din piele) şi ca un mormînt pentru suflet, care a fost condamnat să fie înmormîntat în el, ca să nu se chinuie în veac. Nu din pielea animalelor moarte, întocmai cojocarilor, a făcut Dumnezeu primele haine pentru om; «hainele de piele» despre care se vorbeşte acum sînt trupurile grele, făcute din pămînt. Profetul Ieremia le numeşte cătuşe în «Plîngerile» sale, iar pe oameni, «legaţi de pămînt». David ne numeşte, de asemenea, «legaţi» şi spune că Dumnezeu ne-a legat cu legături de lut din cauza încălcării poruncii Sale de către Adam; pentru ca noi, ostenindu-ne mult pentru a obţine hrana din pămînt, să nu putem înălţa capul şi să vedem fructul vieţii. Pentru că zice (Dumnezeu): «Acum să-l împiedicăm, ca nu cumva să-şi întindă mîinile, să mănînce din pomul vieţii şi să trăiască în veac. De aceea, l-a alungat Domnul din paradisul desfătării, ca să lucreze pămîntul din care a fost luat. Şi a izgonit pe Adam» (Gen. 3, 22—24).

Mult necaz i-a adus (omului) trupul din cauza mîncării. Slujind lui, omul a căzut pradă lăcomiei şi a căutat să adune cît mai multe bunuri materiale. Din cauza acestora a purtat toate luptele şi războaiele. În schimb, trupul ce face: ne copleşeşte cu pofte, cu boală, cu frică şi alte lucruri rele. Toate acestea nu îngăduie sufletului să tindă spre ceea ce este bine şi să recunoască vreunul din bunurile netrecătoare. Chiar dacă încearcă să facă ceva bun, trupul duce la rătăcire, întunecă mintea şi o aduce la confuzie, iar aceasta nu-i permite să vadă clar realitatea, precum face sepia, acel peşte marin care împroaşcă cu negreală.

Sufletul vede clar realitatea numai cînd este eliberat de trup ca de niște lanțuri. Abia atunci este în stare să vadă și să înțeleagă realitatea. Pînă atunci, ochii noștri sînt opriți de rătăcire să vadă, iar urechile sînt oprite să audă și toate celelalte simțuri (să-și împlinească rostul). În plus, atîta timp cît sîntem în trup nu sîntem în stare să cunoaștem forma, mărimea, nici înțelepciunea de care este capabil sufletul.

V

În rîndul al doilea, nestricăciunea nu poate fi cauza (stricăciunii), a înclinărilor rele, a greșelilor și a păcatelor, pentru că sufletul singur, separat de trup, nu poate păcătui. Dacă faptul că omul a fost îmbrăcat cu trup de carne ar fi bun, așa cum ziceți voi, atunci ar trebui ca de la început, pe cînd se afla în Paradis, înainte ca Adam să păcătuiască, pe cînd contempla Înțelepciunea și a luat din pomul vieții, să fi fost în trup. Se pare, însă, că atunci ducea o viață departe de patimi și stricăciune. Acum duce o viață tristă și foarte grea pentru că a fost îmbrăcat într-o haină de piele. Așa a învățat și Pavel cînd a zis: «Eu am trăit cîndva fără lege...». (Prin aceste cuvinte), cum arată și cele ce urmează, se referă la viața protopărinților (în Paradis), înainte de venirea poruncii. Atunci omul nu putea să fie stăpînit de cel rău, nefiind trupesc. Pentru că sufletul singur nu poate păcătui. Dar după ce a zis : «Eu am viețuit cîndva fără de lege» a adăugat cu asprime : «Eu, însă, sînt trupesc, vîndut păcatului». Dar să spunem lucrurile mai pe larg. El zice : «Pentru că știu că în trupul meu nu trăiește binele. Vreau binele, dar nu găsesc puteri să-l fac». Cu alte cuvinte, nu poate asculta de duh, care este robit de poftele cărnii, pentru că această carne nu este în stare să conceapă binele și recunoaște că acesta duce sufletul la moarte și stricăciune. El, însă, însetează să se elibereze de trup, așa cum rezultă din cuvintele : «Om nenorocit ce sînt! Cine mă va izbăvi de acest trup al morții?» (Rom. 7, 24).

Prin urmare, trupul este o adevărată temniță în care ne-a închis Dumnezeu din cauza încălcării poruncii, ca noi să suferim pedeapsa grea pentru neascultare.

VI

Se cuvine, de asemenea, să cercetăm dacă nu cumva și cuvintele din Psalmi: «Tu ne-ai încercat, Dumnezeule, ne-ai limpezit întocmai ca argintul în cuptorul de foc; ne-ai adus în laț și ne-ai pus o grea povară pe coapse; am fost trecuți prin foc și prin apă, dar Tu ne-ai izbăvit și ne-ai dat liniște» (Ps. 66, 10—12) au fost spuse despre suflete, despre punerea lor în trup ca într-o cursă și ca într-un adevărat loc de chin, de care vor fi scutite la înviere. Zic unii din neștiință că după ce sufletul va fi dezlegat de lanțuri și după ce omul va fi absolvit de pedeapsă și

se va duce de aici la odihnă, în cele din urmă va lua iarăşi jugul şi va fi înfăşurat cu putreziciunea, că va purta totdeauna această argilă, pe dinafară împodobită cu frumuseţi înşelătoare, dar pe dinlăuntru plină cu viermi şi miros urît; că va purta acest trup greoi, care împinge sufletul către plăceri şi trage în jos duhul împovărat, pe acela care arde cu pornirile lui aripile minţii şi nu permite sufletului să vadă pomul vieţii, pe acela care este izvorul nelegiuirii şi al tristeţii.

VII

Cît de nechibzuiţi sînt aceia care spun că omul trebuie să se întoarcă la aceste apucături. Pentru că dacă vor învia aceleaşi mădulare ale trupului, fiecare cu forma sa, atunci trebuie spus că el va avea şi aceleaşi trebuinţe: să mănînce, să bea, să se împreuneze. Aşa că viaţa se consumă în acest fel şi nu mai poate fi vorba de viaţa cerească a sfinţilor, despre care a spus Hristos atunci cînd a fost întrebat de saduchei, că la înviere vor fi «ca îngerii din cer» (Matei 22, 30). Pentru că îngerii nu poartă povară trupească, ci sînt «duhuri slujitoare» (Evr. 1, 14) şi au nevoie de hrană duhovnicească. Iar dacă îndrăzneşte cineva să spună că îngerii au trupuri, atunci cum se face că sînt într-o atît de mare fericire şi strălucire, că văd marea nestricăciunii, care este Dumnezeu, la care nu poate privi nici un trup? Pentru că n-are nimic comun ceea ce este stricăcios cu ceea ce este nestricăcios (I Cor. 15, 50).

VIII

Cum adică, pe cînd cerul «ca o haină se va învechi» şi pămîntul va trece, aceste trupuri stricăcioase nu vor trece, ca şi cînd mai durabile şi mai importante sînt ele decît cerul? Nu este, oare, o nesăbuinţă a afirma că Dumnezeu preţuieşte atît de mult acest trup care este o nimica toată faţă de întreaga creaţie şi să se spună că pe cînd aceasta va trece, trupurile vor rămîne? Pentru că, dacă luăm ca adevărate cuvintele lui Hristos şi ale profeţilor, anume că pămîntul şi cerul vor trece, înseamnă să acceptăm că şi trupurile vor trece cu elementele din care sînt alcătuite. Iată ce spune duhul profetic: «Ridicaţi ochii spre cer şi priviţi jos spre pămînt; «cerul va pieri ca un fum şi pămîntul se va preface în zdrenţe ca o haină, iar locuitorii vor trece ca şi acestea» (Isaia 51, 6; Ps. 101, 27).

După Apostolul Pavel «chipul acestei lumi va trece» (I Cor. 7, 31), adică vor trece fiinţele trupeşti; iar pe cînd materia se va duce, tot ceea ce este spiritual va rămîne fără trup şi se va desăvîrşi întru sfinţenie. Aşa că acela care zice că trupurile oamenilor nu vor trece, pe cînd cerul şi pămîntul şi întreaga creaţie vor trece, acela este un hulitor şi fără minte. Spune: dacă seacă izvorul, mai poate să existe fluviu şi să curgă

apă în albia sa ? Nu. La fel nu poate rămîne trupul printre cele fără de trup ; el trece topindu-se în prezența Esenței celei reale și preacurate precum se topește ceara în foc. Apoi trupurile au nevoie, pentru a-și duce existența, de un loc adecvat, așa cum păsările au nevoie de aer, peștii de apă, iar cele de pe pămînt de pămînt. Cînd acestea vor dispărea și nu va mai fi nici aer, nici apă,nici chiar firmamentul și stelele, trupurile cum vor mai dăinui ? Platon zice că timpul însuși este în legătură cu cerul și că odată cu trecerea lui va trece și el.

IX

Dar să spunem lucrurile și mai deschis. Iată alte aspecte care arată cît de mult greșesc cei care susțin că trupul înviază. (Este știut) că firea trupului este schimbătoare, că aceasta nu este aceeași nici pentru scurt timp, că se aseamănă cu apa unui fluviu, care, pe de o parte trece și pe de altă parte alta îi ia locul. Atunci, care trup va învia ? Al copilului, al adolescentului sau al bătrînului ? Trupul nu rămîne totdeauna același, pentru că elementele existente sînt îndepărtate mereu de cele introduse prin hrană. Așa că altul este trupul copilului abia născut, altul al adolescentului și altul al bătrînului ; schimbăm trupul avut mai înainte cu altul, așa cum schimbăm niște haine vechi nepotrivite cu vîrsta. Astfel, elementele tari și grele sînt eliminate de stomac, pe cînd cele moi și ușoare trec în vene și, preluîndu-le, sîngele le transportă în sus și-n jos în întreg corpul și-l măresc. Cu cîtă înțelepciune pregătește Dumnezeu lutul, primul artizan al trupului nostru ! Cum îl transformă în sevă și cum înmoaie organismul, impregnîndu-l cu sînge ! Cum elimină din hrană tot ceea ce nu se dizolvă și nu curge prin vene, dus de sînge ca un abur la locurile unde este nevoie !

Aristotel spune că elementul rece, care plutește în aer, este adunat de căldură și, transformîndu-se în apă, cade pe pămînt ; că elementele aerului și ale pămîntului se schimbă, că ceea ce a fost lichid se întărește. Mai precis, aerul prin intermediul focului se transformă în abur, aburul se transformă în apă, apa în pămînt, pămîntul în copaci, copacii în foc, focul în aer. Așa se întîmplă și în trup : primul lucru care are loc este amestecarea elementului uscat și a celui lichid cu sucurile care le prelucrează pe acestea întocmai ca un bucătar. Al doilea lucru este transformarea acestora într-un lichid stacojiu, care trece în sînge. Al treilea lucru este împrăștierea lor în tot trupul și transformarea lor în carne. Separarea elementelor are loc în trei etape și se face întocmai ca prin fierbere. Prin vene curge sîngele. El este alcătuit dintr-un element lichid și o bilă dublă. Elementul lichid are aspectul zerului, bila galbenă arată ca vinul, iar cea neagră ca drojdia. În tot corpul există

o continuă transformare. Cauza tuturor prefacerilor este căldura noastră. Datorită ei mîncarea oarecum se coace, devine plăcută, spumoasă și stacojie și trece din stomac în vene. Fructele care sînt la început mici și apoase, albe ca aspect, acre la gust, devin dulci și roșii, datorită razelor soarelui. Le schimbă în diferite forme căldura noastră naturală. Mîncarea ingerată mai întîi o moaie și o face albă ca un lapte și ca o spumă, apoi stacojie, schimbînd-o în sînge și carne, apoi o face neagră, transformînd-o în fiere neagră, ficat și splină. Cu elementul fluid se alimentează arterele, cu sînge se alimentează carnea, iar cu cel vîscos se alimentează măduva.

Hipocrate a spus că pămîntul este pentru copaci ceea ce este stomacul pentru ființele vii. Copacii cresc din pămînt și se întorc în pămînt, chiar frunzele și fructele tot pămînt sînt. La fel se întîmplă și cu hrana : este luată din pămînt, pătrunde în trup și revine în pămînt, pentru ca să se împlinească porunca lui Dumnezeu : «Pămînt ești și în pămînt te vei întoarce» (Gen. 3, 19). Carnea, oasele și tendoanele se transformă în păr, unghii, vîscozități, lacrimi și în celelalte elemente umede din corp ; acestea revin în pămînt, pămîntul se transformă în mîncare, mîncarea în sînge, acesta în oase, păr și tendoane și devine iarăși o făptură vie.

X

Așa că nu este posibil a fi menținut totdeauna același trup ; cel care există se consumă, trecînd în păr, sînge și oase, și altul îi ia locul din hrană, păstrîndu-i însă forma, încît mereu se schimbă și niciodată nu este același, deși pare că este același. De unde se pune la loc carnea care s-a dus de pe bolnavi, de unde sîngele care curge din răni, dacă nu din hrană, care, în urma celor trei prelucrări, se schimbă în alte elemente, precum pămîntul schimbă substanțele luate din pămînt în frunze și fructe și se împrăștie în toate mădularele ? Să nu acceptăm, deci, lucruri imposibile și să ne îngropăm speranțele în lut, ci să privim și să cugetăm la «cele de sus», unde este Hristos, nu la cele de pe pămînt, la cele stricăcioase, nevrednice de splendorile divine.

XI

Și mă rog, care trup va învia ? Cel pe care l-a ruinat pierderea sîngelui sau alte răni sau un altul nou ? Pentru că nu rămîne aceeași carne, ci se înlocuiește cu cea provenită din mîncare. Puteți să spuneți pe cine va învia Dumnezeu, ținînd seama că nimic nu dispare, pentru că El ține totul ?

Cineva s-a curățit de păcat acum un an sau mai demult, după aceea a trăit în desfrîu, apoi s-a abținut și iarăși a căzut în desfrîu ; a făcut aceasta deseori. Primele sale trupuri s-au transformat și au dispărut,

precum am demonstrat, şi n-a trăit cu acelaşi trup în curăţie şi desfrîu. La înviere, cînd va fi judecat, care sau cîte trupuri va avea sufletul? Pe acelea cu care a trăit în curăţie sau pe cele cu care a dus viaţă destrăbălată? Dacă spuneţi că numai ultimul înviază pentru a primi răsplată pentru toate faptele, vă întreb: Cît de drept este acel judecător care, pe cînd unul comite incest, pe altul pedepseşte? Cît de corect este acel conducător de oşti, care, pe cînd unul biruie, pe altul încoronează? Deci, totul demonstrează că acest trup schimbător, care ia forme diferite, moare, se descompune şi trece, cum zice şi Pavel: «trupul nostru din afară se descompune, însă cel dinlăuntru se înnoieşte zilnic» (II Cor. 4, 16), nu poate învia. Spune Apostolul Pavel: «Ştim, într-adevăr, că dacă se desface casa noastră pămîntească a trupului, avem o clădire în cer de la Dumnezeu, o casă care nu este făcută de mînă, ci este veşnică» (II Cor. 5, 1). Asupra acestui fapt este absolut necesar să stăruim, pentru că nu este vorba despre lucruri obişnuite, ci despre felul cum trebuie să credem. Toţi profeţii într-un glas şi apostolii socotesc trupul drept o povară şi o nenorocire pentru suflet. Iată ce spune un profet referitor la lungimea vieţii: «Vai mie, că viaţa mea s-a lungit» (Ps. 119, 5). Un altul: «Om nenorocit ce sînt, cine mă va izbăvi de acest trup al morţii?» (Rom. 7, 24).

XII

La fel plîng şi se tînguiesc alţii, vorbind despre începutul lor, despre unirea (sufletului) cu trupul şi iertarea în această viaţă. «De n-ar fi fost ziua în care m-am născut şi noaptea în care s-a zis: Iată s-a născut prunc de parte bărbătească» (Iov 3, 3). «Blestemată să fie ziua în care m-a născut mama mea» (Ier. 20, 14). Solomon zice: «Am fericit mai mult pe cei morţi decît pe cei vii, care zic: Iată că trăim. Şi mai mult decît pe aceştia doi, am fericit pe cel care nu s-a născut, care n-a văzut toate relele care se petrec sub soare» (Eccl. 4, 2—3). El are în vedere părtăşia cărnii cu sufletul, atunci cînd zice: «Doamne, Dumnezeule, să fim repede şi curînd...». Pentru că această părtăşie nu poate dura prea mult. «Duhul meu, zice Domnul, nu se va odihni în aceşti oameni, pentru că ei sînt carne» (Gen. 6, 3) şi sînge, iar carnea şi sîngele vor trece, «pentru că tot trupul este ca iarba şi toată strălucirea lui este ca floarea ierbii; iarba se usucă şi floarea cade, însă cuvîntul Domnului rămîne în veac» (Ier. 40, 6—8). În cazul de faţă, suflarea, adică sufletul este numit Cuvîntul Domnului, pentru că atunci cînd viaţa trupului se sfîrşeşte şi «ţărîna se întoarce iarăşi în pămînt» (Eccl. 12, 7) întocmai ca o floare care cade cînd se usucă, atunci duhul nostru se duce în sus către Cel cu care este înrudit. «Cît timp sîntem în trup, pribegim departe de Domnul»

(II Cor. 5, 6). De aceea, ne şi grăbim să ieşim din trup (I Cor. 15, 50), să ne apropiem de Dumnezeu, «să venim la Domnul», pentru că «sîngele şi carnea nu vor moşteni împărăţia lui Dumnezeu, nici stricăciunea nu va moşteni nestricăciunea» (I Cor. 15, 50).

După ce a spus toate acestea, Aglaofon a tăcut.

XIII

Metodius: Eu eram gata să răspund acestor afirmaţii, însă oaspetele din Midia, Proclus, a zis: N-a expus îndeajuns poziţia adversă, aşa că mai sînt încă multe de spus. N-a spus tot ceea ce trebuia spus. Eu m-am mirat şi am zis: Ai de gînd să ajuţi şi tu această expunere, ca şi cînd lucrurile nu s-au pritocit şi răstălmăcit destul?

Proclus: Nu crezi că trebuie să filosofăm despre înviere? Despre aceasta trebuie să se vorbească. Trebuie să se expună şi celelalte păreri care nu s-au spus şi, atunci cînd totul va fi arătat de adversari, tu să-ţi expui părerea. Ce zici, nu ţi se pare corect ceea ce spun?

Metodius: Am zis: Despre aceasta, mai mult decît orice, pentru că tocmai de aceea are loc adunarea noastră.

XIV

Proclus: Ridicîndu-se, Proclus a zis: Ascultă şi pe cele ce au rămas, pentru că este timpul să spunem cum şi din ce a fost alcătuit trupul. A fost alcătuit din particule indivizibile: din foc şi din pămînt, aer şi apă; din fiecare luînd Dumnezeu ceea ce era necesar, a făcut cu meşteşug acest trup, bine amestecat din toate elementele, dar un lucru nefolositor. El dăinuieşte în măsura în care se menţine echilibrul acestor elemente; cînd acesta este tulburat, iar un element creşte sau se micşorează, se produc nenumărate boli, trupul este slăbit, iar sufletul nu mai poate să-l ocrotească, aşa cum se întîmplă cu o corabie care se distruge şi părţile ei se desfac.

În mod firesc, trupul mort se descompune şi se risipeşte, iar fiecare element reintră în masa lui. În trup nu mai există aceeaşi coeziune între elementele care mai înainte alcătuiau o imagine frumoasă, elementul lichid se transformă în apă, cel cald în foc, cel solid în pămînt şi cel rece în aer, ele nemairămînînd în forma de la început. Pentru că nu mai este posibil ca, pe cînd părţile se resping şi elementele se transformă în cele asemănătoare lor, să mai dăinuie amestecarea. Dealtfel, se şi cuvine ca ele să se reunească cu elementele lor, să nu mai rămînă nimic din trup în veci.

Dacă cineva zice că trupul se reface din elementele din care a fost la început, spune ceea ce îi vine la îndemînă... Afirmînd aşa ceva, ne facem de rîs, învăţînd lucruri imposibile. Cum pot părţile trupului, care s-au amestecat cu alte trupuri şi cu elementele din clasa lor, să fie recunoscute şi fiecare dintre noi să-şi primească trupul de mai înainte ?

XV

Iată încă un exemplu din care rezultă că acest fapt este imposibil şi în natură. Să luăm o cantitate de vin, lapte, sînge sau orice altceva care se poate amesteca cu apa şi s-o vărsăm în mare. După ce am făcut aceasta, să strîngem iarăşi ceea ce am vărsat — vinul sau uleiul — neamestecat cu apa, dacă mai poate rămîne neamestecat cu o cantitate atît de mare de apă. Este imposibil să rămînă neamestecat cu apa în care a fost vărsat şi apoi a fost luat. Să nu se mire cineva şi (să nu pună întrebări) pentru că punînd întrebări se arată a fi necredincios.

Prin urmare, nu este posibil ca trupul nostru, după ce elementele din care a fost alcătuit s-au desfăcut şi s-au adăugat celor înrudite cu ele, să fie păstrat. Şi fiindcă fiecare element merge la al său : carnea în foc, apa în apă, răcoarea în aer, cum mai poate învia trupul cu acele părţi din care a fost alcătuit ?

XVI

Poate se va spune că Dumnezeu va lua din masa elementelor pe cele ieşite din trup : căldura din elementul fierbinte, răcoarea din cel rece şi pe celelalte şi că va fi împlinit ceea ce s-a golit, aşa cum se întîmplă cu un burduf, pentru că nu este nici o deosebire dacă se păstrează măsura.

Dar iată ce-ţi spun, Eubulius : în acest caz elementul care se varsă trebuie păstrat separat de apa în care se varsă. Or, este imposibil să fie păstrată neamestecată apa vărsată în apă. Ea se amestecă nu numai în trupul omului, ci şi în cel al monştrilor mării, al animalelor şi al păsărilor. De aceea, putem spune că trupul fiecăruia înviază alcătuit iarăşi din cele patru elemente, dar nu din aceleaşi din care a fost alcătuit înainte de moarte. Putem spune că vor fi aceleaşi în sensul în care se spune despre un artist care, topind la un loc mai multe statui şi o cantitate de ceară, face alte statui, asemănătoare cu cele dintîi. Statuile de la început sînt modelate dintr-o anumită materie, celelalte însă, din materia lor şi din alta adăugată. La fel trebuie să spunem şi despre trup : întîi, că fiind refăcut din materie, este iarăşi carnal ; în rîndul al doilea, că nu este acelaşi, alcătuit din părţile sale, din care era alcătuit mai înainte.

XVII

Iar dacă nu înviază acelaşi trup, ci un altul, precum s-a arătat, cade afirmaţia că trupul va fi părtaş atît la necazuri şi munci, cît şi la cinste

și încoronare. Mai mult, dacă ar fi totuși posibil ca trupul aducător de atîta trudă să se împărtășească de aceleași bunuri ca și sufletul — fapt imposibil, demonstrat din prisosință de cuvîntul nostru, pentru că trupul care n-a conlucrat cu sufletul (la săvîrșirea faptelor) nu se poate împărtăși nici de pedepse, nici de recompense — atunci, ce nevoie are sufletul care, după ce a colaborat cu un trup, la judecată să fie pedepsit sau răsplătit împreună cu altul, să fie obligat a primi un al doilea trup și sînge? Și dacă este inutil și imposibil să se dea sufletului un alt trup decît al său, ne rămîne să spunem că i se va da un altul spiritual, simplu, cu care să rămînă în cer. Pentru că, zice Apostolul: «Se seamănă un trup firesc și înviază trup duhovnicesc» (I Cor. 15, 44).

XVIII

Ce ți se pare, Eubulius, am spus ceva nou? Eu cred că și tu gîndești la fel ca mine. Dacă n-am spus ceva bine, arată-mi că am spus născociri și combate-mă; dacă nu, nu mă combate și nu mă corecta. Știu și eu: cine pune preț pe aceste lucruri trebuie să mărturisească. Iona n-a fost ucis în pîntecele chitului și după trei zile și trei nopți a fost aruncat pe țărm sănătos și întreg... Eu cred că aceștia ori nu știu, ori pricep foarte greu. Altfel nu înțeleg ca un om care este surd complet, auzindu-i cît discută, dar nimic adevărat spunînd... Și acum, afirmațiile ereticilor care răstălmăcesc credința în înviere nu mă mîhnesc atîta ca afirmațiile oamenilor Bisericii. «Pentru că, ce am eu să judec pe oamenii din afară?» (I Cor. 5, 12), care nu cred drept, nici adevărat? Nu mă las învățat de ei și nu sînt obligat să le cercetez în amănunt afirmațiile.

Ascultă acum și un cuvînt al înțeleptului Origen — din multele care se pot cita. El spune că după ce acest trup este îngropat, se descompune și se sfărîmă în multe părți, întocmai ca un vas de lut, care a doua oară nu mai poate fi refăcut din aceleași cioburi. Că nu este bine să pornim către lucruri necunoscute pînă cînd, prin multe discuții, nu aflăm bine adevărul.

XIX

Origen, care este un om competent al Bisericii, unul care a parcurs întreaga Sfîntă Scriptură, spune că această idee (referitoare la învierea trupurilor) este străină credinței apostolice în înviere. El examinează problema cu multă prudență în multe din scrierile sale și în cuvîntările sale, pe care le-am păstrat în amintire, și dă o soluție sigură, rațională, demnă de a fi crezută (anume, că trupurile nu înviază), respingînd speranța multora în legătură cu trupurile.

Adaug aceasta la cele spuse mai înainte, pentru ca voi, care v-aţi mîhnit, să progresaţi în cunoaştere, să credeţi (corect) în legătură cu aceste lucruri atît de mari şi să nu gîndiţi ca (mai înainte), pentru că gîndurile voastre vor fi nimicite de raţiunile spirituale. El spune, explicînd versul al zecelea al psalmului întîi...

Rezumat al celor spuse de Origen

XX

Cei simpli[7] afirmă că (va avea loc o înviere a trupurilor), de care cei necredincioşi nu se vor bucura. Însă, fiind supusă examinării, afirmaţia lor se va arăta neîntemeiată. Dacă îi întrebăm a cui înviere are loc, ei vor răspunde că a trupurilor cu care sîntem îmbrăcaţi. Şi dacă îi în-

---

7. Origen susţine în majoritatea cazurilor că omul este alcătuit din trup şi suflet. Că sufletul face parte din acele făpturi spirituale (νοές) pe care Dumnezeu le-a creat la început. Îndepărtîndu-se de Dumnezeu, sufletul a pierdut strălucirea iniţială, s-a răcit şi a devenit ψυχρή. În această situaţie a fost îmbrăcat, ca pedeapsă, cu trupul, care poate fi asemănat cu o temniţă şi un lanţ, care-l împiedică să se înalţe la o viaţă superioară. La o astfel de viaţă se va ridica abia după eliberarea de trup (De principiis, I, 1, 6; Contra lui Cels, VI, 63; VII, 24; VIII, 23). Altădată susţine că omul este alcătuit din trei părţi: trup, suflet şi spirit (De principiis IV, 2, 4; Comentar la Matei XVII, 27; la Ioan XXXII, 2). Pornind de aici el împarte oamenii în trei categorii, după elementul care predomină în ei: somatici, psihici şi pnevmatici. Ca atare, zice el, oamenii nu au posibilităţi intelectuale egale şi nu toţi pot desprinde sensul adevărat al Scripturii. Fiecare categorie de oameni va găsi în Scriptură sensul la care poate ajunge. El zice: Se spune în Proverbele lui Solomon, referitor la cuvintele Domnului: Să le scrii de trei ori în mintea şi inima ta pentru a răspunde corect celor care te întreabă. Prin urmare, desprindem cu sufletul trei sensuri ale Sfintelor Scripturi. Cei simpli se mulţumesc cu ceea ce noi numim trupul Scripturii, adică cu sensul direct; cei avansaţi găsesc altul superior (corespunzător) sufletului, iar cei perfecţi (găsesc sensul adevărat) după cuvîntul apostolului... Prin urmare, omul se compune din trei părţi: trup, suflet şi spirit, iar Scriptura lăsată de Dumnezeu pentru mîntuirea oamenilor are trei sensuri (De principiis IV, XI, P.G. XI, 364—365; la Levitic, Omilia I, P.G. XII, 447; la Geneză, Omilia II, 6, P.G. XII, 173; XI, 3, col. 224; XVII, 9, col. 262).

Primul sens care stă şi la îndemîna primei categorii de oameni, a celor somatici, este sensul literal sau istoric. Acesta trebuie căutat în primul rînd, dar nu trebuie să rămînem la el, pentru că sub forma unor descrieri accesibile tuturor se ascund sensuri mult mai înalte (De principiis IV, 19, P.G. XI, 385). «Ce om de bună credinţă — spune el — poate afirma că în prima, a doua şi a treia zi a creaţiei a fost seară şi dimineaţă, fără soare, fără lună, fără stele şi chiar fără cer? Cine este atît de naiv să creadă că Dumnezeu a sădit raiul în răsărit în felul în care sădeşte un grădinar?... Cred că toţi văd acolo simboale şi caută sensuri înalte în relatarea aparent istorică, dar care nu s-a petrecut întocmai cum este relatată» (De principiis IV, 16, P.G. XI, 380; cf. la Ioan X, 4, P.G. XIV, 313).

Al doilea sens, desprins de cea de-a doua categorie de oameni, de psihici, este sensul psihic sau moral. Sensul care se raportează la legea morală, la corectarea moravurilor, la edificarea spirituală (La Geneză, Omilia XVII, 1, P.G. XII, 253).

În sfîrşit, al treilea sens, pe care a treia categorie de oameni, a celor pnevmatici sau desăvîrşiţi, îl poate desprinde este sensul alegoric. Se înţelege că metoda şi sensul alegoric erau preferate de Origen. El nu este creatorul exegezei alegorice. Adepţii curentului platonic şi Filon din Alexandria i-au premers în acest sens. Preferă acest mod de interpretare, pentru că interpretarea strict literală dăduse naştere la multe abateri (De principiis IV, 8, P.G. XI, 356—361; Omilia XII, 1 la Ieremia, P.G. XIII, 377).

trebăm din nou : Cu toate elementele lor sau nu ? Înainte de a reflecta ei zic : da, cu toate. Iar dacă ne arătăm sceptici că trupurile înviază, împreună cu sîngiurile care au curs în vine, cu carnea și cu perii de care era acoperit în timpul morții, ei zic că Dumnezeu face ceea ce vrea. Însă cei mai răsăriți dintre ei, pentru a evita problema elementelor care se perindă prin trup, zic că trupul acesta va învia desăvîrșit. Ne îndoim însă și de aceasta, pentru că trupul este schimbător ca și acelea ; la fel ca mîncărurile, trupurile noastre se transformă în păsări carnivore și în animale și devin părți ale trupurilor acelora și iarăși fiind mîncate acelea de oameni sau de alte animale, se transformă iarăși și devin trupuri ale oamenilor sau ale altor animale. Și acest fapt repetîndu-se, în mod necesar, același trup devine parte a mai multor oameni. Deci, al cui trup va fi la înviere ? Și iată-ne angajați într-o discuție fără rost.

XXI

Ajungînd la încurcătură, spun numaidecît că lui Dumnezeu toate îi sînt cu putință, invocînd numaidecît cuvintele Scripturii, care la prima vedere ar indica acest lucru. Ca de exemplu, (cuvîntul) de la Iezechil : «Mîna Domnului a venit peste mine și m-a luat în Duhul Domnului și m-a pus în mijlocul unei văi pline cu oase omenești. M-a făcut să trec pe lîngă ele, de jur împrejur și iată că erau foarte multe pe fața văii și erau uscate de tot. Și mi-a zis : «Fiul omului, vor putea oare oasele acestea să învieze ?» Eu am răspuns : «Doamne, Dumnezeule, Tu știi lucrul acesta !» El mi-a zis : «Proorocește, Fiul omului, și zi către acestea : Oase uscate, ascultați cuvîntul Domnului !» Așa vorbește Domnul Dumnezeu către oasele acestea : «Iată că voi face să intre în voi un duh de viață, vă voi da vine, voi face să crească pe voi carne, vă voi acoperi cu piele, voi trimite duhul Meu peste voi și veți trăi și vă voi pune în pămîntul vostru și veți ști că Eu sînt Domnul» (Iez. 37, 1—6).

Deci, se folosesc foarte probabil de acest cuvînt și de altele din Evanghelii, ca de exemplu : «Acolo va fi plînsetul și scrîșnirea dinților» (Matei 8, 12) și «temeți-vă de cel ce poate și sufletul și trupul să le piardă în gheena» (Matei 10, 28). Apoi cuvîntul de la Pavel : «vor învia și trupurile voastre muritoare, din pricina Duhului Său, care locuiește în voi» (Rom. 8, 11).

XXII

Se cuvine, însă, ca orice iubitor de adevăr să discute în cunoștință de cauză despre înviere, încît să păstreze și tradiția înaintașilor și să nu cadă în vorbărie fără sens, nedemnă de Dumnezeu.

Trebuie reținut că orice trup, pentru a se conserva, primește în el din afară alimente și că, pe cînd introduce unele, evacuează pe altele, ca în cazul plantelor și animalelor, încît elementul din care este alcătuit nu este niciodată același. De aceea, pe bună dreptate trupul a fost asemănat cu un rîu, pentru că nici măcar două zile nu rămîne aceeași substanță în el. Cu toate acestea, unul este totdeauna Pavel și Petru nu numai după suflet, a cărui existență după noi nu se schimbă, nici nu i se adaugă ceva, deși firea trupului este schimbătoare, pentru că forma exterioară care caracterizează trupul rămîne aceeași, rămîn aceleași trăsăturile care dau identitate lui Petru și Pavel, între care și cicatricele căpătate în copilărie, pistruii și cele asemenea lor. Această formă care singularizează pe Petru și Pavel, elementul corporal schimbat în mai bine nefiind același cu cel abandonat, îmbracă iarăși sufletul la înviere. Și dacă forma este aceeași din pruncie pînă la bătrînețe, chiar dacă trăsăturile par să se schimbe mult, se înțelege că forma actuală aceeași va fi și în viitor, însă foarte mult schimbată în bine. Pentru că este firesc ca sufletul (sortit) să viețuiască în continuare în trup să se folosească (atunci) de un trup corespunzător. Pentru că dacă am fi nevoiți să trăim în mare, în mod firesc am dobîndi însușirile viețuitoarelor acvatice, așa încît am avea bronhii și forma peștilor; la fel va fi atunci cînd vom moșteni împărăția cerurilor și în alte locuri vom merge; va trebui să avem trupuri duhovnicești, cu forma celui dintîi, chiar dacă acesta va fi slăvit, precum a fost în cazul lui Iisus și al lui Moise și al lui Ilie; trupul lui Iisus n-a avut altă formă la schimbarea la față deosebită de cea de mai înainte.

XXIII

Deci, să nu vă șocheze afirmația că trupul înviat nu va fi același cu cel ce moare, pentru că, așa cum am arătat, nici acum nu poate un element să fie același două zile. De altfel, stă în firea lucrurilor ca un element de o anumită natură să fie semănat, și de o altă natură să fie adus la viață. «Pentru că este semănat trup firesc și este înviat trup duhovnicesc» (I Cor. 15, 44) și adaugă Apostolul, aproape indicîndu-ne că la înviere va trebui să lepădăm elementul pămîntesc (din noi) și să păstrăm doar forma. «Ceea ce spun eu, fraților, este că nu poate carnea și sîngele să moștenească împărăția lui Dumnezeu și că putrezirea nu poate moșteni neputrezirea» (I Cor. 15, 50).

Trupul va consta din elementul care a singularizat carnea; carnea nu va mai fi, ci numai acel ceva care a singularizat-o, acela va fi specificul trupului celui duhovnicesc.

Referitor la cuvintele Scripturii, pe care le invocă frații noștri, spunem acestea: În primul rînd, că din cuvintele lui Ieremia, pe care le in-

vocă în deosebi cei simpli, nu reiese că vor învia : carnea, pielea și nervii, ci numai oasele. În rîndul al doilea, că prin cuvîntul «oase» nu sînt desemnate totdeauna oasele propriu-zise, că termenul «oase» nu trebuie luat în accepțiunea lui obișnuită, rezultă și din afirmațiile : «Oasele noastre au fost risipite pînă la iad» (Ps. 140, 7) ; «Toate oasele mele au fost risipite» (Ps. 21, 15) ; și «izbăvește-mă, că s-au tulburat oasele mele» (Ps. 6, 3). Ei invocă cuvintele casei lui Israil : «S-au uscat oasele noastre, ni s-a dus nădejdea, sîntem pierduți» (Iez. 37, 11) și susțin că adunîndu-se acestea, vor învia. Dar acest lucru este imposibil. S-a zis așa pentru că erau în captivitate și pentru că prin Iezechil se dă promisiunea ridicării poporului din robie și stricăciunea în care căzuse, după ce a fost dat în mîna dușmanilor pentru păcatele sale. Și păcătoșii sînt numiți de Mîntuitorul «morminte pline de oasele morților și de toată necurăția» (Matei 23, 27). Se cuvine, însă, să deschidem lui Dumnezeu mormintele fiecăruia și să ne scoatem din ele înviați, precum Mîntuitorul a scos afară pe Lazăr.

XXIV

În legătură cu cuvîntul : «Acolo va fi plîngerea și scrîșnirea dinților» (Matei 8, 12), trebuie spuse următoarele : Creatorul a făcut fiecare mădular pentru cîte o trebuință din această viață, iar dinții i-a făcut pentru a tăia hrana tare. În viața de dincolo, în iad, ce nevoie au de dinți cei ce se pedepsesc ? Nu cumva se mănîncă între ei ? Prin urmare, nu trebuie luate afirmațiile Scripturii ad literam. Zice : «dinții păcătoșilor i-a zdrobit» (Ps. 3, 8) și «măselele leilor le-a zdrobit Domnul» (Ps. 57, 6). Cine este atît de fără minte încît să creadă că Dumnezeu, menținînd doar trupurile celor păcătoși, le va zdrobi doar dinții ?

Prin urmare, cuvîntul trebuie interpretat alegoric : prin scrîșnirea dinților celor păcătoși se înțelege tulburarea sufletului în vremea cercetării păcatelor. Cuvîntul «Temeți-vă de cel ce poate și sufletul și trupul să-l piardă în gheena» (Matei 10, 28) ne spune pe de o parte că sufletul este fără trup, pe de altă parte arată că fără trup nu se va pedepsi. Despre aceasta am vorbit atunci cînd am tratat despre formă și despre elementele pe care le îmbracă. Cuvîntul Apostolului (Pavel) : «va aduce la viață și trupurile noastre muritoare» (Rom. 8, 11), dat fiind că trupul este muritor și nu participă la viața cea adevărată, poate avea sensul că forma trupului, despre care am vorbit, fiind din fire muritoare, atunci cînd «Hristos, viața noastră se va arăta» (Col. 3, 4), aceasta, prinzînd viață, se va transforma din trup al morții, prin «duhul care dă viață» (Ioan 6, 63), devenind din trupească, duhovnicească. Cît privește cuvîntul : «Va zice cineva : Cum înviază morții ? și în ce trup ?» (I Cor. 15, 35), aceasta vrea să spună că elementul cel dintîi nu va învia. Pentru că în

cazul bobului de grîu, logosul cel spermaticos, străbătînd întreaga lui substanță, a bobului, adaugă elementelor acestuia altele, adică pămînt, apă, aer și foc și, anulînd însușirile acestora, le transformă în spic, care se deosebește radical de bobul cel inițial prin mărime, formă și varietate.

Cuvîntul lui Proclus

XXV

Acestea, deci, susține Origen în tratatul său despre înviere bazîndu-se pe o mulțime de argumente. Lipsesc însă unele mărturii ale Scripturii, pentru ca acest cuvînt să fie desăvîrșit sub toate aspectele, întocmai ca o statuie. Acestea, deci, trebuie spuse. Pe acestea înțelegîndu-le corect cineva, va spune că învierea nu se referă la trup, — dat fiind că trupul nu poate dăinui neschimbat peste veacuri —, că va învia doar elementul spiritual (care dă specificitatea); prin aceasta se vor păstra trăsăturile sale de acum, încît fiecare dintre noi va fi același după formă, precum a zis Origen.

Numai forma va învia, pentru că trupul material nu rămîne același nici măcar o perioadă scurtă de timp, ci se schimbă și se transformă; rămîne doar ceea ce îl caracterizează, adică forma. Și ca să nu zici: Nu pricep (pentru că acela nu s-a exprimat clar), îți voi explica acum ce înseamnă toate acestea. De bună seamă că ai văzut un burduf plin cu apă; dacă pe de o parte curge, iar pe de alta se umple, forma rămîne aceeași. De orice fel ar fi elementul introdus în el, ia forma acestuia. Dacă dintr-un burduf se scurge apă, iar cineva toarnă mereu în el atîta cît se scurge, nepermițînd ca burduful să se golească deodată de apă, în mod firesc, ceea ce se adaugă face ca acesta să arate ca mai înainte, pentru că în el cantitatea este aceeași. Dacă ar vrea să compare cineva trupul cu acestea, nu ar greși. Pentru că la fel se întîmplă cu elementele introduse prin hrană în locul celor eliminate; ele iau forma acelora. Astfel, ceea ce se adaugă ochilor (în locul celor eliminate) seamănă ochilor, ceea ce se adaugă feței, seamănă feței, ceea ce se adaugă altor organe seamănă acelora. Fiecare organ pare, datorită formei care nu se schimbă, a fi același, deși nu are aceleași elemente ca la început. Și dacă nu sîntem aceiași în trup chiar și preț de cîteva zile, ci doar după forma care este imprimată în trup (pentru că numai aceasta rămîne de la naștere), cu atît mai mult, nici atunci nu vom fi aceiași după trup, ci doar după forma care și acum se păstrează în noi și rămîne. Ceea ce este acolo pielea, aici este forma; ceea ce este acolo apa, aici sînt elementele care se introduc și se elimină. Deci, precum acum trupul nu este același, dar

se păstrează forma caracteristică, la fel și atunci, trupul nu va mai fi același, ci numai forma care va spori întru slavă, pentru că nu se va mai arăta într-un trup stricăcios, ci într-unul nepătimitor și duhovnicesc, precum a fost cel al lui Iisus în momentul schimbării la față, cînd s-a suit pe munte împreună cu Petru și s-au arătat cu El Moise și Ilie.

XXVI

Acesta este pe scurt sensul învățăturilor lui Origen. Dacă cineva se îndoiește de justețea lor și referindu-se la trupul lui Hristos, Care a fost numit «întîiul născut dintre morți» și «pîrgă» (Colos. 1, 18; I Cor. 15, 20), zice că precum El a înviat, așa va trebui să învieze trupurile tuturor, că precum Hristos a fost înviat, «la fel Dumnezeu va aduce la viață pe cei adormiți prin Iisus» (I Tes. 4, 14)— or, trupul lui Iisus a fost înviat cu carnea și oasele pe care le-a avut (mai înainte), precum a fost încredințat Toma —, aceluia noi îi vom spune că trupul lui Hristos nu era «din voia vreunui bărbat» (Ioan 1, 13), din plăcerea adusă de somn, «conceput întru fărădelegi și născut întru păcate» (Ps. 50, 5), ci «de la Duhul Sfînt și prin puterea Celui Prea Înalt» (Luca 1, 35) și din fecioară, pe cînd al nostru se datorește și plăcerii și este totul stricăciune. De aceea și înțeleptul Sirah zice: «murind omul, îl vor lua în primire tîrîtoarele și animalele și viermii» (Înțel. Sirah 10, 11). Iar în Psalmul 88 se spune: «Oare, pentru cei morți faci Tu minuni? Sau se vor scula morții și Te vor lăuda? Se va vesti în mormînt mila Ta și adevărul Tău întru pierzare? Nu cumva se vor face cunoscute minunile Tale întru întuneric și dreptatea Ta în pămîntul uitării?» (Ps. 88, 11). Și alte (multe) cuvinte asemenea acestora găsește acela care cercetează Scripturile; noi, însă, nu le amintim pe toate, pentru a nu lungi prea mult cuvîntul.

Discursul lui Metodiu

XXVII

Încetînd Proclus, o liniște adîncă s-a așternut printre cei de față, care se arătau vădit nedumeriți. Cînd am crezut că este timpul, am ridicat liniștit capul și, inspirînd adînc, întocmai ca marinarii după ce a trecut furtuna, m-am întors către Auxențiu și am zis: «Auxenție, socotesc că poetul n-a spus în zadar: «Doi mergeau împreună și cei doi erau rivali» (Iliada 10, 224). Te iau ca însoțitor și tovarăș de luptă, ca nu cumva Aglaofon, înarmat cu cuvintele funeste ale lui Proclus și Origen, să distrugă învățătura despre înviere. Hai să ne așezăm în ordine de bătaie și să nu ne temem de replicile lor, care încurcă doar pe cei slabi. În ele nu

este nimic sănătos şi fundamentat, ci numai o înlănţuire frumoasă de cuvinte, care are ca scop şocarea şi convingerea ascultătorilor.

Ei nu fac aceasta de dragul adevărului şi al utilului, ci pentru ca să pară înţelepţi în cuvînt înaintea celor prezenţi. Pentru că pentru mulţi au mai multă importanţă discursurile care se disting prin frumuseţe şi simetrie, decît cele care au în vedere o stare mai bună şi sfinţenia. Ei vor cu orice preţ să placă şi să fie lăudaţi, întocmai ca sofiştii, care sînt plătiţi pentru discursuri şi-şi vînd înţelepciunea pe laude. Gînditorii cei de demult se străduiau mai puţin să placă şi mai mult să fie folositori. În decursul vremii s-a permis tuturor să cerceteze Scripturile ca să înveţe ceea ce este bine, însă mulţi s-au umplut de trufie, au şi crezut că sînt în stare să ştie totul, s-au dedat la certuri şi s-au prezentat ca dascăli... n-au înţeles că cuvintele se spun de dragul faptelor, aşa cum fac medicii cu cei bolnavi, că limba trebuie să fie ca o liră a trupului. De aceea, se cuvine a ne strădui să dobîndim înţelepciunea cea adevărată, să facem ceea ce este cu adevărat drept şi nu în aparenţă, să nu păşim şchiopătînd în domeniul înţelepciunii, urmărind mai degrabă slava de la oameni decît adevărul, şi să nu îmbrăcăm veşmîntul şi formele ipocriziei.

XXVIII

Căci, cei care se împodobesc cu strălucirea cuvintelor sînt întocmai ca femeile gătite abil pentru amăgirea (bărbaţilor), dacă de bună seamă cineva dintre novici nu ia seamă la credinţa şi viaţa lor. Se cuvine, deci, a examina bine cuvîntul acestora, înainte de a-l lăsa să ne pătrundă în inimă, pentru că înşală precum sirenele pe cei ce fugeau de ele, ascunzînd mizantropia cu glasul lor frumos. (În cele din urmă) am zis: Auxenţie, cum ţi se par (toate) acestea? Iar el a răspuns: La fel ca şi ţie.

Prin urmare, (am continuat), sofiştii nu cunosc adevărul, ci doar îl imită precum pictorii. Că şi aceştia încearcă să imite pe constructorii de corăbii şi corăbiile şi pe conducătorii lor, deşi nu ştiu să construiască corăbii, nici să navigheze. Dacă îndepărtăm culorile, se conving şi copiii care admiră astfel de zugrăveli că corabia nu este corabie, nici cîrmaciul cîrmaci, ci o combinaţie de linii şi culori, făcută cu scopul de a încînta privirea; că cei care au creat acestea din culori au redat imaginea corăbiei şi a cîrmaciului, iar nu corabia şi pe cîrmaci însuşi.

A u x e n ţ i u: Introducerea este prea lungă pentru cel doritor să te asculte.

M e t o d i u: Dar şi folositoare, prietene, am zis. Ei se folosesc de cuvintele inspirate ale Scripturii pentru a-şi dobîndi o slavă înşelătoare, pe care o numesc dreptate şi adevăr, deşi nu este dreptate. Dacă cineva ar îndepărta acest văl, nu socoteşti că ar fi daţi de ruşine?

A u x e n ţ i u : Foarte mult, a zis.

M e t o d i u : Care din noi, Auxenţiu, vrei să dirijeze pe drumul pe care mă aflu, eu sau tu ?

A u x e n ţ i u : Într-adevăr, tu dirijezi, căci tu dai tonul în discuţie.

XXIX

M e t o d i u : Deci, s-a zis (ca să examinăm pe rînd, de la început, cele spuse de Aglaofon) că sufletul a luat trupul acesta cu care sîntem îmbrăcaţi, ca urmare a încălcării poruncii, că în vremurile de demult a petrecut fără el, în stare de fericire, că tunicile de piele sînt trupurile în care a trebuit să intre sufletele, care poartă în ele morbul morţii. Ori nu ai spus acestea la început, doctore ? Hai, spune, dacă ţi se pare că n-am reţinut corect.

A g l a o f o n : Nu este nevoie să se mai repete ceva. Într-adevăr, acestea s-au spus la început.

M e t o d i u : Încă ceva : s-a mai zis de către tine că trupul este ca o piedică în calea raţiunii (în procesul cunoaşterii) realităţii, că este cauza preocupărilor minore, a luxului, a poftelor pîntecului, a gîndurilor urîte şi a tot felul de păcate ; pentru că sufletul nu poate păcătui de la sine, fără trup. Că după dezbrăcarea lui de trup şi mergerea lui în ceruri, nu va mai călca poruncile, va fi fără păcat şi va petrece împreună cu îngerii, pentru că trupul l-a provocat la păcat şi i-a fost colaborator. Pentru că fără trup este imposibil ca sufletul să păcătuiască ; de aceea, pentru a petrece fără păcat în veci, el nu va mai îmbrăca trupul care înclină spre stricăciune şi nedreptate.

A g l a o f o n : Şi aceasta s-a zis.

M e t o d i u : Şi ţi se pare că a zis bine şi corect ?

A g l a o f o n : Ce-ţi pasă, continuă !

M e t o d i u : Nu ceea ce zic eu, ci ceea ce ai zis tu.

A g l a o f o n : Bine şi corect.

M e t o d i u : Ţi se pare bine şi corect să spună cineva lucruri contradictorii ?

A g l a o f o n : În nici un chip.

M e t o d i u : Ţi se pare plictisitor cel ce caută să găsească adevărul ?

A g l a o f o n : Nicidecum, a zis.

M e t o d i u : Nu cumva preferi melodia mincinoasă a cuvintelor celui ce produce adevăratele armonii ?

A g l a o f o n : Nicidecum.

M e t o d i u : Ai zis, deci, că demonstrația nu te plictisește. Prin urmare, ai zis că sufletele au păcătuit pe cînd nu aveau trup, că atunci n-au ascultat de poruncă, iar Dumnezeu le-a dat tunicile de piele mai tîrziu, ca urmare a călcării poruncii, ca să poarte cu ele morbul morții; că tunicile sînt trupurile. Uitînd, însă, cele ce ai zis la început, ai zis că nu poate sufletul singur să păcătuiască; de asemenea, că anume cauza a tot felul de rele i s-a făcut trupul; de aceea, pentru a nu împinge iarăși sufletul la păcat, cum s-a întîmplat mai înainte, sufletul va fi în veci fără trup. Apoi, ai spus că sufletul a păcătuit în paradis, pe cînd era în stare de fericire, că încălcînd porunca și supunîndu-se păcatului, ca urmare a ascultării de șarpe, i s-a dat trupul ca o legătură de pedeapsă. Încît, fie la început, fie după aceea, nu s-au expus lucrurile corect. Căci fie că sufletul a păcătuit înainte de a avea trup și cu nimic nu greșește mai mult luînd trupul și zadarnică este vorbăria că trupul înviază; fie că (sufletul a păcătuit) împreună cu trupul și atunci nu se mai poate spune că tunicile de piele sînt trupul. Pentru că omul a fost călcător al poruncii divine înainte de confecționarea lor. Pentru aceasta au fost confecționate, ca să acopere goliciunea adusă de păcat. Deci, care din două, pentru că și pentru tine trebuie să fie clar că cele două afirmații se contrazic? Sau nu pricepi, Aglaofon, ceea ce am spus?

A g l a o f o n : Trebuie să mărturisesc, eu care am zis că tunicile de piele sînt trupurile, că sufletul a păcătuit înainte de a intra în trup, înainte de confecționarea acestora (căci tunicile li s-au confecționat din cauza încălcării poruncii și nu încălcarea a avut loc din cauza tunicilor). Sînt de acord că nu trupul este cauza răului, ci sufletul însuși; de aceea, chiar dacă nu primea trup, tot păcătuia, pentru că și înainte de a avea trup, a păcătuit. De asemenea, este nesăbuit lucru a spune că trupul nu va învia, pentru ca nu cumva să devină iarăși prilej de a păcătui pentru suflet. Pentru că sufletul putea să păcătuiască chiar și fără trup, așa cum s-a și întîmplat. De aceea, se cuvine a nu mai spune nici eu, nici altcineva că trupurile sînt tunicile de piele, iar dacă accept acest lucru, trebuie să-l și mărturisesc.

XXX

M e t o d i u : Ce, Aglaofon, am zis, ți se pare că cealaltă afirmație este corectă?

A g l a o f o n : Care?

M e t o d i u : Spusa că trupul a fost iscodit ca legătură și cătușă împotriva sufletului și că profetul pentru aceasta a zis despre noi că sîntem «captivi ai pămîntului», iar David ne-a numit «puși în cătușe» (Ps. 145, 7).

A g l a o f o n : El a zis : N-am ce să-ţi răspund. Ce să mai despicăm lucrurile !

M e t o d i u : Am simţit că roşeşte şi că evită să-mi răspundă şi am zis : crezi că vreau să te combat din invidie, că problema nu merita atîta dispută ? O, dragul meu, nu ezita să-mi răspunzi. Vezi bine că discuţia noastră nu este legată de chestiuni minore, ci de felul în care trebuie să credem. Nimic nu vatămă atît de rău pe om, decît faptul de a cugeta greşit în aceste privinţe. Hai, te rog, să clarificăm problemele şi dacă ceva nu ţi se pare adevărat, corectează-mă, gîndindu-te mai mult la adevăr decît la mine.

Socotesc mai bun faptul de a fi corectat, decît acela de a corecta, mai bine a te elibera de rău, decît a elibera pe alţii. Hai, deci, să spunem părerile faţă în faţă, să vedem dacă se deosebesc. Pentru că, aşa cum am zis, nu avem în vedere probleme mici, ci însuşi faptul de a şti ceea ce este bine şi ceea ce este rău. Pentru că, dacă tu nu crezi că trupul înviază, eu cred.

A g l a o f o n : A zis : Foarte corect expui cele ce am zis.

M e t o d i u : Ai zis că trupul este cătuşă, temniţă, mormînt, povară, piedică, iar eu nu sînt de acord.

A g l a o f o n : A zis : Adevărat grăieşti.

M e t o d i u : Ai zis că acesta este cauza desfrîului, rătăcirii, tristeţii, mîniei şi a tuturor relelor, că el împiedică lansarea sufletului nostru spre mai bine şi nu ne permite să înţelegem realităţile şi să ajungem la cunoaştere. Că chiar dacă încercăm să surprindem ceva din realitate, se interpune întunericul care ne întunecă raţiunea şi nu ne permite să vedem clar adevărul, că cugetul nostru este dus la rătăcire prin văz şi prin celelalte simţuri.

A g l a o f o n : A zis : Vezi, Eubulie, că eu sînt gata să te laud cînd îţi expui gîndurile corect ?

XXXI

M e t o d i u : Ai să mă lauzi şi mai mult. Dacă crezi că trupul este cătuşă, atunci el nu mai poate fi socotit cauza celor rele şi a nedreptăţii săvîrşite de suflet, ci din contră, cauza cumpătării şi a strunirii lui. Ia ascultă, unde ducem pe cei bolnavi ? Nu la doctori ?

A g l a o f o n : Evident.

M e t o d i u : Unde ducem pe cei vinovaţi ? Nu la judecători ?

A g l a o f o n : Fireşte.

M e t o d i u : Nu este, oare, corect să fie pedepsiţi cei ce au greşit ?

Aglaofon: Da.

Metodiu: Este dreptatea cel mai mare bun?

Aglaofon: De acord.

Metodiu: Nu face bine cel care judecă drept?

Aglaofon: Ba da.

Metodiu: Pentru că dreptatea este folositoare.

Aglaofon: Evident.

Metodiu: Deci, trag foloase cei ce sînt judecați, pentru că este îndepărtată de la ei răutatea, cum sînt îndepărtate bolile prin intermediul operațiilor și al doctoriilor. Fiind pedepsit, cel nedrept își îndreaptă sufletul, se eliberează de boala cea mare, care este nedreptatea.

Aglaofon: De acord.

Metodiu: Nu ești de acord că pedepsele trebuie să se aplice celor ce greșesc pe măsura greșelilor săvîrșite, precum și doctorii fac tăieturi pe măsura gravității rănilor?

Aglaofon: Așa este.

Metodiu: Prin urmare, cel ce a săvîrșit fapte (aducătoare) de moarte este vrednic să fie dat morții, cel ce a rănit, să fie rănit, cel ce este vrednic de cătușe, să-și pună cătușe.

Aglaofon: De acord.

Metodiu: Deci, cel ce a săvîrșit nedreptatea este certat cu lanțuri, răni și alte pedepse, pentru a înceta să mai nedreptățească, așa cum un lemn sucit este îndreptat prin diferite munci.

Aglaofon: Foarte adevărat ai grăit.

Metodiu: Căci judecătorul nu-l pedepsește pe cel nedrept atît pentru fapta săvîrșită în trecut, cît mai ales pentru a nu o mai săvîrși în viitor.

Aglaofon: Evident.

Metodiu: Este clar că lanțul împiedică înclinația cuiva de a face nedreptate, pentru că nu-i permite să facă cele ce vrea.

Aglaofon: Adevărat.

Metodiu: Deci, odată îndepărtată posibilitatea de a greși — pentru că lanțurile nu permit celui nesăbuit să se dedea plăcerilor, ci să le reprime și să fie virtuos — acela învață să fie cumpătat.

Aglaofon: Evident.

Metodiu: Prin urmare, nu cătușa este aceea care împinge la greșeală, . . .

A g l a o f o n : Așa se pare.

M e t o d i u : Cătușa înțelepțește (pe oameni) și-i face mai drepți, este medicament pentru suflet, amar și usturător, dar curativ.

A g l a o f o n : Așa este.

M e t o d i u : Să revenim la cele dinainte. Ai zis că trupul s-a pus ca o cătușă sufletului după călcarea poruncii.

A g l a o f o n : Da, am zis.

M e t o d i u : Dar sufletul greșește împreună cu trupul, pentru că, dacă socotești păcat desfrîul, uciderea și lipsa de evlavie, toate acestea le săvîrșește sufletul împreună cu trupul.

A g l a o f o n : Mă plec.

M e t o d i u : Dar am zis că cel încătușat nu poate săvîrși nedreptatea.

A g l a o f o n : Da, am zis.

M e t o d i u : Pentru că este împiedicat de cătușele care-i produc necazuri.

A g l a o f o n : Da.

M e t o d i u : (Ai zis) că trupul este ca o cătușă pentru suflet.

A g l a o f o n : Ai dreptate.

M e t o d i u : Or, păcătuind pe cînd sîntem încă în trup, înseamnă că trupul este părtaș la păcat.

A g l a o f o n : Așa e, păcătuim.

M e t o d i u : Dar cel încătușat nu poate să facă rău.

A g l a o f o n : Și aici sînt de acord.

M e t o d i u : Pentru că este reținut de acestea.

A g l a o f o n : Da.

M e t o d i u : Pentru că nu-i permite cătușa.

A g l a o f o n : Clar.

M e t o d i u : Atunci înseamnă că sufletul colaborează cu trupul la păcat.

A g l a o f o n : Da.

M e t o d i u : Și că nu este cătușă.

A g l a o f o n : Într-adevăr.

M e t o d i u : Prin urmare, trupul nu este cătușă nici pentru tine, nici pentru altcineva, Aglaofon, ci colaborator al sufletului, atît la fapta bună, cît și la cea rea.

A g l a o f o n : De acord.

XXXII

M e t o d i u : Acestea, deci, am avut de spus, o, Aglaofon, în legătură cu cele zise de tine mai înainte. Pentru că tu ai zis la început că trupul este cătușă și închisoare și piedică pentru suflet. Vezi că nu este precum ai zis? Și cum să fie, prietene, cătușă, atît timp cît sufletul îl folosește ca pe un colaborator pentru a săvîrși nedreptatea. Așa ceva este imposibil. Dacă s-a dat sufletului ca instrument de chinuire, după încălcarea poruncii pentru a educa sufletul rănit să cinstească pe Dumnezeu, cum colaborează trupul cu sufletul la săvîrșirea nedreptății? Pentru că lanțurile și închisorile și cătușele și toate celelalte instrumente de pedeapsă se impun celor pedepsiți pentru a-i împiedica să săvîrșească nedreptatea. Nu se pune cătușă celui ce a greșit pentru ca aceasta să-l ajute să greșească și mai mult, ci pentru ca acesta să înceteze a mai săvîrși nedreptatea, dat fiind că este chinuit de lanț. Judecătorii ordonă să se pună cătușe celor răi ca să-i împiedice, chiar dacă ei nu vor, să facă fapte rele. Pot săvîrși fapte rele cei care se află în libertate, fără a fi împiedicați de lanțuri. În vremurile de demult, omul — Cain — a ucis, s-a arătat necredincios, s-a închinat la idoli și s-a îndepărtat de Dumnezeu. Lui s-a dat trupul ca o cătușă? Cum se face că Dumnezeu, după ce omul a săvîrșit nelegiuirea, pe cînd era fără trup, i-a dat trupul ca să-l ajute să săvîrșească nelegiuiri și mai mari? Cum se face că după ce a plăsmuit cătușa, (Dumnezeu a zis omului): «Iată, am pus înaintea feței tale viața și moartea: alege viața; binele și răul: alege binele». Sau: «Dacă veți voi și veți asculta de Mine...». Pentru că acestea s-au zis unuia care avea libertatea de a alege și nu unuia pus în lanțuri și fără putință de a acționa. Prin urmare, din toate cele spuse rezultă că trupul nu trebuie să fie numit nici cătușă, nici închisoare, nici lanț, iar despre suflet nu trebuie să se spună că este «captivul lutului», că Dumnezeu le-a condamnat să fie înlănțuite cu «cătușe de lut». Este, deci, imposibil a accepta acest lucru. De neacceptat este și părerea că trupul nu va conviețui cu sufletul în decursul veacurilor, pentru că el este piedică și cătușă și pentru ca să nu fim încătușați ai stricăciunii, în veci, atunci cînd vom intra în împărăția luminii.

Combătînd îndeajuns afirmația că trupul a avut rostul de a fi cătușă a sufletului, am rezolvat și cealaltă afirmație, că pentru a nu fi întemnițați în vremea împărăției luminii, de care sîntem chemați să ne bucurăm, pentru aceasta trupul nu înviază.

XXXIII

Ce altă dovadă trebuie să mai aducem pentru convingerea celor grei la minte, ce argumente mai izbitoare decît cele spuse mai înainte? Da, sînt și altele cu care se poate combate părerea acestora. Noi am dovedit, dar încă vom mai dovedi, că nici Ieremia nu ne-a numit «captivi ai pămîntului» pentru că avem trup, nici David nu ne-a numit «încătușați» pentru același motiv. Dar, după ce am spus cele ce trebuia despre «tunicile de piele», despre faptul că înainte de confecționarea lor protopărinții au petrecut în trup, bucurîndu-se de nemurire, și după ce am arătat că trupul nu poate fi numit închisoare și nici cătușă, mă voi întoarce, precum am promis, o, bărbați judecători, — pentru că judecători vă socotesc, o prea puternice Teofile —, la cele de la început, pentru a vedea și mai clar ceea ce vrem.

XXXIV

După ce Dumnezeu, creatorul tuturor, a pus totul în bună rînduială, așa ca într-un mare oraș, și totul a fost înfrumusețat la porunca Lui, fiecare element luîndu-și locul ce i se cuvenea, după ce lumea a fost umplută de tot felul de lucruri și de vietăți, de stele pe cer, de păsări în aer, de patrupede pe pămînt și de înotătoare în apă, în cele din urmă, pregătindu-i totul ca pe o casă prea frumoasă, a făcut pe om, a imprimat în el chipul Său și l-a așezat în lume întocmai ca pe o statuie strălucitoare într-un templu măreț. El a fost făcut nemuritor pentru că a ieșit din mîna Celui nemuritor, iar cei nemuritori dau naștere la opere nemuritoare. După cum și cele rele sînt săvîrșite de cei răi.

Nedreptatea nu este opera dreptății, ci a nedreptății, și invers, faptul de a fi corect nu stă în firea celui nedrept, precum nici faptul de a duce la stricăciune nu este opera nestricăciunii, ci a stricăciunii. Și orice s-ar întîmpla, se întîmplă după această logică.

În cazul de față, avem pe de o parte pe Dumnezeu, Care este nemurirea, viața și nestricăciunea, iar pe de altă parte pe om, opera lui Dumnezeu. Și fiindcă tot ceea ce este plăsmuit de nemurire este nemuritor, în mod firesc omul este nemuritor. Pentru că pe om l-a creat Însuși Dumnezeu, pe cînd celelalte vietăți din pămînt, din apă și din aer s-au făcut la porunca Lui. Iar cînd zicem om, nu înțelegem doar sufletul fără trup, nici trupul fără suflet, ci acest tot unitar și bun, alcătuit din suflet și trup. Rezultă de aici că omul a fost creat nemuritor și departe de orice boală și stricăciune. Acest lucru îl putea afla cineva îndeajuns din Scriptură. În legătură cu celelalte creaturi, care apar, înfloresc și îmbătrînesc, a zis: «Să scoată pămîntul viață, patrupede, tîrîtoare și animale» (Gen. 1, 20, 24), însă, în legătură cu omul nu s-a

exprimat cu cuvinte ca: «Să scoată pămîntul», «să scoată apele», «să se facă aştri» (Gen. 1, 24, 20, 14), ci «să facem pe om după chipul şi asemănarea Noastră şi să stăpînească peste peştii mării şi peste păsările cerului şi peste animale» (Gen. 1, 26). Şi «a luat Dumnezeu ţărînă din pămînt şi l-a făcut pe om» (Gen. 1, 26).

XXXV

Şi pentru ca voi să vedeţi că mare este deosebirea dintre om şi celelalte creaturi, în general şi în parte, şi că este al doilea în cinste după îngeri, să arătăm şi acest aspect. Celorlalte creaturi le-a venit viaţa din inspirarea aerului, pe cînd omului din însăşi natura cea nemuritoare. Căci Dumnezeu «a suflat peste faţa lui suflare de viaţă şi omul a căpătat suflet viu» (Gen. 2, 7). Şi a poruncit celor dintîi să slujească şi să fie supuse, iar omului să stăpînească. Pe cînd acelora, la porunca lui Dumnezeu natura le-a dat forme şi chipuri diferite, omului i-a imprimat trăsăturile divinităţii, chipul autentic al Tatălui şi al Fiului. «Căci a făcut Dumnezeu pe om după chipul Său» (Gen. 1, 27). Şi s-a îngrijit ca statuia Sa să dăinuie, să nu fie cuprinsă de stricăciune, aşa cum fac şi dăltuitorii de statui. Pentru că aceştia se îngrijesc nu numai de faptul ca statuile lor să fie frumoase şi impunătoare, ci şi ca ele, pe cît este posibil, să nu piară, să se conserve timp îndelungat, aşa cum a făcut Fidias. Acesta, după ce a dăltuit pe zeul Pisaion, — din fildeş l-a făcut — a poruncit să se toarne untdelemn peste ambele picioare ale statuii, ca s-o facă, pe cît posibil, nemuritoare. Şi dacă aşa fac creatorii de lucruri trecătoare, a permis, oare, Dumnezeu, meşterul cel minunat, Care poate să facă totul din nimic, Cel care a făcut pe om, a permis, oare, ca statuia Lui înzestrată cu raţiune să fie muritoare, să fie omul lăsat pradă descompunerii şi stricăciunii, cel care în mod deosebit a fost învrednicit să fie făcut de mîinile Lui şi după chipul şi asemănarea Sa, podoaba lumii pentru care s-a făcut lumea? Nu se poate spune aşa ceva. Este cuprins de nesăbuinţă cel care afirmă aşa ceva.

XXXVI

Dar, poate reflectînd la cele spuse, veţi zice, o, Aglaofon: Şi cum s-a făcut muritor, dacă — după voi, era nemuritor, iar ceea ce este nemuritor nu poate deveni altceva decît ceea ce este, netransformîndu-se într-o natură decăzută şi muritoare?

Prin urmare, ar fi fost imposibil să devină muritor, dacă era nemuritor. Eu voi zice: fiindcă a fost liber să aleagă între bine şi rău, şi pentru că diavolul, urîtorul de bine, l-a invidiat şi l-a împins la rău. Pentru că «Dumnezeu a făcut pe om pentru nestricăciune şi după chipul

Său cel veșnic l-a făcut» (Înțel. lui Solomon 2, 23; 1, 13; 2, 24). «Dumnezeu n-a făcut moartea și nu duce la pierzare pe cei vii»; «Datorită invidiei diavolului a intrat moartea în lume», precum se spune și în Înțelepciunea lui Solomon. Dar, de unde vine moartea, dacă Dumnezeu n-a făcut-o? Dacă ar fi fost provocată de invidie, cum se face că invidia a fost mai tare decît voința lui Dumnezeu? Nu, așa ceva este blasfemie. Dar de unde vine invidia? — va zice interlocutorul. Pentru că dacă vine de la diavol, atunci de ce a fost făcut diavolul? Și dacă a fost făcut, înseamnă că cel ce l-a făcut este vinovat că este rău — dar Dumnezeu nu poate fi autorul nici unui rău. Atunci înseamnă că diavolul este necreat și dacă este necreat, înseamnă că nu este pătimaș, aducător de nenorocire și lipsit de inimă. Căci stă în firea lucrurilor ca acel ce este necreat să nu fie supus la vreo patimă dintre acestea. Despre diavol se spune că este pedepsit și nimicit; se știe, însă, că cel pedepsit suferă și se schimbă și numai cel necreat este nepătimitor și neschimbător. Prin urmare, diavolul nu este necreat, ci creat. Și dacă este creat, iar tot ceea ce este creat are un creator și o origine, cine este creatorul diavolului? Apoi, cel care l-a creat pe diavol este necreat sau creat? Dar necreat numai unul este, și acela este Dumnezeu. Iar lumea întreagă nu are alt creator în afară de El. Căci zice: «Eu sînt primul, Eu sînt după acestea și în afară de Mine nu este alt Dumnezeu» (Isaia 44, 6). Nimic nu se creează sau se schimbă fără voia Lui. Căci se spune: «Fiul nu poate să facă nimic de la Sine, decît dacă vede pe Tatăl făcînd. Cele ce face Tatăl, acelea face și Fiul la fel» (Ioan 5, 19). Nimic nu poate face contra Tatălui, contra lui Dumnezeu. Căci dacă ar fi săvîrșit ceva contra lui Dumnezeu, ar fi încetat să mai fie persoana Lui, ar fi fost nimicită de puterea și tăria lui Dumnezeu. Pentru că numai Cel ce le-a făcut poate nimici și pe cele nemuritoare.

XXXVII

Veți zice: Ce este, deci, diavolul? Este duh care are în stăpînire materia, așa cum a zis și Atenagora; duh făcut de Dumnezeu precum au fost făcuți și ceilalți îngeri, avînd stăpînire asupra materiei și a celor materiale. Acesta a fost rostul îngerilor, Dumnezeu le-a dat în grijă pe cele făcute de El; Dumnezeu avea să poarte grijă de toate făpturile, conducînd totul fără greș, întocmai ca pe o corabie cu cîrma înțelepciunii Sale, pe cînd îngerii erau rînduiți să o conducă pe părți. Dar, pe cînd unii, pe care i-a făcut și le-a poruncit aceasta Dumnezeu, au rămas la locul lor, altul, însă, s-a arătat viclean cu cei încredințați lui; s-a umplut de invidie împotriva noastră, precum aceia care s-au îndrăgostit după aceasta de trupuri și s-au împreunat cu fiicele oamenilor.

Avînd libertate de voință, precum și oamenii (și două posibilități): fie să asculte de rațiune și să se împărtășească de fericire, fie să nu asculte și să fie pedepsiți, diavolul era astru luminos. «Cum a căzut din cer Luceafărul, cel care răsare dimineața?» (Isaia 14, 12). El răsărea cu îngerii, era astru matinal, dar a căzut și s-a zdrobit de pămînt și a urzit pentru om lucruri contrarii cu menirea lui. Dar Dumnezeu stă împotriva «celor mîndri» (I Petru 5, 5) și nimicește cugetele semețe. Îmi vin în minte și niște versuri :

«O, șarpe, începutul și sfîrșitul tuturor relelor,
Tu, cel ce dai naștere la sarcină grea de rele,
Rătăcitorule, călăuzitorul către viața dusă în orbire și necunoștință,
Cel care te bucuri de suspinele și plînsetele celor muritori,
Tu ai înarmat brațul nelegiuit al urîtorilor de frați,
Tu ai făcut pe Cain să mînjească pămîntul cu sînge nevinovat,
Și ai făcut ca protopărintele din veci să zacă în iad...».

XXXVIII

Așa a apărut diavolul. Cît privește moartea, aceasta a fost aplicată omului în vederea întoarcerii lui la starea cea dintîi, așa cum sînt aplicate elevilor silitori pedepse pentru îndreptare. Căci moartea nu este altceva decît despărțirea sufletului de trup. Dar veți zice: Dumnezeu este cauza morții? Iarăși aceeași întrebare ni se adresează. Nicidecum. Dascălii aplică pedepse elevilor pentru îndreptare. Deci, moartea este un lucru bun, dacă a fost iscodită pentru îndreptare și este asemenea vergilor aplicate copiilor; nu moartea adusă de păcat, preaînțelepților, (a iscodit-o) Dumnezeu, ci pe cea a separării trupului (de suflet). Omul a avut libertate de voință și a fost independent, a avut libertatea, precum am zis, să aleagă între bine (și rău), cînd a auzit: «din orice pom din paradis să mîncați, în afară de pomul cunoștinței binelui și răului; pentru că în ziua în care veți mînca din el, cu moarte veți muri» (Gen. 2, 16—17). Diavolul, însă, l-a îndemnat să mănînce din pomul oprit, convingîndu-l cu dibăcie să se facă neascultător, iar el a călcat porunca lui Dumnezeu. Și a devenit acesta pentru el cursă, piedică și țăpușă. Pentru că n-a făcut Dumnezeu răul, nici lumea întreagă de la un capăt la altul nu este cauza răului. Tot ceea ce era dotat de El cu libertate de voință, (era menit) să țină și să păzească legea pe care El Însuși a pus-o, iar răul constă în nerespectarea legii. Este un mare păcat a nu asculta de Dumnezeu, a trece dincolo, în mod liber, de limitele a ceea ce este drept. De aceea, fiindcă omul s-a întinat prin îndepărtarea de Dumnezeu și (pe el) s-au așternut petele a multe răutăți, pe care stăpînul întunericului și tatăl rătăcirii le-a iscodit, — Scriptura spune că el și-a luat osteneala să cugete și să săvîrșească nedreptatea — Dum-

nezeu Atotţiitorul, văzînd că răul devine nemuritor prin urzelile diavolului, pentru că diavolul era rătăcitorul, l-a îmbrăcat în tunici de piele, adică l-a îmbrăcat cu stricăciune, pentru ca prin dezmembrarea trupului, tot răul care se născuse în el să moară.

XXXIX

S-a spus şi mai înainte şi s-a dovedit că tunicile de piele nu sînt tot una cu corpurile. Revenim asupra acestui fapt pentru că acest adevăr nu trebuie spus o singură dată. Protopărintele Adam însuşi, înainte de confecţionarea acestora, mărturisea că are carne şi oase. Atunci cînd a văzut femeia aducîndu-se spre el, a exclamat: «aceasta este os din oasele mele şi carne din carnea mea; aceasta se va numi femeie, pentru că din bărbatul ei s-a luat. Pentru aceea, va părăsi omul pe tatăl şi pe mama sa şi se va lipi de femeia sa şi vor fi amîndoi un singur trup» (Gen. 2, 23). Nu pot suferi pe cei ce trăncănesc şi, forţînd cu neruşinare textul Scripturii, zic că nu va fi înviere a trupului, pentru că oasele şi carnea trebuie înţelese spiritual; în felul acesta, răstoarnă totul cu alegoriile lor, deşi Hristos spune lămurit că Scriptura trebuie luată precum s-a scris, (literal). Răspunzînd la întrebarea fariseilor în legătură cu despărţirea (bărbatului) de femeie, El a zis: «Nu aţi citit că Acela care i-a creat de la început, bărbat şi femeie i-a făcut? Şi a zis: De aceea va părăsi omul pe tatăl şi pe mama sa» (Matei 19, 4) şi pe celelalte.

Se poate, oare, spune că porunca «creşteţi şi vă înmulţiţi şi stăpîniţi pămîntul» (Gen. 2, 7) a fost adresată sufletelor? Apoi cum trebuie înţelese cuvintele: «Dumnezeu a luat ţărînă din pămînt şi a făcut pe om» (Gen. 2, 7)? Acestea par să se refere în mod deosebit la trup. Pentru că sufletul n-a fost plăsmuit din pămînt şi elemente grele. Din toate acestea rezultă foarte clar că omul a avut trup înaintea (confecţionării) tunicilor de piele. Toate cele de mai înainte sînt referitoare la situaţia omului înainte de a cădea în păcat, pe cînd cele referitoare la tunici sînt spuse referitor la el după ce a căzut.

De aceea, revenind şi reexaminînd problema de la început, să dovedim încă o dată că prin tunicile de piele nu trebuie înţelese trupurile, ci stricăciunea adusă de nesăbuinţă. Neascultînd de poruncă, omul a fost scos din paradis. Dumnezeu nu l-a scos pe om din paradis de teamă ca nu cumva acesta mîncînd din pomul vieţii să trăiască în veac, ci pentru ca răul săvîrşit să nu devină, precum am zis, nemuritor. Fiindcă, de ce (altceva) a mai trimis pe Hristos din cer pe pămînt, dacă nu voia ca omul să se împărtăşească de nemurire? Dacă interlocutorul răspunde că Dumnezeu a făcut aceasta pentru că s-a căit, trebuie spus că

această afirmaţie este absurdă, pentru că prezintă pe Dumnezeu ca fiind schimbăcios. Dumnezeu nu este necunoscător al viitorului, nici provocator al răului, ci bun foarte şi cunoscător mai dinainte al celor viitoare. De aceea l-a şi scos pe om din paradis, nu pentru că se temea ca nu cumva mîncînd el din pomul vieţii să trăiască în veac, ci pentru că a voit să nimicească păcatul prin moarte, ca după moartea păcatului, omul curat să se facă părtaş al vieţii.

XL

Nimeni, deci, să nu fie atît de fără minte şi să spună lucrurile altfel decît sînt. Cel care afirmă că trupul nu se va împărtăşi de nemurire grăieşte blasfemii şi este lipsit de înţelepciune. De ce, după confecţionarea tunicilor de piele, Adam este scos din rai şi este împiedicat să mănînce din pomul vieţii şi să trăiască, dacă era imposibil ca omul să trăiască cu trupul în veac?

Are loc această interdicţie pentru că el putea să nu moară, dacă gusta din pomul vieţii. Pentru că zice: «Şi a făcut Domnul Dumnezeu lui Adam şi femeii lui tunici de piele şi i-a îmbrăcat. Şi a zis Dumnezeu: Iată Adam s-a făcut ca unul dintre Noi, cunoscînd binele şi răul. Şi acum, nu cumva să-şi întindă mîna şi să ia din pomul vieţii, să mănînce şi să trăiască în veac. Şi l-a scos pe Adam afară din paradisul desfătării Domnul Dumnezeu, ca să lucreze pămîntul din care a fost luat» (Gen. 3, 21—24). Deci, trupul putea să trăiască în veac şi să fie nemuritor, dacă nu era împiedicat să guste din pomul vieţii. A fost împiedicat să trăiască în veac şi a fost sortit să moară pentru ca păcatul să moară odată cu trupul, ca după aceea trupul să învieze eliberat de păcat.

Deci, pentru ca răul să nu fie nemuritor prin om, dat fiind că se încuibase în trupul său nemuritor, şi avea hrană nemuritoare, pentru aceasta Dumnezeu a hotărît să dea trupul morţii şi stricăciunii. Acesta este sensul tunicilor de piele; îmbrăcat în ele, trupul a fost îmbrăcat în stricăciune şi ca odată cu el să fie nimicit cu desăvîrşire păcatul, să nu rămînă din el nici cea mai mică parte de rădăcină, din care să încolţească noi mlădiţe.

XLI

Această imagine poate fi asemănată cu cea a unui smochin care încolţeşte în clădirea impunătoare a unui templu; dezvoltîndu-se, acesta îşi trimite rădăcinile prin toate pietrele (acelei) opere de artă; el nu este smuls înainte de maturitate, ci abia cînd ajunge la maturitate sînt date la o parte pietrele şi el este smuls cu totul. Numai după ce a fost

smuls cu totul sînt puse pietrele la loc, la gîndul că smochinul a murit și templul va dăinui. La fel a făcut și Dumnezeu, cel care a creat pe om întocmai ca pe un templu; (văzînd) odrăslind în el păcatul, întocmai ca un smochin sălbatic, l-a dat morții, «l-a dat pieirii», precum se zice în Scriptură, «apoi l-a readus la viață» (Deut. 32, 39). Abia după ce trupul a murit și păcatul a fost smuls din rădăcină, trupul va fi refăcut, întocmai cum este renovat un templu din toate aceleași părți, însă nemuritor și prosper. Pentru că, înainte de a muri, trăia în mod necesar cu trupul și păcatul, avîndu-și înfipte rădăcinile înlăuntrul acestuia, deși era oarecum îngrădit de cugetul înțelept și de dojană.

După ce am fost luminați prin botez, ar fi trebuit să nu mai săvîrșim ceea ce nu este drept, să fie îndepărtat cu totul păcatul de la noi. Dar și după ce am crezut și ne-am apropiat de apa sfințirii, adesea ne aflăm în păcate. Nimeni nu se poate mîndri că este fără păcat, că nici chiar cu gîndul nu păcătuiește. Prin credință s-a ajuns să se împuțineze și să se îmblînzească păcatul, să nu mai facă roade vătămătoare, dar n-a fost smuls din rădăcini. Acum reprimăm mlădițele lui, adică gîndurile cele rele, ca nu cumva o rădăcină a amărăciunii să dea rod și să ne aducă necaz, nu permitem să crească și să se dezvolte bobocii lui, pentru a nu da rod, îi tăiem cu cuvîntul, ca și cu o secure, de lîngă rădăcină. Numai în viața viitoare chiar și gîndul cel rău va dispărea.

XLII

Scriptura dă destule mărturii în acest sens celor ce vor sincer să spună adevărul. Apostolul afirmă că rădăcina păcatului nu este smulsă cu desăvîrșire din oameni, atunci cînd zice: «Știu că nimic bun nu locuiește întru mine, adică în trupul meu; într-adevăr, voiesc să fac binele, dar n-am puterea să-l fac. Pentru că binele pe care vreau să-l fac nu-l fac, ci răul pe care nu vreau să-l fac, pe acela îl fac. Iar dacă fac ceea ce nu vreau, nu mai sînt eu cel ce fac lucrul acesta, ci păcatul care locuiește în mine» (Rom. 7, 18—20). Sau: «Fiindcă după omul dinlăuntru îmi place Legea lui Dumnezeu; dar văd în mădularele mele o altă lege, care se luptă împotriva legii primite de mintea mea și mă ține rob legii păcatului, care este în mădularele mele» (Rom. 7, 22—23). Așadar, păcatul nu s-a tăiat încă din rădăcini, ci conviețuiește, încă, (cu trupul); n-a murit definitiv, altfel, de ce ar mai fi fost îmbrăcat omul cu moartea? (Păcatul) este încă în trup și odată cu ofilirea și moartea acestuia se ofilește și moare păcatul, care își avea rădăcinile în trup; dar omul este salvat, pentru că se va reface întocmai ca templul, nemaiavînd în el «rădăcina amărăciunii» (Evrei 12, 15). Moartea a fost folosită de Dumnezeu, medicul prin excelență, ca antidot în vederea smul-

gerii din rădăcină și a nimicirii păcatului; pentru ca răul să nu fie în noi cei nemuritori, nemuritor. Cît sîntem în trup, sîntem ca niște bolnavi bolind de boala păcatului. Așa că Dumnezeu, în înțelepciunea Lui, a iscodit moartea ca medicament curățitor al ambelor componente, al sufletului și al trupului, ca să devenim fără prihană.

XLIII

Acum, pentru că este nevoie de multe exemple în legătură cu acestea, considerăm că nu trebuie să ne lăsăm pînă ce acest aspect nu va fi clar explicat și dovedit. Istoria cu trupul este asemenea istoriei unei statui. Se întîmplă că după ce un meșter iscusit face o statuie foarte frumoasă, cu părțile simetrice, din aur sau din alt material, s-o retopească. Aceasta, pentru că, văzînd-o un om rău, ros de invidie, care n-a suportat strălucirea ei, s-o vatăme și să culeagă rodul zadarnic al invidiei. Dar meșterul, prea înțelepte Aglaofon, vrînd ca lucrul făcut cu atîta grijă și trudă să nu rămînă pentru totdeauna mutilat și fără valoare, purcede iarăși la topire și face statuia precum era mai înainte. Pentru că, dacă n-o retopește pentru a o reface, — ci o lasă să rămînă așa vătămată sau se mulțumește doar s-o restaureze, în mod firesc statuia nu va mai fi aceeași, ci va fi schimbată. Vrînd, deci, ca lucrarea lui să fie frumoasă și fără defecte, el o sfarmă și o retopește pentru ca să fie îndepărtate prin retopire toate stricăciunile și ocara făcută de ei, din invidie. În felul acesta statuia își recapătă forma desăvîrșită de la început. (Trebuie, însă, subliniat faptul că pe cînd meșterul nu topește statuia făcută pentru a o da pieirii, ci pentru a o readuce în starea cea dintîi, faptele rele și necugetate duc trupul la pieire; acestea topesc, dar nu și readuc în starea cea dintîi). Acest lucru mi se pare că a făcut și Dumnezeu cu noi. Văzînd El pe om, superba Sa creatură, vătămată din cauza invidiei și a uneltirilor viclene, El, iubitorul de oameni, n-a răbdat ca acesta să fie dat pieirii, să fie condamnat în veac, să fie nemuritoare vina lui, ci l-a descompus iarăși în materie, pentru ca în momentul replăsmuirii să fie ars și să dispară toate necurățiile din el. Pentru că ceea ce acolo este retopirea statuii, aici este moartea și descompunerea trupului. Ceea ce acolo este replăsmuirea și înfrumusețarea materiei, aici este învierea. Precum spune și profetul Ieremia, fiindcă de aceleași imagini se folosește și acesta cînd vorbește despre astfel de lucruri: «Am coborît, zice, în casa olarului, și iată că el lucra pe roată. Și s-a spart vasul pe care îl avea în mînă; și iarăși a făcut un alt vas, precum i-a plăcut lui să facă. Și Domnul mi s-a adresat mie și a zis: Oare nu voi putea să fac cu voi, casă a lui Israil, precum a făcut olarul acesta? Iată, precum este lutul în mîna olarului, sînteți voi în mîinile Mele» (Ier. 18, 3—6).

XLIV

Prin urmare, după ce omul a încălcat porunca, braţul cel preaputernic n-a răbdat ca lucrarea lui să rămînă pradă celui rău, de aceea, descompunîndu-l, l-a făcut iarăşi lut, precum olarul care replăsmuieşte vasul, ca prin replăsmuire să dispară spărturile şi părţile urîte de pe el, să devină în întregime fără cusur, ca la început. Or, «nu este olarul stăpîn pe lutul lui, ca din aceeaşi frămîntătură de lut să facă un vas pentru o întrebuinţare de cinste şi un alt vas pentru o întrebuinţare de ocară ?» (Rom. 9, 21).

Aici mi se pare că Apostolul vrea să spună : Nu cumva Dumnezeu nu poate să replăsmuiască pe fiecare în parte din aceeaşi materie şi să ne învieze pe unii spre cinste, iar pe alţii spre ocară şi condamnare ? Spre necinste pe cel care a trăit cu neruşinare în păcate, iar spre cinste pe cel care a dus o viaţă virtuoasă. Precum se spune şi în cartea lui Daniil : «Mulţi din cei ce dorm în ţărîna pămîntului se vor scula ; unii pentru viaţa veşnică, alţii pentru ocară şi ruşine veşnică ; şi cei înţelepţi vor străluci ca stelele cerului» (Dan. 12, 2—3). Nu depinde de noi să nimicim cu desăvîrşire rădăcina răutăţii, ci numai să n-o lăsăm să se lăţească şi să facă roade. Smulgerea ei din rădăcini şi nimicirea se face, precum s-a zis, de Dumnezeu, în momentul descompunerii trupului, pe cînd de noi depinde doar faptul de a nu-i permite să rodească. De aceea, cel care a cultivat (răul) făcîndu-l să crească şi nu l-a dispreţuit, acela în mod firesc va fi pedepsit pentru că, putînd să facă aceasta, a preferat să facă ceea ce este vătămător.

XLV

De aceea, nimeni — în această situaţie fiind, să nu acuze cu neruşinare natura divină, că nu răsplăteşte fiecăruia pe drept pentru virtute şi păcat. Pentru că, cine eşti tu, omule, să răspunzi lui Dumnezeu ? Nu cumva vasul de lut va zice celui ce l-a făcut : De ce m-ai făcut aşa sau aşa ? (Rom. 9, 20). Cum (poţi spune aşa) cînd ai ales răul în mod liber ? De aceea, nu vei putea reproşa lui Dumnezeu, dreptul judecător : De ce m-ai făcut aşa, de ce m-ai condamnat la durere ?

Punînd la mijloc cuvinte cu sensuri adînci, Apostolul Pavel le dă explicaţia corectă ; cei care nu le cercetează cu atenţie şi rîvnă consideră că spune lucruri fără legătură, însă cei care le cercetează cu cuget treaz le văd pline de adevăr. În cele spuse mai înainte Apostolul ne vorbeşte despre judecata şi pedepsirea celor ce în mod liber au săvîrşit răul şi ne dovedeşte cu claritate că moartea omului a fost iscodită nu pentru a-i face vreun rău acestuia, ci pentru a-i face bine ; cel care ia

aminte cu atenție la acestea înțelege că mă refer la învierea trupului. Cum să nu fie folositoare moartea, la timp introdusă, ea care pare a fi un medicament pentru cel bolnav, ea care nimicește (dușmanul) care prăda firea noastră? Și ca să nu spunem aceleași cuvinte despre aceleași lucruri, să amintim un cuvînt din Deuteronom și să mergem mai departe.

XLVI

Cuvîntul: «Eu omor și Eu fac să trăiască, Eu rănesc și Eu vindec și nu poate nimeni să scoată pe cineva din mîna Mea» (Deut. 32, 39) spus de Dumnezeu, ce altceva vrea să spună decît că trupul este ucis și moare, ca după aceea să învieze și să trăiască? Mai întîi este sfărîmat și nimicit, pentru ca să fie refăcut sănătos și nevătămat. Și nimic nu va putea scăpa pe om de brațul cel mare și puternic al lui Dumnezeu; nici focul, nici moartea, nici haosul, nici stricăciunea. Pentru că, zice Apostolul: «Cine ne va despărți de dragostea lui Hristos? (Rom. 8, 35—37) — adică de mîna și de cuvîntul Tatălui — necazurile sau strîmtorările, sau persecuția, sau foametea, sau golătatea, sau primejdia, sau sabia? Din cauza Lui sîntem uciși toată ziua și am fost socotiți ca niște oi aduse la junghiere. Dar pe toate acestea le-am biruit cu ajutorul Celui ce ne-a iubit pe noi, pentru ca să se împlinească, precum am zis, cuvîntul: «Eu omor și Eu fac să trăiască, Eu rănesc și Eu vindec și nu poate nimeni să scoată pe cineva din mîna Mea». Iar de dragostea Lui, nimeni nu ne va despărți (Rom. 8, 39). De aceea, am și fost socotiți ca niște oi spre junghiere (Rom. 8, 36), ca murind, «pentru păcat», să trăim «pentru Dumnezeu» (Rom. 6, 10). Atît despre acestea. Să examinăm și celelalte laturi.

XLVII

Prin urmare, zice adversarul, oricine se naște este bolnav; este bolnav atît prin faptul că se naște, cît și prin acela că se hrănește, pentru că, zice, crește prin cele introduse și se împuținează prin cele ce se elimină. Cele ce nu se nasc sînt sănătoase, nu bolesc, pentru că n-au nevoie de nimic, nici nu doresc ceva; doresc cele ce se nasc: împreunare și hrană, iar a dori înseamnă a boli, iar a nu avea nevoie de ceva, nici a dori, înseamnă a fi sănătos. Bolesc cele ce se nasc; pătimesc cele ce bolesc, fie de excesul, fie de lipsa celor ce se introduc și se elimină, iar cel ce pătimește se consumă și se pierde, de aceea, omul nu poate fi fără pofte și nemuritor. Și cum tot ceea ce se naște și este creat este pieritor, iar îngerii, ca și sufletele, au fost creați, pentru că s-a zis: «cel ce face pe îngerii săi duhuri» (Ps. 103, 4), — după aceștia și îngerii și sufletele se vor pierde. Dar eu zic că nici îngerii, nici sufletele nu se

pierd; aceștia sînt nemuritori, pentru că așa a voit Cel ce le-a făcut. Eu nu aprob nici afirmația că totul se va pierde cu desăvîrșire și că pămîntul și aerul și cerul nu vor mai fi. Căci toată lumea va arde, datorită unui foc ce va cădea din cer, pentru a fi curățită și reînnoită, dar nu pentru a fi cu desăvîrșire pierdută și nimicită. Pentru că dacă este mai bine să nu fie lumea, decît să fie, de ce Dumnezeu, făcînd lumea, a preferat ceea ce era rău? Dar Dumnezeu n-a făcut nimic rău și în zadar. Prin urmare, Dumnezeu a creat lumea ca să fie și să rămînă (în veac), precum se spune și în Înțelepciunea lui Solomon: «Dumnezeu a creat totul ca să existe, lumea este bună și nu se află în ea otrava stricăciunii» (Înțel. Sol. 1, 14). Și Pavel adeverește acest lucru cînd zice: «De asemeni și firea așteaptă cu o dorință înfocată descoperirea fiilor lui Dumnezeu. Căci firea a fost supusă deșertăciunii — nu de voie, ci din pricina celui ce a supus-o, cu nădejdea, însă, că și ea va fi izbăvită din robia stricăciunii, ca să aibă parte de libertatea slavei copiilor lui Dumnezeu» (Rom. 8, 19—21). Zice că «firea a fost supusă stricăciunii», dar că așteaptă să fie eliberată din această robie. Pentru că «nu cele ce nu se văd slujesc stricăciunii, ci acestea care se văd». Prin urmare, firea reînnoită în bine se va bucura și veseli de învierea fiilor lui Dumnezeu, pentru care acum suspină și este îndurerată, așteptînd izbăvirea lor din stricăciune. Ea, care a primit trupul, se bucură că înviind noi și scuturînd stricăciunea trupului, precum este scris: «Scutură țărîna, scoală-te în capul oaselor, și stai, Ierusalime» (Isaia 52, 2) și eliberîndu-ne din robia păcatului, «se eliberează și ea din robia stricăciunii». «Căci știm» — zice — «că întreaga fire împreună suspină și pătimește pînă acum. Dar nu numai ea, ci și noi, care avem cele dintîi roade ale Duhului, suspinăm și așteptăm înfierea, adică răscumpărarea trupului nostru» (Rom. 8, 22—23). La fel spune și Isaia: «În felul în care cerul nou și pămîntul nou, pe care eu le voi face, — zice Domnul — vor rămîne înaintea mea, așa va fi și cu seminția și cu numele vostru» (Isaia 66, 22). Și iarăși: *«Așa zice Domnul, Cel ce a făcut cerul, Dumnezeu care a întocmit pămîntul și i-a pus legi, că nu în zadar l-a făcut, ci pentru a fi locuit»* (Isaia 45, 18). Căci, într-adevăr, nu în zadar, nici pentru a fi pierdut, a zidit Dumnezeu totul, — așa cum cred cei ce cugetă lucruri zadarnice —, ci pentru a exista, a dăinui mereu și a fi locuit. De aceea, în mod firesc, după arderea și năruirea tuturor, va fi iarăși pămînt și cer. Și de ce toate acestea? (Ei, bine, în acest caz) se cuvine a spune încă și mai multe decît cele spuse mai înainte. După ce totul a fost sfărîmat, va fi readus la forma cea dintîi, dar nu în materia degradată și în aceeași stare de dinainte de transformare, nici nu va mai fi supusă pieirii și stricăciunii.

XLVIII

Dar, dacă adversarii noştri vor zice: «Cum nu se va pierde totul, cînd Hristos a zis că cerul şi pămîntul vor trece?» (Matei 24, 35), iar profetul adevereşte că «cerul va pieri ca un fum şi pămîntul ca o haină se va învechi»? (Isaia 51, 6). Noi vom răspunde că se obişnuieşte în Scriptură a se numi «pierzare» schimbarea stării acestei lumi în una mai bună şi mai strălucită; pentru că se pierde forma de la început, în momentul schimbării tuturor elementelor în elemente strălucitoare. Fiindcă nu este nici o contrazicere şi nici un neadevăr în cuvintele lui Dumnezeu. S-a zis: «Se duce chipul lumii acesteia» (I Cor. 7, 31), iar nu lumea. Prin urmare, se obişnuieşte în Scriptură să se numească pierzare schimbarea chipului de dinainte în altul mai bun şi mai frumos. Este la fel ca şi cînd cineva ar numi pierdere trecerea de la starea de adolescent la cea de bărbat desăvîrşit, trecerea vîrstei adolescenţei la cea a desăvîrşirii şi frumuseţii. «Căci cînd eram copil, gîndeam ca un copil şi vorbeam ca un copil; dar cînd am devenit om mare, am lepădat ceea ce era copilăresc» (I Cor. 13, 11). În vremea conflagraţiei, firea va fi zdruncinată atît de tare, ca şi cînd ar muri, dar nu va muri, ci doar va fi reclădită; pentru ca noi să locuim într-o lume reînnoită, scutiţi de necazuri, precum este scris în psalmul 103: «Vei trimite Duhul Tău şi se vor zidi şi se va înnoi faţa pămîntului» (Ps. 103, 30). Aceasta pentru că Dumnezeu veghează asupra bunei rînduieli din lume. Prin urmare, existînd pămîntul şi după acest veac, în mod firesc vor exista şi cei care îl vor locui, nu ca unii care se vor naşte, se vor însura şi vor muri iarăşi, ci vor trăi întocmai ca îngerii, stăruind neabătut în nestricăciune şi săvîrşind cele bune. De aceea, este lucru nesăbuit a întreba cineva: Cum vor petrece atunci trupurile, cînd nu va mai fi aer, nici pămînt, nici celelalte?

XLIX

Să vorbim şi despre acestea, dacă crezi, o, Aglaofon, că putem îndrăzni să vorbim despre chestiuni atît (de mari). Ai zis că Domnul a răspuns saducheilor care îl ispiteau, că la înviere cei morţi vor fi «ca îngerii», apoi a adăugat: «Fiind fără de trup, îngerii se află într-o stare de fericire deplină şi de slavă». Or, trebuind noi să ne asemănăm îngerilor, în mod necesar trebuie să fim fără trupuri, ca şi ei. N-ai reţinut, prietene, că făcînd lumea, Dumnezeu a pus în ea o anumită rînduială, în virtutea căreia fiinţele spirituale le-a împărţit, în afară de îngeri, în începătorii, tronuri şi puteri. Că altul este neamul îngerilor, şi altul al începătoriilor, altul al puterilor; că nu este un singur rang, o singură familie, nici o singură ceată a celor nemuritoare, ci neamurile şi

familiile lor sînt diferite. Nu se schimbă heruvimii, lăsîndu-şi propria demnitate, în cea a îngerilor, nici îngerii în alta decît a lor. Aceştia trebuie să rămînă aşa cum sînt şi cum au fost făcuţi. Ei bine, şi omul, fiind dintru început nemuritor şi rînduit să locuiască pămîntul şi să conducă toate (vietăţile) de pe el, niciodată nu se va schimba din starea lui de om, nu va lua nici chipul îngerilor, nici pe cel al altor creaturi; pentru că nici îngerii nu-şi schimbă chipul cu care au fost înzestraţi de la început. Hristos n-a zis că a venit să schimbe chipul omului în altul, să transforme firea umană în alta, ci să-l readucă pe om la starea de dinainte de cădere, omul fiind nemuritor. Fiecare trebuie să rămînă în starea în care a fost pus şi toate să se umple: cerurile de îngeri, tronurile de puteri, tăria de slujitori, locurile sfinte şi luminile cele pure de serafimi, care stau în preajma sfatului Celui Mare, care ţine totul; iar pămîntul de oameni. Dacă credem că oamenii se transformă în îngeri, atunci trebuie să spunem că şi îngerii se transformă în puteri, iar acelea în altceva, încît avansînd mereu, mintea ne duce la afirmaţii periculoase.

L

Nu trebuie să credem că Dumnezeu, creînd pe om, l-a făcut rău sau că a greşit în vreun fel atunci cînd l-a făcut, şi că, părîndu-I rău, mai tîrziu a voit să-l facă înger, aşa cum fac meşterii cei neisprăviţi; nu trebuie, de asemenea, să credem că voind la început să-l facă înger şi neputînd aceasta, l-a făcut om. Deci, de ce l-a făcut pe om, om, şi nu înger, dacă înger a vrut să-l facă pe om şi nu om? Pentru că n-a putut? Aceasta este blasfemie. Sau a amînat să facă ceea ce era mai bun, făcînd (pentru moment) ceea ce era mai puţin bun? Dar şi această afirmaţie este necuviincioasă. Pentru că Dumnezeu nu greşeşte atunci cînd purcede la săvîrşirea binelui; nu amînă să-l facă, nici nu este neputincios, ci fiind puterea prin excelenţă, *poate săvîrşi ceea ce vrea şi cînd vrea.* De aceea, voind ca omul să fie om, aşa l-a creat de la început. Iar dacă a voit aşa, înseamnă că omul este bun; iar cînd zicem om, înţelegem acea entitate alcătuită din trup şi suflet, prin urmare, omul nu va fi fără trup, ci cu trup, pentru ca omul să nu devină altceva decît este, adică om. Mai mult, Dumnezeu vrea ca toate fiinţele nemuritoare să rămînă în veac; or, despre om (se spune) că este nemuritor. Pentru că se zice în Înţelepciunea lui Solomon: «Dumnezeu a creat pe om spre nestricăciune, după chipul Său, al veşniciei Sale l-a creat» (Înţel. Sol. 2, 2).

Prin urmare, trupul nu se va pierde, pentru că omul este alcătuit din suflet şi din trup.

LI

De aceea, ia aminte că și Domnul aceleași lucruri a vrut să spună saducheilor, care nu credeau în învierea trupului; pentru că aceasta era părerea saducheilor. De aceea, au inventat istoria cu cei șapte frați, ca să respingă învățătura despre învierea trupului. Spune Evanghelistul: «S-au apropiat de El saducheii, care ziceau că nu este înviere» (Matei 22, 23). Dacă n-ar învia trupul, ci numai sufletul ar dăinui, de bună seamă că Hristos le-ar fi răspuns că gîndesc bine și corect. Dar El respinge această părere zicînd că «La înviere nici nu se vor însura, nici nu se vor mărita, ci vor fi ca îngerii din cer» (Matei 22, 30). Nu înseamnă că nu se vor însura și nu se vor mărita fiindcă nu vor avea trup, ci pentru că vor trăi în lumină și nestricăciune. Mîntuitorul ne aseamănă cu îngerii, pentru că întocmai ca aceia în cer, oamenii nu s-au preocupat de căsătorii și ospețe în paradis, ci de faptul de a vedea pe Dumnezeu și de a cultiva virtutea, avînd exemplu pe Hristos. N-a zis: Vor fi îngeri, ci «ca îngerii» încununați cu slavă și cinste, precum este scris, adică fiind aproape ca îngerii, cu puțin deosebindu-se de ei (Ps. 8, 6).

Este la fel cum ar zice cineva, cînd noaptea este liniștită și este pace în aer, iar luna scaldă totul cu lumina ei: Luna strălucește ca soarele. Aceasta nu vrea să spună că luna este soare, ci numai «ca soarele». La fel cum despre metalul care nu este aur, dar pare să fie aur, se zice că este ca aurul; dacă ar fi de aur, nu s-ar zice ca aurul, ci de aur sau aur. La fel, atunci cînd Mîntuitorul spune că morții vor fi la înviere ca îngerii, nu vrea să spună că sfinții vor fi îngeri, ci aproape ca îngerii. De aceea, este lucru nesăbuit a zice: Întrucît Hristos a zis că sfinții vor fi ca îngerii la înviere, trupurile nu vor învia, pentru că însuși cuvîntul lui Hristos îi contrazice. Astfel, se spune că se ridică nu cel ce n-a căzut, ci cel ce a căzut. Precum spune și profetul: «Voi ridica cortul lui David, care a căzut» (Amos 9, 11). A căzut năruindu-se «în țărîna pămîntului» (Dan. 12, 2). Nu se culcă să moară ceea ce este nemuritor, ci ceea ce este muritor. Trupul moare, pe cînd sufletul este nemuritor. Și dacă sufletul este nemuritor, iar trupul muritor, înseamnă că aceia care zic că este înviere, însă nu a trupului, neagă învierea. Pentru că nu cel ce stă neclintit în picioare, ci cel ce a căzut și a rămas așternut la pămînt, acela se ridică, precum este scris: «Cine este acela care cade și nu se mai scoală? Sau cine se abate fără să se întoarcă iarăși?» (Ier. 8, 4).

LII

Hristos a spus clar că sufletul este nemuritor, atît direct, cît și prin gura lui Solomon. Direct, în parabola cu bogatul și săracul Lazăr; unul după lepădarea trupului se odihnește în sînurile lui Avraam, celălalt

în dureri. Prin gura lui Solomon vorbește în cartea intitulată Înțelepciunea, unde stă scris : «Sufletele drepților sînt în mîna lui Dumnezeu și necazurile nu le vor atinge. S-a crezut de către cei fără de minte că ele au murit și că ieșirea lor (din trup) înseamnă nenorocirea și pieirea lor ; dar ele trăiesc în pace și speranța lor este nemurirea» (Înț. 3, 1—4). Deci, învierea va fi a trupului și nu a sufletului. Căci nu cel ce stă în picioare se ridică, ci cel culcat jos, după cum nu cel sănătos are nevoie de îngrijire, ci cel bolnav, Dacă cineva vrea să spună împotriva oricărei evidențe că învierea se referă la suflet și nu la trup, acela spune lucruri deșarte și necugetate. Pentru că trebuie să demonstreze mai întîi că sufletul suferă stricăciune și se descompune, să arate că sufletul este muritor, apoi să vorbească despre învierea lui. Din două, una : Ori Domnul învață corect cînd spune că sufletul este nemuritor și prin urmare este minciună a spune că sufletul este stricăcios, ori Hristos învață greșit cînd spune că este nestricăcios și nemuritor (în parabola cu bogatul și săracul Lazăr), și cum rezultă și din vedenia cu Moise și Ilie (din momentul Schimbării la față). Dar Domnul n-a grăit niciodată ceva altfel de cum este, nici n-a mințit. El n-a arătat Apostolilor pe munte o nălucă, vrînd să-i înșele, ci pe Moise și Ilie, așa cum erau în realitate, vrînd să-i învețe pe ucenicii Săi greoi la pricepere că sufletul este nestricăcios și nemuritor.

LIII

Prin urmare, învierea va fi a trupului și nu a sufletului, așa cum și «cortul lui David, căzut în stricăciune» (Amos 9, 11) va fi ridicat și rezidit «ca în zilele de odinioară», pentru a rămîne peste vremuri nevătămat și neclintit. Desigur, în grija lui Dumnezeu nu este să construiască o casă de piatră lui David pentru viitor, pentru ca să aibă o casă frumoasă în împărăția cerurilor, ci (să-i ridice) trupul, cortul sufletului, pe care l-a făcut cu mîinile sale. În felul acesta trebuie să cugeți și tu, prea înțelepte Aglaofon. Vei înțelege ușor acest lucru dacă reflectezi la imaginea culcării și sculării cuiva. Se culcă cel care pînă atunci a fost treaz și se trezește cel care a dormit ; culcarea și scularea sugerează pregnant imaginea morții și învierii. De aceea, aducerea la viață se face din moarte ; învierea este a trupului (care a murit), după cum și scularea este a celor culcați și care dorm. Precum cel ce doarme se scoală, pentru că nu poate rămîne veșnic în această stare, la fel va fi după moarte : cel ce moare nu va rămîne în această stare pentru totdeauna. Și pentru ce motiv să nu așteptăm învierea, readucerea la viață a celor morți, cînd cel ce doarme se trezește, cel ce cade se ridică și ceea ce se clădește se năruiește din nou ? Noi nu ne înșelăm cînd mărturisim că va avea loc readucerea la viață a trupurilor celor adormiți. Și dacă vrei,

despre faptul învierii nu vorbeşte doar imaginea culcării şi trezirii cuiva, despre ea ne vorbesc seminţele şi plantele, ca unele în care are loc învierea. Pentru că, priveşte, seminţele sînt aruncate sub brazdă şi la vremea rînduită ele iarăşi apar. Pentru că dacă seminţele ar muri şi ar putrezi, iar din ele n-ar mai da nimic, care ar fi urmarea, dacă nu pierderea lor prin moarte?

LIV

Dar despre acestea am vorbit destul, prea puternice Teofile. Despre aceasta vor vorbi şi alţii. Să revenim la chestiunea de care ne-am îndepărtat. Zic unii, care forţează textul profeţiilor şi-l tîlcuiesc greşit, că cuvintele din psalmul 65 se referă la introducerea sufletelor în trup, ca într-o cursă, după ce acestea au păcătuit. Această interpretare este absolut greşită, pentru că, dacă înainte de călcarea poruncii, precum am zis mai înainte, sufletele ar fi avut trupuri, cum se spune că după călcarea poruncii, au fost introduse în trup, ca într-o cursă, dat fiind că n-a fost o vreme cînd, înainte de a avea trup, au păcătuit?

Nu este înţelept a spune că sufletele au păcătuit din cauza trupului, şi trupul li s-a dat ca pedeapsă, ca o piedică şi ca o cătuşă, pentru că au păcătuit. Pentru că dacă au păcătuit din cauza trupului, este firesc să spunem că sufletul a avut trup şi înainte de a păcătui. Altfel, cum ar fi putut păcătui din pricina celui ce încă nu era? Iar dacă trupul este numit cursă, piedică şi cătuşă, înseamnă că nu el este cauza păcatului, ci sufletul singur. Pentru că lanţurile şi cătuşele se pun (vinovatului) după ce a greşit. Prin urmare, zicem că trupul nu poate fi un lanţ pentru suflet, pentru că el colaborează la amîndouă: şi la săvîrşirea a ceea ce este drept, şi la săvîrşirea a ceea ce nu este drept, încît una din două: Sau protopărinţii au păcătuit de la început împreună cu trupul şi n-a fost o vreme cînd au existat fără trup şi, prin urmare, trupul este părtaş cu sufletul la bine şi la rău, sau au păcătuit pe cînd nu aveau trup şi atunci trupul nu poate fi acuzat că este cauza vreunui rău. Dar, pentru că sufletul fără trup nu poate fi dominat de plăcerea nesăbuită, cum au putut fi protopărinţii dominaţi şi amăgiţi de poftă? Nu se explică altfel decît că sufletul a fost împreună cu trupul şi înainte de a cădea în păcat. Dar despre faptul că nu se poate spune că trupul s-a dat spre pedeapsă, ca un lanţ care să chinuiască mereu sufletul, cred că am vorbit şi am demonstrat îndeajuns. (Adăugăm) că este de neconceput faptul de a socoti trupul cursă şi lanţ şi de a ne închipui pe Dumnezeu împingînd sufletele care au călcat porunca, de sus, din al treilea cer, în laţ. Cum se face că unii cred cele spuse de aceştia cu atîta obrăznicie? Pentru că nu este acesta sensul psalmului, chiar dacă ei vor să-i schimbe înţelesul. Mă voi referi în continuare la

acestea, pentru a da la iveală fantasmagoria interpretării lor şi faptul că nu vor să înţeleagă corect Scripturile. Se spune undeva: «Ne-ai încercat, Dumnezeule, ne-ai trecut prin cuptorul de foc, ca argintul. Ne-ai adus în cursă, ne-ai pus o grea povară pe coapse. Ai lăsat pe oameni să calce peste capetele noastre. Am trecut prin foc şi prin apă, dar ne-ai condus şi la lumină» (Ps. 65, 10—12). Ei adaugă numaidecît: Acestea s-au zis referitor la sufletele care au fost pogorîte în trup, ca într-o cursă, ca într-un loc de tortură, din al treilea cer, unde era paradisul. Ei zic că cuvintele: «am trecut prin foc şi prin apă» se referă fie la venirea sufletului în lume prin pîntecele femeiesc, fie la faptul că venind sufletul din cer, a trebuit să străbată izvoarele focului şi ale apelor de deasupra tăriei. Vrei să spui, Aglaofon, în locul lor, ce vor să zică aceştia ?

LV

Eu zic, în primul rînd, că paradisul din care au fost izgoniţi protopărinţii este un loc excelent pe acest pămînt, destinat sfinţilor pentru petrecere şi odihnă netulburată, cum rezultă şi din faptul că Tigrul şi Eufratul şi celelalte rîuri care izvorăsc de acolo îşi poartă apele aici, pe uscatul cunoscut de noi. Aceste rîuri nu curg din ceruri; pentru că nici pămîntul nu ar putea primi atîta volum de apă, venind de-a valma din înălţime.

Dar nici Apostolul nu presupune că paradisul este în al treilea cer, atunci cînd scrie că a auzit (acolo) cuvinte ieşite din comun. Zicînd: «Cunosc un om care a fost răpit pînă la al treilea cer. Ştiu că acel om, fie în trup, fie fără trup, Dumnezeu ştie, a fost răpit în rai» (II Cor. 12, 2—3), el vrea să spună doar că i s-au făcut două mari descoperiri, că de două ori a fost ridicat, o dată pînă la al treilea cer, o dată în rai.

Cuvintele: «Cunosc pe un om care a fost răpit pînă în al treilea cer» vor să spună că el fiind ridicat pînă la al treilea cer, i s-a făcut o descoperire, iar cuvintele: «Ştiu că omul acela, fie cu trupul, fie în afară de trup, Dumnezeu ştie, a fost răpit în rai» spun că i s-a făcut o altă descoperire, de data aceasta în rai. Deci, bîlbîială şi caraghioslîc este afirmaţia că sufletele au fost alungate din cer şi că străbat focul şi apele de deasupra tăriei, ca să vină pînă în lumea noastră. Nici Adam n-a fost izgonit din cer, ci din raiul plin de pomi, care se afla «la răsărit, în Eden» (Gen. 3, 24; 2, 8). Pentru că greşeala n-a avut loc înainte de întrupare, precum am demonstrat, ci după unirea sufletului cu trupul a avut loc greşeala (pentru că din amîndouă elementele este alcătuit omul), iar izgonirea din rai a avut loc după aceea. (Aglaofon n-a exa-

minat cu atenţie cuvîntul şi a încercat să explice fapte al căror sens nu este uşor de desprins, a încercat să explice psalmul cum fac cei neisprăviţi).

LVI

Iar acum, pentru că deja am purces să combatem răutatea acestora, să le arătăm sensul acestor profeţii. «Ne-ai încercat, Dumnezeule, ne-ai trecut prin cuptorul de foc, ca argintul» (Ps. 65, 10). Martirii fiind chinuiţi continuu (căci cele mai multe profeţii se împlinesc în zilele noastre) şi luptîndu-se bărbăteşte, mulţumesc lui Dumnezeu că încercîndu-i cu dureri, le-a dat ocazia să învingă în întrecerea cu adevărat olimpică pe care au susţinut-o, mulţumesc pentru slava pe care o vor primi de la El. La fel de clar vorbeşte despre martiri şi Solomon (dar şi în alte cărţi ale Scripturii găsim temei în acest sens) şi anume că : «Dumnezeu i-a ispitit şi i-a găsit vrednici de El, i-a încercat întocmai cum se încearcă aurul în creuzet şi i-a primit pe ei ca pe o mireasmă binemirositoare, în vremea cercetării lor» (Înţel. Sol. 3, 5—7). Ceva mai înainte zice : «Şi dacă vor fi pedepsiţi de oameni, mîngîierea lor este nemurirea şi gîndul că puţin fiind încercaţi, cu multe bunuri vor fi dăruiţi» (Înţel. Sol. 3, 4—5). Cele spuse în psalmul 123 : «De n-ar fi fost Domnul cu noi, cînd s-au ridicat oamenii împotriva noastră, ne-ar fi înghiţit de vii, apa ne-ar fi înecat, rîuri ar fi trecut peste sufletul nostru, valuri năprasnice ar fi trecut peste sufletul nostru. Binecuvîntat să fie Domnul care nu ne-a lăsat pradă dinţilor lor. Sufletul nostru a scăpat ca o vrabie din laţul vînătorului. Laţul s-a rupt şi noi am scăpat» (Ps. 123, 2—7), nu sînt altceva decît cîntecul martirilor. Pentru că două sînt corurile martirilor plini de biruinţă, unul al celor din Vechiul Testament, altul al celor din Noul Testament. Ei cîntă pe rînd imn de slavă lui Dumnezeu, împăratul cel nebiruit, zicînd : «Ne-ai încercat, Dumnezeule, ne-ai trecut prin foc, precum argintul, ne-ai împins spre cursă, ai adus necazuri asupra noastră» (Ps. 65, 10—11). Odată cu aceasta amintesc de judecăţile şi de ispitele la care au fost supuşi. Altădată David zicea : «Cercetează-mă, Doamne, încearcă-mă, trece-mi prin cuptorul de foc rărunchii şi inima» (Ps. 26, 2). Dar ce zicea Avraam, a cărui inimă ardea pentru fiul său şi cu toate acestea a preferat să asculte de porunca lui Dumnezeu ? După ce a auzit : «Avraame, aruncă cuţitul şi cruţă pe fiul tău» (Gen. 22, 11), a zis : «Ne-ai încercat, Dumnezeule, ne-ai trecut prin foc, precum argintul» (Ps. 65, 10). Ce a zis Iov după ce s-a curăţit de bube... după ce a fost insultat de prieteni şi trupul i-a fost încercat de dureri ? A zis că a auzit pe Dumnezeu vorbindu-i din mijlocul furtunii : «Crezi că m-am purtat aşa cu tine pentru alt motiv decît să te arăţi drept ?» (Iov 38, 1 ; 40, 3). Dar ce au zis cei trei tineri în cuptor atunci cînd au

fost muiaţi în rouă pentru a nu fi mistuiţi de foc? «Ne-ai încercat, Dumnezeule, trecîndu-ne prin foc, aşa cum este trecut argintul; ne-ai trecut prin foc şi prin apă şi ne-ai dat odihnă» (Dan. 3, 50). Dă-mi şi mie, lui Metodiu, Dumnezeule, atotţiitorule, Cel mare şi veşnic, Tatăl lui Hristos, ca în ziua Ta să trec fără durere prin foc, să evit flacăra focului, care transformă firea în cenuşă şi să zic: «Am trecut prin foc şi prin apă şi ne-ai dat odihnă. Căci aceasta este promisiunea Ta făcută celor ce Te iubesc pe Tine: Dacă vei trece prin apă, cu tine sînt; rîurile nu te vor copleşi; iar dacă vei trece prin foc, nu vei arde, flacăra nu se va atinge de tine». Dar am spus destule explicînd acest psalm.

LVII

Să revenim la acel cuvînt al Apostolului Pavel, din care, cei ce interpretează ca nişte adormiţi, scot tot felul de rătăciri: «Odinioară fiind fără lege, trăiam» (Rom. 7, 9). Zic aceştia: «Apostolul a vorbit despre purtarea voastră în protopărinţi de dinainte de (darea) legii, despre purtarea noastră de dinainte de a avea trup, precum rezultă şi din cele ce urmează: «Eu, însă, sînt trupesc, supus păcatului» (Rom. 7, 14). Pentru că omul nu putea altfel să fie supus şi stăpînit de cel rău, vîndut acestuia prin încălcarea poruncii, dacă nu era făcut trupesc. Pentru că, zic ei, sufletul de la sine nu poate fi atins de păcat. De aceea, a adăugat cu amărăciune: «Eu sînt trupesc», vîndut păcatului, după ce mai înainte a zis: «Odinioară fiind fără lege, trăiam» (Rom. 7, 9). Astfel de vorbe spunea odinioară celor mulţi şi îi umplea de mirare, de uimire. Acum, însă, după ce adevărul s-a vădit clar, ei sînt arătaţi nu numai rătăcitori, ci şi defăimători. În primul rînd pentru afirmaţia că trupurile au fost create mai tîrziu, pentru ca prin ele să fie pedepsite sufletele care au păcătuit. În rîndul al doilea, pentru afirmaţia că trupurile sînt ca nişte lanţuri şi cătuşe şi cîte altele. Or, precum s-a zis, totul este invers. Sufletul a fost împreună cu trupul înainte de comiterea păcatului. Pentru că, dacă sufletul de la sine nu putea săvîrşi păcatul, în mod firesc el nu a păcătuit înainte de a avea trup. Dacă, totuşi, a păcătuit înainte de a avea trup, înseamnă nu numai că era de la sine accesibil păcatului, ba chiar foarte accesibil. De aceea, (sufletul) ar fi păcătuit chiar dacă nu lua trup, pentru că înainte de a-l lua pe acesta, păcătuise. De ce ar mai fi luat trup, după ce a păcătuit? Sau ce nevoie avea de trup? Căci dacă trupul s-a dat cu scopul de a chinui şi îndurera sufletul, atunci cum se face că sufletul jubilează şi se dedă plăcerilor şi mai mult împreună cu trupul? Cum (este împiedicat sufletul) cînd se vede că în această lume are libertate de alegere? De noi depinde a crede sau a nu crede, de noi depinde a fi corecţi sau a păcătui, de noi depinde

a face binele sau răul. Apoi, despre «judecată» cum poate să se mai spună că trebuie să fie așteptată în viitor și că nu se face deja în prezent, atîta timp cît Dumnezeu răsplătește fiecăruia după faptele sale? Pentru că faptul de a se naște cineva, faptul de a intra sufletul în trup (după voi) este deja o judecare și o răsplătire, iar moartea și despărțirea sufletului de trup înseamnă (după voi) eliberarea sufletului și intrarea lui în odihnă. Aceasta pentru că, după voi, sufletul păcătuind înainte de a avea trup, a fost introdus în trup în semn de pedeapsă. (Cred) că am demonstrat cu prisosință faptul că este inadmisibil a socoti trupul ca instrument de chinuire și cătușă pentru suflet.

LVIII

Socotesc că am adus destule dovezi din Scriptură din care rezultă că protopărinții au avut trup și suflet înainte de a călca porunca și mă opresc aici. În cele ce urmează, voi aminti în linii generale cele discutate și voi încerca încă o dată să răspund obiecțiunilor acestora, pentru a nu ieși din limitele cuvîntului.

Stimați judecători, afirmația din epistola către Romani : «Odinioară fiind fără lege, trăiam» (Rom. 7, 9) nu poate fi pusă pe seama sufletului, într-o perioadă cînd nu ar fi avut trup; acest lucru rezultă din cuvintele care urmează, pe care acest vajnic mînuitor al cuvintelor, suferind de o boală copilărească și incurabilă, încearcă să le răstălmăcească după cum i se pare lui. În loc să mențină mădularele trupului în funcțiile lor firești și trupul să apară bun de la natură, el a tăiat cuvîntul Scripturii, întocmai cum un scit a tăiat fără milă mădularele unui dușman, pentru a se răzbuna. Ei bine, vor zice ei, cum se face că pe cînd Apostolul se exprimă așa, tu nu vrei să accepți lucrurile ca atare? Eu zic că, chiar dacă legea este tot una cu porunca (după părerea voastră acea poruncă s-a numit lege), nu trebuie acceptată ideea că protopărinții au viețuit înainte de primirea poruncii fără trup, ci fără păcat.

Timpul de la crearea lor pînă la poruncă a fost scurt, în acel răstimp au trăit fără a păcătui, însă n-au fost fără trup, ci în trup.

Îndată după poruncă, deci după ce au petrecut un timp foarte scurt în rai, au fost scoși afară. S-ar putea ca interpretînd cineva cuvîntul : «Pentru că atunci cînd trăiam în trup, patimile păcatelor, ațîțate de Lege, lucrau în mădularele noastre» (Rom. 7, 5) să creadă că Apostolul repudiază trupul. În susținerea acestei păreri să citeze multe alte afirmații de acest fel (și anume : «Pentru ca porunca Legii să fie împlinită în noi, care trăim nu după îndemnurile trupului, ci după îndemnurile Duhului). Pentru că aceia care trăiesc după îndemnurile trupului se îngrijesc de

cele ale trupului, pe cînd cei care trăiesc după îndemnurile Duhului, se îngrijesc de cele ale Duhului. Iar umblarea după îndemnul trupului este moarte, pe cînd umblarea după îndemnul Duhului este viață și pace. Umblarea după îndemnul trupului este vrăjmășie lui Dumnezeu, pentru că nu se supune Legii lui Dumnezeu și nici nu poate să se supună. Voi, însă, nu sînteți trupești, ci duhovnicești» (Rom. 8, 4—7). Unui astfel de om să i se spună: Cui i-a scris Apostolul? Mai era încă în trup sau nu? Ce detestă: trupul sau viața conformă cu înclinațiile trupului? Dar nu se poate spune că a scris acestea pe cînd încă nu era în trup; era în trup atît el, cît și cei cărora le-a scris acestea. Atunci de ce spune: «Cînd noi eram în trup, patimile păcatelor, ațîțate de Lege, lucrau în mădularele noastre» (Rom. 7, 5), dacă nu era în trup nici el, nici cei cărora le scrie?

Prin urmare, aici nu vorbește despre trup, ci despre purtarea nelegiuită. Pentru că obișnuia să numească pe omul care trăia așa, om trupesc, iar pe cel care tînjea după adevăr, om rațional. Dar fie spus că nici omul rațional nu se mîntuiește întotdeauna. Pentru că s-a scris: «Omul rațional nu primește cele ale Duhului lui Dumnezeu, căci pentru el sînt o nebunie; pe cînd omul cel duhovnicesc pe toate le judecă» (I Cor. 2, 14) .Precum acolo se vorbește de om rațional și duhovnicesc, cel duhovnicesc fiind dintre cei care se mîntuiesc, cel rațional fiind dintre cei care se pierd, la fel și aici, zicînd că cei trupești și cei ce sînt în trup se pierd și nu pot să placă lui Dumnezeu, nu încearcă să deteste trupul, ci conduita conformă trupului. Zicînd: «Cei ce sînt în trup nu pot să placă lui Dumnezeu» (Rom. 8, 8), adaugă numaidecît: «Voi nu sînteți în trup, ci în Duh, dacă totuși Duhul lui Hristos locuiește întru voi» și puțin după aceasta: «Dacă Duhul Celui ce a înviat pe Iisus Hristos din morți va învia și trupurile voastre muritoare, din pricina Duhului Său, care locuiește în voi. Dacă trăiți după trup, veți muri; dar dacă trăiți după Duh și omorîți faptele trupului, veți trăi» (Rom. 8, 11 și 13). Rezultă de aici că (Apostolul) a prevăzut că va fi nimicită înclinarea trupului spre plăceri, nu trupul.

LIX

Celor care, ripostînd, zic: «De ce s-a spus că cugetul trupului este vrăjmășie față de Dumnezeu; că nu se supune Legii lui Dumnezeu și nici nu poate să se supună»? (Rom. 8, 7) trebuie să li se dea același răspuns: că Apostolul n-a zis că acest trup, ci cugetul trupului poate să se supună Legii lui Dumnezeu. Or, acesta este cu totul altceva decît trupul. Ca și cum ar zice cineva: Impuritățile din argintul care n-a fost bine curățit, pentru a se face din el vas ales, nu se supun meșterului

și nici nu pot să se supună. Acestea trebuie mai întîi separate și aruncate. Cel care a zis așa ceva n-a zis că argintul nu poate să devină vas ales, ci că impuritățile din el. La fel (și Apostolul), folosind cuvîntul: «cugetul trupului», n-a vrut să spună că trupul nu poate să se supună «Legii lui Dumnezeu», ci pornirile care sînt în trup, adică înclinarea acestuia spre destrăbălare. Această înclinare a numit-o în alte locuri, cînd «aluatul cel vechi» al «răutății și vicleniei» (I Cor. 5, 7—8), îndemnîndu-ne stăruitor s-o îndepărtăm cu desăvîrșire de la noi, cînd «lege care se opune legii minții și o înrobește pe aceasta» (Rom. 7, 23). Pentru că, dacă ar fi zis că trupul nu poate să se supună Legii lui Dumnezeu, atunci nici un reproș n-ar trebui să avem de la dreptul judecător, cînd prin intermediul trupului desfrînăm, jefuim și cîte altele nu facem, pentru că este imposibil ca trupul să se supună Legii lui Dumnezeu. Cum ar putea fi condamnat trupul dacă viețuiește conform firii sale? El nici n-ar putea să trăiască în curăție și virtute, în cazul cînd a fost făcut să nu se supună binelui. Și dacă aceasta este firea trupului, că nu poate să se supună Legii lui Dumnezeu, iar Legea lui Dumnezeu este dreptate și neprihănire, atunci ar trebui ca nimeni să nu poată duce viață în feciorie și cumpătare.

Or, dacă unii trăiesc în abstinență și feciorie, supunîndu-și trupul (pentru că altfel este imposibil să se abțină de la păcat), înseamnă că trupul se poate supune Legii lui Dumnezeu. Altfel, cum se explică faptul că Ioan și-a supus trupul și a trăit în castitate, Petru în frica lui Dumnezeu, iar ceilalți în neprihănire? Cum ar fi putut spune Pavel: «Păcatul să nu domnească în trupul vostru cel muritor și să nu ascultați de poftele lui, nici să nu mai dați în stăpînirea păcatului mădularele voastre, ca niște unelte ale nelegiuirii, ci dați-vă pe voi înșivă lui Dumnezeu, (oameni) vii, ca și (înviați) din morți, și dați lui Dumnezeu mădularele voastre, ca pe niște unelte ale neprihănirii» (Rom. 8, 12—13)? Și iarăși: «Că precum odinioară ați făcut mădularele voastre roabe ale necurăției și fărădelegii, tot așa acum faceți mădularele voastre roabe ale neprihănirii, ca să ajungeți la sfințirea voastră» (Rom. 6, 19).

LX

El știa, deci, că acest cort poate fi condus către ceea ce este bine și că păcatul poate fi evitat. Altfel, cum poate să se facă omul rob al neprihănirii dacă nu-și eliberează mai întîi mădularele din robia păcatului, dacă nu se comportă cu vrednicie față de chemarea lui Hristos? Pentru că faptul de a păcătui și a nu păcătui se realizează prin trup; sufletul se folosește de trup ca de un instrument în săvîrșirea binelui și a răului. Și dacă «nici curvarii, nici închinătorii la idoli, nici prea-

curvarii, nici malahii, nici sodomiţii, nici hoţii, nici lacomii, nici beţivii, nici defăimătorii, nici hrăpăreţii nu vor moşteni împărăţia lui Dumnezeu» (I Cor. 6, 9—10), iar toate aceste păcate se realizează prin intermediul trupului, înseamnă că nimeni nu este socotit neprihănit dacă nu-şi va stăpîni aceste (înclinări). Le stăpîneşte cel ce cultivă cumpătarea şi credinţa; unul ca acesta îşi supune trupul Legii lui Dumnezeu. Prin urmare, Apostolul nu zice că «trupul nu se supune» la ceea ce este bine, ci «cugetul trupului»; cu alte cuvinte, el dezaprobă înclinarea acestuia spre necumpătare, după cum dezaprobă şi înclinarea sufletului spre săvîrşirea a ceea ce nu este drept. El încearcă să îndepărteze pînă şi lipsa de măsură la mîncare şi învaţă că poftele şi plăcerile trebuie să dispară. Ruşinează pe cei ce socotesc că a trăi înseamnă a fi îmbuibat, pe cei care consideră pîntecul drept Dumnezeu, se preocupă numai de hrană, ca animalele, şi zic: «să mîncăm şi să bem pentru că mîine murim» (I Cor. 15, 32). Pentru că «mîncărurile sînt pentru pîntece şi pîntecele pentru mîncăruri, dar Dumnezeu va nimici pe acesta, dar şi pe acelea» (I Cor. 6, 13—20). După aceea, Apostolul adaugă: «*Trupul nu este făcut pentru desfrînare, ci pentru Domnul, iar Domnul este pentru trup. Iar Dumnezeu care a înviat pe Domnul ne va învia şi pe noi cu puterea Lui. Ori nu ştiţi că mădularele voastre sînt mădulare ale lui Hristos? Voi lua eu mădularele lui Hristos şi le voi face mădulare ale unei desfrînate? Nicidecum. Sau nu ştiţi că acela care se alipeşte de o desfrînată se face un singur trup cu ea? Pentru că este scris: Cei doi vor alcătui un singur trup. Dar cine se lipeşte de Domnul se face un singur trup cu El. Fugiţi de desfrînare. Orice alt păcat pe care-l săvîrşeşte omul este un păcat săvîrşit în afară de trup, dar cine desfrînează păcătuieşte împotriva trupului său. Sau nu ştiţi că trupurile voastre sînt templul Duhului Sfînt care locuieşte în voi, pe care l-aţi primit de la Dumnezeu? Şi că voi nu sînteţi ai voştri? Aţi fost cumpăraţi cu un preţ. Proslăviţi, dar, pe Dumnezeu în trupul vostru şi în Duhul vostru, care sînt ale lui Dumnezeu*» (I Cor. 6, 13—20).

LXI

Ai văzut, Apostolul a spus răspicat că trupul poate să se supună Legii lui Dumnezeu şi să se împărtăşească de nemurire dacă este ţinut departe de îmbuibare şi de poftele cele păcătoase. Pentru că cine altul, apropiindu-se de o desfrînată devine un trup cu ea, în timpul împreunării, dacă nu trupul cel din afară, prin care se împlinesc toate păcatele: aprinderea după desfrînată şi împreunarea? De aceea «orice păcat pe care-l va face omul este în afara trupului; însă cel ce desfrînează în însuşi trupul său păcătuieşte» (I Cor. 6, 18). Mîndria, necredinţa,

mînia și prefăcătoria sînt păcate ale sufletului, pe cînd desfrîul, pofta și plăcerea sînt ale trupului. Datorită acestora, nici sufletul nu se avîntă către adevăr, nici trupul nu se supune legilor cumpătării, ci amîndouă se îndepărtează de împărăția lui Dumnezeu. Și dacă trupul nostru, viețuind în sfințenie, «devine templu al Duhului care locuiește în noi», «Domnul locuiește în trupul nostru» și mădularele trupului devin mădulare ale lui Hristos, atunci înseamnă că trupul poate să se supună Legii lui Dumnezeu și poate să moștenească împărăția lui Dumnezeu. Pentru că zice Apostolul : «Cel care a sculat pe Hristos din morți va învia și trupurile voastre prin Duhul Sfînt, care locuiește în voi» (I Cor. 15, 50), pentru ca «acest trup stricăcios să se îmbrace cu nestricăciunea» și «moartea să fie nimicită» (I Cor. 15, 53—54).

Apostolul n-a vorbit despre alt trup, deosebit de acela pe care-l aveți acum, ci despre acest trup muritor, prin intermediul căruia se realizează desfrîul și poftele rușinoase.

LXII

Iar dacă (cei de altă părere) presupun că este deosebire între corp și trup, că prin corp trebuie să înțelegem acea parte a sufletului care nu se vede, pe cînd prin trup trebuie să înțelegem partea care se vede, trebuie spus că nu numai Pavel, dar și profeții numesc corpul trup, ba chiar și filosofii, care țin la precizia noțiunilor. Noțiunea de trup, dacă vor să examinăm aceste noțiuni și din punct de vedere științific, nu se zice în general la tot corpul nostru, ci unei părți a întregului, adică părții cu nervi și vene ; pe cînd cea de corp desemnează întregul. De aceea, numesc corp tot ceea ce se vede. La fel și Platon numește corp ceea ce se vede. În lucrarea intitulată Faidon se spune că Socrate a zis : «Oare, ce altceva este moartea, dacă nu eliberarea sufletului de corp ? Se concepe moartea fără ca corpul să se despartă de suflet și fără ca sufletul să se elibereze de corp ?» (Platon, Phaedon 64, C). Dar și fericitul Moise (ca să revenim la scrierile divine), și el numește corp ceea ce se vede. El zice în dispozițiile referitoare la purificări că «cel ce se atinge de ceva necurat și-și va spăla trupul cu apă va fi necurat pînă seara» (Lev. 14, 8, 46 ; 7, 19, 21). Dar Iov ce zice ? Nu numește și el partea aceasta muritoare trup ? «Trupul mi se înmoaie de povara viermilor» (Iov 7, 5). Dar și Solomon zice că «înțelepciunea nu se va sălășlui într-un trup plin de răutate și nu va locui într-un corp robit păcatului» (Înțel. Sol. 1, 4). De asemeni, în cartea lui Daniel se spune despre martiri : «Focul n-a avut nici o putere asupra trupului lor și perii capului lor nu s-au pîrlit» (Dan. 3, 27). La fel și Domnul zice în Evanghelie : «De aceea vă spun să nu vă îngrijorați în legătură cu ceea ce veți mînca

sau ceea ce veţi îmbrăca. Oare nu este sufletul mai mult decît hrana şi trupul mai mult decît îmbrăcămintea?» (Matei 6, 25). Iar Apostolul zicînd: «Să nu stăpînească păcatul în trupul vostru muritor» (Rom. 6, 12), înţelege prin trup (materia) aceasta cu care sîntem îmbrăcaţi şi altădată zice: «Dacă Duhul Celui ce l-a înviat pe Iisus locuieşte în voi, Cel care l-a înviat pe Hristos din morţi va învia şi trupurile voastre muritoare» (Rom. 8, 11). Sau: «Dacă piciorul va spune: pentru că nu sînt mînă, nu sînt din trup, nu înseamnează că pentru acest motiv nu este din trup» (I Cor. 12, 15). Altădată: «Şi pentru că nu a slăbit în credinţă, Avraam nu s-a uitat la trupul său că era îmbătrînit» (Rom. 4, 19). Sau: «Noi toţi trebuie să ne arătăm înaintea scaunului de judecată al lui Hristos, ca să-şi primească fiecare răsplata pentru cele ce a săvîrşit pe cînd era în trup» (II Cor. 5, 10). Sau: «Epistolele îi sînt cu greutate şi pline de autoritate, dar cînd este prezent cu trupul este slab» (II Cor. 10, 10). Sau: «Cunosc un om în Hristos care acum patrusprezece ani, fie în trup, nu ştiu, fie în duh, nu ştiu (a fost ridicat pînă la al treilea cer)» (II Cor. 12, 2). Sau: «Aşa se cuvine ca bărbaţii să iubească pe femeile lor, ca pe trupurile lor» (Efes. 5, 28). Sau: «Însuşi Dumnezeul păcii să vă sfinţească pe deplin; şi duhul vostru şi sufletul vostru şi trupul vostru să fie păzite întregi, fără prihană, la venirea Domnului nostru Iisus Hristos» (I Tes. 5, 23). Cei care n-au înţeles nimic din toate acestea au şi zis că Apostolul a şovăit, că gîndurile lui n-au stabilitate, că se contrazic, spunînd cînd că trupul înviază, cînd că nu înviază. De aceea, pentru a nu fi trecută vreuna din (obiecţiunile) făcute şi pentru a le curma cu desăvîrşire, voi reveni asupra acestor probleme. Voi dezbate, precum am promis, şi celelalte chestiuni asupra cărora există nedumeriri şi voi arăta că trebuie înţelese aducînd argumente noi în legătură cu învierea trupului.

Discursul al doilea

I

Să reamintim mai întîi cele ce spuneam în legătură cu epistolele pauline. Afirmaţia: «Odinioară, fiind fără lege, trăiam» (Rom. 7, 9) se referă, precum am zis mai înainte, la viaţa protopărinţilor de dinainte de darea poruncii; atunci ei erau în trup şi nu fără trup, pentru că înainte de a fi dată porunca, zice Scriptura că Dumnezeu, luînd ţărînă din pămînt, l-a făcut pe om (Gen. 2, 7). L-a făcut în stare să vieţuiască liber, fără a fi îngenunchiat de poftele nelegiuite care, ascunse sub haina plăcerii, împing la păcat. La început, nu se stabilise cum să se comporte omul, iar acesta n-avea libertatea de a-şi alege comporta-

mentul, libertatea în virtutea căreia putea fi răsplătit sau pedepsit. Atunci omul nu era responsabil pentru nici o faptă rea, pentru că nu putea dori ceva rău, de la care n-a fost oprit; și chiar dacă ar fi dorit așa ceva, n-ar fi fost condamnat. Pentru că nu sînt dorite cele prezente care ne aparțin, ci cele prezente care nu ne aparțin. Cum poate cineva dori ceva de care nu este lipsit? Pe drept s-a zis că «n-am fi cunoscut pofta dacă Legea n-ar fi zis : «Să nu poftești...». Pentru că auzind : «Din pomul cunoștinței binelui și răului să nu mîncați; în ziua în care veți mînca, veți muri» (Gen. 2, 17), s-a cuibărit în om pofta. Pentru că poftește cineva nu pe cele ce le are și se folosește de ele, ci pe cele ce nu le are și de la care este oprit. De aceea, bine s-a zis că (omul) «n-ar fi cunoscut pofta, dacă în Lege nu s-ar fi zis : Să nu poftești», adică dacă nu s-ar fi zis : Să nu mîncați din el (Rom. 7, 7). Aceasta a dat prilej păcatului să intre în mine și să mă umilească.

II

Dîndu-se, deci, porunca, diavolul s-o folosit de această ocazie, a făcut să se nască în mine pofta și m-a împins cu dibăcie să poftesc pe cele interzise. «Pentru că în lipsa poruncii, păcatul era mort» (Rom. 7, 8), adică nedîndu-se și nefiind încă porunca, păcatul nu se săvîrșea. Eu trăiam fără prihană, înainte de a fi dată porunca, nefiindu-mi precizat un fel de a mă comporta, de la care, abătîndu-mă, să păcătuiesc. «Dar cînd a venit porunca, eu am murit și porunca mi-a adus moartea, ea, care trebuia să-mi dea viață» (Rom. 7, 9—10). Pentru că, după ce Dumnezeu a precizat și a legiferat cele ce trebuie să fac și să nu fac, diavolul a meșterit în mine pofta.

Îndemnul și porunca lui Dumnezeu aveau rostul — în măsura în care mă conformam lor — să-mi aducă nestricăciunea și nemurirea, să trăiesc în veac fără vreun necaz și fericit. Dar eu n-am ascultat de poruncă și acest fapt mi-a adus condamnarea și moartea. Diavolul, pe care Apostolul îl numește acum păcat, pentru faptul că a iscodit păcatul, folosindu-se de (opreliștile) formulate în lege, m-a împins la neascultare, m-a înșelat și m-a ucis, făcîndu-mă răspunzător față de sentința de condamnare : «În ziua în care veți mînca, veți muri» (Gen. 2, 17). Așa că «legea este sfîntă, și porunca este sfîntă, dreaptă și bună» (Rom. 7, 12). Ea s-a dat nu pentru a face rău, ci pentru a mîntui. Să nu credem că Dumnezeu face ceva de prisos sau vătămător. Cum adică, «lucrul cel bun mi-a adus moartea» (Rom. 7, 13), acela care mi s-a dat de cel Prea înalt ca motiv și poruncă pentru săvîrșirea binelui? «Nicidecum», pentru că nu porunca lui Dumnezeu m-a robit stricăciunii și nu ea a fost motivul pierderii mele, ci diavolul (căruia i s-a permis) să-mi facă rău,

pentru ca să fie vădit odată mai mult ca iscoditor al păcatului, ca unul care uneltește împotriva voii lui Dumnezeu. «Știm că legea este duhovnicească» (Rom. 7, 14), de aceea, nimic vătămător nu este în ea. Iar cele duhovnicești sînt în afară de păcat și de orice poftă nelegiuită. «Eu sînt trupesc, vîndut păcatului» (Rom. 7, 14), adică fiind trupesc și pus să aleg liber, între bine și rău, să aleg ceea ce vreau, pentru că, zice: «am pus înaintea feței tale viața și moartea» (Deut. 30, 5), am înclinat spre încălcarea legii celei duhovnicești, adică a poruncii, am înclinat să ascult de cele pămîntești, adică de sfatul șarpelui, și m-am vîndut diavolului, m-am pus prin această alegere «sub robia păcatului» (Rom. 7, 14). De atunci mă asaltează cel rău, a intrat și sălășluiește în trupul meu, precum trîntorul în stupul albinei, poruncindu-mi să săvîrșesc răul. «De aceea, nu știu ceea ce fac» (Rom. 7, 15), adică nu fac ceea ce vreau. Pentru că afirmația «nu știu ceea ce fac» și «fac ceea ce urăsc» nu se referă la faptul de a săvîrși răul, ci numai la acela de a-l dori, se referă la gîndurile improprii nouă, care adesea ne năpădesc, pe care nu le dorim.

III

Pentru că nu depinde de noi faptul de a gîndi sau nu cele rele, ci acela de a le împlini sau nu. Pentru că nu putem să împiedicăm cugetele ce se formează în noi, inspirate din afară pentru încercarea noastră, dar putem a nu le da atenție și a nu le împlini.

Altfel, cum se explică faptul că Apostolul făcea răul pe care îl detesta, iar binele pe care îl dorea nu-l săvîrșea? De bună seamă, el vorbește aici de gîndurile străine care ne vin în minte, chiar dacă nu le voim și nu știm care este cauza lor. Pe acestea trebuie să le alungăm și să le aducem la tăcere, ca nu cumva înmulțindu-se, să ne copleșească cugetul. Punînd stăpînire pe cugetul nostru, este imposibil a se naște ceva bun în el. «Nu știu ceea ce fac». Pentru că «nu fac ceea ce vreau, ci ceea ce urăsc, aceea fac» (Rom. 7, 15). Adică vrem cele ce nu se cuvin, ceea ce nu-i permis nici a gîndi — pentru că acesta este binele cel desăvîrșit, nu numai a se abține cineva de la a face răul, ci și de la a-l gîndi — ; or, acest bine pe care-l vrem nu se realizează, ci răul pe care nu-l vrem. Pentru că ne asaltează și ne pătrund în cuget adesea, fără ca să vrem noi, mii și mii de gînduri care ne umplu de curiozitate nesăbuită. Deci, stă în puterea noastră să vrem a nu gîndi acestea, dar nu și faptul de a le face să dispară și de a nu mai reveni în mintea noastră. Acesta este sensul afirmației: «Nu fac binele pe care îl vreau» (Rom. 7, 19). Vreau să nu gîndesc la cele ce mă vatămă, dar binele pe care-l vreau nu-l fac, ci fac răul pe care nu-l vreau. Nu vreau să-mi reprezint cîte nu vreau.

Nu este exclus ca şi David să fi cerut de la Dumnezeu acelaşi lucru, ca şi lui să-i fi venit în minte cele ce nu voia, atunci cînd zice: «Curăţeş-te-mă de cele ascunse ale mele, iar de cele străine izbăveşte pe robul tău; dacă acestea nu vor stăpîni asupra mea, voi fi fără prihană şi mă voi curăţi de păcatul cel mare» (Ps. 19, 13—14).

În acelaşi sens vorbeşte Apostolul undeva: «Noi răsturnăm izvodirile minţii şi orice înălţime care se ridică împotriva cunoştinţei lui Dumnezeu şi orice gînd îl supunem lui Hristos» (II Cor. 10, 4—5).

IV

Dar ce este răul despre care spune Apostolul Pavel că îl urăşte, că nu vrea să-l facă şi că, totuşi, îl face; şi care este binele pe care vrea să-l facă şi tot de atîtea ori nu-l face? (Este închinarea la idoli şi toate celelalte rele). Omul, în numele căruia vorbeşte Apostolul, nu voia să se închine idolilor, ci lui Dumnezeu, dar nu putea să se închine lui Dumnezeu precum voia, ba din contră, se închina idolilor, precum nu voia. Voia să fie cumpătat, dar nu putea să fie, ci, din contră, săvîrşea nelegiuirea care îi repugna. Odată cu acesta, săvîrşea multe alte rele pe care nu le voia, iar faptele bune pe care le voia, ca dreptatea şi sfinţenia, nu le săvîrşea. Cu viaţa sa răvăşită îndemna şi pe alţii la rău, iar pe cei care săvîrşeau deja nelegiuirea, îi îndemna să stăruiască în ea. Apostolul ne îndeamnă în epistolele sale să evităm şi să urîm toate aceste apucături. «Să nu vă înşelaţi în privinţa aceasta: *nici curvarii, nici închinătorii la idoli, nici preacurvarii, nici lacomii, nici beţivii, nici defăimătorii, nici hrăpăreţii nu vor moşteni împărăţia lui Dumnezeu*» (I Cor. 6, 9—10) şi să fugim de păcat întocmai ca şi el: «Făceţi-vă imitatorii mei, precum şi eu sînt imitator al lui Hristos» (I Cor. 11, 1). Pentru că, cum ar fi fost imitator adevărat al lui Hristos? Fiindcă ne asaltează adesea cugetele sălbatice, umplîndu-ne de pofte şi curiozităţi nesăbuite, întocmai ca multe feluri de muşte, a zis: «Ceea nu vreau, aceea fac» (Rom. 7, 20). Pe acestea trebuie să le alungăm cu curaj din suflet, neîngăduindu-ne a săvîrşi nimic din cele sugerate de ele. Căci vom fi admişi în împărăţia lui Dumnezeu, dacă nu ne schimbăm atunci cînd sîntem încercaţi de plăceri şi dureri, ci totdeauna, ca aurul pur încercat în foc, să nu ne îndepărtăm de virtute şi mintea să nu se tulbure de amăgiri.

De aceea, trebuie să ne împotrivim, ca nişte bravi soldaţi, care, văzînd că sînt asediaţi de duşmani, nu se uită la suliţe şi la săgeţi, ci le înfruntă cu mult curaj pentru a salva oraşul, necruţînd nimic, chiar dacă mulţi îi părăsesc. Gîndurile, datorită păcatului care locuieşte în

noi, se unesc contra noastră ca niște cîini turbați sau tîlhari sălbatici și obraznici și pornesc împotriva noastră împinși de tiranul și stăpînul nedreptății, care ne încearcă dacă sîntem destul de hotărîți a ne împotrivi lor.

V

Deci, ia aminte, suflete, ca nu cumva cedînd cîtuși de puțin, să fii răpit de partea lor și să nu putem să te răscumpărăm. Pentru că zice Domnul: *«ce va da omul în schimb pentru sufletul său?»* (Matei 16, 26). Ar fi bine, deci, și foarte îmbucurător dacă n-ar exista cei care ni se împotrivesc și se războiesc cu noi. Dar, pentru că acest lucru este imposibil, iar ceea ce vrem nu putem săvîrși (căci vrem să nu existe cei care ne atrag la vicii, — dar aceasta ar însemna să ne mîntuim fără efort, iar ceea ce vrem nu se întîmplă, ci din contră, cea ce nu vrem; de aceea, trebuie să fim încercați, precum am zis), să nu cedăm cîtuși de puțin, o, suflete, să nu cedăm înaintea celui rău, ci «să luăm armătura Duhului care ne stă în ajutor și ne apără și să îmbrăcăm platoșa neprihănirii, avînd picioarele încălțate cu rîvna Evangheliei, iar pe deasupra tuturor să luăm scutul credinței în care vom putea stinge toate săgețile arzătoare ale celui viclean și coiful mîntuirii» (Efes. 6, 13—17); să luăm sabia Duhului, adică cuvîntul lui Dumnezeu, «ca să ne putem împotrivi uneltirilor celui rău», «să curățim gîndurile și orice înălțime care se ridică împotriva cunoștinței lui Dumnezeu», «pentru că lupta noastră nu este împotriva sîngelui și a cărnii» (II Cor. 10, 4—5; Efes. 6, 12). Spun toate acestea pentru că acesta este sensul dispozițiilor Apostolului. Sînt multe de zis în legătură cu aceste dispoziții, anume că sînt expuse corect și cu grijă, dar ne-am lungi prea mult examinînd pe fiecare dintre ele. Acum vreau să arăt doar ceea ce a vrut să spună. «Căci nu fac ceea ce voiesc, ci ceea ce urăsc, aceasta fac; și dacă fac ceea ce nu vreau, mărturisesc că Legea lui Dumnezeu este bună. Și atunci nu mai sînt eu cel care fac lucrul acesta, ci păcatul care locuiește în mine. Știu, într-adevăr, că nimic bun nu locuiește în mine, adică în trupul meu» (Rom. 7, 15—18). Ziceam la început că voi trece repede peste toate acestea, dar iată că întîrzii. Fac aceasta pentru că altfel nu ajungem la scopul fixat.

VI

Dacă vă amintiți, am zis că omul, fiind amăgit, a călcat porunca și că de atunci s-a născut și locuiește în el păcatul. După ce a avut loc călcarea poruncii, ne-am umplut de gînduri improprii nouă, am fost goliți de cugetul lui Dumnezeu și ne-am umplut de pofte pămîntești, pe care ni le-a inspirat șarpele cel mișel, și ne-am îndepărtat de promisiu-

nea lui Dumnezeu. De aceea, Dumnezeu (a făcut) moartea pentru noi, în vederea nimicirii păcatului, pentru ca nu cumva acesta să devină nemuritor, în noi cei muritori, precum am zis. De aceea, zicînd Apostolul: «Ştiu că binele nu locuieşte în trupul meu» (Rom. 7, 18) vrea să indice păcatul care locuieşte în noi prin (intermediul) poftelor, de la călcarea poruncii, că gîndurile noastre pline de poftă sînt ca nişte mlădiţe şi lăstari ai lui. Pentru că de două feluri sînt cugetele noastre: unele inspirate de pofta care sălăşluieşte în trupul nostru, care — precum am spus — s-au născut din inspiraţia duhului celui material, iar altele sînt inspirate de porunca Legii pe care o avem ca lege naturală, înnăscută, care îndreaptă şi îndeamnă cugetul nostru spre ceea ce este bine. Prin urmare, slujim Legii lui Dumnezeu cu mintea (căci acesta este «omul nostru cel lăuntric» (Rom. 7, 22), iar legii diavolului, cu pofta care locuieşte în trupul nostru. Legea care se împotriveşte «Legii» lui Dumnezeu, adică impulsului şi dorinţei minţii de a săvîrşi ceea ce este bine, este cea care dă naştere celor pătimaşi, celor înclinaţi spre cele materiale, care atrage în tot felul către plăceri.

VII

Mi se pare că Pavel indică aici clar trei feluri de legi: una bună, înnăscută în noi, pe care a denumit-o clar «legea minţii»; alta care se naşte din provocarea diavolului, care conduce sufletul către închipuiri păcătoase, despre care a zis Apostolul că se împotriveşte legii minţii, şi alta care este dictată de păcat, de pofta păcătoasă ce domneşte în trupul nostru, pe care a numit-o «legea păcatului, care locuieşte în mădularele mele» (Rom. 7, 23), la care apelînd cel rău, adesea ne ispiteşte să săvîrşim faptele cele rele. Legea, inspirată din afară de cel rău şi răspîndindu-se prin simţuri în suflet întocmai ca un şuvoi de păcură, prinde a întări poftele în trup. Datorită acestora se naşte în noi cînd binele, cînd răul. Şi cînd se naşte binele, care în fire este mai tare decît răul, atunci toată mintea noastră este îndreptată către acesta. Iar cînd răul prisoseşte, atunci omul este condus spre tot felul de închipuiri şi gînduri rele.

VIII

Din această cauză, Apostolul se roagă să fie izbăvit de această lege, socotind-o a fi moarte şi motiv de pierzare, aşa cum se ruga şi profetul la vremea sa, zicînd: «De cele ascunse ale mele curăţeşte-mă» (Ps. 18, 13). Aceste cuvinte vor să spună că «după omul cel dinlăuntru îmi place voia lui Dumnezeu, dar văd că o (altă lege) este ascunsă în mădularele mele, care se împotriveşte legii minţii mele şi mă ţine rob legii

păcatului care este în mădularele mele. Nenorocit om ce sînt! Cine mă va izbăvi de acest trup al morții?» (Rom. 7, 22—24). El nu spune că trupul aduce moartea; moartea este adusă de păcat, care s-a cuibărit în mădularele trupului nostru de la căderea poruncii și împinge sufletul la nedreptate și moarte. De aceea, după ce arată de care moarte dorea să fie izbăvit, spune numaidecît cine va fi acela care-l va izbăvi: «Harul lui Dumnezeu prin Iisus Hristos» (Rom. 7, 25). Ia aminte, Aglaofon, că dacă ar fi zis că trupul aduce moartea, precum ați crezut voi, nu ar fi zis apoi că Hristos ne va izbăvi de acest rău. Pentru că, în acest caz, ce lucru mare și minunat ne-a adus prezența lui Hristos și cum poate spune Pavel că Hristos ne va elibera de moarte (care după voi este acest trup), cînd toți oamenii și înainte de venirea lui Hristos au murit? Căci toți aceștia, despărțindu-se de trupuri, în momentul ieșirii din această viață, după voi, au fost izbăviți. Toate sufletele, în mod egal, ale celor credincioși și ale celor necredincioși, ale celor drepți și ale celor nedrepți, s-au despărțit de trupuri în ziua morții. Atunci ce așteaptă să primească mai mult Apostolul decît cei care au petrecut în necredință? Sau de ce s-a rugat să fie izbăvit de trup, care, chiar dacă nu voia, avea să se întîmple și cu el cum s-a întîmplat cu toți, anume că, murind, sufletele lor s-au despărțit de trupuri, dacă a considerat că trupul (este) moarte a sufletului? Încît, Aglaofon, el numește moarte nu trupul acesta, ci păcatul care locuiește în trup prin pofte; de acesta l-a izbăvit Dumnezeu prin venirea lui Hristos. Căci «Legea Duhului (dătător de viață) ne-a izbăvit în Iisus Hristos de legea păcatului și a morții» (Rom. 8, 2; 11, 3—4). Iar «Cel ce a înviat pe Iisus Hristos din morți, prin Duhul care locuiește în noi, va face vii și trupurile noastre cele muritoare». Păcatul care sălășluiește în trup a fost condamnat pieirii, pentru ca legea naturală care ne atrage către bine, care slăbise înainte de venirea lui Hristos, dat fiind că fusese copleșită de griji materiale, să se întărească iar. Ceea ce fusese imposibil pentru legea naturală din noi a binelui, — pentru că era fără putere, copleșită de poftele cuibărite în trup —, a fost realizat de Dumnezeu prin trimiterea Fiului Său care a luat un trup asemănător trupului nostru (întruparea a fost reală și nu aparentă). El a venit ca păcatul să fie condamnat pierzării, ca legea păcatului să nu mai rodească în trup, ci cea naturală a binelui, ca oamenii să nu mai dea ascultare poftei trupului, ci poruncii Duhului (Rom. 8, 3, 7; 5, 8, 4). «Pentru că Legea Duhului, dătătoare de viață» (Rom. 8, 2), care este Evanghelia, — alta decît legile amintite mai înainte — care prin cuvînt conduce la ascultare și la iertarea păcatelor, «ne-a eliberat de sub stăpînirea legii păcatului și a morții», învingînd cu desăvîrșire păcatul care era în noi.

Acestea rezultă din spusele Apostolului; ele, însă, nefiind interpretate corect, o, Teofile, le-am lămurit, precum am zis. Acum mă voi întoarce către alte chestiuni (pentru a le lămuri şi pe acelea) dacă Dumnezeu îmi va sta în ajutor. Pentru că nu sînt uşoare cele ce urmează. Dealtfel, pentru acest motiv am şi ezitat să le abordez pînă acum. La un rezultat va fi foarte greu de ajuns dacă nu vom fi dăruiţi de sus, din cer, cu înţelepciune, să putem dirija la sigur demonstraţia, la fel cum cineva, vîslind în largul mării, se îndreaptă sigur spre un loc liniştit de acostare. De aceea, te las pe tine, Memianius, să continui lupta în aceste discuţii. Pentru că tu eşti capabil să arăţi adevărul cu un sfat clar.

Discursul lui Memianius

IX

Şi Memianius s-a ridicat şi a zis: Primesc lupta în locul tău. Tu ai vorbit cu multă osîrdie, însă sînt încă multe aspecte de discutat. Între acestea sînt şi cele de anatomie, legate de formarea şi descompunerea trupului. Pe cît este de adevărat că copacii absorb pămîntul şi-l transformă sus în fructe, pe atît este de adevărat că hrana devine carne şi că aceasta înlocuieşte trupul de dinainte. Ca unii care n-au cunoscut adevărul, au rămas la mituri şi rătăciri. Acest lucru se vede şi din cele ce afirmă. Vrînd să susţină ideea că mîncarea este pregătită ca într-un cuptor în stomac, apoi trecută prin ficat, este împărţită în tot corpul fiecărui mădular după nevoile sale şi, transformîndu-se, devine sînge, carne, oase şi tendoane, au recurs la copaci ca la un exemplu foarte instructiv şi au zis că în ei are loc un proces analog de preluare, schimbare şi folosire spre creştere a materiei.

Dar, pe bună dreptate se întreabă cineva cum poate pămîntul să fie absorbit şi transformat în trunchiul copacilor, fiindcă copacii n-au stomac, nici măruntaie, nici celelalte organe, ca, odată intrată mîncarea acolo, să aibă loc pregătirea ei, pentru ca ea să se transforme în abur şi să treacă în fiecare ramură. Aceştia nu au stomac în care pămîntul să fie mai întîi gătit, descompus şi umezit, nici măruntaie în care să se facă decorticarea, nici vreun vas care, trecînd prin copac, să ducă acestea la ţintă. Dar aceştia zic: Vase vizibile precum avem noi, aceştia nu au, dar au căi invizibile prin care pămîntul transformat în vapori se duce şi se împarte în cele mai mici părţi ale copacului, pe cînd acesta creşte. Ar trebui, însă, dat fiind că pămîntul este smuls şi ridicat prin rădăcini în tot trunchiul copacului, locul pe care creşte copacul să se golească de pămînt. Aşa că este nereuşită această analogie a copacilor cu trupurile. Dealtfel, cum poate pămîntul, pătruns prin rădăcini în trunchiul

copacilor, să treacă prin pori în toate ramurile acestora și să se transforme în frunze și fructe? Se poate vedea (de oricine) că pămîntul pe care stau copacii falnici, cedri, pini sau brazi, deși ei anual produc frunziș sau roade, nu se consumă. Căci dacă ar fi adevărat că pămîntul, ridicîndu-se prin rădăcini devine lemn, ar trebui ca tot locul din jurul său să fie golit, pentru că ceea ce este golit nu curge, precum curge și vine la loc ceea ce este lichid. Se spune că smochinii și alte plante, care adesea cresc în clădiri, n-au consumat niciodată ceva din acestea. Mai mult, dacă ar aduna cineva timp de mai mulți ani rodul și frunzișul acestora, ar constata că volumul pămîntului de sub ele a crescut de mai multe ori. De asemeni, pe ziduri vedem arbuști care în nici un fel nu împuținează zidurile. De aceea, este un lucru foarte nefiresc a socoti că pămîntul se transformă în fructe și că frunzele îl consumă, chiar dacă în el au loc toate și se folosesc de el. Căci pîinea nu se face fără moară, loc, timp și foc și nimic din acestea nu este, nici nu devine pîine. Și multe altele la fel. Nici vasul în care este modelată de cineva o statuie nu este statuia însăși. Zicînd (Apostolul) Pavel că «nici cel ce sădește, nici cel ce udă este ceva, ci Dumnezeu care face să crească» (I Cor. 3, 7), atribuie pămîntului plantarea, apoi udarea lui, iar lui Dumnezeu creșterea. Aceștia au trecut cu vederea înțelepciunea lui Dumnezeu, care naște și face să crească totul în lume. Pe aceasta bărbații cei de demult au numit-o natură și providență, pentru că pe toate le face și să crească și tuturor le poartă de grijă. Zice Mîntuitorul în acest sens: «*Tatăl Meu pînă acum lucrează și Eu lucrez*» (Ioan 5, 17). Pentru aceste motive, Solomon a numit-o artizanul tuturor («Creatoarea tuturor», zice el, «înțelepciunea lui Dumnezeu m-a povățuit» — Înțel. 7, 21).

Nu există ceva pe care să nu-l poată face Dumnezeu: el creează, diversifică și face să crească totul din belșug. Pentru că s-a arătat că pămîntul nu se transformă în ramuri, nici în fructe, să ne mulțumim cu acestea. Acum să cercetăm cum a fost făcut trupul și dacă poate fi asemănat cu un fluviu. Spune Scriptura că Dumnezeu, Care creează și poartă de grijă tuturor, «luînd țărîna din pămînt» «a creat pe omul nostru» cel din afară. Despre acest fapt dă mărturie nu numai marele profet Moise, ci și oricare din grupul profeților. Și nu numai trupul omenesc a fost făcut de Dumnezeu, ci chiar și universul a fost făcut de El din cele patru elemente: din foc, aer, pămînt și apă, în urma unei prealabile chibzuințe și nu la întîmplare —, așa cum susțin cei ce vorbesc despre infinit și vid, de unirea elementelor primordiale, a atomilor de același fel sau de naturi diferite, în virtutea unei atracții oarbe și nedeliberate. Acest raționament legat de imprevizibil, și această lipsă de organizare, este drag lui Democrit și Epicur, dar nu și nouă. Pentru că noi credem că totul este guvernat fără reproș de voia divină.

Făcînd pe om, Dumnezeu — Care a făcut lumea şi a pus ordine în toate — l-a făcut din toate elementele acesteia, întocmai ca pe o lume în miniatură : pămîntul este reprezentat de oase şi de carnea de pe ele; apele de vene şi de sîngele care circulă prin ele ; aerul de răcoarea ce circulă prin artere şi moderează căldura din noi ; focul, de căldura din noi, care fluidifică secreţiile şi le preface în stropi de apă cristalină.

X

Exprimînd ideea că Dumnezeu conduce şi poartă de grijă lumii (pentru că viaţa nici uneia din aceste creaturi nu este condusă de întîmplare), zice că a încredinţat această conducere heruvimilor celor cu patru feţe. (Vorbeşte de cele patru feţe) pentru că patru sînt feţele celor care ţin universul : a omului, a leului, a viţelului şi a vulturului. Omul poate fi comparat cu aerul, pentru că este plantă cerească; leul cu focul, din cauza agilităţii şi a puterii sale; viţelul cu pămîntul, iar vulturul cu apa, pentru că păsările s-au născut din apă. Fiecare din acestea este alcătuit la rîndul său din cele patru elemente. În mijlocul tuturor stă Dumnezeu, Cel ce este începutul, mijlocul şi sfîrşitul tuturor celor ce există; El a făcut lumea, la sfatul voii Sale, din pămînt, aer, apă şi foc, şi o conduce ca pe o căruţă cu patru cai.

Domnul Hristos, ştiind că trupul omului este alcătuit din aceste elemente, atunci cînd un orb din naştere a fost adus la El, s-a aplecat şi a făcut un amestec din pămînt şi i-a uns ochii, făcîndu-l astfel să vadă. El a adăugat trupului acestuia, din amestecul aceloraşi elemente, ceea ce îi lipsea din naştere. Pentru că elementul cel uscat era pămîntul, iar celelalte : umedul, recele şi caldul.

Scuiparea salivei se realizează cu un mare efort, printr-o mare încordare, ceea ce face să iasă aerul (rece) şi odată cu acesta, a căldurii din corp. Din aceste elemente, precum am zis, din pămînt, aer, apă şi foc a făcut Dumnezeu trupul, vasul sufletului. O dovadă concludentă în acest sens este şi faptul că prin arta zugrăvitului, din cele patru culori, în diferite amestecări, se realizează chipul fiecăruia. Or, Dumnezeu, întocmai ca un mare pictor, a făcut trupurile tuturor din amestecuri diferite şi nu este nimic în aceste trupuri care să nu aibă cîte ceva din toate aceste elemente. Aşa de exemplu, oasele, care par a fi dure, au părţi şi din celelalte elemente.

XI

De aceea (zicem) trebuie ca trupul să fie mereu acelaşi, îndată ce, ceea ce i s-a adăugat prin mîncare, a fost eliminat... De vreme ce tu poţi să separi cu iscusinţă aurul amestecat cu argintul sau argintul ames-

teoat cu alt metal, cu atît mai mult Dumnezeu, Cel care a făcut lumea din nimic și a orînduit-o cu o înțelepciune de negrăit, o poate menține neschimbată și nestricată. Ce poate fi mai incorect decît să spunem că mîncarea se transformă în carne, oase și tendoane, iar carnea în păr și unghii și că, în același timp, trupul cel dintîi trece? Pentru că, dacă în fiecare zi se adaugă cîte ceva trupului din mîncare și cîte ceva se elimină și întocmai ca apa, pe de o parte intră și pe de alta iese, atunci omul nu mai este produs al întîmplării, negîndit mai dinainte. Cum putem califica pe acela care arată și curge ca apa și niciodată nu este același? Dacă, însă, este opera lui Dumnezeu, atunci trebuie să dăinuiască ceea ce a fost făcut de El: oase, carne și tendoane, precum nu se trece, fie și pentru scurt timp, lucrarea unui artist. Dar, a curge un lucru înseamnă a nu fi, a trece de la a fi la a nu fi. În cazul acesta nu mai este adevărat cuvîntul: «A luat Dumnezeu țărînă din pămînt și a făcut omul» (Gen. 2, 7). Cum a fost făcut, dacă cel ce se face își ia forma de la forma celui ce era înaintea sa? Or, despre corp, zic aceștia că nu rămîne nici pentru foarte scurt timp. Această părere mi se pare a fi mai degrabă rodul fanteziei, decît al dreptei judecăți. Mi se pare nesăbuit a zice despre un lucru că există, cînd nu este același. Zicem despre o creatură că există cînd este aceeași. Cum poate fi aceeași, cînd materia din care a fost făcută nu mai este aceeași? Nu zicem despre un lucru că s-a făcut, pînă cînd îi apare chipul în materia care stă la baza lucrului dezvoltat.

XII

Văzînd un mădular, o parte dintr-un corp, ne facem numaidecît idee despre statura lui, iar după acesta meșterul face corpul întreg. Dar dacă și acest mădular este nimicit, luîndu-i locul altul, iar aceluia, la rîndul său, altul îi ia locul, cum va mai putea artistul să refacă trupul, îndată ce materia nu mai rămîne aceeași? Prin urmare materia folosită la realizarea corpului trebuie să rămînă aceeași și să nu dispară, ci doar să treacă în care vrea artistul: (în corpul) unui copil, ori al unui adolescent. Materia trupului rămîne aceeași la porunca lui Dumnezeu care ne-a făcut în chip minunat. În acest caz, mîncarea introdusă în corp nu se schimbă în oase, carne și în tendoane, nici oasele în păr, mucozități și unghii, ci numai în sucuri diferite. Providența face ca hrana să înlocuiască sucurile care se elimină. Sînt multe canalele prin care se face aceasta. Carnea transformă mîncarea în sînge, sînii în lapte, fierea în bilă, gura în scuipat, nasul în mucozități, ochii în lacrimi, pielea în sudoare, păr și unghii. Dacă cineva nu mănîncă, iar si-

tuaţia vreunuia din cele patru elemente este tulburată, factorul iniţial nu mai este în ordine şi viaţa piere.

Dacă mîncarea s-ar transforma în carne, oase şi tendoane, apoi toate acestea în păr, unghii şi mucozităţi, ar trebui ca mădularele desprinse de trup, adică urechea, degetul şi nasul, să se facă la loc din mîncare. Fiindcă este firesc ca în cazul cînd ceva trece, să fie înlocuit de altceva, cînd un mădular dispare, altul să crească la loc. Voi aţi asemănat corpul cu un rîu şi aţi zis că atunci cînd o parte din apa acestuia trece în mare, alta îi ia locul venind din izvor. Or, dacă lucrurile sînt la fel, atunci trebuie ca mădularele îndepărtate de corp să fie înlocuite de altele provenite din mîncare. În acest caz, cum mai spuneţi că rămîne totdeauna acelaşi trup ? Dacă hrana zilnică este asemenea apei care vine din izvor, atunci trebuie să fie asemenea (albiei rîului), asemenea unui canal, pentru că apa poate curge numai acolo unde găseşte locul liber. Iar dacă raportul dintre sucuri şi trup poate fi asemănat cu acela dintre apa unui rîu şi cîmpii, atunci înseamnă că trupul rămîne (nu trece). Înseamnă că sucurile intrate în trup nu alcătuiesc un factor esenţial pentru promovarea vieţii, ci unul secundar, care vine şi trece, cel (esenţial) fiind cel de la început, cu care s-a născut. De aceea, ele se şi supun la tot felul de transformări, după cum este nevoie.

XIII

Medicii zic că bila este de mai multe feluri : una galbenă, alta cenuşie, alta neagră, alta verde ; şi despre sînge la fel : unul galben, altul negru, altul dens. Atunci cînd sîngele se purifică şi dispare ceva din el, acel ceva nu este un element esenţial. Dacă ar dispărea un element esenţial, stabilitatea vieţii ar fi clătinată ; or, dispare seva care s-a înmulţit din mîncare şi băutură, sevă care doar a luat aspectul sîngelui şi pluteşte în el. Aceasta curge la înţeparea unei vene şi tot aceasta curge atunci cînd medicul dă drumul sîngelui. Dacă, din neatenţia acestuia, curge şi sîngele cel adevărat, atunci organismul slăbeşte. Prin urmare, sîngele lăsat să curgă nu este sîngele adevărat, nici nu depinde de el durabilitatea trupului. Acest lucru se vede şi mai clar la cele două sexe : bărbătesc şi femeiesc. Pentru bărbaţii care lucrează, munca însemnează o uşurare, de aceea ei n-au nevoie de o altă uşurare a trupului. Pentru femei, însă, care nu prestează o muncă egală, este necesar sorocul lunar.

Acelaşi lucru îl spune şi imaginea trupurilor care suferă şi par a fi măcinate de boli. Substanţa iniţială alcătuită din oase acoperite cu carne creşte prin adăugarea de noi elemente din mîncare, aşa cum se umplu văile de apă, şi scade cînd duce lipsă de ele. În vremea bolii,

acest fapt neîmplinindu-se, carnea se împuținează; însănătoșindu-se trupul și din nou primind hrană, el crește din nou în greutate. De remarcat, însă, că substanța inițială nu dispare, nici nu se înmulțește. Pentru că, în caz contrar, ar fi de neînțeles faptul că pe cînd carnea de dinainte dispare, alta luîndu-i locul, rănile și vătămările de pe corp rămîn. Ar trebui, pur și simplu, ca, odată cu dispariția cărnii, să dispară și locul rănii. Dar pe cînd carnea dispare, apar peste tot la locul rănilor cicatricele, ca niște petece cusute pe o haină ruptă. În legătură cu acestea, merită să amintim cuvintele Domnului: «Nimeni nu pune un petec de postav nou la altul vechi» (Matei 9, 16). Cu aceste cuvinte El învață că nu se poate ca la carnea veche să se adauge alta din mîncare, precum cred aceștia. Pentru că, în acest caz, se întîmplă ca o parte din trup să fie veche, iar o alta nouă. Apoi, ar trebui ca trupurile noastre să nu mai îmbătrînească, dacă o carne s-ar duce și o alta i-ar lua locul.

Încă ceva: Dacă fiecare dintre noi nu mai poate fi același, dat fiind că, precum ziceți voi, substanța de bază a trupului se schimbă, încît altul este trupul la zece zile și altul la maturitate, atunci pe noi, cei de astăzi, nu ne-a născut, nici crescut mama, ci altul s-a născut, altul a crescut și altul este astăzi. Mincinoase sînt atunci și cuvintele lui Ieremia: «Înainte de a te fi născut, eu te-am cunoscut» (Ier. 1, 5), pentru că altul era în locul celui născut, cel căruia i s-a adresat cuvîntul. Noi nici n-am primit botezul, n-am fost curățiți de păcat, pentru că trupul odinioară curățit prin botez a dispărut și un altul a apărut în locul acestuia, din mîncare. Nu-și mai are loc spovedania, dacă nu mai avem acest trup (păcătos), ci altele trei mii i-au luat locul.

XIV

Și ca să ajungem la culmea nesăbuinței, ar trebui să spunem că nici după suflet n-am mai fi aceiași, pentru că ideile, părerile și obiceiurile, care sînt proprii sufletului, nu sînt totdeauna aceleași, ci unele vin, altele dispar, pentru că uitarea duce la anularea celor însușite, iar locul celor unite îl iau cunoștințe noi. Și dacă despre trup zic că este schimbător, de ce nu zic la fel și despre suflet? Pentru că în noi nu rămîn aceleași gînduri și impresii, ci vin și trec. Uneori se întîmplă să ne placă un lucru, alteori altul, pentru că impresiile se duc și vin. Și iată că s-a pus la îndoială nemurirea, neschimbabilitatea sufletului. Ei, însă, zic că lucrurile nu stau așa: că a zice că sufletul este muritor este mare greșeală, pentru că, deși impresiile se duc, substanța lui nu se schimbă. Dar, zicem noi, atunci nici trupul nu se schimbă, ci numai sucurile care provin din mîncare, care, cînd se înmulțesc, cînd dispar. De aceea, este greșit a zice că trupurilor bolnave și slăbite li

se adaugă altă carne (după aceea) din mîncare. Mai mult decît atît, faptul de a afirma că trupul se schimbă este nepotrivit cu însăşi (natura) lui Dumnezeu, pentru că, pe cînd alte corpuri au păcătuit, altele sînt condamnate, iar pe cînd altele s-au purtat corect, altele primesc mîntuirea. Zicem acestea pentru că aceia născocesc că sufletul va avea un alt trup, absolut mai bun decît cel prezent. Dar că acest fapt este o născocire, pentru că, zicînd că omul se va prezenta cu alt trup înaintea Judecătorului, faceţi pe Dumnezeu nedrept. Vorbind despre nemurirea şi nestricăciunea trupului nostru, noi nu zicem că un altul, ci că acest trup va primi nestricăciune. La fel zice şi înţeleptul Pavel care, mustrînd pe cei ce luau în derîdere învierea acestui trup, a zis : «Căci trebuie ca acest trup, îmbrăcat în stricăciune, să se îmbrace cu nestricăciunea, şi acest trup muritor să se îmbrace cu nemurirea» (I Cor. 15, 53).

XV

Acum, pentru că am arătat care este alcătuirea trupului, să vorbim şi despre celelalte. Voi, care tîlcuiţi Scriptura mai cu pricepere, ziceţi că Apostolul nu vorbeşte corintenilor despre învierea trupurilor, cînd zice : «Dacă locuinţa noastră pămîntească, a cortului, se nimiceşte, noi avem o casă în cer, la Dumnezeu, o casă nefăcută de mîini» (II Cor. 5 ,1). Însă, citind şi cele ce urmează, veţi afla că el o afirmă precis. În cele ce urmează, el spune că viaţa viitoare nu o vom petrece în alt trup decît acesta, înduhovnicit.

Prin «casa noastră pămîntească ce se va nimici» (II Cor. 5, 1) înţelege această viaţă scurtă de aici şi nu trupul. Această viaţă dacă va fi întreruptă, noi vom primi în dar de la Dumnezeu viaţa veşnică. Dacă socoteşte cineva că Apostolul a înţeles prin casa pămîntească ce se distruge, trupul, atunci altceva este cortul şi altceva este casa cortului, altceva sîntem şi noi, al cărora este cortul. Din spusele Apostolului rezultă că cuvîntul «noi» se referă la suflete, cortul la trup, iar casa cortului la viaţa prezentă.

Deci, dacă această viaţă a trupului ca o casă se va nărui, avem în cer o altă casă, nefăcută de mînă, adică viaţa cea veşnică. Zice «nefăcută de mînă» pentru a o deosebi de această viaţă, care se zice «făcută de mînă». Aceasta pentru faptul că toate podoabele, lucrurile mai de preţ ale vieţii acesteia sînt făcute de mîini omeneşti. De aceea şi Solomon a numit această viaţă zbuciumată «zădărnicia zădărniciilor». Iar trupul, fiind creaţia lui Dumnezeu, nu se zice că este făcut de mîini omeneşti, pentru că n-a fost plăsmuit după meşteşugul acestora. Dar, vor zice aceştia, şi acesta este făcut de mînă, pentru că a fost creat de Dumnezeu, la fel şi sufletele şi îngerii şi lăcaşurile cele cereşti sînt

opera lui Dumnezeu. Într-adevăr, dar nu sînt făcute de mînă omenească. Iar dacă acestea nu sînt făcute de mînă, deşi şi acestea sînt lucrul mîinilor lui Dumnezeu, atunci nici trupul nu este făcut cu mîinile, căci şi el este lucrarea lui Dumnezeu şi nu este făcut cu mîinile oamenilor. Pentru că «Dumnezeu a luat ţărînă din pămînt şi l-a făcut pe om» (Gen. 2, 7). Ceea ce s-a făcut de Dumnezeu, nu este o lucrare făcută cu mîinile, (ci) a puterii lui Dumnezeu. Ce este, deci, casa făcută de mînă? Această viaţă scurtă, precum am zis, susţinută de mîinile omeneşti. Pentru că zice: «În sudoarea feţei tale vei mînca pîinea ta» (Gen. 3, 19); aceasta năruindu-se, avem acea viaţă nefăcută de mînă. Aşa cum a zis şi Domnul cînd a zis: «Faceţi-vă prieteni cu ajutorul (bogăţiilor) nedrepte, pentru ca atunci cînd veţi muri, să vă primească în corturile veşnice» (Luca 16, 9). Ceea ce Domnul a numit corturi, acelaşi lucru este numit aici de Apostol îmbrăcăminte. Ceea ce Domnul a numit «prieteni» făcuţi cu ajutorul nedreptăţii, Apostolul numeşte aici «case care se năruiesc». Şi dacă, terminîndu-se zilele vieţii noastre prezente, sufletele noastre vor primi răsplata pentru viaţa dusă în nedreptate, pentru că «lumea aceasta stă sub stăpînirea celui rău» (I Ioan 5, 19), la fel această viaţă năruindu-se, înaintea învierii sufletele vor avea lăcaş la Dumnezeu, adică vor primi o casă reînnoită şi fără prihană. De aceea, «suspinăm», nu pentru că vrem să ne «dezbrăcăm» de trup, ci să «îmbrăcăm peste el viaţa cea fără durere» (Amos 9, 11; II Cor. 5, 4). Locuinţa din cer, pe care dorim s-o îmbrăcăm, este nemurirea. Dacă pe aceasta o îmbrăcăm, tot ceea ce în această viaţă a fost slab şi muritor va avea parte de viaţă veşnică.

XVI

Ei bine, acum vă pun înainte chiar acele cuvinte ale Apostolului, ca voi să recunoaşteţi că acestea sînt înseşi cuvintele lui. El zice: «Purtăm totdeauna în trupul nostru omorîrea (Domnului) Iisus. Pentru că noi cei vii sîntem daţi morţii din pricina lui Iisus, pentru ca şi viaţa lui Iisus să se arate în trupul nostru» (II Cor. 4, 10—11). Şi pentru că «viaţa lui Iisus se arată în trupul nostru», aceasta înseamnă că acesta nu trece, înseamnă că nu piere trupul în care apare viaţa lui Iisus. Apoi Apostolul adaugă zicînd: «Şi fiindcă avem acelaşi trup al credinţei, pentru că este scris: am crezut, de aceea am şi vorbit» (II Cor. 4, 13), «ştim că Cel ce l-a înviat pe Iisus din morţi ne va învia şi pe noi» (II Cor. 4, 14). Fiindcă s-a temut ca nu cumva ei, privind la slăbiciunea trupului, să nu creadă în înviere, a zis: «De aceea, chiar dacă omul nostru cel din afară trece, omul nostru lăuntric se înnoieşte zi de zi»

(II Cor. 4, 16). El numește «omul din afară» pe cel prezent, care se trece din cauza bolilor și a celorlalte suferințe; ca să nu ne temem că Dumnezeu va întîrzia cu împlinirea promisiunilor, el ne face cunoscut «că întristarea noastră ușoară lucrează pentru noi din abundență o povară de slavă, pe care noi n-o vedem printre cele văzute» (II Cor. 4, 17). Cu alte cuvinte, tristețea ne încearcă puțin în această viață, însă ea ne pregătește o povară de slavă, pe care noi n-o vedem între cele prezente, ci în cele care încă nu s-au descoperit (II Cor. 4, 17—18). Stăruind asupra celor spuse, el zice: «Pentru că noi știm că dacă casa noastră pămîntească a cortului se va nărui» (II Cor. 5, 1), avem casă în cer, adică vechile noastre trupuri vor fi îmbrăcate cu nemurirea. Acest trup aparține de la natură acelei vieți, pentru că «nimeni nu și-a urît trupul, ci îl hrănește și îl iubește» (Efes. 5, 29). De aici rezultă că acel cort ceresc cu care ni se cere a ne îmbrăca este nemurirea. Dacă noi ne îmbrăcăm în acesta, atunci va fi înghițită întreaga noastră fire muritoare de viața veșnică (II Cor. 5, 4).

Pentru a ne umple de nădejde în așteptarea celor spuse, el zice: «Așadar, noi totdeauna sîntem plini de încredere, pentru că știm că dacă zăbovim în trup, sîntem departe de Domnul, pentru că umblăm prin credință și nu după vedere» (II Cor. 5, 6—7). Aceasta înseamnă: de aceea sîntem plini de încredere, pentru că știm că dacă în existența prezentă sîntem departe de Domnul, pentru că I-am călcat porunca, dar «ieșind din trup venim la Domnul». Pentru că «prin credință umblăm, nu după vedere» (II Cor. 5, 7), adică prin credință contemplăm lucrurile cele de acolo și încă foarte întunecat, nu clar, văzîndu-le și desfătîndu-ne ca și cum ne-am afla printre ele (II Cor. 5, 8). Deci, dacă noi «nu ieșim mai dinainte din trup», pentru ca el transformat să fie înnoit, nu putem «să venim cu el la Domnul», pentru că avem pe el toate necurățiile păcatelor. De aceea, recunoscînd că viața prezentă este departe de Domnul, să nu ne pară rău că sîntem muritori. Dacă lucrurile n-ar sta așa, dacă trupul nu va fi reînnoit, iar Apostolul ar fi dorit să iasă din trup la gîndul că nu va mai fi niciodată în el, atunci cum a zis că în această carne muritoare «se va arăta viața lui Iisus»? (II Cor. 4, 10). Spunînd aceasta s-ar fi contrazis. E însă foarte greșit a spune despre un astfel de om prin care a vorbit Hristos, care spune lucrurilor pe nume, că se contrazice. De altfel, el adaugă imediat: «Pentru că noi toți trebuie să apărem înaintea lui Hristos la judecată, pentru ca fiecare să primească pentru ceea ce a făcut pe cînd era în trup, bine sau rău» (II Cor. 5, 10).

XVIII

Şi acum, pentru ca expunerea noastră să ne fie şi mai clară, să vedem ce vor să spună cuvintele : «Carnea şi sîngele nu pot să moştenească împărăţia lui Dumnezeu» (I Cor. 15, 50). Mai întîi trebuie să precizăm că cuvîntul «carne» are două sensuri : pe acela de carne propriu-zisă şi pe acela de fapte ale cărnii (ale trupului). Apostolul porneşte de la acest principiu : «Dacă Hristos a înviat, cum zic unii că nu este înviere a morţilor ?» (I Cor. 15, 12) ; apoi : «Omul cel dintîi este din pămînt, pămîntesc ; pe cînd celălalt om este Domnul din cer» (I Cor. 15, 47) şi celelalte pînă acolo : «Mulţumiri fie aduse lui Dumnezeu, Care ne-a dat biruinţă prin Domnul nostru Iisus Hristos» (I Cor. 15, 57). Aici sînt cuvintele în care este ceva neînţeles, pentru că el a zis odată: «Carnea şi sîngele nu vor moşteni împărăţia lui Dumnezeu» (I Cor. 15, 50), iar puţin după acestea zice : «Acest trup supus stricăciunii trebuie să se îmbrace în nestricăciune» (I Cor. 15, 53). Cum nu pomeneşte de nici o altă stricăciune în afară de cea trupească, trebuie să zicem că el credea că trupul este de două feluri (după cum de două feluri zice că este şi lumea). Că lumea este de două feluri, rezultă din cuvintele : «Dacă voi aţi murit faţă de învăţăturile începătoare ale lumii, de ce, ca şi cînd aţi trăi încă în lume, vă supuneţi la porunci ca acestea ?» (Col. 2, 20). Prin aceste cuvinte nu se referă la acea realitate dintre cer şi pămînt, care în mod obişnuit este numită lume, ci la credinţa bazată pe raţiunile omeneşti greşite. Este clar că el nu vorbeşte aici despre cele patru elemente ale zidirii lumii prin care noi trăim, pentru că noi nu putem nici fără apă, nici fără foc, nici fără aer, nici fără pămînt să rămînem. Dacă acestea, după rînduiala lui Dumnezeu, ne menţin, cum ar fi putut Apostolul să ne ceară a ne despărţi de ele ?

Atunci cînd Domnul zice că «lumea zace în rău» (I Ioan 5, 19), nu se referă la lumea aceasta, pentru că nu poate domni cel rău peste această lume frumoasă ; acesta nici nu «dă tuturor mîncare la vremea lor» (Ps. 64, 10 ; 144, 15), ci Dumnezeu, Acela «care face să răsară soarele peste cei buni şi peste cei răi, Care dă ploaie peste cei drepţi şi peste cei păcătoşi» (Matei 5, 45). Atunci ce este această lume care zace în rău ? Este rezultatul ascultării omului de legea păcatului. Tu vei găsi că legea a fost numită în două feluri : odată este desemnată legea însăşi, altădată, pofta care se opune legii.

Prin urmare, după cum prin lume se înţelege rezultatul ascultării de legea păcatului, la fel prin carnea care nu poate moşteni împărăţia lui Dumnezeu nu se înţelege carnea propriu-zisă, ci obiceiurile păcătoase, despre care el însuşi zice : «Nici desfrînaţii, nici hrăpăreţii, nici ucigaşii nu vor moşteni împărăţia lui Dumnezeu» (I Cor. 6, 9—10). Cei

care trăiesc în plăceri rele, «al căror Dumnezeu este stomacul» (Filip. 3, 19), sînt numiţi în mod adecvat în loc de oameni, carne. Se obişnuia ca aceia care trăiesc ca animalele să fie numiţi «carne şi sînge». Acest lucru rezultă şi din cuvintele fericitului Moise care spunea: «Dumnezeu a zis: Duhul Meu nu va rămîne în aceşti oameni, pentru că ei sînt carne» (Gen. 6, 3). Cum putea vorbi aşa cînd înaintaşii acestora au venit în lume în trup? Nu la trup se referă, ci la obiceiul şi fapta cea rea. Zicînd: «Duhul Meu nu va rămîne în aceşti oameni», spune că în alţii a rămas, dar în aceştia nu va rămîne. Prin urmare, nu din cauza acestei cărni s-a zis: «Duhul Meu nu va rămîne în aceşti oameni», ci din cauza faptului că oamenii nu săvîrşesc binele.

XVIII

«Aceasta vă spun, fraţilor: carnea şi sîngele nu vor moşteni împărăţia lui Dumnezeu, nici stricăciunea nu poate moşteni nestricăciunea» (I Cor. 15, 50). Prin urmare, zicînd «carne» nu s-a referit la această carne, ci la înclinarea nesăbuită a sufletului către plăceri. După ce a zis: «carnea şi sîngele nu pot moşteni împărăţia lui Dumnezeu», s-a explicat în continuare: «nici stricăciunea nu poate moşteni nestricăciunea», prin stricăciune înţelegînd elementul care degradează şi nu pe cel care se degradează...

Trupul se află între stricăciune şi nestricăciune, dar el nu este nici stricăciune, nici nestricăciune. Atunci cînd a fost dominat prin intermediul plăcerilor de stricăciune, el, care era făptura nestricăciunii, a înclinat către «ţărîna pămîntului». Ca urmare, a fost dat morţii de către Dumnezeu, pentru a fi cuminţit, dar n-a fost părăsit, nici lăsat pradă stricăciunii. Invingînd moartea prin înviere, iarăşi a fost redat nestricăciunii, pentru ca nu cumva stricăciunea să moştenească nestricăciunea. La fel spune şi Apostolul: «Pentru că trebuie ca acest trup stricăcios să fie îmbrăcat cu nestricăciunea şi acest trup muritor să se îmbrace cu nemurirea» (I Cor. 15, 53). Iar cel stricăcios şi muritor, care trebuie să se îmbrace cu nestricăciunea şi nemurirea, ce altceva este decît ceea ce a fost semănat «în stricăciune» şi înviat «în nestricăciune» (pentru că sufletul nu este stricăcios şi muritor, ci trupul este muritor şi stricăcios), pentru că «precum am purtat chipul celui pămîntesc, tot aşa vom purta şi chipul celui ceresc» (I Cor. 15, 49). Pentru că chipul celui pămîntesc, pe care l-am purtat, este (chipul lui Adam, căruia i s-a spus): «Pămînt eşti şi în pămînt vei merge» (Gen. 3, 19), pe cînd chipul celui ceresc este cel înviat şi nestricăcios, (chipul lui Hristos), pentru că «precum Hristos a fost înviat din morţi prin slava Tatălui, tot aşa şi noi să trăim o viaţă nouă» (Rom. 6, 4). Dacă cineva

ar crede că a numit chip pămîntesc acest trup, iar chip ceresc altceva decît trupul, un corp duhovnicesc, acela să-şi amintească mai întîi că Hristos, ca omul cel ceresc, s-a arătat cu aceeaşi formă (a trupului) şi a membrelor, purtînd acelaşi trup ca al nostru, că nefiind om s-a făcut om, pentru că precum «în Adam toţi mor, tot aşa toţi în Hristos să învieze» (I Cor. 15, 22). Dacă n-a purtat trupul pentru a-l elibera şi învia, de ce l-a mai purtat? Dar Fiul lui Dumnezeu nu face nimic de prisos. El n-a luat în zadar «chipul robului» (Filip. 2, 7), ci pentru a-l învia şi mîntui. El s-a făcut om cu adevărat şi a murit cu adevărat şi nu aparent, la El totul a fost «da», pentru ca să se arate cu adevărat «întîi născut dintre morţi» (Col. 1, 18), să schimbe cu adevărat chipul pămîntesc în cel ceresc şi pe cel muritor în nemuritor. Justin de Neapolis, care n-a fost prea mult în urma Apostolilor, nici în timp, nici în privinţa virtuţii, zice că bunurile celui ce moare se dau spre moştenire, iar cel care trăieşte moşteneşte. În cazul nostru, trupul pe de o parte moare, pe de altă parte trăieşte în împărăţia cerurilor. De aceea, atunci cînd Pavel zice că «sîngele şi carnea nu pot să moştenească împărăţia lui Dumnezeu», nu face aceasta în ideea că dispreţuieşte renaşterea trupului, ci în sensul că împărăţia lui Dumnezeu, care este viaţa cea veşnică, nu se poate moşteni de către trup, ci că trupul este moştenit de viaţă. Dacă împărăţia lui Dumnezeu, care este viaţa cea veşnică, ar fi moştenită de trup, s-ar întîmpla ca viaţa să fie înghiţită de stricăciune. Or, acum viaţa moşteneşte pe cel care a murit, pentru ca «moartea să fie înghiţită de biruinţă» (I Cor. 15, 54), stricăciunea de nestricăciune, trupul să se arate nemuritor, liberîndu-se de moarte şi de păcat şi făcîndu-se rob şi supus al nemuririi. Aceste cuvinte au nimicit nu numai afirmaţiile lui Aglaofon, ci şi ale altor rătăciţi.

XIX

Să trecem la cele ce urmează (acestora). Privind cineva cerul şi contemplînd strălucirea şi ordinea mişcării astrelor, ar putea gîndi că acestea sînt necreate sau că au o viaţă nesfîrşită. Acum, dacă cele făcute din aceleaşi elemente ca şi noi, la porunca lui Dumnezeu, ne apar a fi minunate, ca unele care sînt de mai multe veacuri, netrecătoare şi neschimbătoare, atunci trebuie să gîndim că trupurile noastre vor învia şi că vor fi nemuritoare, pentru că nimic nu se poate împotrivi acelei porunci, care a făcut totul din nimic şi a împodobit totul cu Înţelepciunea Sa. Aşa spune şi fericitul Solomon: «Ce nu poate face Acela care a făcut lumea din materia cea fără formă?» (Înţel. Sol. 11, 7). «El dispune de o mare putere şi cu braţul Său ţine totul; cine I se va împotrivi? Lumea este ca un taler înaintea Lui şi ca un strop de rouă din cele care

cad pe pămînt». Atunci trebuie să spunem : dacă lumea întreagă este ca un strop de rouă înaintea Lui, a Cărui putere este neînchipuit de mare, oare, nu poate să învieze acest trup și la loc de cinste să-l conducă?

XX

Și dacă vrem să vedem și mai limpede natura trupului, să ne gîndim din cît de mic germene se fac trupurile, care sînt atît de mari! Noi însă nu credem că trupul crește atît de mare datorită puterii pe care o are germenele, ci (datorită) puterii lui Dumnezeu. Mai mult, Înțelepciunea îngrijindu-se mai mult de om, l-a împodobit, întocmai ca un pictor, cu prestanță și frumusețe. Altfel, cum s-ar fi făcut dintr-o sămînță atît de mică, pusă într-un trup, care, la rîndu-i, nu este altceva decît o materie fără viață și informă? Cine altcineva îl alcătuiește și îl face să ajungă în starea de trup, dacă nu înțelepciunea și puterea lui Dumnezeu, care rînduiește totul spre bine? Dacă n-ar fi așa, atunci fructul ar fi ars de mulțimea sîngelui și s-ar despica întocmai ca și calcarul cînd pătrunde apa în el. Datorită cărei supravegheri este păzit copilul și nu este nimicit de necurăție? Datorită cărei puteri copilul, care plutește ca pe apă, nu se îneacă ?Cum nu este ars în așa mare jăratec al sîngelui? Pentru că este păzit de Dumnezeu. Și acum, dacă din această prea mică picătură, care în totalitatea ei este nimic, care se află în astfel de umiditate, căldură și înăbușeală, din acest nimic se face omul, cu atît mai mult, din omul care a existat se poate face iarăși om. Nu este un fapt atît de mare acela de a pune la loc un lucru care a fost și s-a sfărîmat, ca acela de a face din nimic ceea ce niciodată n-a fost. Să ne gîndim la meșteri. Pentru ei nu este un fapt atît de greu acela de a topi un vas și de a-l reface în forma de la început, ca acela de a face un vas din nou, dintr-un material neprelucrat în prealabil. În cazul din urmă este nevoie de multă muncă. Mai întîi se arde metalul, apoi se topește, adică se curățește, și apoi i se dă chip cu meșteșug. Examinînd un germene bărbătesc și trupul unui mort, ne întrebăm : cine este oare omul în aceste două cazuri? Oare, picătura aceea care nu este nimic sau acela care are deja formă și este atît de mare? Or, dacă aceea care nu este nimic ajunge — atunci cînd vrea Dumnezeu — o ființă prea frumoasă, cu atît mai mult acela care deja există și are formă desăvîrșită se face iarăși om atunci cînd vrea Dumnezeu.

XXI

Ce a vrut să spună Moise cînd a vorbit în Levitic despre sărbătoarea corturilor? Oare, că trebuie să o serbăm așa cum spun iudeii, care înțeleg stîlcit Scripturile? Ca și cînd lui Dumnezeu I-ar place ca ei să

locuiască în corturi făcute din crengi și frunze, care numaidecît se ofilesc și se usucă? Nu trebuie să spunem așa ceva.

Atunci ce a prefigurat sărbătoarea corturilor? A prefigurat ridicarea cortului celui adevărat, care, din cauza călcării poruncii și a păcatului, a căzut pradă stricăciunii; a prefigurat sărbătoarea cea mare a învierii trupurilor, momentul cînd corturile noastre făcute din pămînt vor învia în vederea nemuririi, cînd «oasele cele uscate» (Iez. 37, 4) vor auzi glasul lui Dumnezeu și — așa cum spune profetul — vor fi aduse la locul lor alcătuind iarăși trupul, dar nu cu aceleași legături cu care era prins mai înainte, ci cu altele neprihănite și de nedezlegat. Pentru că zice: «Iată, vă voi da duh de viață și veți învia. Vă voi da vine, voi face să crească pe voi carne și vă voi acoperi cu piele» etc. (Iez. 37, 5—6). La fel și Apostolul: «Cînd va coborî Hristos cu un strigăt, ca strigătul arhanghelului, mai întîi cei morți vor învia, apoi noi ce vii, adică aceste trupuri ale noastre» (I Tes. 4, 16). «Noi cei vii» sînt sufletele, care vor întîmpina pe cei morți care se ridică din pămînt, pentru ca împreună cu aceștia, slăviți de Domnul, să serbăm sărbătoarea strălucită a învierii. În locul acestor corturi vom primi corturile noastre cele veșnice (adică trupurile), care nu vor mai muri, nici nu se vor mai descompune. Pentru că zice: «Voi ridica cortul lui David cel căzut și-i voi drege spărturile, ca în zilele de odinioară» (Amos 9, 11).

XXII

Dacă trupul omului este mai de preț decît al altor viețăți, pentru că se spune că a fost făcut de Dumnezeu și că este vehicolul sufletului, care este și mai de preț, cum se face că acesta este dăruit cu puține zile, pe cînd cel al unor necuvîntătoare, cu mult mai mult? Nu rezultă de aici că anii lui cei mulți vor fi abia după înviere? O dovadă grăitoare că trupurile vor moșteni — datorită puterii lui Dumnezeu — nemurirea, este rătăcirea poporului în pustiu timp de 40 de ani. În acest răstimp, acestora nu numai trupurile le-au rămas sănătoase, ci și hainele și sandalele nu s-au învechit, cum se spune în Deuteronom. Și dacă aceste haine care se învechesc și se strică atît de repede au ținut atît de mult, pentru că așa a poruncit Dumnezeu, oare, cum să nu credem în învierea trupurilor, pe care El a promis-o?

XXIII

Eu am văzut în Olimp — este vorba de un munte din Licia — un foc ce arde continuu, care iese din adîncul pămîntului, în vîrful muntelui. Împrejurul focului crește un fel de cactus foarte viguros și verde și așa de umbros, încît ai fi tentat a crede că a răsărit lîngă o apă curgă-

toare. Curios fapt, corpuri trecătoare şi uşor inflamabile stau în preajma focului, fără să ardă. Dar mai mult decît atît, planta aceea care prin firea ei este firavă pare mai robustă şi mai verde tocmai în preajma focului. Am aruncat crengi din pomii din jur, în locul în care focul se înteţea şi numaidecît luînd foc, s-au transformat în cenuşă. Spuneţi, deci, pentru care motiv planta care nu suportă nici arşiţa soarelui şi se usucă dacă nu este udată, nu este consumată de flacăra unui foc atît de mare, ba din contră, trăieşte şi înfloreşte? Ce vrea să spună acest lucru ciudat? Vrea să spună că Dumnezeu a pus-o ca exemplu şi dovadă în legătură cu cele de pe urmă; a pus-o ca să cunoaştem mai clar că pe cînd atunci toate vor fi consumate de focul mistuitor, trupurile care au petrecut în curăţie şi neprihănire vor supravieţui focului (şi vor fi) ca lîngă o apă rece şi nu vor păţi nimic din cauza lui.

Atunci, o, prea luminate şi prea milostive Stăpîne, «firea care-Ţi slujeşte Ţie, Celui ce ai făcut-o, va fi alături de Tine în pedepsirea celor nedrepţi şi se va transforma în binefacere pentru cei care s-au încrezut în Tine» (Înţel. Sol. 16, 24). Atunci, deşi focul va arde, aleşii Tăi nu vor păţi nimic, nimic nu se opune puterii şi tăriei Tale. Pentru că Tu pe toate le-ai făcut din nimic. Tu pe toate le iscodeşti, ale Tale fiind, le transformi precum vrei, Tu singurul Dumnezeu fiind.

XXIV

Se ştie că statuile împăraţilor, chiar dacă nu sînt făcute din cea mai bună materie, din aur, argint, chihlimbar sau sidef, sînt cinstite de toţi oamenii. Aceştia nu cinstesc mai mult pe cele făcute din materie scumpă şi mai puţin pe celelalte, ci pe toate le cinstesc la fel, chiar dacă sînt din ghips sau aramă, iar cel care le defăimează nu este judecat că a necinstit lutul sau că a dispreţuit aurul, ci că n-a dat cinstea cuvenită împăratului şi domnului. Or, prin chipurile făcute din aur înţelegem pe îngerii lui Dumnezeu, puterile şi începătoriile făcute spre «cinstea» şi slava Sa, pe acele fiinţe spirituale prea curate, precum zice David: «Cel ce a făcut pe îngerii Săi duhuri şi pe slugile Sale pară de foc» (Ps. 103, 4); prin chipurile făcute din ghips şi aramă, înţelegem pe oameni. Pentru că a zis: «A luat Dumnezeu ţărînă din pămînt şi a făcut pe om» (Gen. 2, 7). Cu elementul pămîntesc a unit sufletul, cel făcut după chipul lui Dumnezeu. Şi fiindcă toate chipurile împăratului trebuie onorate... din cauza efigiei imprimate în ele, trebuie să fim onoraţi şi noi, pentru că sîntem chipul Său. Pentru că s-a zis: «A creat pe om spre nestricăciune şi după chipul veşniciei Sale l-a făcut» (Înţel. Sol. 2, 23). Chiar dacă noi am fi făcuţi dintr-o materie proastă, fiind chipul lui Dumnezeu,

este imposibil să ne dea cu totul pierzării, ca lucruri fără de cinste. Sîntem nemuritori pentru nimic altceva decît pentru faptul că sîntem chipuri ale lui Dumnezeu. De aceea, a coborît Cuvîntul în lumea noastră şi a luat trup din trupul nostru, pentru ca să refacă chipul lui Dumnezeu în noi şi pentru a învia nemuritor pe cel care căzuse pradă stricăciunii.

XXV

Dar şi cele petrecute pe vremea profetului (Iona), toate vorbesc deschis despre acelaşi lucru. Aş zice că istoria lui Iona cuprinde o mare taină. Cred că prin chit trebuie să se înţeleagă timpul, de vreme ce niciodată nu stă şi curge mereu şi consumă pe cele ce se află atît la distanţe mari, cît şi la distanţe mici. Iona cel care fuge de la faţa lui Dumnezeu este omul cel dintîi. Călcînd porunca lui Dumnezeu, a fugit despuiat de nestricăciune. Păcatul l-a lipsit de îndrăzneala cea către Dumnezeu. Corabia în care, îmbarcîndu-se era în pericol de scufundare, este această viaţă scurtă şi neplăcută din vremea prezentă. Pentru că omul, dînd bir cu fugiţii, părăsind acea viaţă fericită şi fără pericol, a intrat în această viaţă agitată şi dezordonată, precum trece cineva de pe pămînt pe corabie. Ajungerea corabiei la uscat înseamnă apropierea acestei vieţi de nemurire. Furtunile care au venit împotriva ei sînt ispitele de aici, care nu ne permit, în tulburarea generală din lume, să ne ducem viaţa în linişte. Aruncarea lui Iona din corabie înseamnă trecerea de la viaţă la moarte a protopărintelui, pentru că în momentul căderii lui în păcat, s-a zis : «pămînt eşti şi în pămînt vei merge» (Gen. 3, 19). Înghiţirea lui Iona de chit înseamnă consumarea noastră de către timp, iar pîntecele chitului în care a fost ascuns Iona este pămîntul care primeşte trupurile uzate de timp. Deci, «precum Iona a petrecut trei zile în pîntecele chitului» (Matei 12, 24) şi după aceea a fost dat afară sănătos, tot aşa şi noi trecem prin cele trei dimensiuni ale timpului, adică avem un început, un moment de maturitate şi un sfîrşit. Pentru că trei sînt dimensiunile timpului : trecut, viitor şi prezent. De aceea şi Domnul, petrecînd tot atîtea zile simbolic în pămînt, ne-a învăţat că atunci cînd se vor împlini dimensiunile mai dinainte spuse ale timpului, va avea loc învierea noastră, ea fiind începutul veacului viitor şi sfîrşitul veacului acestuia. Iar în veac nu va mai fi trecut şi viitor, ci numai prezent. Iona, stînd în pîntecele chitului trei zile şi trei nopţi (Matei 12, 40), nu a fost pierdut, nu i-a fost topită carnea atunci cînd a avut loc descompunerea firească a mîncării introduse în pîntecul acestuia, din cauza marii călduri de acolo, pentru a se arăta că şi trupurile noastre rămîn nevătămate.

XXVI

Şi pe cînd Memianius vorbea, s-a adresat lui Proclus şi a zis : Ei, bine, Proclus, cuvintele încîlcite ale celor de altă părere le-am dezlegat uşor, dar cele zise de tine încă nu. Să vedem dacă trupul nostru, descompus în elementele din care este alcătuit: în căldură, apă, aer şi pămînt, se poate reface din aceleaşi elemente. Este ştiut că voi stăruiţi în deosebi asupra acestei dispersări a elementelor trupului. Voi ziceţi : Cum este posibil ca după separarea elementelor trupului şi amestecarea lor cu cele din natură : a elementului cald cu focul, a celui aerian cu aerul, a lutului cu pămîntul, să se despartă de acestea şi să alcătuiască acelaşi tot ? Nu este posibil ca apa, care s-a amestecat cu apa, să fie iarăşi separată de aceasta ; la fel nici focul, nici aerul, pentru că toate vieţuitoarele, toţi oamenii se scaldă în acelaşi aer... Este imposibil a separa elementele odată amestecate. (Refacerea trupului din elementele lui) este asemenea cu confecţionarea de statui din ceara lor de dinainte, în care s-a topit altă ceară. Statuile de dinainte nu mai pot fi făcute doar din ceara lor. Acela care zice că înviază acelaşi trup afirmă că drepţii se vor face părtaşi de trupurile păcătoşilor şi chiar de trupurile animalelor. Pentru că toţi s-au amestecat în această masă de apă.

XXVII

Aşa ziceţi voi, Proclus, şi de aceea reiau chestiunea, ca să nu rămînă ceva ascuns. Ei bine, să cercetăm lucrurile din nou. După tine, oamenii sînt mult mai puternici decît Dumnezeu şi fără sens este spusa Mîntuitorului că «cele cu neputinţă la oameni sînt cu putinţă la Dumnezeu» (Luca 18, 27). Pentru că, dacă ei pot să separe cu dibăcie apa de vin, argintul de aramă şi cîte altele nu pot să facă, Dumnezeu, meşterul cel neîntrecut nî dibăcie, creatorul tuturor, Căruia I se supun aerul, apa, focul şi pămîntul şi-I slujesc cu frică fiecare de pe locul hărăzit lui, El nu poate să dea fiecăruia la înviere propriul său trup ?

Lichidele sînt de trei categorii : apa, uleiul şi cele topite. Din prima categorie fac parte toate elementele care au la bază apa ; din a doua, uleiul şi celelalte elemente grase ; din a treia categorie, fac parte plumbul şi celelalte metale. Dar, nu numai acestea pot fi separate după amestecare, ci şi multe altele... Aşa de exemplu, vopsitorii de purpură, dacă atunci cînd vopsesc mătasea se întîmplă ca sîngele melcului de purpură să se amestece cu apa, ei separă cu un burete, după o anumită tehnică, apa de sîngele melcului. Se spune că în Tiberiada, un oraş din Iudeea, există un izvor care aduce la suprafaţă cinci feluri de apă, fără ca acestea să se amestece. Astfel, la mijloc este apă curată, în altă parte este dulce

ca mierea, în altă parte este amară ş.a.m.d. Prin acest izvor Dumnezeu dă un semn ca noi să vedem că şi elementul nostru apos poate fi aflat la înviere neamestecat cu altul. Să luăm aminte, deci, că pentru noi a făcut Dumnezeu să curgă un izvor cu ape diferite, fără ca acestea să se amestece.

XXVIII

Un alt semn sînt şi apele dulci care curg în mare. După ce se amestecă cu apa sărată a acesteia, se separă prin evaporare şi curg din nori iarăşi ca ape dulci. Precum zice şi profetul: «El cheamă apele mării şi le varsă peste faţa pămîntului» (Amos 5, 8). Pentru că ploile nu vin din apele care se află deasupra firmamentului; dacă ar veni de acolo, ar inunda pămîntul, pentru că marea nu le-ar putea cuprinde. Spune unul dintre bărbaţii desăvîrşiţi: «Toate rîurile merg în mare şi marea nu se umple cu ele. Pentru că ele se întorc la locul de unde au venit: apa mării se ridică în nori, apoi trece în rîuri la porunca lui Dumnezeu. De mare importanţă este faptul de a şti că apele dulci se separă de cele sărate şi de elementele din acestea, devenind curate; că elementul apos, la căldura soarelui, este ridicat în aer, iar sarea rămîne jos. Fericitul Ioan zice: «Marea a dat înapoi pe morţii care erau în ea; moartea şi locuinţa morţilor au dat înapoi pe morţii care erau în ele» (Apoc. 20, 13).

Prin aceste cuvinte se referă la faptul că stihiile vor da elementele care intră în compoziţia trupului fiecăruia. Prin mare trebuie să înţelegem elementul umed; prin iad aerul, pentru că nu se vede; prin moarte pămîntul, pentru că în el sînt aşezate trupurile celor adormiţi. De aceea s-a şi numit în psalmi «ţărîna morţii», iar despre Hristos s-a zis că a coborît în «ţărîna morţii» (Ps. 21, 16).

XXIX

Ce mai vrei? S-a arătat că după amestecare, apa se poate separa de apă, un element se poate separa de alt element. Pentru noi, acest fapt nu este imposibil sau nemaiauzit, iar cele ce se văd ne dau dovezi în acest sens. Voi, însă, întocmai ca nişte orbi, nu vedeţi că în lume acţionează puterea Celui Preabun, faţă de care lumea întreagă este ca un strop de rouă (Înţel. Sol. 11, 25). Dacă pentru voi acest fapt este imposibil şi absurd, trebuie să fie la fel şi pentru Dumnezeu? Nu conteniţi a zice: unul că sufletul se va îmbrăca într-un corp eteric, altul că va fi îmbrăcat cu altfel de trup, iar altul că va învia doar formal, în alt corp, de lumină, dar fără carne, netemîndu-vă de Cel ce este cauza întregii existenţe.

XXX

Grecii, care n-au filosofat de dragul adevărului, ci mai degrabă de dragul renumelui, s-au îndepărtat de adevărata filosofie. Unii dintre ei au crezut că atomii sînt principiul universului, că aceştia s-au adunat în grupuri, ca şi grămezile de nisip, la întîmplare, într-un timp fără sfîrşit. Dar cum poate fi nesfîrşit ceea ce s-a măsurat în ani ? Ceea ce este nesfîrşit nu se poate lungi cu spaţii intermediare, nici nu se poate circumscrie. Firea omului, însă, este cuprinsă nu numai în perioade de ani, ci şi de introspecţie... [8].

Dacă trupurile noastre au fost făcute din atomi sau elemente primordiale, aşa cum spun aceştia, şi se desfac în aceleaşi elemente, atunci învierea nu este imposibilă, pentru că Dumnezeu, Care ţine totul cu marea Lui înţelepciune, — chiar şi elementele nevăzute ale lumii — poate să le aşeze în forma de dinainte şi să alcătuiască cu ele aceleaşi trupuri. N-au dreptate nici aceia care socotesc că elementele se transformă în altele diferite : focul în aer, aerul în apă, apa în pămînt, pămîntul cu apă în eter, toate născîndu-se şi dispărînd în acest fel. Pentru că dacă totul se mişcă între existenţă şi neexistenţă, dacă totul este făcut la întîmplare, fără o prealabilă chibzuire, ar trebui să spunem că fiecare element se transformă în contrarul său.

Prin urmare, cum pot spune aceştia că apa şi focul devin pămînt sau că iau forma aerului şi iarăşi a focului, atîta timp cît nu se schimbă în altele ? Are loc schimbare doar în cazul cînd lipseşte unul sau altul din aceste elemente pentru alcătuirea unui corp.

(Cele spuse mai înainte) şi le închipuia Origen ; el zicea că tot ceea ce este alcătuit din aer curat şi foc este aceeaşi natură cu îngerii şi nu poate să rămînă în el apă şi pămînt, pentru că în acest caz ar fi pămîntesc. Trupul înviat al omului pe care îl numea duhovnicesc (nu va avea nimic din acestea). Că aceştia sînt departe de adevăr, este clar pentru oricine. Pe noi nu trebuie să ne înşele cineva cu cuvinte frumoase şi bine ticluite, vrînd să dea minciuna drept adevăr. Socotesc, însă, că nu este necesar să continuăm discursul din cauza acestora. Este suficientă demonstraţia cu apa, o, Proclus, ca tu, Proclus, să fii convins.

Discursul III

I

Am luat din nou cuvîntul, fiind convins că trupul fiecăruia din noi va învia alcătuit din aceleaşi elemente precum era mai înainte. Pentru că, de vreme ce s-a arătat că şi apa poate fi separată de apă după

8. Textul este neclar.

amestecare, nu mai este de mirare că și trupul fiecăruia dintre noi va fi alcătuit din aceleași elemente. El[9] a recunoscut că (argumentele) sînt suficient de acceptabile. Ia aminte, însă, acum și la cele spuse de profet despre înviere. Pentru că, ce altceva a voit să spună Daniel, dacă nu cele spuse mai înainte? El zice: «Și mulți dintre cei ce dorm acum vor învia: unii pentru viața veșnică, iar alții pentru ocară și rușine veșnică» (Daniel 12, 2). Ce altceva a vrut să spună David cînd a zis: «Dumnezeu eliberează pe cei legați, pe cei care se află în morminte» (Ps. 67, 7)? Îndată după aceasta, ca să arate care sînt «cei ce se află în morminte», adaugă: «Întărește, Dumnezeule, cu puterea Ta pe cel pe care l-ai făcut pentru noi» (Ps. 67, 29).

La ce altceva se referă dacă nu la morții care înviază din morminte? În a doua carte a Macabeilor se spune că un om bun, chemat de Nicanor la masa unui ne-curat, «s-a prăvălit» din cauza durerii cumplite, iar cînd «s-a sculat» și și-a văzut măruntaiele scoase afară, a chemat în ajutor pe acela «care poate să piardă și sufletul și trupul în foc» (Matei 10, 28).

II

Cînd Hristos a zis aceste cuvinte, de bună seamă n-a avut în vedere acel corp spiritual, ci pe cel real, că omul va fi chinuit cu trupul și cu sufletul. Rezultă din aceste cuvinte și că trupul omenesc va fi nimicit. De aceea, o, Origene, (nu trebuie zis) că vom avea un alt trup în locul celui ce a păcătuit, care va fi aruncat în foc. Deci, nu un altul, ci același, așa cum și Hristos s-a arătat cu același trup după înviere... că s-a zis «scrîșnetul dinților».

Dacă aceștia vor spune: «Dar cum se zice în parabola cu bogatul și săracul Lazăr că, după despărțirea de trup, sufletul are limbă și dinți și degete, dacă nu este un alt trup mai fin decît acesta?» — noi le vom răspunde: Dacă sufletul ar avea după ieșirea din acest corp un alt trup, nedespărțit de el, acesta ar contrazice renașterea (reînvierea), pentru că Hristos spune că numai trupul muritor înviază. Or, trupul — ziceți voi — nu poate să fie ucis de oameni (și să moară); pentru că este atît de ușor a combate aceste aberații. Aș vrea numai să spun că dacă acest trup fin al sufletului străbate întregul trup, așa încît sufletul este ca o putere materială, sufletul nu poate mișca două trupuri care au mișcare contrarie. Unul este greu (cel material), altul ușor (cel fin); cel greu trage în jos, cel fin trage în sus. De aceea, cele două mișcări, care se opun una alteia, nu pot mișca trupul.

9. Se introduce o frază care trunchiază textul.

III

Lăsînd, însă, toate acestea la o parte, să vedem ce zice Origen despre înviere. Pentru că nu este bine a da ascultare acelora care se silesc să forţeze sensul Sfintei Scripturi. «Căci chiar dacă un înger predică o altă Evanghelie în locul celei primite, să nu-l asculţi» (Gal. 1, 8). Eu nu-l pizmuiesc şi nu vreau — din ambiţie deşartă — să-l întrec în această discuţie. Vreau numai să iasă în evidenţă adevărul pur — martor îmi este Fiul lui Dumnezeu. Cei care nu ne cred pe noi, cei ce răspundem afirmaţiilor lui Origen despre înviere, să recurgă la Psalmi şi vor afla acolo explicaţiile cuvenite. Să binevoiască Origen să nu dea sufletului alt trup, el, care afirmă că învierea despre care vorbesc Sfintele Evanghelii va fi doar a formei trupului, imprimată într-un trup duhovnicesc. Pentru că, zice el, trupul material este trecător, se transformă mereu şi numai forma care-l caracterizează rămîne, doar aceasta va învia. (Se aseamănă cu imaginea unui burduf). Punînd apă într-un burduf mai dinainte găurit, apa nu rămîne în el nici un moment, ci, pe de o parte intră, pe de altă parte iese. Ceea ce rămîne este forma burdufului care cuprinde apa din afară. La fel este cazul cu trupurile materiale, care se formează din hrană ingerată : pe de o parte o ingerează, pe de altă parte o elimină, aşa încît o bucată scurtă de timp, trupul nu poate să rămînă acelaşi. Trupurile trec şi se schimbă, însă forma în care au fost făcute rămîne aceeaşi.

O, Origen, zici despre carne că se schimbă, iar despre formă că rămîne, dar nu vezi că şi ea se schimbă odată cu vîrsta ? Vedem o formă la copii, o altă formă la adulţi şi o altă formă la bătrîni. Trupul copilului este înlocuită de trupul puternic şi bine legat al adolescentului, iar acesta de trupul bătrînului neputincios. Deci, cel mai bine este să zicem că de la copil pînă la bătrîneţe în locul formei rămîne carnea.

IV

Dar să auzim ce spune el. El zice : Se cuvine ca oricare iubitor de adevăr să-şi dea silinţa ca în privinţa învierii să se menţină în învăţătura celor de demult şi să se ferească a nu cădea în vorbărie fără rost, nedemnă de Dumnezeu. Este ştiut de oricine că orice trup, prin însăşi firea lui, pe de o parte ingerează hrană, pe de altă parte o elimină, aşa cum se întîmplă în cazul plantelor şi animalelor, materia din trup nerămînînd niciodată aceeaşi. De aceea, pe bună dreptate, trupul a fost numit rîu, pentru că nici două zile nu rămîne aceeaşi substanţă în el. Cu toate acestea, unul este totdeauna Pavel şi Petru (nu numai după suflet, a cărui substanţă nu se schimbă, nici nu i se poate adăuga ceva),

deşi firea trupului este schimbătoare, pentru că forma care caracterizează trupul este aceeaşi, rămîn aceleaşi trăsăturile care dau identitate lui Petru şi Pavel, între care cicatricele căpătate în copilărie, pistruii şi altele asemenea acestora.

Această formă, care singularizează pe Petru şi Pavel (elementul corporal schimbat în mai bine nefiind acelaşi cu cel abandonat), îmbracă iarăşi sufletul la înviere. Şi dacă forma este aceeaşi din pruncie pînă la bătrîneţe, chiar dacă trăsăturile par să se schimbe, se înţelege că forma actuală va fi aceeaşi şi în viitor, însă foarte mult schimbată în bine. Pentru că este firesc ca sufletul sortit să vieţuiască în continuare în trup să se folosească atunci de un trup corespunzător. Dacă ar trebui să trăim în apă, de bună seamă că ar trebui să dobîndim însuşirile vieţuitoarelor acvatice : am avea bronhii şi forma peştilor ; la fel va fi cînd vom moşteni împărăţia cerurilor şi-n alte locuri vom merge, în mod necesar va trebui să avem trupuri spirituale, forma celui dintîi, chiar dacă acesta va fi slăvit, precum a fost în cazul lui Iisus, al lui Moise şi al lui Ilie ; deşi transfigurat, trupul acestora avea aceeaşi formă ca mai înainte.

V

Ei bine, Origen, susţii că trebuie să ne aşteptăm doar la învierea formei, imprimată corpului duhovnicesc. În acest sens invoci ca dovadă foarte concludentă faptul că Moise şi Ilie au fost văzuţi după ieşirea din această viaţă, păstrînd forma pe care o aveau înainte. Or, zici tu, la fel va fi şi la învierea obştească, mai ales că Moise şi Ilie s-au sculat şi s-au arătat în acest chip înainte ca Hristos să pătimească şi să învieze. Eu, însă, întreb · atunci, de ce mai este cîntat Hristos de către profeţi şi apostoli ca «întîiul născut dintre cei morţi» (Apoc. 1, 5 ; Col. 1, 18) ? Dacă se spune că Hristos a fost «întîiul născut şi începutul învierii celor adormiţi», «întîiul născut dintre cei morţi», înseamnă că El a înviat întîi ; Moise s-a arătat sub forma de care vorbeşti tu (dar n-a înviat), pentru că învierea este a trupului. Dacă învierea este numai a formei, înseamnă că Hristos nu mai poate fi socotit «întîiul născut dintre cei morţi», pentru că înaintea Lui s-au arătat unele suflete (ale unor morţi). Dar nimeni nu s-a ridicat înainte de El, ca să nu moară iarăşi, fapt dealtfel sigur, pentru că nu este nimic mincinos întru El. Or, dacă Moise şi Ilie nu s-au arătat Apostolilor cu trupul , ci numai cu forma lor, înseamnă că învierea se referă la trup. Este un lucru foarte necugetat a zice că învierea va fi doar a formei, odată ce sufletele, după ieşirea lor din trup, nu leapădă niciodată forma despre care tu vorbeşti. Pentru că, dacă este totdeauna împreună cu aceasta în chip nedespărţit, ca în cazul sufletelor lui Moise şi Ilie, şi — după tine —

nici nu se degradează, nici nu se pierde, ci este prezentă cu acesta pretutindeni, atunci forma nu înviază, pentru că niciodată n-a pierit... Iar dacă cineva este nedumerit de cele spuse și zice: dacă nimeni n-a înviat din morți, înainte ca Hristos să coboare în iad, atunci cum de se spune că unii au înviat înaintea Lui, cum este cazul cu fiul văduvei din Sarepta, fiul Sunamitei și cazul lui Lazăr (I Regi 17, 23; II Regi 4, 35; Ioan 11, 44). În acest caz trebuie spus: Aceștia au înviat ca să moară din nou, noi însă vorbim despre cei care nu vor mai muri după înviere.

S-ar putea să aibă cineva nedumeriri în legătură cu persoana lui Ilie, dat fiind că Scriptura zice că el a fost ridicat cu trupul la cer, iar noi am zis că s-a arătat Apostolilor fără trup. Trebuie spus că chiar afirmația că Ilie s-a arătat cu trupul, tot în favoarea noastră este. Dacă trupul acestuia, ca și al lui Enoh, care, de asemenea, a fost ridicat cu trupul la cer, a rămas nestricăcios, înseamnă că și trupul nostru poate fi nestricăcios. Dacă n-ar fi fost nestricăcios, n-ar fi durat atîta timp, fără cele de trebuință. Prin urmare, putem accepta că Ilie a fost văzut în trup pentru că n-a murit. Putem zice că n-a fost în trup în cazul în care a murit, dar încă n-a înviat.

VI

Toate acestea, pentru că Origen, vorbind despre forma în sine, zice că după moarte, despărțindu-se de trup, ea se dă sufletului. Dar acest lucru este imposibil, fiindcă forma trupurilor se pierde odată cu degradarea lor; precum se pierde prin topire și se desparte de materia căreia i s-a dat forma unei statui. Pentru că chipul statuii topite dispare, nefiind el nimic în realitate. Pentru că se zice că prin moarte forma se desparte de trup, să vedem în cîte feluri se săvîrșește o despărțire. Se zice că se desparte ceva de ceva cînd printr-o acțiune se despart elemente. În felul acesta se separă grîul de orz, cînd sînt amestecate. Al doilea fel de despărțire se face cu gîndul, atunci cînd se separă materia de însușirile sale și însușirile materiei de materie. Al treilea fel de separare, cînd, separîndu-se ceva de ceva, acest ceva nu mai există, pentru că n-are existență proprie. Acest lucru îl constată cineva privind o lucrare oarecare, o statuie sau un cal de aramă. Va constata că forma proprie materiei s-a schimbat în alta. Topind cineva lucrarea care înfățișează un om sau un cal, va găsi că forma chipului dispare și că rămîne doar materia. Prin urmare, este nefondat faptul de a spune că numai forma înviază, pe cînd trupul în care era imprimată forma se degradează. Da, zice, însă forma va fi mutată într-un corp duhovnicesc. În tot cazul, trebuie spus că forma însăși nu înviază. Și dacă trupul acesta material va fi transformat într-un trup spiritual, acela nu va fi

cel de la început, ci o asemănare a aceluia. Iar dacă va fi doar asemănător cu acela şi nu însuşi acela, înseamnă că nu forma însăşi, dar nici trupul cel dintîi, ci altul în locul lui va învia. Pentru că acela care se aseamănă este altceva decît acela cu care se aseamănă.

Dacă un meşter nimiceşte o lucrare din metal şi gîndeşte să facă o alta în locul celei distruse, asemenea celei dintîi, oricine va zice că lucrarea cea nouă este asemănătoare cu cea dintîi, dar că nu este cea dintîi, fie ea şi reînnoită. Înviind un trup spiritual în locul acestuia, înseamnă că nu înviază forma, nici elementele din care era alcătuit trupul material, ci un altul asemenea acestuia. Pentru că însuşirile se nasc din trupuri şi nu trupurile din însuşiri. Ceara topită îşi pierde forma şi ia forma chipului în care se pune.

VII

Dar, după ce afirmă că forma este cea care înviază, că se transformă în mai bine, precum a fost forma lui Iisus şi a lui Moise şi Ilie, că n-a fost la schimbarea (la faţă) altul decît cel care era (mai înainte), uitînd absurdităţile pe care le-a început, îşi calcă cuvîntul şi altceva spune; nu interpretează după aceeaşi logică cuvîntul: «acolo va fi plînsul şi scrîşnirea dinţilor» (Matei 8, 12), ci după alta opusă acesteia. Pentru că el zice: «Ce nevoie au cei din iad de dinţi?» Că nu se mănîncă fiind în gheena. Orice mădular a fost făcut de Dumnezeu pentru a răspunde unei nevoi, de aceea, nu este posibil ca noi să înviem cu aceeaşi alcătuire, avînd iarăşi picioare şi mîini şi celelalte.

Iată că se contrazice. Cum să nu se contrazică, atunci cînd, pe de o parte, afirmă că înviază doar forma, iar pe de altă parte, că forma nu va fi întru totul asemenea cu cea dintîi, cu acele trăsături proprii fiecăruia. Or, afirmînd că va învia doar forma, aceasta va trebui să aibă caracteristicile de mai înainte, adică mîini şi picioare şi celelalte membre, chiar dacă trupul va fi transformat în altul mai fin.

VIII

O r i g e n : Este nepotrivit să se spună că trupul va învia cu aceeaşi conformaţie, cu dinţi, picioare şi celelalte mădulare... dacă acolo nu este nevoie nici de mîini, nici de picioare, nici de celelalte mădulare, atunci înseamnă că omul nu va învia cu înfăţişarea lui cea dintîi. Noi răspundem : în cazul în care înviază forma, atunci totul trebuie să învieze cu înfăţişarea dintîi. Dacă sufletului i se va da un trup, iar forma este aceea care înviază, înseamnă că acesta va fi alcătuit după forma cea dintîi. Cum poate învia o formă care nu corespunde trăsăturilor celor dintîi?

Iată că se contrazice : pe de o parte afirmă învierea formei, pe de altă parte neagă învierea (formei) mădularelor; pe de o parte afirmă că fiecare își va primi forma sa, pe de altă parte afirmă că această formă nu o va avea niciodată. Însă el zice : Precum era forma lui Iisus și a lui Moise și Ilie, nu alta în transfigurare decît cea care era (mai înainte), la fel trebuie să fie și învierea tuturor. Dar în acest caz, dacă așa va fi învierea tuturor, precum s-a arătat Iisus pe munte, atunci învierea se va arăta în aceleași mădulare. Pentru că Iisus n-a avut în momentul Schimbării la față alt trup decît acela real, în care a fost preamărit, avînd mîini și ochi, ca în felul acesta noi să înțelegem că în acest trup vom învia și că acest trup va fi preamărit.

(Origen) n-a înțeles aceasta și vrea să argumenteze cu orice preț contrariul. De aceea, invocă texte ca : «Este scris : Tu ai zdrobit dinții celor păcătoși» și «dinții leilor ai zdrobit» (Ps. 3, 8; 57, 7) și «Albi ca laptele sînt dinții săi» (Gen. 49, 18). Însă nu despre dinții materiali este vorba aici, ci despre anumiți dinți spirituali. Pe acești dinți ai păcătoșilor i-a zdrobit Dumnezeu. În acest sens este scris : «Unde va fi plînsul și scrîșnirea dinților» (Matei 8, 12). El nu-și amintește că cuvintele Scripturii trebuie înțelese cîteodată cum sînt, altădată interpretate spiritual. Nu-și amintește de cuvîntul : «Pe cînd mîncarea era încă în gura lor, a venit peste ei mînia lui Dumnezeu» (Num. 11, 33), pentru că huliseră pe Dumnezeu pentru că n-ar fi în stare să le ofere o masă. În Scriptură se vorbește despre haine : «Împărăteasa stă de-a dreapta Ta, îmbrăcată în haine aurite» (Ps. 44, 10). Și : «să se bucure sufletul meu întru Domnul, că m-a îmbrăcat în veșmîntul mîntuirii» (Isaia 61, 10). Acestea nu se spun despre hainele văzute, pentru că altfel vorbește despre acestea : «Ei au împărțit hainele mele și pentru cămașa mea au aruncat sorți» (Ps. 21, 19). Sau «cine are două haine, să dea una aceluia care nu are» (Luca 3, 11). Aceste texte trebuie citite cu atenție și unele trebuie interpretate spiritual, altele literal. Sau este scris : «Pentru ca să se împlinească Scriptura, ei au împărțit hainele Mele» (Ioan 19, 24). Aici se vorbește despre haine materiale. La fel trebuie înțeles și cuvîntul care vorbește despre oase și dinți.

IX

Referitor la profeția lui Iezechil despre oasele care inviază, Origen zice că aceasta se referă la cei din robie, cu oasele uscate de mîhnire și oboseală, că învierea lor n-ar fi altceva decît întoarcerea lor în patrie. De aceea au și zis : «S-au uscat oasele noastre» (Iez. 37, 11) în captivitate, pentru că revenirea din exil este ca o înviere. Dar iată ce spune Scriptura : «A venit peste mine mîna Domnului și m-a condus

Duhul Domnului şi m-a pus în mijlocul unei cîmpii şi aceasta era plină de oase omeneşti» (Iez. 37, 6). Şi curînd după aceea: «Şi voi trimite Duhul meu peste voi şi veţi învia... Şi eu am profeţit şi am zis precum Domnul mi-a poruncit» (Iez. 37, 7). Şi curînd după aceasta: «M-am uitat şi iată pe ele a crescut carne şi tendoane şi le-a acoperit pielea» (Iez. 37, 8). Şi El a zis către mine: «Profeţeşte duhului, o, fiu al omului. Şi eu am profeţit duhului: Acestea zice Domnul Dumnezeu: vino din cele patru vînturi şi suflă peste aceşti morţi» (Iez. 37, 9). Şi apoi: «Aşa vorbeşte Domnul: Iată, Eu deschid mormintele voastre» (Iez. 37, 12). Şi după aceea: «Şi veţi şti că Eu, Domnul, am vorbit şi voi face, zice Domnul Dumnezeu» (Iez. 37, 14).

Deci, pe cînd cuvîntul Domnului vorbeşte clar despre învierea morţilor, de acoperirea oaselor uscate cu carne, tendoane, şi piele, Origen îl interpretează în chip nesăbuit, ca vorbind despre eliberarea din acea grea robie, care era asemenea morţii. Dar profetul nu zice că pe cîmpie au fost oameni, ci oase omeneşti. Dacă ar fi vorbit despre cei vii, care în vremea aceea se aflau în captivitate, iar nu despre oase, ar fi trebuit ca aceştia să fie eliberaţi şi să meargă în patria lor. Cum, însă, aceia către care a fost îndreptată profeţia nu s-au întors din captivitate, ci au murit printre haldei, cu Zedechia, înseamnă că pe Origen îl contrazice adevărul. Pentru că s-au împlinit 70 de ani pînă să se întoarcă aceştia în Ierusalim. Origen, însă, învaţă că o profeţie nu se împlineşte faţă de altcineva decît pentru cei pentru care s-a făcut. El zice: «S-au uscat oasele noastre, sîntem pierduţi» (Iez. 37, 11), nu s-au spus despre altcineva, ci despre acei oameni duşi în captivitate. De aceea dacă aceste vorbe s-au zis despre cei care se aflau sub babilonieni, acelora (zice el) li s-a făcut promisiunea întoarcerii. Dar, (zicem noi) de ce nu s-a împlinit cu ei acea promisiune şi au pierit în captivitate? Pentru că n-au fost eliberaţi efectiv şi nu s-au întors în Ierusalim. Iar cînd s-au întors, au fost împiedicaţi de cei de alt neam să zidească templul; de aceea, abia după 46 de ani au putut să-l construiască, pe cînd Solomon l-a zidit din temelie în 7 ani. Şi ce să spun? De la Nabucodonosor şi ceilalţi regi ai Babilonului, care au domnit după el, pînă la perşi, pe vremea coborîrii asirienilor, pe vremea domniei lui Alexandru şi în vremea războiului cu romanii, Ierusalimul a fost distrus de 7 ori de duşmani... Acest lucru îl istoriseşte Iosif Flaviu, zicînd: În anul al doilea al lui Vespasian, oraşul a fost pustiit de cinci ori. Oraşul a mai fost pustiit de Asohaios, împăratul Egiptului, după el de Antioh, apoi de Pompei şi de Sossios cu ai lui, care l-au luat cu Irod. Înaintea acestora l-a ocupat şi pustiit împăratul babilonienilor.

Prin urmare, în trecut nu s-a împlinit promisiunea lui Dumnezeu, precum am arătat, chiar dacă Origen crede că promisiunea lui Dumnezeu este numai vorbe, dar nu şi faptă. Pe el îl contrazic şi cuvintele Scripturii, cu care el vrea să argumenteze această părere. Pentru că cuvintele Scripturii: «Oasele noastre s-au risipit în iad» (Ps. 140, 7) şi «izbăveşte-mă, Doamne, căci oasele mele s-au tulburat» (Ps. 6, 3) sînt într-adevăr spuse despre oasele risipite după moartea trupului; atunci sufletele se roagă fierbinte să fie eliberate din moarte şi risipite.

X

Să cercetăm şi parabola cu sămînţa de grîu: cum este semănată, devine iarbă şi se reface din nou în vechea stare. Că spune Apostolul: «Poate va zice cineva: Cum înviază morţii şi cu ce trup se vor întoarce?» (I Cor. 15, 35). Origen explică şi zice: Prin urmare, dacă trupul nostru se aseamănă unui bob de grîu, iar acesta — după ce se seamănă şi se descompune — ajunge iarăşi spic datorită forţei vegetative din el, deci nu răsare ceea ce a fost semănat, ci elementul vegetativ din acesta, la fel se va întîmpla şi cu omul în vremea aceea. Din materia existentă el va primi un trup nou, dar nu un trup greu şi dens, aşa cum este acest trup pămîntesc, cu carne şi oase, ci unul gingaş, ca de aer; aşa va fi trupul cel duhovnicesc. Acestea scrie el în tratatul despre înviere. Mai scrie şi în comentariul de la psalmi: «Logosul spermaticos străbătînd materia din bobul de grîu, adaugă elementelor acestuia: pămîntului, focului, apei şi aerului (altele) şi anulînd însuşirile acestora, le transformă în acesta şi aşa se obţine spicul, care se deosebeşte enorm de bobul de mai înainte».

Este clar că Origen nu cugetă corect în legătură cu bobul de grîu atunci cînd afirmă că bobul de grîu, devenind spic, devine alt corp, cînd spune că constituţia bobului se schimbă prin germinare, cînd spune că planta crescută nu mai este asemenea acestuia şi că este o mare deosebire între bob şi spic, atît după formă şi calitate, cît şi după volum. Aplicînd această logică trupurilor, zice că trupul care înviază nu este asemenea celui mort. El însă rătăceşte enorm atunci cînd zice: «Altceva este ceea ce se seamănă şi altceva este ceea ce răsare». Mie mi se pare mai corect a zice că dintr-o sămînţă se naşte alta la fel, pentru că îi este întru totul asemenea în mărime şi în toate însuşirile. Ce altceva este spicul, dacă nu grăuntele de grîu, care încă nu şi-a dezbrăcat haina de pleavă? S-ar putea spune că boabele sînt mult mai folositoare decît spicele, pentru că boabele sînt grîul gata să fie pus în hambar, pe cînd spicele reprezintă grîul îmbrăcat în pleavă. Or, în acest caz, trupul înviat este de mai puţină valoare decît cel mort.

Prin urmare, dacă grîul semănat se transformă în spic, iar spicul nu este altceva decît grîul încă neseparat de pleavă, întrucît Origen aseamănă trupurile înviate cu spicele, înseamnă că trupurile înviate — după Origen — nu sînt mai bune decît trupurile moarte, ba chiar de mai mică valoare.

În cazul, însă, cînd zicem că spicul este mai frumos decît bobul (semănat — trebuie să reținem) că și acel bob semănat a fost cîndva spic.

Dacă bobul semănat n-ar fi fost niciodată spic, am putea spune că nu este de aceeași valoare cu spicul. Dar dacă el a fost spic, cum poate fi deosebit spicul semănat de spicul cel nou? Vrînd să demonstreze posibilitatea învierii morților, Apostolul se folosește de o imagine din lumea materială și zice: «Om fără de minte, ceea ce semeni tu nu înviază, dacă mai întîi nu moare» (I Cor. 15, 36). Pentru că, precum acela pare mort, dar la vremea sa iarăși înviază, așa vor învia și trupurile moarte, în ziua aceea, la porunca Domnului.

XI

Important în acest sens este și faptul, pe care aproape îl uitaserăm, că pe cînd trupurile înviate ale sfinților vor avea o înfățișare minunată, trupurile celor păcătoși nu vor fi la fel — pentru că este imposibil ca să nu învieze. Nimeni nu cutează a spune că vor avea trupul asemenea trupului lui Hristos aceia despre care Daniel spune că vor învia «pentru o și mai mare rușine» (Daniel 12, 2).

Pornind de la această afirmație, că cei păcătoși vor avea trupuri mizerabile, Origen spune despre trupurile acestora nu numai că vor învia, dar că vor fi cu mult inferioare trupurilor acestora din această viață. Se contrazice singur: pe de o parte spune că trupurile celor păcătoși vor învia pentru a fi chinuite și vor fi nemuritoare, pentru a putea suferi chinuri; pe de altă parte, spune că trupurile celor drepți nu vor învia, acelea care sînt chemate a duce o viață fericită.

XII

Lui Origen, care zice că Fiul lui Dumnezeu n-a înviat cu trupul cu care a pătimit, trebuie să i se vorbească și despre învierea lui Hristos din morți. Origen zice: Dacă cineva, invocînd învierea lui Hristos, zice că noi vom învia cu aceeași înfățișare, avînd iarăși două mîini și două picioare, — iar dacă cineva are o rană, o păstrează și după înviere, pentru că Mîntuitorul a zis: «Pipăiți-mă și vedeți semnul cuielor» — unuia ca acesta îi spunem: Voind să arate Ucenicilor că a în-

viat, atît (celor 12) cît și celor 500 deodată și altora altădată, Mîntuitorul nu s-a arătat cu trupul slavei Sale, cum s-a arătat pe munte la Schimbarea la față, ci cu cel pe care îl văzuseră înainte de patimi.

(Eu însă zic): Apostolul (Pavel) care a cunoscut un alt «trup al slavei» în locul trupului «smereniei» lui Hristos — zic un altul nu după substanță, ci pentru că a fost transfigurat trupul «smereniei», zice că morții vor învia după ce ei vor fi schimbați. Pentru că Origen afirmă că Hristos nu s-a arătat Apostolilor cu trupul născut din fecioară, cu care a venit în lume, ci cu altul, asemănător în aparență cu cel dintîi, pentru ca acei 500 de frați care L-au văzut să creadă că a înviat cu trupul «smereniei», nu cu cel al «slavei», se cuvine să-l întrebăm: Oare, de ce a ezitat Fiul lui Dumnezeu să arate ucenicilor trupul Său cel adevărat? De ce l-a ascuns față de aceia care trebuiau să cutreiere pămîntul și să dea neamurilor speranța învierii trupurilor? Ce a gîndit cînd n-a arătat lumii trupul cel adevărat? Dar niciodată El n-a mințit, fiind adevărul și înțelepciunea Tatălui. De aceea, n-a mințit pe Apostoli, nici nu s-a arătat în mod aparent, în alt trup, ci în acela în care a primit pătimirea. Dacă zicem că n-a înviat în acel trup în care a fost înainte de patimi, ci în altul, atunci hulim și mințim, pentru că facem mincinos Adevărul și nu credem în el, cînd zice în Evanghelia lui Luca: «Priviți mîinile și picioarele Mele, că Eu sînt» (Luca 24, 39), iar în cea a lui Ioan, iarăși zice lui Toma: «Adu-ți degetul tău aici și privește mîinile Mele» (Ioan 20, 27). Și dacă El însuși spune că trupul Său are carne și oase, cum îndrăznim noi (să spunem) că un alt trup duhovnicesc înviază în locul acestuia, contrar învățăturii lui Hristos?

XIII

Trebuie precizat: afirmația că Domnul s-a arătat ucenicilor în trupul umilinței — pentru că așa puteau să-L vadă — este o născocire a lui Origen. Pentru că atleții (credinței) au fost în stare să vadă slava Sa încă în momentul Schimbării (la față), pe cînd nu erau atît de maturizați duhovnicește. Dacă altul era trupul slavei și altul trupul umilinței, li s-ar fi permis, oare, să vadă trupul slavei pe cînd încă nu erau desăvîrșiți? Dacă acum n-au putut să-L vadă, cu atît mai puțin atunci. Trebuie să recunoaștem că pe cînd i-au văzut pe Moise și Ilie erau niște novici și că atunci cînd L-au văzut pe Domnul înviat erau desăvîrșiți. De aceea, acum le descoperă taine și mai mari, anume ceea ce a auzit de la Tatăl, a Cărui față ei n-o pot vedea. Să zicem cu Origen că ucenicii nu puteau vedea pe Domnul în trupul slavei Sale; atunci de ce le-a mai vorbit despre taina păcii și nestricăciunii; de ce nu le-a spus că a înviat în alt trup, fără carne, și că așa va trebui să învieze

cei morți? Trebuia să spună: Fiindcă voi nu Mă vedeți altfel, m-am arătat vouă în trupul umilinței. De aceea voi nu puteți învăța lumea că este o înviere a cărnii, că nu se reprimește acest trup. Numai că El n-a vorbit așa, ci a zis: «Pipăiți-Mă și vedeți că Eu Însumi sînt; că duhul Meu nu are carne și oase, precum voi vedeți că am Eu» (Luca 24, 39). Și Apostolul zice: «Vă fac cunoscută Evanghelia pe care eu am propovăduit-o și pe care voi ați primit-o» (I Cor. 15, 1). Și curînd: «Că Hristos a murit pentru păcatele noastre și că a fost îngropat și că a înviat și s-a arătat lui Chefa, după aceea celor unsprezece. După aceea s-a arătat la peste 500 de frați deodată» (I Cor. 15, 3—6). Iar lui Timotei i-a scris a doua oară: «Fie binecuvîntat Hristos, din neamul lui David, care a înviat din morți» (II Tim. 2, 8).

XIV

De aceea, nu trebuie să credem că altul este trupul slavei și altul este trupul umilinței, ci că unul este trupul, atît al slavei cît și cel al umilinței. Despre aceasta, Apostolul iarăși vorbește: «El va schimba trupul stării noastre umilite, ca să devină asemenea trupului slavei lui Hristos» (Filip. 3, 21). El nu vorbește de alt trup, ci despre însuși acest trup umilit, îngropat și nimicit; acesta va învia la slavă și nestricăciune, la porunca lui Dumnezeu.

Și trupul nostru era cîndva, înainte de călcarea poruncii, trup al slavei, însă acum, după călcarea poruncii, se zice trup al smereniei. Pentru că, pe cînd despre cel slăvit se spune că se umilește din cauza greșelii, despre cel care totdeauna a fost umilit nu se poate spune că din cauza greșelii a fost umilit. Despre cel ce stă drept, dacă ar cădea, am zice că a căzut, dar despre cel care totdeauna a fost culcat nu se poate spune că a căzut. Prin urmare, acest trup va deveni nestricăcios și slăvit, acesta va învia și nu altul. Iar Domnul, suindu-se pe munte și schimbîndu-se la față, s-a arătat Apostolilor nu în alt trup, ci în trupul Său de mai înainte, care acum strălucea.

Deci, este clar că trupul umilit rămîne identic cu cel slăvit. În această privință Scriptura spune: «Iar după șase zile a luat Iisus pe Petru, pe Iacob și pe Ioan și s-a schimbat la față înaintea lor și strălucea fața Lui ca soarele» (Matei 17, 1—2). Or, dacă schimbarea trupului (celor morți) se va face întocmai ca Schimbarea (la față) a Domnului, atunci trebuie să spunem că acestea vor învia ca și El, cu fața iluminată, cu mîini, cu picioare și cu celelalte mădulare, iar nu cum a zis Origen că își vor schimba înfățișarea și că identitatea fiecăruia va fi nimicită.

XV

Ce fel de formă înviază, dacă acest chip omenesc dispare ca un lucru de disprețuit, acesta care este mai cinstit decît chipul tuturor viețuitoarelor, precum spune și înțeleptul Pavel: «Bărbatul să nu-și acopere capul, pentru că este chipul și slava lui Dumnezeu» (I Cor. 11, 7); acesta cu care au fost împodobite și ființele cele spirituale? (Și atunci omul) va învia rotund, poligonal, cubic sau piramidal? Pentru că sînt multe forme. Dar acest lucru este imposibil. Și pe cînd acest trup se exclude de la înviere, socotit ca un lucru de neprețuit, acesta care are imprimat în el chipul lui Dumnezeu — pentru că trebuie spus că sufletul are același chip ca și trupul — va învia, oare, altul fără mîini și fără picioare?

XVI

Să cităm și alte locuri din Scriptură, unde se spune că trupul nostru stricăcios nu se schimbă, că noi ne vom împărtăși de slava lui Dumnezeu în acest trup văzut. Iată, nici Moise n-a fost slăvit în alt trup, ci însuși trupul său a strălucit. «Cînd Moise s-a coborît de pe munte nu știa că fața sa strălucește și ei s-au temut să se apropie de el» (Ieș. 34, 29—30). De aceea, noi am arătat că iluminarea nu înseamnă nimicirea trupului, ci mai degrabă o schimbare spre bine și spre slavă, de la stricăciune la nestricăciune, pentru că precum trupul nostru a fost umilit de necurăție, la fel eliberîndu-se de ea, să strălucească. Pentru că zice Daniel: «Cei înțelepți vor străluci ca soarele» (Dan. 12, 3). Deci, transformarea înseamnă restabilirea în starea de nepătimire și slavă. Acum trupul este rob al poftelor și al umilinței (de aceea Daniel a auzit spunîndu-i-se «bărbat al poftelor»), atunci însă va fi transformat în trup nepătimitor, nu prin lepădarea membrelor, ci prin lepădarea poftelor celor rele. Acum nu este un trup prudent și cumpătat, atunci va fi. Acum vedem ceea ce este bine «ca într-o oglindă», atunci, însă, «față către față». Acum trupul este stricăcios și slab, atunci va fi nestricăcios și puternic. Zice Apostolul undeva: «A fost semănat întru stricăciune și va învia întru nestricăciune» (I Cor. 15, 42). Aceasta, pentru că voia lui Dumnezeu biruiește rînduiala firii; (în virtutea acestei voințe) trupul nu va îmbătrîni și nu va fi supus patimilor în veci; va fi în stare să cunoască realitățile în mod desăvîrșit, să devină un trup duhovnicesc. Vorbind despre trupul duhovnicesc, trebuie precizat că acesta nu va fi alcătuit din particule fine, nu va fi aerian, așa cum spun unii, între care și Origen, ci va fi duhovnicesc, în sensul că va cuprinde, se va face părtaș de puterea și comuniunea

Duhului Sfînt, — după cum vas de vin şi de untdelemn se zice acela care le conţine pe acestea. La fel a fost numit trupul «psihic», cel însufleţit de raţiune şi nu de Duhul Sfînt.

XVII

Dar să cercetăm şi celelalte afirmaţii ale lui Origen. Referindu-se la parabola lui Lazăr, care «se odihneşte» şi cu bogatul care «se chinuie» şi la faptul că bogatul se roagă (Domnului să permită) lui Lazăr să-şi moaie degetul cel mic în apă şi să i-o pună pe limbă să se răcorească (Luca 16, 19), el spune: Cei simpli cred că aceştia au primit răsplata cu trupurile pentru cele săvîrşite în această viaţă, pe cînd cei avansaţi socotesc că nu poate fi vorba despre aşa ceva. Se vorbeşte despre limbă, deget, sînurile lui Avraam şi despre rugămintea făcută, pentru că forma sufletului în momentul morţii este asemenea acestui trup grosier şi pămîntesc. Se spune că arătîndu-se cîndva cineva dintre cei adormiţi, a fost văzut cu un trup asemănător celui pe care l-a avut cîndva.

XVIII

După plecarea de aici, sufletul are un alt vehicul, asemenea celui material, el fiind nematerial (zic platonicienii). Dar pentru că sufletul are nevoie de un vehicul şi de îmbrăcăminte, pentru că nu poate rămîne dezbrăcat, cum poate fi nematerial? Fiind imaterial, ar trebui să fie netulburat de patimi. Dar dacă pătimeşte împreună cu trupul, aşa cum s-a văzut şi din cele relatate, înseamnă că nu poate fi imaterial (netrupesc). Numai Dumnezeu este netrupesc, necreat, perfect şi nepătimitor. El este şi nevăzut. «Pe Dumnezeu nimeni nu L-a văzut» (Ioan 1, 18).

Sufletele fiind corpuri spirituale, create de Tatăl tuturor, au fost împodobite cu mădulare văzute, după acelaşi chip (al trupului). De aceea se zice că au limbă, degete şi mădulare, cum s-a zis despre Lazăr şi bogat, precum şi despre cei din iad, nu că au un alt trup, ci că aceste suflete, dezbrăcate de orice veşmînt, sînt aşa după natura lor.

Prin urmare, declarînd că sufletele nu sînt nepătimitoare, că au alte trupuri după ieşirea din viaţă, în care se arată înainte de înviere, Origen greşeşte şi se contrazice. Pentru că, după ce mai înainte a spus că nu va fi păstrat chipul omului, că acesta nu înviază, acum încearcă nu numai să-l păstreze, ci să-l şi atribuie sufletului aflat în iad. Realitatea îl obligă să spună el însuşi adevărul, anume că sufletul va avea un trup corespunzător, că forma fiecăruia va fi păstrată după moarte,

pentru înviere. El însuşi mărturiseşte aceasta cînd zice : «Se spune că arătîndu-se cîndva, cineva dintre cei adormiţi a fost văzut cu un trup asemănător celui pe care l-a avut cîndva». Deci, cum să nu spunem că el însuşi mărturiseşte aceasta? Pentru că, dacă sufletul, după părăsirea acestei lumi, are chipul trupului, încît are limbă, degete şi celelalte mădulare, de ce, pe cînd sufletul va avea această formă, să nu fie imprimată şi viitorului trup ?

XIX

Ei bine, am spus destule în legătură cu faptul că sufletele sînt în afară de tot ceea ce este material şi de aceea, în afară de trup fiind, nu pot păcătui; dacă n-ar fi avut trup, n-ar fi fost duse la păcat. Aceştia, însă, aleargă la Scriptură, întocmai ca la un oraş fortificat şi zic : «Cum se face că îngerii, fiind fără trup, totuşi au păcătuit? Despre Lazăr şi bogat nu se spune la fel, pentru că după moarte au mădulare». Noi, însă, răspundem : Ia aminte, tu, cel ce te consideri mai înţelept decît toţi oamenii, că este imposibil ceea ce spui; este imposibil faptul că pe cînd sufletele au această formă nu păcătuiesc, iar pe cînd primesc un trup duhovnicesc păcătuiesc. Este o copilărie să spui aşa ceva; pentru că, dacă îngerii păcătuiesc, ei, care sînt «duhuri» şi «foc» (Ps. 103, 4), nu înseamnă că sufletele, dacă vor primi trupuri asemănătoare îngerilor, vor păcătui ?

Origen : Este nesăbuit a spune : «Avînd trupuri asemenea acestuia, nu vom păcătui». Trupurile de dinainte nu înviază, pentru ca iarăşi sufletele voastre să păcătuiască în ele.

Metodiu: Dacă aşa stau lucrurile, nu va fi nici un folos dacă nu va învia acest trup, ci un altul (îngeresc) de natură spirituală; noi vom păcătui iarăşi şi nu vom acţiona corect. Pentru că şi îngerii au păcătuit.

XX

Greşesc, de asemenea, cei care, referindu-se la cuvîntul: «Tot trupul va vedea mîntuirea lui Dumnezeu» (Luca 3, 6), zic că şi peştii şi animalele au trup şi ca atare şi acestea vor învia. Pentru că scrie Apostolul în epistola către Galateni: «Din faptele Legii nu se va îndrepta nici un trup» (Gal. 2, 16). Or, animalul are vreo lege? Apoi, ce înseamnă cuvîntul Profetului : «Va fi după aceea, că voi turna din Duhul meu peste tot trupul şi fiii voştri vor prooroci» (Ioil 2, 28) ? Se spune aici că Duhul lui Dumnezeu se va da şi celor fără raţiune? Nu, însă ei, în dorinţa de a avea cît mai multe argumente, stîlcesc cuvîntul Scripturii.

XXI

Să vedem acum ce înseamnă textul des invocat în legătură cu cei morţi. Origen încearcă să facă deosebire între «cei vii» şi «cei morţi», pentru care a murit Hristos. După el, cuvîntul «morţi» nu desemnează pe cei care au murit în chip firesc, ci pe cei care au greşit după botez. Interpretînd cuvîntul de salut al epistolei către Romani: «Hristos pentru aceasta a murit şi a înviat, ca să aibă stăpînire şi peste cei vii şi peste cei morţi» (Rom. 14, 9), (Origen) spune: «Cei vii erau cei ca Pavel: «noi cei vii care rămînem »(I Tes. 4, 15) şi ca Avraam, Isaac, ca Iacob, în legătură cu care s-a zis: «Dumnezeu nu este al morţilor, ci al celor vii» (Matei 22, 23; Marcu 12, 26; Luca 20, 37). Cei morţi erau cei care, după botez, iarăşi au păcătuit. Atunci, pentru care motiv spune Hristos că aceia care au murit cu trupul vor primi iarăşi viaţă de la El? El zice: «Adevăr vă spun, că vine ceasul cînd morţii vor auzi glasul Fiului lui Dumnezeu şi cei care îl vor auzi, vor învia. Pentru că precum Tatăl are viaţă în Sine, la fel I-a dat şi Fiului să aibă viaţă în Sine» (Ioan 5, 25—26). Curînd după aceea: «Cei ce au făcut rele vor învia pentru judecată» (Ioan 5, 29). Morţii care aud «glasul Domnului» şi «înviază din morminte» (Ioan 5, 28—29), care merg unii în rai, iar alţii la judecată, nu sînt alţii decît aceste trupuri moarte ale noastre. În acest sens zice: «Oricine crede în Mine va trăi, chiar dacă va muri, iar oricine trăieşte şi crede în Mine nu va muri niciodată» (Ioan 11, 25—26). «Pentru că Domnul, cu glasul unui Arhanghel şi cu trîmbiţa lui Dumnezeu (va veni din cer). Şi cei morţi în Hristos vor învia întîi» (I Tes. 4, 16—17), adică trupurile. El nu numeşte niciodată morţi sufletele cele vii, ci trupurile moarte, care iarăşi vor fi vii. După aceea, noi, adică sufletele care am primit trupuri nestricăcioase, «vom fi răpiţi împreună în nori, ca să întîmpinăm pe Domnul în văzduh» (I Tes. 4, 17). Fiindcă Origen zice că morţii «care aud glasul Fiului lui Dumnezeu» (Ioan 5, 25) şi înviază, cei care, odată cu iertarea păcatelor, primesc viaţa, sînt cei care au păcătuit după botez, noi întrebăm: Atunci, cum de a mai spus Hristos că nu va da viaţă celor care nu I-au păzit poruncile? Mulţi vor zice în ceasul acela: «Doamne, Doamne, n-am proorocit noi şi n-am scos demoni în numele Tău?». Şi cum le va răspunde şi va zice: «Plecaţi de la Mine, voi care aţi săvîrşit nelegiuirea» (Matei 7, 22)? Şi că va zice celor de-a stînga: Plecaţi de la Mine «blestemaţilor, în focul cel veşnic» (Matei 25, 41). Prin aceste cuvinte, Mîntuitorul spune clar că aceia care au păcătuit după botez şi n-au făcut pocăinţă vor fi lăsaţi pradă chinurilor şi nu, cum crede Origen, că păcătoşii nu vor fi chinuiţi.

Prin urmare, morţii care aud glasul lui Dumnezeu şi înviază nu sînt sufletele, ci trupurile noastre deteriorate de (păcat). În acest sens, Hris-

tos care este viața «a murit ca să elibereze pe cei ținuți de moarte» (Rom. 14, 9). Iar afirmația: «De aceea a murit și a înviat Hristos, ca să stăpînească peste cei vii și peste cei morți» trebuie pusă în legătură cu trupurile, pentru că acestea sînt muritoare, pe cînd sufletele sînt nemuritoare.

XXII

...Se cuvine, deci, ca acest trup să învieze...[10]. Sfînta Scriptură ne arată în multe feluri că învierea morților se referă la trup. În primul rînd (vorbește despre aceasta) învierea Domnului, care a fost «primul născut dintre cei morți» (Col. 1, 18; Apoc. 1, 5).

XXIII

Așadar, acestea susține Origen.

Iar acum, terminînd această lucrare, se cuvine să dăm slavă lui Dumnezeu. (De aceea zic) : Doamne, Dumnezeule, Te laud și preamăresc numele Tău, pentru că ai făcut cu noi, dintru început, lucruri minunate. Noi am călcat porunca Ta prin Adam..., însă Tu ai nimicit plin de biruință moartea și ai șters lacrimile de pe obraz. Tu ai arătat și față de mine «harul și adevărul» (Ioan 1, 27), iubirea și bunătatea Ta. (Te rog) Doamne, binecuvîntează și pe sărmanul Tău popor, Tu, care ești ajutorul fiecărui suflet deprimat. Tu care ne-ai trimis din cer, pentru a ne conduce spre Adevăr, pe Cuvîntul Tău, Care, nepătimitor fiind, a luat acest trup pătimitor; Care a pătimit pentru a elibera pe om din robia patimilor; Care, nemuritor fiind, a suferit moartea, pentru ca noi, cei muritori, să devenim nemuritori. Poruncii Tale nimeni nu i se împotrivește. Tu ai făcut lumea din nimic și nimic din cele ce există nu este lipsit de frumusețe și de ordine. Nu există în afară de Tine alt Dumnezeu, stăpîn al vieții și al morții, ci Tu singur ești Domnul și stăpînul tuturor celor ce există. Ai Tăi sînt îngerii, arhanghelii, puterile și duhurile; a Ta este lumea aceasta minunată, toate stelele, toți luminătorii, zilele și nopțile, înălțimile și abisul. Tu ții totul cu prea sfînta Ta înțelepciune, care a răsărit de la Tine, înainte de a fi veacurile.

Ție, Doamne, Îți ofer, din tot sufletul, «fructul buzelor» (Evrei 13, 15), darul binecuvîntării, prin preotul și Fiul Tău, Cel Unul născut, Iisus Hristos, Domnul și Mîntuitorul nostru, prin Care Tu ai condus lumea la nemurire. Ție Ți-l ofer, celui ce Te bucuri la primirea darurilor minții și a ofrandelor spirituale. Înaintea Ta cad, a celui Care ești blînd, milostiv, îndurător și nu Te tulburi pentru greșelile noastre (Ps. 31, 5) și Te rog fierbinte să Te milostivești spre mine și să mă mîntuiești, Doamne,

10. Textul a fost deteriorat.

de mînia cea viitoare şi de focul cel nestins, pe care Tu îl vei lăsa să vină peste aceia care nu Te-au recunoscut şi n-au ţinut poruncile Tale, atunci cînd vei judeca lumea cu dreptate.

Ţie, Doamne, mă mărturisesc şi numele Tău cel prea sfînt îl laud şi-l preamăresc. Chemînd în ajutor pe Mîngîietorul, pe Duhul Care ne umple sufletele şi pe Iisus Hristos, Fiul Tău Cel iubit, mă rog Ţie să nu iei aminte la păcatele mele. Pentru că dacă Tu ne îndreptezi, cine va îndrăzni să ne osîndească sau cine Îţi va zice : De ce ai făcut aceasta ? Nu mă nimici, Doamne, cu cei necredincioşi, ci fii mie milostiv şi dezleagă-mă de toate greşelile mele. Fii milostiv şi faţă de aceştia, Doamne, şi iartă-i. Izbăveşte-ne pe toţi de osînda care ne aşteaptă şi luminează-ne mintea, ca să nu Te mîniem. Pentru că noi tindem mai mult spre ceea ce ne este vătămător şi mulţi sînt cei care ne urăsc şi ne îndeamnă la rău. Fii, Doamne, pentru noi o stîncă tare şi abate de la noi săgeţile celui vrăjmaş. Dacă Tu nu ne aperi, degeaba stăm de veghe şi lucrăm degeaba. Îndepărtează tot ceea ce ne împovărează şi fii ajutorul, sprijinitorul şi doctorul nostru ; fă să fim tari şi sănătoşi în credinţă. Fiindcă acela care pătimeşte nu se schimbă, ci mai degrabă este neputincios în a săvîrşi binele, este nerăbdător şi tinde mai mult către ceea ce îi este vătămător. Fă ca sănătoşi la cuget şi «luminaţi la vedere» (Efes. 1, 18) să nu fim pe mai departe robii morţii. Că a Ta este mărirea şi puterea, din veac şi pînă în veac. Amin.

DESPRE LIBERUL ARBITRU

I

Spune o legendă grecească despre bătrînul din Itaca cum că, voind să audă cîntecul sirenelor, a navigat înlănțuit spre Sicilia și a astupat urechile tovarășilor săi de drum, pentru că ademenitor era cîntecul acelora. N-a asupat urechile tovarășilor săi din invidie, pentru că ar fi voit să-i împiedice să audă sirenele, nici pentru că i-ar fi făcut plăcere să se lege cu lanțuri, ci, a făcut acestea pentru faptul că (acest) cîntec al sirenelor aducea moartea celor care îl ascultau; aceasta era urmarea, după greci, a ascultării cîntecului sirenelor. Eu nu ascult un cîntec asemănător, nici nu doresc să ascult sirenele cîntînd cîntec de înmormîntare pentru oameni și a căror tăcere este mai folositoare oamenilor decît glăsuirea, ci doresc să mă desfătez de un glas divin, pe care, chiar dacă îl ascult adesea, iarăși doresc să-l aud, atras nu de plăcerea dezmățată a glasului, ci pentru faptul că mă inițiază în tainele divine și pentru că sfîrșitul lui nu este moartea, ci mîntuirea veșnică. Pe acest cîntec nu-l cîntă sirenele aducătoare de moarte, din miturile grecești, ci este corul divin al profeților, în preajma cărora nu este nevoie să astupe cineva urechile tovarășilor săi, nici să fie însuși legat cu lanțuri, de teamă că auzindu-i va fi pedepsit. Pentru că acela care ascultă glasul (celor dintîi) încetează de a mai trăi, pe cînd cel care ascultă glasul celor de-al doilea se va bucura de o viață și mai bună, condus fiind de acest cor, pe care îl inspiră Sfîntul Duh.

Fiecare să vină și să asculte fără teamă acest cîntec divin. Printre noi nu există sirenele Siciliei, lanțurile lui Ulise, nici ceară curgînd în urechile oamenilor, de aceea aici nu este nici o legătură și auzul fiecăruia dintre cei care se apropie este liber să asculte.

Cred că merită să asculte cineva un astfel de cîntec și este îndreptățit să dorească a avea astfel de cîntăreți. Iar dacă cineva va voi să asculte și corul apostolilor, el va găsi același concert armonios, pentru că, pe cînd primii au cîntat mai dinainte în mod tainic iconomia divină, ceilalți cîntă interpretînd tainele anunțate de aceia. O, simfonie armonioasă compusă de Sfîntul Duh! O, cor frumos al celor care cîntă tainele! Împreună cu ei doresc să cînt și eu. Deci, să cîntăm și noi

un cîntec asemănător, să înălțăm către Tatăl Sfînt imnul (nostru), lăudînd în Duhul pe Iisus, Care este «în sînul Său». Nu evita, o, omule, imnul cel duhovnicesc, nici nu te arăta că-l asculți fără plăcere. (Acesta) nu aduce moartea, în el este istoria mîntuirii noastre. Vorbind despre acestea, mi se pare că deja mă desfătez de bunurile cele superioare, mai ales că de față este această livadă de flori, adică adunarea voastră, a celor care ascultați și în același timp cîntați cu mine tainele divine. Înaintea voastră vorbesc cu încredere pentru că sînteți fără invidie, nu boliți de boala lui Cain, nu persecutați pe fratele vostru cum a făcut Esau și nu lăudați pe frații lui Iosif, care au urît pe fratele lor din cauza cuvintelor sale. Departe fiind de aceste gînduri, fiecare dintre voi știe cum trebuie să trateze pe aproapele său, fiecare știe să evite invidia, pentru că cu toții ați învățat să împliniți lipsurile fratelui vostru.

O, nobil auditoriu, o, banchet strălucit, o podoabe duhovnicești!

Cît de dreaptă este dorința mea de a participa totdeauna la astfel de întruniri!

II

Valentinianul[11]: Prietene, ieri seară mă plimbam pe malul mării. O priveam cu atenție și contemplam măreția și arta puterii divine, dacă-mi este permis s-o numesc artă. Marea era cum a cîntat-o Homer în aceste versuri: «Cele două vînturi, Boarea și Zefirul, venite deodată cu furie din Tracia, ridică marea plină de pește, valurile negre se îngrămădesc, iar alge numeroase se răspîndesc pe țărm». Așa mi s-a părut marea ieri. Vedeam valurile ridicîndu-se asemenea unor vîrfuri de munți, atingînd, să zic așa, cerul. Și pentru că nu mă așteptam la nimic altceva decît să văd pămîntul scufundîndu-se, căutam loc de refugiu în sufletul meu și mă gîndeam la corabia lui Noe. Dar n-a fost precum am crezut. Deodată, marea învolburată s-a topit în ea însăși fără a-și depăși limitele, respectînd — să zicem așa — o poruncă divină. Așa cum deseori se întîmplă cu un sclav obligat de stăpînul său să îndeplinească o poruncă care îi repugnă, se supune de frica ordinului și nu îndrăznește să exprime supărarea pe care o încearcă atunci cînd face

---

11. Dialogul este imaginat desfășurîndu-se între un ortodox și un eretic de nuanță gnostică. Se știe despre întemeietorul acestei erezii că era egiptean, a trăit în sec. II d.Hr. și că a studiat în Alexandria. Sistemul său, care se voia creștin, este influențat de filosofia lui Platon și Pitagora. Valentin și primii săi adepți păstrau o strictă disciplină arcană asupra doctrinei sale, de care se împărtășeau doar cei inițiați. De aceea, nu avem prea multe informații directe referitoare la învățătura acestui ereziarh. În legătură cu acest sistem, a se vedea următoarele lucrări mai importante: E. de Faye, *Introduction à l'étude du gnosticisme*, Paris 1903; Idem, *Gnostiques et gnosticisme*, étude critique des documents du gnosticisme chrétien aux II-e et III-e siècles, ed. 2, Paris, 1925; W. Anz, *Zur Frage nach dem Ursprung des Gnosticismus*, în Texte und Untersuchungen, vol. 15, fasc. 4, Leipzig 1897; G. Bardy, *Valentin*, în Dictionnaire de Theologie Catholique, vol. 15, 2.

ceea ce nu vrea, ci se mulţumeşte să murmure în sine plin de oarecare mînie, tot aşa mi s-a părut că este şi marea: era ca şi mîniată şi-şi stăpînea mînia pentru că nu voia s-o arate stăpînului.

După aceea, privii (în sus) cu atenţie; voiam să măsor cu gîndul cerul şi cuprinsul său. Mă întrebam unde începe şi unde se opreşte? Care este natura mişcării sale? Este o mişcare dreaptă de la un punct la altul sau o mişcare circulară? Care sînt legile echilibrului său? Apoi mi se păru că este necesar să fac cercetări şi în legătură cu soarele: care este poziţia lui pe cer? În cît timp îşi duce la capăt cursa? Unde are să se găsească după puţin timp? De ce nu-şi schimbă drumul? Pentru că şi el, după cum se pare, respectă porunca unui superior: se arată ochilor noştri ori de cîte ori îi este permis şi dispare cînd este chemat înapoi.

Pe cînd mă frămîntau astfel de gînduri, am văzut stingîndu-se raza soarelui şi dispărînd lumina zilei; imediat s-a aşternut întunericul şi luna a urmat soarelui. Mică la început, ea părea că creşte pe măsură ce înainta pe calea ei. Am continuat să reflectez la însuşi faptul mişcării şi am găsit că de aceasta ţine ciclul zilelor. Şi mi-am zis că acest spectacol trebuie să fie opera unei puteri divine şi că trebuie să existe o forţă superioară care menţine universul şi pe care noi am putea pe drept s-o numim Dumnezeu. Şi gîndind la temeinicia pămîntului, la diversitatea animalelor şi la multipla varietate a plantelor, am început să laud pe Creator. Dar spiritul meu nu s-a oprit aici, ci am început să mă întreb cine este acesta? Oare, cineva a coexistat totdeauna cu Dumnezeu sau numai Dumnezeu a existat totdeauna, nemaifiind în afara Lui nimeni altul? Întîi mi-am zis că nu este corect a zice că un lucru poate veni din neant, deşi această concluzie nu este întru totul imposibilă pentru cei mai mulţi, ci că tot ceea ce există vine de la Dumnezeu. Apoi, am zis că nu este corect a zice că alături de Dumnezeu a mai existat şi un alt principiu, că din contră, se cuvine să susţinem că fiinţele îşi trag originea (doar) de la El. De acest lucru mă convinsese ordinea şi frumuseţea naturii.

III

Crezînd că astfel am judecat corect, mă întorceam acasă. Revenind a doua zi, adică astăzi, am văzut doi oameni din acelaşi neam lovindu-se şi insultîndu-se reciproc; mai departe am văzut pe altul silindu-se să smulgă hainele aproapelui său şi pe alţii care căutau să facă fapte şi mai rele: unul, după ce a despuiat un mort, expunea la soare corpul mai înainte ascuns în pămînt. După ce a insultat chipul semenului său, a lăsat cadavrul pradă cîinilor. Altul trăsese sabia şi venea împotriva semenului său. Pe cînd acesta îşi căuta salvarea în fugă, nu înceta să-l

urmărească lăsîndu-se pradă mîniei. Şi ce să zic mai mult: cînd l-am ajuns, acela a început să-l implore să-şi întindă spre el mîinile, în semn de rugăciune, să-i ofere veşmintele sale, numai să-i lase viaţa; dar acela nu s-a înduplecat, nici n-a avut milă faţă de această fiinţă de acelaşi neam cu el, nici n-a voit să se vadă în acela ca într-o oglindă, ci întocmai ca un animal sălbatic s-a aruncat asupra prăzii sale, (a început să-l lovească) cu sabia, apoi cu gura s-a repezit asupra trupului confratelui său voind să-l sfîşie. Iată pînă unde a dus mînia. Şi am văzut pe unul întins pe pămînt şi pe altul ucigînd şi nici măcar acoperind cu pămînt corpul căruia tocmai îi luase veşmintele.

Alături, un altul încerca să glumească cu femeia vecinului său, o îndemna să meargă spre un pat străin, să-şi distrugă familia.

Toate acestea m-au făcut să dau crezare tragediilor: mi s-a părut că ospăţul lui Thyeste s-a petrecut cu adevărat. Nu m-am mai îndoit de pornirea criminală a lui Oedip, iar gestul unui frate care recurge la sabie nu mi s-a mai părut imposibil. Văzînd atîtea şi atîtea (rele), am început să reflectez asupra originii lor şi asupra momentului în care îşi au începutul. Cine, oare, a urzit astfel de răutăţi împotriva oamenilor? Cine le-a inventat şi cine este învăţătorul lor? Nu puteam îndrăzni să zic că Dumnezeu este autorul acestor rele, nici că se trag de la El.

Într-adevăr, cum să gîndeşti asemenea lucruri despre Dumnezeu? El este bun şi autor al binelui; în El nu este nimic rău; mai mult, El nu se bucură de rău, ci ne interzice să-l facem; El dezaprobă pe cei care se bucură de (rău) şi din contră, aprobă pe cei care fug de la el. Nu ar fi absurd să spunem că Dumnezeu este creatorul acestor rele, atunci cînd le respinge? Nu s-ar împotrivi relelor, dacă El ar fi primul lor autor, iar pe cei care se apropie de El îi vrea imitatorii Săi. De aceea mi s-a părut neîntemeiat să zic că El este autorul acestor rele, în sensul că provin direct de la El (în această privinţă sîntem de acord că unele vin, probabil, din neant), fie în sensul că El însuşi le-a creat. Pentru că cel care aduce ceva din neexistenţă la existenţă nu doreşte să-şi readucă opera din existenţă la neexistenţă. Sau nu cumva a fost un timp în care Dumnezeu s-a bucurat de cele rele, iar acum nu se mai bucură de ele? Mi se pare, însă, imposibil să spun aşa ceva despre Dumnezeu, pentru că o astfel de comportare este nepotrivită cu natura Sa. Iată de ce zic că odată cu Dumnezeu a existat un lucru al cărui nume este «materie»; din aceasta Dumnezeu a făcut ceea ce există, după ce mai întîi, prin înţelepciunea Sa, a selectat-o şi a împodobit-o cu frumuseţe. Din ea cred că ne vin relele. Pe cînd era fără însuşiri şi fără formă şi mergea spre o dezordine şi mai mare, avînd nevoie de lucrarea de organizare a lui Dumnezeu, Acesta nu a privit-o cu răutate şi n-a lăsat-o pentru totdea-

una în această stare, ci a pornit s-o prelucreze, separînd mai întîi elementele ei cele bune de cele rele. Apoi, a prelucrat tot ceea ce putea fi prelucrat de El, iar ceea ce — să zic așa — era în ea de lepădat, impropriu pentru orice prelucrare, a fost lăsat precum era, pentru că nu-i era de nici un folos. Din aceasta (din urmă) cred că s-au născut relele printre oameni. Acest raționament mi s-a părut just, însă, dacă ție, prietene, ți se pare că n-am spus ceva cum se cuvine, poftim, spune, pentru că doresc mult să te ascult (vorbind) despre acest subiect.

IV

Ortodoxul: Prietene, aprob zelul tău și te laud pentru rîvna pe care o pui în această discuție. Cît pentru faptul că așa cugeți în legătură cu originea celor existente, anume că Dumnezeu le-a plăsmuit dintr-o materie preexistentă, nu te condamn prea mult, pentru că aceasta este părerea pe care au adoptat-o mulți cu privire la originea relelor. Este știut că înainte de tine și înainte de mine mulți oameni capabili au reflectat asupra acestei teme. Unii au avut aceeași părere cu tine; aceștia, de teamă să nu spună că Dumnezeu este autorul relelor, au crezut că este bine să se presupună că materia este contemporană cu Dumnezeu. Alții, din contră, nevoind să considere materia coeternă cu El, au afirmat că Dumnezeu este autorul acestor (rele). Și s-a întîmplat că și unii și alții, nefiind conduși de adevăr, au vorbit despre Dumnezeu așa cum nu se cuvenea.

Alții au refuzat să scruteze problema originii răului, o astfel de problemă părîndu-li-se fără sfîrșit.

Cît despre mine, în numele prieteniei noastre, nu voi trece cu vederea problema care te preocupă, cu atît mai mult cu cît felul tău de a gîndi, îmi declari tu, nu este rezultatul unei opinii preconcepute (deși tu ai părut, într-un fel, a fi sigur de lucrurile pe care le susții); tu ai fost condus, îmi spui tu, de o singură dorință, aceea de a cunoaște adevărul. De aceea, mă voi ocupa cu plăcere de subiectul cercetărilor tale. Vreau, însă, ca și acest prieten să asculte discuțiile noastre, pentru că mi se pare că și el are o părere puțin asemănătoare cu a ta. De aceea, eu vreau să mă adresez vouă, amîndurora, în discursul meu. Ceea ce voi spune pentru tine, cel care gîndești așa, sînt valabile și pentru el. Și dacă socotești că este bine să vorbim cum se cuvine despre aceste probleme de ordin superior, să-mi răspunzi la fiecare din întrebările ce-ți voi pune. Așa se va face că tu vei afla adevărul, iar eu nu voi vorbi zadarnic înaintea ta.

Valentinianul: Sînt gata să fac ceea ce ai zis, de aceea, spune-mi deschis ceea ce crezi că este în stare să mă facă să înțeleg aceste

probleme de ordin superior. N-am intenția să înving în mod necinstit, ci să aflu în mod cinstit adevărul, de aceea, te rog să-ți continui discursul.

Despre Dumnezeu și despre materie

V

Ortodoxul: Arătîndu-ți urmările părerii ce susții, socotesc că vei fi de acord că este imposibil să existe deodată două principii necreate, că în mod necesar trebuie să afirmăm (existența) unuia din două lucruri: sau că Dumnezeu este separat de materie sau că, din contră, El formează o parte a ei.

Dacă acceptă cineva ideea că Dumnezeu este nedespărțit (de materie), va trebui să spună că cele două entități — Dumnezeu-materie, — sînt într-o atare legătură, încît una este partea celeilalte; că nu sînt două entități necreate, ci o singură realitate alcătuită din părți diferite. Pe om, care are diferite membre, nu-l împărțim în mai multe ființe create. Or, dacă zicem că omul este o ființă creată, o ființă care își trage originea de la Dumnezeu, iar Dumnezeu nu este separat de materie, va trebui să spunem că există doar o singură realitate necreată. Dar dacă va zice cineva că este separat de ea, va trebui să spună că există ceva între El și materie, ceva care marchează separarea lor, pentru că este imposibil să zicem că un lucru este separat de altul, dacă nu există un al treilea care să marcheze această separare. Această demonstrație nu are valoare doar în acest caz, ci și cînd se vorbește de lucruri mult mai numeroase. Raționamentul pe care noi l-am făcut pentru două (lucruri) necreate ar avea, în mod necesar, aceeași valoare dacă s-ar vorbi de trei.

Din cele afirmate mai înainte rezultă următoarea concluzie: fie că cele două entități sînt separate, fie că sînt unite între ele. Însă, dacă cineva va zice că sînt unite, va ajunge la același raționament formulat la început; dacă va zice, însă, că sînt separate, va trebui să accepte și un element care le separă.

VI

Nu este exclus să susțină cineva în legătură cu principiile necreate, ca potrivită o a treia părere, anume că Dumnezeu nu este nici separat de materie, nici unit cu ea, ci mai degrabă, că este în materie ca într-un loc și că materia este în Dumnezeu.

Dar, dacă zicem că materia este locul lui Dumnezeu, atunci trebuie să spunem că materia Îl și cuprinde și-L circumscrie, că Dumnezeu se

îndreaptă spre degradare odată cu aceasta, pentru că nu se poate exclude de la aceste schimbări odată ce aceea în care se găsește este purtată în toate sensurile. Mai mult, trebuie să acceptăm ideea că Dumnezeu s-a găsit cîndva într-un cadru rău, atunci cînd lumea era neorganizată și elementele ei în dezordine. Eu aș mai pune o întrebare : oare, Dumnezeu se află în toată materia sau numai în una din părțile ei ? Dacă vrei să zici că se află într-una din părțile materiei, trebuie să accepți ideea că El, Cel extraordinar de mare, este mai mic decît materia, pentru că (doar) o parte a ei Îl cuprinde în întregime ; dacă, pe de altă parte, vrei să zici că El se află în toată materia, spune cum a organizat-o ! Pentru că în acest caz, este necesar să vorbim sau de o micșorare a lui Dumnezeu — prin retragerea Lui din materia pe care a organizat-o, sau să zicem că Dumnezeu, rămînînd în întreaga materie, odată cu organizarea materiei s-a organizat și pe Sine, neavînd un loc în care să se retragă.

Mai departe, dacă va zice cineva că materia este în Dumnezeu, va trebui să spună cum : precum vietățile în aer sau precum apa în pămînt. Dacă va zice că materia se află în Dumnezeu întocmai cum se află păsările în aer, în mod necesar va trebui să spună că Dumnezeu este împărțit după cele din El. Dacă va zice că materia este în Dumnezeu ca și apa în pămînt, — și dat fiind că materia a fost cîndva în dezordine și fără podoabă și pe deasupra că are în ea principiul răului, în mod necesar va trebui să spună că Dumnezeu este receptacolul celor în dezordine și al relelor. Or, aceste afirmații, departe de a fi cele mai fericite, mi se par a fi și foarte riscante. Prin urmare, dacă pe cale rațională ai fi ajuns la concluzia că materia celor create este necreată, ți-aș fi putut ține un întreg discurs, ți-aș fi demonstrat contrarul, anume că este imposibil ca ea să fie necreată ; dar, pentru că tu spui că originea relelor te-a condus la o asemenea ipoteză, de aceea cred că trebuie să trecem la examinarea acestui aspect. Clarificînd modul în care se nasc relele, va trebui să respingem părerea că Dumnezeu este autorul relelor și faptul că ele își au obîrșia în materie.

VII

Așadar, tu zici că o materie fără formă a existat deodată cu Dumnezeu și că din ea El a plăsmuit lumea ?

Valentinianul: Așa cred.

Ortodoxul: Deci, dacă materia fără formă a fost făcută lume de Dumnezeu, iar în lume sînt anumite calități (însușiri), înseamnă că Dumnezeu este creatorul calităților ?

Valentinianul: Așa este.

O r t o d o x u l : Dar pentru că te-am auzit mai înainte zicînd că este imposibil ca ceva să vină din neant, răspunde-mi la întrebare : nu ţi se pare că însuşirile lumii nu vin din însuşirile precedente (ale materiei) ?

V a l e n t i n i a n u l : Ba da.

O r t o d o x u l : Şi că însuşirile sînt ceva definit de substanţele înseşi ?

V a l e n t i n i a n u l : Exact.

O r t o d o x u l : Prin urmare, dacă Dumnezeu n-a făcut calităţile din calităţi precedente, dacă ele nu vin din substanţe şi ele însele nu sînt substanţe, trebuie să spunem că ele au fost create de Dumnezeu din nimic. Aşa că mi se pare că exagerezi cînd zici că nu putem crede că Dumnezeu a creat ceva din neant. Ascultă ce-ţi spun : Vedem şi oameni printre noi care fac cîte ceva din nimic, deşi se pare că lucrarea lor se face asupra a ceva. Să luăm de exemplu pe arhitecţi : ei construiesc oraşe fără a le face din alte oraşe şi temple. Dar dacă, pentru faptul că se servesc de materiale, tu crezi că fac aceste opere din cele ce există, greşeşti în raţionamentul tău, pentru că nu materialele fac oraşul sau templele, ci meşteşugul care valorifică materialele. Cît despre acest meşteşug, el nu vine de la un meşteşug deja existent în materiale, ci de la o fiinţă din afara lor. Dar poate vei zice că şi meşteşugul din sine-şi scoate meşteşugul pe care îl aplică materialelor. Dar, după părerea mea, meşteşugul unui om nu se realizează din altul preexistent. Căci nu este posibil să ne închipuim că meşteşugul există ca o realitate în sine ; el este în acele însuşiri care vin să se adauge şi vin la existenţă cînd se aplică anumitor substanţe. Omul va exista chiar şi fără meşteşugul de a construi, însă acela nu va exista dacă mai înainte n-a existat un om. Trebuie, deci, să spunem că meşteşugurile se nasc în om din nimic şi dacă noi am demonstrat că aşa se întîmplă în cazul oamenilor, de ce să nu se cuvină să spunem că Dumnezeu poate să creeze din neant nu numai însuşirile, ci şi substanţele.

VIII

Dar pentru că dorinţa ta este să afli care este originea relelor, voi veni la acest subiect şi-ţi voi pune o întrebare : după tine, relele sînt substanţe sau însuşiri ale substanţelor ?

V a l e n t i n i a n u l : Cred că este corect să spunem că sînt însuşiri ale substanţelor.

O r t o d o x u l : Şi materia era (la început) fără formă şi fără însuşiri ?

Valentinianul: Eu așa am presupus și așa m-am exprimat în discursul meu.

Ortodoxul: Prin urmare, dacă relele sînt însușiri ale substanțelor și materia a fost la început fără însușiri, iar Dumnezeu, precum tu ai afirmat, a făcut însușirile, Dumnezeu este creatorul și al relelor. Astfel, dacă nici așa nu este posibil să spunem că nu este Dumnezeu cauza relelor, mi se pare de prisos să-i dăm ca ajutor materia. Ai ceva de spus în legătură cu acestea? Te rog, spune! Dacă un duh de ceartă ar dirija discuția noastră, n-aș crede necesar să reluăm problema relelor. Dar pentru că noi examinăm problema mai degrabă în spirit prietenesc și spre folosul reciproc, sînt de acord să reluăm acest subiect.

Valentinianul: Socotesc că demult îți sînt cunoscute gîndurile și zelul care animă discursurile mele. Eu nu vreau ca de dragul victoriei să triumfe o minciună, ci, din contră, doresc să fie arătat adevărul după o cercetare amănunțită. Cît despre tine, știu precis că și tu ai astfel de intenție. Prin urmare, oricare ar fi mijlocul prin care socotești că poți să descoperi adevărul, nu te teme de a-l folosi. Arătînd ceea ce este bine, acest fapt îți va folosi atît ție, cît și mie, în legătură cu cele pe care nu le știu.

Ortodoxul: Eu nu cred că relele sînt substanțe, dar pentru că se leagă de substanțe și pentru că tu, prietene, zici că relele sînt substanțe, se cuvine să vorbim despre problema substanței. Crezi că substanța este ceva corporal?

Valentinianul: Așa cred.

Ortodoxul: Și că ceea ce este corporal există prin sine însuși, fără a fi nevoie de cineva de la care să-și primească existența?

Valentinianul: Da.

Ortodoxul: Crezi că relele sînt lucrările cuiva?

Valentinianul: Cred.

Ortodoxul: Și că lucrările prind viață cînd există cel care lucrează?

Valentinianul: Da.

Ortodoxul: Iar dacă nu există ființe lucrătoare nu va exista nici lucrarea?

Valentinianul: Așa, n-ar exista.

Ortodoxul: Prin urmare, dacă substanța este de natură corporală și natura corporală n-are nevoie a-și primi existența de la cineva, iar relele sînt lucrările cuiva și lucrările au nevoie de cineva pentru ca ele să se producă și să vină la existență, relele nu sînt substanțe. Pentru că, dacă relele sînt substanțe, iar omorul este un rău, omorul va fi o substanță; or, (dacă) omorul este lucrarea cuiva, omorul nu este o sub-

stanță. Probabil vei zice că cel care săvîrșește (răul) este o substanță. Sînt de acord cu tine. Ucigașul este om și, pentru că este om, el este o substanță (și ca atare o substanță este principiul relelor). Dar uciderea pe care o săvîrșește nu este o substanță, ci un fel de lucrare a substanței. De aceea zicem noi că omul poate fi rău din cauza uciderii ce a săvîrșit, poate fi și bun din cauza binelui pe care-l face. Astfel, se dau substanței aceste însușiri după întîmplările ce au loc în ea și care, totuși, nu sînt ea însăși.

Într-adevăr, substanța nu este nici ucidere, nici adulter, nici unul dintre celelalte rele. La fel cum dascălului i se zice așa pentru că dăscălește, retorului i se zice retor pentru că practică retorica și medicului medic pentru că practică medicina, deci nici dăscălia, nici retorica, nici medicina nu sînt o substanță, ci fiecare din aceste meserii își primește denumirea sa de la cele ce întreprinde, fără ca să fie vreuna sau alta dintre ele, la fel mi se pare că substanța își ia numele de la aceste rele, care par să existe fără ca, totuși, să fie vreuna sau alta dintre ele. Deci, dacă gîndești că cineva este rău din cauza relelor făcute oamenilor sau pentru cele la care i-a îndemnat să le facă, ia aminte că ceea ce face cineva nu este identic cu el însuși și că fiecare este calificat după fapta sa și este numit rău. Căci dacă vom zice că omul este ceea ce face, va trebui să spunem că cel ce comite ucideri, adultere, furturi și toate celelalte fapte asemănătoare, el însuși este aceste rele. Dacă aceste rele prind viață cînd sînt săvîrșite, iar cînd nu sînt săvîrșite încetează de a mai exista, înseamnă că ele vin de la oameni, oamenii sînt autorii acestora, ei sînt cauza existenței și dispariției (relelor). Zicînd că relele sînt creația oamenilor, aceștia sînt răi din ceea ce fac, iar nu prin firea lor.

Prin urmare, spuneam că un fapt din cele săvîrșite în cadrul material poate fi rău, dar că răul nu este tot una cu substanța, după cum medicul își ia numele de la medicină. Și dacă este caracterizat cineva a fi rău din cele ce săvîrșește, acela are un început al răutății sale, iar relele au început pentru că au fost săvîrșite de el.

IX

Interlocutorul: Prietene, socotesc că raționamentul expus este destul de bine (gîndit) : mi s-a părut că ai tras bine concluziile din premisele puse de prietenul nostru. Într-adevăr, materia fiind fără însușiri, iar Dumnezeu fiind autorul însușirilor, relele fiind și ele însușiri, înseamnă că Dumnezeu este autorul relelor. Dar, dacă față de cele zise de el raționamentul tău este just, în ceea ce mă privește, mi se pare greșit să spunem că materia este fără însușiri. Nu se poate spune despre o substanță oarecare că este fără însușiri. Dealtfel, a spune că ea

este fără vreo însuşire, înseamnă a indica însăşi însuşirea ei, pentru că spunînd în ce fel se prezintă materia, spunem un fel de însuşire (a ei). Reia, deci, pentru mine, dacă consideri că este bine, discursul tău de la început. Eu socotesc că materia posedă însuşirile ei, fără ca ele să fi avut început, şi mai zic că relele decurg din materia însăşi, pentru ca Dumnezeu să nu fie răspunzător de ele şi materia să fie cauza lor, a tuturor.

Ortodoxul: Aprob intenţia ta, prietene, şi laud zelul pe care-l pui în această discuţie. Se cuvine, însă, ca fiecare din cei care doresc să se instruiască să nu arunce vorbele la întîmplare, ci să le facă în prealabil un examen minuţios, pentru ca nu cumva punînd o întrebare care porneşte de la o premisă greşită, să inducă în eroare pe interlocutorul său şi să nu convingă pe ascultători atunci cînd spune ceea ce se pretează a fi spus.

Cînd intervenţia se face corect, se produce un lucru din două: fie că interlocutorul apucă pe drumul cel drept, fie că este convins să nu mai spună lucruri zadarnice.

X

Socotesc că n-ai avut dreptate cînd ai spus că materia posedă însuşiri de la început. Dacă ar fi aşa, Dumnezeu al cui autor este? Să vorbim de substanţe şi să zicem că ele au preexistat; de însuşiri, afirmînd de asemeni că şi ele au preexistat, socotesc că este de prisos să spunem că Dumnezeu este autorul lor. Dar, pentru a nu părea să-mi ţin mie un discurs, te voi întreba şi tu să-mi răspunzi numaidecît. În ce fel zici că Dumnezeu este creator? Oare, în sensul că El a schimbat substanţele în ceea ce n-au fost mai înainte sau în sensul că, păstrînd aceste substanţe ca mai înainte, a schimbat însuşirile lor?

Interlocutorul: Nu cred că a avut loc o transformare a substanţelor. O astfel de afirmaţie mi se pare absurdă, dar eu zic că a existat o schimbare a însuşirilor; în felul acesta zic eu că Dumnezeu este creator. Aşa după cum atunci cînd zicem că o casă a fost făcută din pietre nu înţelegem că pietrele devenite casă nu mai sînt pietre prin substanţa lor, la fel cred că şi Dumnezeu conservînd substanţa a însoţit un fel de schimbare a însuşirilor ei. În felul acesta, după părerea mea, s-a produs crearea lumii de către Dumnezeu.

Ortodoxul: Pentru că tu afirmi că Dumnezeu a operat o oarecare schimbare în însuşiri, răspunde-mi pe scurt şi spune-mi: nu ţi se pare şi ţie că relele sînt însuşiri ale substanţei?

Interlocutorul: Mi se pare.

Ortodoxul: Însuşirile au fost totdeauna în materie sau existenţa lor are început?

Interlocutorul: Se spune că aceste însuşiri există deodată cu materia, fără să fi avut început.

Ortodoxul: Spui apoi că Dumnezeu a efectuat o oarecare schimbare a însuşirilor ?

Interlocutorul: Perfect.

Ortodoxul: În mai bine sau în mai rău ?

Interlocutorul: Cred că în mai bine.

XI

Ortodoxul: Prin urmare, dacă relele sînt însuşiri ale materiei şi dacă Dumnezeu a schimbat în mai bine însuşirile acesteia, este necesar să aflăm de unde vin relele. Noi zicem că însuşirile n-au rămas ca la început. Tu presupui fie că au devenit rele în urma schimbării făcute de Dumnezeu şi în cazul acesta Dumnezeu va fi cauza relelor, fie că Dumnezeu n-a schimbat în bine însuşirile rele, ci numai pe cele indiferente, care au fost — nu-i aşa — schimbate în vederea bunei rînduiri a universului ?

Interlocutorul: Aşa am gîndit.

Ortodoxul: Dar cum poţi afirma că Dumnezeu a lăsat aşa cum erau însuşirile elementelor rele ? Oare, putea să le facă să dispară şi n-a voit sau n-a avut puterea să facă aceasta ? Dacă zici că putea şi că n-a voit, trebuie, în mod necesar, să spunem că El este cauza lor. Aceasta înseamnă că putea să facă să nu existe relele şi le-a lăsat ca mai înainte, mai ales atunci cînd pornise să organizeze materia. Dacă nu L-ar fi interesat materia, n-ar fi fost făcut responsabil că a rămas aşa, dar pentru că a organizat o parte a ei şi a lăsat pe alta precum era, atunci cînd putea, de asemenea, s-o schimbe în mai bine, mi se pare corect să-L învinuim pentru că partea cea rea este o nenorocire pentru partea pe care a organizat-o. Pe deasupra, cred că a fost nedrept faţă de această a doua parte, pentru că partea din materie pe care a organizat-o suferă în prezent de pe urma celei rele. Căci, dacă examinăm lucrurile minuţios, vom găsi că materia este astăzi într-o stare mai decăzută decît dezordinea ei primară. Înainte ca elementele ei să fie separate, ea avea posibilitatea să fie insensibilă la rău şi iată că acum fiecare dintre părţile ei dobîndeşte sensibilitate faţă de rele. Să luăm ca exemplu omul. Înainte de a fi fost plăsmuit şi de a fi devenit o fiinţă vie prin arta Creatorului, nu era expus prin natura sa nici unuia dintre rele, dar, odată ce Dumnezeu l-a făcut să existe, omul a şi dobîndit facultatea de a simţi răul care se apropie de el. Exact ceea ce, după tine, Dumnezeu a făcut pentru îmbunătăţirea materiei, s-a întors în detrimentul ei. Iar dacă, din contră, vei zice că relele n-au încetat pentru că Dumnezeu n-a

putut să le suprime, vei spune că Dumnezeu este neputincios. Or, a fi neputincios s-ar datora fie faptului că este slab din fire, fie că se teme de cineva precum robul de stăpîn. Dacă îndrăznești să afirmi că Dumnezeu este slab din fire, cred că mîntuirea ta este în pericol; iar dacă zici că se teme de o ființă superioară, vei susține că relele sînt superioare lui Dumnezeu, pentru că au biruit voința Sa. Dar a spune acestea despre Dumnezeu mi se pare nesăbuit. Atunci de ce aceste rele nu sînt ele însele Dumnezeu? După tine, ele pot să învingă pe Dumnezeu, iar noi numim Dumnezeu pe Cel ce are putere peste tot.

XII

Aș vrea să știu pe scurt ce gîndești tu despre materie. Spune-mi, materia este simplă sau compusă? Diversitatea lucrurilor create mă face să pun o astfel de întrebare în acest discurs, căci, dacă materia a fost simplă și omogenă, iar lumea este compusă din substanțe diferite și amestecate, este imposibil să fi ieșit din materie, pentru că este imposibil ca substanțele compuse să-și aibă originea într-un unic element simplu; un element compus presupune un amestec de mai multe elemente simple. Dacă, din contră, vei spune că materia este compusă, tu vei zice, în tot cazul, că ea este compusă din elementele simple. Și dacă ea a fost compusă din elemente simple, a fost o zi în care aceste elemente simple existau prin ele însele. Din combinarea lor s-a constituit materia. Aceasta înseamnă că materia a avut un început. Dacă materia este compusă și dacă orice (corp) compus este alcătuit din elemente simple, a fost o zi în care materia n-a existat, adică n-a existat înainte ca elementele simple să se unească. Și dacă a fost o zi în care materia n-a existat, dar n-a fost un timp în care ceea ce este necreat să nu existe, înseamnă că materia nu este necreată. Au existat mai multe elemente necreate. Nu ți se pare că nici una dintre ființele existente nu este în opoziție cu sine însăși?

Interlocutorul: Ba da.

Ortodoxul: Oare, apa este opusă focului?

Interlocutorul: Desigur.

Ortodoxul: Dar întunericul față de lumină, căldura față de frig, umezeala față de uscat?

Interlocutorul: Așa cred.

Ortodoxul: Prin urmare, dacă nimic din ceea ce există nu se opune sieși și totuși în natură se observă opoziție, înseamnă că nu este vorba de o singură materie, nici măcar de părțile unei singure materii. Vreau să te mai întreb ceva analog: Crezi că părțile unui element nu se distrug reciproc?

Însoţitorul: Cred.

Ortodoxul: Şi că focul şi apa sînt părţi ale materiei, ca şi celelalte elemente ?

Însoţitorul: Da.

Ortodoxul: Atunci nu ţi se pare că apa nimiceşte focul şi întunericul este nimicit de lumină ? Nu se întîmplă la fel cu toate celelalte elemente care se aseamănă cu acestea ?

Însoţitorul: Ba da.

Ortodoxul: Prin urmare, dacă (în principiu) părţile unui element nu se nimicesc între ele, faptul, însă, că aceste elemente se distrug între ele, ne face să credem că nu sînt părţi ale aceluiaşi element, înseamnă că nu sînt dintr-o singură materie. Dar nici aceste elemente nu sînt materia pentru că nimic din ceea ce există nu se nimiceşte pe sine însuşi, aşa cum am văzut în cazul celor contrarii. Nimic, într-adevăr, nu se opune sieşi ; faptul de a se opune lucruri diferite stă în natura contrariilor. Albul, de exemplu, nu se opune sieşi, se spune că se opune negrului ; la fel şi lumina nu se opune sieşi, ci face aceasta faţă de întuneric şi toate celelalte la fel. Deci, dacă ar exista o singură materie, ea n-ar fi astfel în opoziţie cu ea însăşi. Această natură a contrariilor demonstrează că materia nu există (din veci, necreată). Dar, deoarece cred că şi tu eşti dispus să cercetezi originea răului, socotesc că este bine să încetăm a discuta această chestiune a materiei.

XIII

Trebuie să ajungem să examinăm originea relelor şi în mod necesar să cercetăm de unde vin acelea (care domnesc) printre oameni. Sînt forme sau părţi ale răului ? Dacă vrei să spui că sînt forme ale aceluia, se cuvine să cercetăm acestea prin prisma raportului dintre gen şi specie. De exemplu, genul celor însufleţite este în specii, adică în oameni şi în cele asemenea lor. Noi zicem că genul există prin specii, că nu este ceva deosebit, care există în sine, alături de specii. Or, acelaşi lucru trebuie să afirmăm şi despre rău. Şi dacă este aşa ceva, înseamnă că este ceva creat, pentru că formele sale sînt create, ca de exemplu uciderea, adulterul şi celelalte rele asemănătoare. Dacă, din contră, vrei ca aceste rele să fie părţi ale răului, fiindcă acelea sînt create, trebuie să spunem că şi acesta este creat. Căci, despre lucrurile ale căror părţi sînt create, trebuie să spunem în mod necesar că şi ele sînt create, pentru că totalitatea este compusă din părţile sale. Mai bine zis, totalitatea nu va exista în absenţa părţilor, în timp ce părţile vor exista, deşi totalitatea lipseşte. Şi printre lucrurile care există nu este nici unul din ale cărui părţi una să fie creată şi alta, din contră, necreată, deşi aş zice că

a fost un timp în care răul a existat fără să fie întreg, adică înainte ca Dumnezeu să fi organizat materia. El devine întreg în momentul creației omului de către Dumnezeu, pentru că omul este creatorul părților răului. Altfel spus, dacă răul ar fi fost de la început întreg, ar fi însemnat că Dumnezeu creatorul este cauza (răului), dar acest lucru nu mi se pare corect a afirma despre Dumnezeu. Deși tu nu vrei să dai nici una dintre aceste două explicații, zicînd că răul este acțiunea cuiva rău, declari că răul este creat, pentru că acțiunea oricărei ființe are un început. Altfel nu există chip să explici în ce constă răul. *Ce altă acțiune rea poți arăta în afara celei a oamenilor? Cît despre cel ce săvîrșește răul, acela nu este rău prin firea sa, ci după felul în care își dirijează alegerea, pentru că el hotărăște să facă fapte care-i aduc calificarea de (om) rău.* Eu am dovedit aceasta mai înainte în discursul meu.

XIV

Prietene, în legătură cu această problemă socotesc că am vorbit destul. Cred, însă, că și tu ai remarcat faptul că fiecare om are obiceiul să condamne cu ușurință pe altul, că numai examenul minuțios al problemelor duce la formarea convingerilor clare.

Cu permisiunea ta eu am să-ți mai fac unele întrebări: am să te întreb puține lucruri, cu gîndul că adevărul se va descoperi așa mai deslușit, desigur, fără ca întrebările mele să împiedice raționamentele tale. Dacă fiecare dintre noi ia parte egală în discuție adevărul trebuie să se descopere așa cum este. Adesea, adevărul, în lipsa unui examen logic, se ascunde. Aștept să mă întrebi și tu, să supui raționamentul meu criticii, pentru ca adevărul să iasă în evidență și să acceptăm ceea ce se cuvine. Îți spun cu toată sinceritatea: pune-mi întrebări și te rog cu toată stăruința să le continui, căci doresc să trag din ele un mare folos. O critică precisă mă va face să mă atașez adevărului nu prin presupunere, ci printr-un studiu aprofundat. Hai, prin urmare, să începem.

— Tu zici că Dumnezeu este bun?

— Da, zic că este bun.

— A fi bun înseamnă a nu face vreun rău, iar a-l face înseamnă a fi rău? Dar răul despre care vorbești cum îl înțelegi? Îl identifici cu uciderea, adulterul și celelalte crime asemănătoare? Sau îl identifici cu necazurile pe care dreptatea divină le aplică celor care au avut curajul să comită aceste crime, necazuri care seamănă cu răul pentru cei care le suportă, care în realitate sînt pedepse ale răului pe care ei au îndrăznit să-l săvîrșească?

— Dacă te referi la prima variantă, află că eu nu sînt de acord că Dumnezeu este creatorul acestor fapte rele și mi se pare o nesăbuință a

le atribui lui Dumnezeu, pentru că autorii lor sînt cei care au hotărît să le facă. Dacă, însă, te referi la pedepsele care vin de la Dumnezeu pentru faptele rele, atunci nu mai zic că raționamentul tău este rău, ci că este drept, pentru că cel rău făcînd cele rele, trebuie să suporte pe drept pedeapsa. Despre ceea ce este drept nimeni nu va zice că este rău, afară doar de cel care suportă o pedeapsă. Eu zic că pe drept suportă ucigașii pedeapsa impusă de magistrați. Desigur, ei nu vor zice niciodată că pedeapsa este ceva bun, ci din contră, vor zice că este ceva rău, pentru că este propriu răufăcătorilor a socoti dreptatea drept o nedreptate. Noi nu zicem că acest lucru este rău, ba din contră, eu zic că este un lucru drept.

În legătură cu cele ce ai zis la început, în legătură cu originea relelor am răspuns, deci, că Dumnezeu nu este autorul lor. Ce ți se pare acum că este răul? Este o substanță sau un accident al substanței? Dacă zici că este o substanță, te înșeli, dar dacă zici că este un accident, eu cred că așa este.

Interlocutorul: Pentru că tu vrei acum să introduci o distincție în întrebarea mea, cum zici că acest rău este un accident? Care este autorul (lui) și de unde vine? Spune-mi acestea clar!

Ortodoxul: Că nici una dintre formele răului nu este o substanță, am arătat mai înainte în discursul meu și cred că îți amintești ceea ce am spus cînd am legat răul de libera alegere a fiecăruia. Dar pentru că tu vrei acum să-ți vorbesc despre rău, dacă te înțeleg bine, începînd de la capăt, eu am să-ți expun, pe cît îmi este cu putință, rezultatul investigațiilor mele.

XV

Mai întîi zic că nu este nimic rău prin natura sa, din contră, un lucru este rău după modul în care este folosit... Adulterul, de exemplu, desemnează unele legături nepermise între un bărbat și o femeie, însă, dacă cineva are legături cu femeia sa pentru a avea copii, în vederea perpetuării neamului, aceste relații sînt ceva bun. Face faptă rea acela care părăsește relațiile legitime cu soția sa pentru a murdări un culcuș străin: relațiile sînt aceleași, dar situația în care au loc nu este defel aceeași... Prin urmare, relațiile trupești privite separat de situația în care au loc nu sînt ceva rău; ele devin rele cînd situația le reclamă ca atare. La fel este cu însușirea bunurilor străine: aceasta devine o faptă bună sau rea după felul în care aceste bunuri sînt luate. Dacă posesorul vrea să le împartă semenilor săi, cel ce le ia nu face nimic rău; dar dacă le ia cineva împotriva voinței posesorului sau pe ascuns, acela face o faptă rea. (Fapta de) a lua bunurile altuia poate fi, deci,

considerată în două feluri: modul de a lua este cel care face să privim această faptă ca bună sau rea. Asemenea acestora, și modul de a adora ființa supremă devine bun sau rău, după felul în care este săvîrșit. Dacă adoră cineva pe adevăratul Dumnezeu, face o faptă bună, dar, dacă, abandonîndu-L pe Dumnezeu, cineva adoră pe cel ce nu este (Dumnezeu) și vrea să fie dat lemnului și pietrei cultul datorat unei ființe supreme, acela face o faptă rea. Și unul și celălalt vor fi numite totdeauna cult adus divinității, dar felul în care este adus va schimba natura lui. De asemeni, faptul de a face tablouri sau statui nu este un lucru rău, dar el poate deveni rău prin felul în care este folosită această artă. Într-adevăr, dacă cineva face o statuie în formă de om, nu de dragul artei, nici pentru că în portretul altuia el vrea să vadă imaginea unui prieten, ci pentru că vrea să cinstească acest chip și să-l invoce ca Dumnezeu, face o faptă rea. Deci, felul de a acționa și intenția celui ce lucrează fac din această faptă o faptă rea. Voi trece la altceva. În privința fierului, acesta poate fi cînd bun, cînd rău, după modul în care se folosește. Cel care nu se servește bine de el, adică spre folos, de exemplu, nu face din el plug pentru a ara pămîntul sau oricare alt instrument folositor care ar putea servi la plantat sau la semănatul semințelor, ci din contră, face săbii și sulițe și cîte alte arme născocite de oameni pentru a se bate, acela face o faptă rea. Despre acest rău eu zic că este săvîrșit de oameni pentru că noi cunoaștem pe înșiși autorii armelor, pe aceia care le fac.

XVI

Însoțitorul: Pentru că ai vorbit despre rele și ai voit să demonstrezi cum se nasc relele, apoi că oamenii sînt autorii lor, aș vrea să-ți pun din nou o scurtă întrebare: În sinea lor găsesc oamenii impulsul de a folosi rău lucrurile, l-au primit de la Dumnezeu sau este o altă ființă care-i împinge spre cele rele?

Ortodoxul: Nu cred că Dumnezeu a creat așa pe oameni, din contră, eu zic că primul om a fost creat stăpîn pe sine, adică liber, și, în virtutea succesiunii, descendenții săi au moștenit o libertate asemănătoare. Deci, eu afirm că omul a fost creat liber, dar că se supune cui îi place. După părerea mea, în aceasta constă cel mai mare dar pe care l-a primit de la Dumnezeu.

Toate celelalte ființe se supun poruncii divine ca unei necesități. Să luăm ca exemplu cerul: el respectă porunca stăpînului său și nu se deplasează niciodată de la locul desemnat lui; apoi soarele: el săvîrșește mișcarea fixată lui, nu se abate din drumul său, ci se supune stăpînului său dintr-un fel de necesitate. Pămîntul, la fel, este supus legilor

care i-au fost fixate. În felul acesta și celelalte creaturi se supun în mod necesar creatorului lor. Nici una dintre ele nu poate face altceva decît lucrarea pentru care a fost creată. Din această cauză, noi nu le lăudăm că se supun stăpînului lor și nici una dintre ele nu speră într-un viitor mai bun, pentru că n-a observat, împotriva voinței ei, poruncile. Omul însă a primit puterea de a-și stăpîni firea și a se supune cui îi place. Eu zic că acest dar i-a fost oferit omului în vederea obținerii unor daruri și mai mari, anume pentru a se face vrednic să primească din partea lui Dumnezeu ceva în plus față de ceea ce are acum. Căci omul — zic eu — n-a fost făcut așa în detrimentul său, ci în vederea unor daruri și mai mari. Aceasta este urmarea supunerii sale. Dacă ar fi fost creat asemenea elementelor sau ființelor care slujesc lui Dumnezeu în virtutea necesității, el n-ar fi putut primi răsplata meritată de propria sa alegere, ci ar fi fost ca un instrument în mîna creatorului..., ar fi primit pentru faptele sale reproșuri pe nedrept, pentru că în realitate altcineva ar fi fost autorul lor.

Omul n-ar fi țintit ceva mai bun pentru că n-ar fi cunoscut nimic altceva în afara rostului firesc al existenței sale. Prin urmare, eu zic că Dumnezeu, vrînd să cinstească pe om, l-a înzestrat cu facultatea de a cunoaște bunurile superioare și de a putea face ceea ce vrea, apoi l-a îndemnat să săvîrșească binele fără să-l lipsească de liberul arbitru, ci numai indicîndu-i această cale. Deși a primit îndemnul și chiar porunca lui Dumnezeu să facă binele, el poate să facă ceea ce vrea.

La fel cum un părinte își îndeamnă fiul să studieze matematica și în acest scop îi arată foloasele ei, dar îl lasă pe acesta să hotărască dacă o studiază sau nu, la fel cred că procedează și Dumnezeu îndemnînd pe om să se supună poruncilor Sale, dar nu-l lipsește de puterea de a hotărî singur în această privință. Dealtfel, însuși faptul că Dumnezeu îndeamnă, presupune că voința și puterea omului n-au fost suprimate. Apoi, dacă Dumnezeu dă o poruncă, face acest lucru pentru ca omul să se bucure de bunuri superioare; aceasta este urmarea supunerii sale la porunca divină. Prin urmare, Dumnezeu nu poruncește de dragul de a suprima puterea pe care i-a dat-o omului, ci pentru a-l dărui după aceea, pe drept, cu ceva mai bun, acest dar venind ca o recompensă pentru supunerea sa față de Dumnezeu, pentru că omul s-a supus atunci cînd putea să nu se supună.

Pentru că Dumnezeu n-a făcut darul Său — ce consta în nestricăciunea veșnică — într-un chip arbitrar. Dacă acela care primea acest dar nu ar fi avut atît posibilitatea de a se supune poruncii lui Dumnezeu, cît și pe aceea de a nu i se supune, darul divin nu ar mai fi fost făcut

corect, pentru că n-ar mai fi fost răsplătit un merit. Ce deosebire ar mai fi între fapte dacă omul n-ar avea posibilitatea să facă atît binele, cît și răul ?

XVII

Eu zic că omul s-a născut liber, că răul n-a preexistat și că omul n-a primit de la acesta puterea de a săvîrși cele rele. Omul a avut de la început puterea de a se supune sau nu voii lui Dumnezeu. Această putere se numea liberul arbitru. Cum s-a născut răul ? *Odată creat, omul a primit de la Dumnezeu anumite porunci, pe care neîmplinindu-le, a săvîrșit răul. Deci, răul a început odată cu nesupunerea față de poruncile divine.* Nu se poate spune că el a existat dintotdeauna, pentru că acela care l-a săvîrșit are început. Vrei să știi unde se vorbește de această nesupunere ? Despre ea se vorbește clar în Sfînta Scriptură. Apoi eu zic că omul n-a fost înclinat de la început spre așa ceva ; sfătuit de cineva, el a ajuns la această nesupunere. Altfel, nu s-ar fi arătat nesupus, pentru că de această înclinare era străină natura sa. Deci, omul a fost învățat de cineva să nu se supună voii lui Dumnezeu și să facă răul, pentru că răul echivalează cu nesupunerea față de voia divină.

Cel ce l-a învățat aceasta a fost Balaurul, pe care l-a creat tot Dumnezeu. El l-a învățat pe om răul pentru că a vrut să-l îndepărteze de Cel Prea Înalt. Și dacă vrei să știi cauza acestei acțiuni, (aceasta) este invidia față de om. Dacă vrei să afli de unde vine această invidie, află că ea vine de la faptul că el nu s-a bucurat de aceeași cinste ca și omul, că omul singur a fost făcut după chipul și asemănarea lui Dumnezeu. Iar dacă zici că prin aceasta Dumnezeu s-a făcut autorul răului, nu ai deloc dreptate, pentru că dacă ar fi luat ceva din bunurile aceluia și ar fi dat omului, atunci cu adevărat Dumnezeu ar fi fost răspunzător de rău ; dar dacă l-a lăsat pe acela precum era și l-a făcut pe om precum a voit, vinovat este pizmașul. Dacă cineva, avînd doi sclavi, ține pe unul în starea de sclavie, iar pe altul îl ridică în starea de fiu adoptiv, apoi primul dintre sclavi, devenind pizmaș, îl ucide pe cel care a fost astfel cinstit de stăpînul său, oare, va fi stăpînul vinovat de această faptă rea, el care n-a luat nimic de la acela și n-a dat nimic acestuia de la acela ?

XVIII

Tu mă vei întreba : de unde vine că șarpele, care se numește diavol, dacă nu era rău, cunoștea răul ? Iată la această întrebare un răspuns bun : diavolul a cunoscut din opreliștea formulată de Dumnezeu că este rea nesupunerea, de aceea a împins și pe om la aceasta.

Să presupunem că există un om dușmănos care-și ascunde planurile, care vrea să răspîndească în ascuns răul, dar nu cunoaște în ce

fel își va realiza intențiile sale. El va afla că un medic i-a făcut cunoscut prietenului său — cel căruia acest dușman voia să-i facă rău — mijlocul care îi va permite să se bucure de o sănătate deplină, prescriindu-i pentru un timp să consume anumite alimente și să se abțină de la altele. Și îndată ce acest dușman ia cunoștință de această recomandare, se apropie de el arătîndu-i-se prieten, calomniază pe medic zicîndu-i că acela a poruncit ceva ce vatămă și-l sfătuiește să facă contrariul a ceea ce a prescris medicul. Astfel, imprimîndu-i încredere, pregătește paguba acelui om. El nu cunoștea mai înainte modul de a face răul, ci l-a inspirat pentru aceasta porunca medicului. În aceeași situație trebuie să credem că a fost și diavolul : el a fost la început pizmaș, dar nu cunoștea modul de a face răul, pentru că la început nu era nici un rău de la care să se inspire. A aflat, însă, că Dumnezeu a dat omului o poruncă ce-i interzicea să mănînce roadele unui anumit pom și că, în eventualitatea că acesta nu ascultă de poruncă, avea să moară. Eu cred că această poruncă a fost dată fie pentru că pomul nu era de folos omului, fie pentru că această plantă era otrăvitoare și aducătoare de moarte, așa cum s-a și întîmplat. Pornind de la această oprelişte, el a convins pe oameni să calce porunca lui Dumnezeu. El nu știa încă unde era răul în această faptă, dar cînd a auzit pe Dumnezeu mustrînd pe om pentru că a călcat porunca Sa și cînd a văzut că acesta este pedepsit, atunci el a învățat ce este răul, care nu vine dintr-o substanță anterioară, ci e o urmare a opreliștii divine.

Noi nu adresăm reproșuri unui medic pentru că a spus în ce fel putea un om să se facă sănătos, pentru că dușmanul celui bolnav nu știa mai dinainte în ce fel îi va fi posibil să vatăme pe acesta, dar a învățat ceea ce dorea din avertismentul medicului, căci nu se cuvenea ca medicul să ascundă remediul nimerit. Poate că dușmanul și fără sugestiile medicului ar fi făcut acest îndemn rău și omul și fără oprelişte divină ar fi fost amăgit. Noi zicem că deși diavolul era dușman al omului, nu avea încă cunoștința răului; el a deprins aceasta din porunca și amenințarea lui Dumnezeu, care a avertizat pe om că dacă va mînca din acest pom, împotriva voinței Sale, el va fi pedepsit cu moartea. Dacă Dumnezeu n-ar fi avertizat pe om dinainte că nu vrea să mănînce din acest pom, poate că el ar fi mîncat numaidecît din acesta și fără cunoștință de cauză ar fi murit, fie pentru că el nu era încă în stare să suporte fructul acestui pom — cum un copil încă hrănit cu lapte nu poate mînca alimente tari — fie pentru că luînd din fructul acestui pom împotriva voinței lui Dumnezeu, planurile diavolului s-ar fi realizat și acesta n-ar fi putut fi condamnat pentru dușmănie.

Prin urmare, am zis că răul își are originea în invidie și că invidia a fost cauzată de cinstea superioară de care omul a fost învrednicit de Dumnezeu. Răul consta în nesupunerea, în călcarea poruncii lui Dumnezeu de către om. Adesea, deși fapta făcută nu este prin natura ei rea, fiindcă Dumnezeu nu vrea să fie făcută, ea devine rea. Cîndva, Dumnezeu a poruncit poporului de demult să intre în pămîntul făgăduinței, iar acesta nu s-a supus poruncii divine și n-a vrut să se bucure de promisiune; mai tîrziu, cînd Dumnezeu i-a interzis intrarea în acest pămînt, intrînd acolo împotriva voinței divine, el a suportat o pedeapsă dreaptă. De aceea, zicem noi, dacă acest fapt nu este rău prin natura sa, devine rău dacă Dumnezeu nu vrea să se întîmple și oprește pe oameni să-l facă. Apoi, trebuie spus că nesupunerea față de Dumnezeu este ceva rău, pentru că el a fost creat de Dumnezeu cu rațiune. Iată de ce eu zic că el a fost pedepsit pe drept, pentru că odată creat cu rațiune de către Dumnezeu și cunoscînd că răul constă în nesupunere față de voia lui Dumnezeu, el a îndrăznit să-l facă. Eu zic că nesupunerea este rău; n-am zis însă că diavolul a avut în cunoașterea sa un element deja existent, ci că el a voit să se întîmple ceva dintre faptele accidentale.

Eu zic, de asemenea, că și omul este pedepsit pe drept pentru ceea ce a făcut, căci din propria sa voință el află sau nu ceea ce vrea, căci el are facultatea de a voi și de a nu voi. Urmează că el poate să facă ceea ce vrea.

XIX

Prietene, pentru că tu zici că Dumnezeu nu este creatorul răului și că, din contră, răul este făcut sub influența diavolului, de oamenii care-l urmează și care s-au supus voinței lui, motiv pentru care — zici tu — ei vor fi pedepsiți pe drept, dat fiind că putînd să respingă voia diavolului, ei nu voiesc aceasta, te întreb despre el, adică despre diavolul însuși: așa l-a creat Dumnezeu sau în timp ce nu era așa la început, el însuși s-a îndreptat spre rău? Dacă a fost făcut așa de voia lui Dumnezeu, nu se cuvenea să fie pedepsit, pentru că se comporta după natura sa, așa cum o crease Dumnezeu. Căci numai cei care lucrează împotriva voinței divine — noi zicem că pe bună dreptate — numai aceia sînt condamnați pentru că ei n-au rămas așa cum Dumnezeu voise ca să fie. Cînd cineva a fost creat bun de Dumnezeu și după ce a părăsit binele și-a îndreptat voința sa către rău, el a fost atunci pedepsit pe drept din cauza a ceea ce a îndrăznit să facă. Despre faptul că diavolul n-a fost creat așa de Dumnezeu, eu am spus acest lucru mai sus, cînd am zis că invidia a fost pentru el cauza unei astfel de alegeri. Fiindcă tu mă rogi să vorbesc, eu încep iarăși discursul meu. Eu zic că diavolul n-a fost prin natura sa o ființă necredincioasă lui Dumnezeu, ci o putere

oarecare în serviciul binelui. Însă cînd a început să invidieze, el a devenit diavol, din propria sa alegere; încetînd să se mai supună lui Dumnezeu, el a început să fie nesupus și să învețe ceea ce este împotriva lui Dumnezeu. Odată ce a părăsit binele, el a devenit — să zicem așa — un revoltat împotriva lui Dumnezeu. Eu găsesc un argument în favoarea mea, a mea — a celui ce vorbesc așa, într-un cuvînt sfînt care îl numește dezertor și șarpe: «La poruncă el a ucis pe șarpele revoltat» (Isaia 27, 1). Cu adevărat, Cuvîntul lui Dumnezeu a ucis pe diavol, prin faptul că a dat oamenilor, creaturilor pămîntești, puterea de a-l călca în picioare. Sfînta Scriptură nu l-ar fi numit revoltat dacă ar fi rămas așa cum fusese creat de Dumnezeu, dacă n-ar fi trecut la ceea ce nu era, după ce a abandonat ceea ce era. Numele de revoltat arată că el nu este acum același lucru cu ceea ce era mai înainte. Prin aceasta se vede, de asemenea, că el nu este necreat, căci, dacă ar fi fost necreat, n-ar fi căzut din propria sa natură. Admițînd că acest lucru a fost posibil, pentru că diavolul este acum rău, trebuie totuși să spunem că a fost altădată un timp în care diavolul nu era rău și, prin urmare, că răul apare ca nefiind o substanță, căci aceeași natură (substanță) avînd menirea să persevereze în ceva, nu este cînd bună, cînd rea.

Dacă diavolul altfel a fost creat de Dumnezeu și din proprie inițiativă el s-a întors de la bine spre rău, adică de la supunere la nesupunere, spune-mi: oare, Dumnezeu a știut că el va deveni așa sau nu? Dacă a știut acest lucru dinainte, ce vină avea să aibă diavolul? Iar dacă n-a știut că diavolul se va îndepărta de ceea ce este bine, Dumnezeu avea să fie socotit responsabil pentru aceasta și, mai mult decît atît, avea să fie socotit inferior ghicitorilor păgînilor.

Cred că nu este potrivit să zicem că Dumnezeu ignoră ceva, pentru că acest lucru este străin naturii divine. Dar de aici și pînă a-L face responsabil de rău, pentru că, cunoscînd viitorul, a creat pe diavol, mi se pare un lucru imposibil. Iată rațiunea pentru care Dumnezeu, cunoscînd dinainte viitorul, l-a creat pe diavol. Dumnezeu, ființă bună, n-a voit ca puterea și binefacerile Sale să rămînă ascunse. El a știut mai dinainte că diavolul va face rău, că va face pe oameni să păcătuiască și să încalce poruncile Sale, pentru că aceștia fuseseră înzestrați cu libertatea de alegere. De aceea, l-a creat pe diavol, pentru a face mai tîrziu cunoscută oamenilor mulțimea bunătății Sale, pentru ca ei, cei amăgiți, să fie dăruiți cu «iertarea greșelilor anterioare» (Rom. 3, 25) și să nu stăruie în rău pentru totdeauna, ca pedeapsă a faptului că nu L-au ascultat și s-au supus sclavului creat.

Iată de ce, zic eu, deși a știut foarte bine că va deveni așa, Dumnezeu a creat pe diavol pentru a arăta oamenilor bunătatea Sa. Căci dacă

n-ar fi existat răul, nu s-ar fi apreciat valoarea binelui și liberul arbitru ar fi fost luat omului, iar acesta n-ar fi știut decît să slujească în supunere. Sfîrșitul tuturor oamenilor ar fi fost același pentru toți, pentru că ei n-ar mai fi deliberat în mod diferit și cel care este astăzi rău ar fi pretins același dar.

XX

— Ei bine, dacă pentru a face cunoscută bunătatea naturii Sale și iertarea păcatelor, Dumnezeu, Care știa că diavolul va deveni rău, a făcut ca diavolul să vină pe lume, de ce după ce diavolul s-a arătat a fi rău și bunătatea lui Dumnezeu a fost cunoscută de oameni, nu l-a ucis imediat, pentru ca mulți oameni să nu moară?

— N-a fost ceva imposibil pentru Dumnezeu să nimicească pe diavol, nici nu s-a bucurat Dumnezeu de moartea oamenilor, pentru că, zic eu, natura Sa nu permite așa ceva. Dar, Dumnezeu n-ar fi făcut nimic deosebit dacă ar fi nimicit El Însuși pe diavol, o creatură mediocră, gata oricînd să fie adusă la neexistență. Apoi, această binefacere a lui Dumnezeu n-ar fi fost cunoscută de oameni după aceea, dacă l-ar fi ucis pe diavol de la început. Orice om, neavînd în sine însuși dovada imperfecțiunii sale, s-ar fi considerat bun și s-ar fi crezut, într-un anume fel, rival al lui Dumnezeu, egal cu El. De aceea, existența diavolului nu l-a neliniștit pentru că toți oamenii trebuiau să cunoască Binele. Apoi, ei înșiși au triumfat asupra lui, ei care fuseseră altădată învinși de el. A avut loc un fapt mare și minunat, că un om credincios lui Dumnezeu, învățînd regulile luptei de la Dumnezeu Însuși, l-a învins pe diavol. Un profesor, după ce observă cu toată atenția greșelile elevilor săi și după ce i-a învățat toate regulile luptei ce le-ar permite să se măsoare cu rivalii lor, îi trimite în palestră pentru a se lupta cu aceștia. Le arată modul de a obține victoria și de a lupta pentru ea, le poruncește să nu se îngrijească nici de viața lor, pentru a nu se retrage acoperiți de rușine. Cel care păzește cu sfințenie poruncile și lecțiile profesorului, care duc la victorie, triumfă asupra dușmanului său. Purtînd vesel coroana, el vine spre profesorul său pentru a-i arăta dovada muncii sale, victoria repurtată asupra dușmanului. Bătut și învins, el este pe bună dreptate acoperit de rușine, pentru că n-a suportat rigorile luptei. Astfel, cred că și Dumnezeu, după ce a învățat pe oameni prin poruncile Sale cum să se lupte cu dușmanul lor, laudă pe învingător pentru că n-a dat de rușine învățăturile bunului său profesor; dar, dacă vreunul se bate cu diavolul neluînd aminte la poruncile lui Dumnezeu, la metoda care duce la victorie, acela este numaidecît pus la pămînt. Un astfel de om este condamnat pentru că n-a făcut aceleași eforturi ca și semenul său.

De aceea, am zis, diavolul a fost lăsat în lume ca să se lupte cu ucenicii lui Dumnezeu, întocmai ca într-o palestră. Învins de ei, el cade pentru ca şi slava vechii sale victorii să fie nimicită acum de către oameni. Căci el este călcat acum de noi în picioare şi întins mort, învins de speranţa după mai bine. Dar aici să terminăm discuţia asupra problemei răului.

XXI

— Eu vreau să revenim asupra problemei materiei şi te rog să reluăm discuţia în legătură cu acest subiect; arată-mi de ce ea există acum, atunci cînd ea nu exista mai înainte. Căci, dacă materia n-a coexistat cu Dumnezeu, de ce Dumnezeu a început să aducă lumea la existenţă?

— A da seamă în legătură cu voinţa divină, mi se pare un lucru imposibil şi de prisos pentru om, dat fiind că nu putem spune nici care sînt gîndurile celui mai apropiat semen al nostru. Dar, pentru că Domnul universului a arătat atîta dragoste faţă de oameni, pe care o vedem la tot pasul, voi mărturisi deschis ceea ce cred că ştiu. Eu zic că Dumnezeu a avut motive care L-au făcut să creeze lumea; mai întîi, pentru că El nu trebuia să lase inactivă puterea Sa; în al doilea rînd, pentru că nu se cuvenea ca natura Sa, bună după fire, să rămînă fără folos; şi multe alte motive. Astfel, dacă cineva, cunoscînd tainele muzicii, ale medicinei sau ale arhitecturii nu le concretizează în faptă, pare că le deţine în zadar; nu se bucură nici el de ceea ce cunoaşte, nici altora nu le face cunoscute aptitudinile sale. Este asemenea celui ce nu ştie nici lucrurile elementare, din moment ce ştiinţa lui rămîne inactivă, căci prin exerciţiu se fac cunoscute cunoştinţele cuiva şi vin, să zicem aşa, la existenţă. La fel se întîmplă şi cu cineva care este bun: neavînd cui să facă bine, în zadar este bun. Bunătatea naturii sale este una din calităţile care privesc pe semenul său; dacă nu există nimeni pe care să-l servească această bunătate, aceasta nu va mai fi bunătate, ascunsă fiind în cel care o posedă, care o cunoaşte singur, pentru că absolut nimeni n-are nevoie de ea.

Dar, dacă există persoane cărora să poată face un serviciu, atunci numaidecît cel dăruit cu o astfel de natură o poate manifesta. Acelaşi lucru trebuie spus şi despre Dumnezeu. Avînd toată cunoştinţa, dar necreînd nimic, ar fi părut că în zadar are această ştiinţă, dat fiind că n-ar fi fost nimeni căruia să arate că o are.

Iată de ce, zic eu, a făcut lucrarea Sa: a voit să-şi manifeste ştiinţa Sa în lucrările Sale, căci ştiinţa singură, fără a se arăta în lucrări, ar fi fost de prisos pentru Dumnezeu. A rămîne astfel ar fi fost fără folos mai întîi pentru El. Este nefolositoare o putere nepusă în aplicare şi o bunătate în lipsa unor fiinţe care să aibă nevoie de ea. De aceea, bun fiind,

El a creat fiinţele care nu existau. Mai întîi, El a voit să-şi arate bunătatea Sa (este propriu naturii prea bune de a da naştere la ceea ce n-a existat niciodată) şi apoi El a manifestat-o şi prin promisiunea bunurilor superioare, pe care le-a oferit celor pe care i-a creat.

El nu le-a dat doar existenţa, ci şi bucuria bunurilor superioare, arătîndu-şi în felul acesta bunătatea care este în El. El se arată a fi bun tocmai pentru că există fiinţe care au nevoie de El. Dacă Dumnezeu n-ar fi creat lumea, Dumnezeu ar fi fost necunoscut, pentru că n-ar fi existat fiinţele care să-L cunoască. De aceea, voind să se facă cunoscut şi dorind să arate că El există, a creat lumea. Restul universului, eu zic că a fost creat pentru om, pentru a-i furniza ceea ce-i era necesar (şi omul pentru Dumnezeu Însuşi, pentru a slăvi pe stăpînul său şi a răspîndi peste celelalte creaturi binele primit de la Dumnezeu. Eu zic că înainte ca Dumnezeu să creeze această lume, se delecta contemplînd lucrurile pe care avea să le facă, pentru că n-a fost niciodată nelucrător, ci a lucrat cu cugetul, reprezentîndu-şi frumuseţea lucrărilor Sale).

Ştiinţa pe care Dumnezeu o poseda nu I-a fost niciodată inutilă, ci a pus-o în aplicare de la început. De asemenea, El n-a voit ca bunătatea să rămînă restrînsă doar la El, la stare de hotărîre, ci ca această hotărîre să treacă în faptă.

De aceea, voind să arate şi să facă cunoscute însuşirile Sale, natura şi puterea Sa, El a creat pe om, care de asemenea a putut să ajungă la oarecare înţelegere a bunătăţii divine.

Prin urmare, nu zice, omule, că există ceva de la sine, deodată cu Dumnezeu; nu căuta să-L despoi de cel mai mare atribut al puterii Sale, acela că El a adus la existenţă toate fiinţele. Ele nu erau mai înainte şi ele n-au o existenţă fără început. De ce vrei ca Dumnezeu să fie doar un modelator ? De ce să contestăm darul Său şi să zicem că doar a modelat materia şi n-a adus-o la existenţă ? N-a fost nimic care să existe deodată cu Dumnezeu şi nici n-a fost un loc de unde luînd-o, a modelat-o. El nu este doar creatorul formelor şi El n-a amestecat deloc substanţa Sa cu altă substanţă, căci El Însuşi este şi creatorul tuturor substanţelor. Iată ce trebuie să zică omul. Astfel de explicaţii trebuie să dea. Să laude pe Dumnezeu precum El Însuşi vrea, căci eu nu vreau să aud explicaţii nelegiuite.

DESPRE VIAȚA
ȘI PURTAREA RAȚIONALĂ

I

Se întîmplă adesea ca unii oameni, trecînd de la un trai bun la altul rău, să fie scandalizați de schimbările vieții. Și nu numai atît: atașați fiind celor trecătoare și deodată fiind lipsiți de ele — neînvățați să se mulțumească cu puțin — ca niște nemintoși, defăimează Providența.

Eu, însă, zic că noi, oamenii, care am fost învredniciți să stăpînim peste creaturile (lui Dumnezeu), pentru noi făcute, să nu ne arătăm mai mici decît acestea. Să nu ne mîndrim (atunci cînd sîntem bogați) cu mulțimea bogăției, nici să nu ne pierdem răbdarea atunci cînd sîntem lipsiți de ea, pentru că este absurd să devenim robi ai lucrurilor peste care am fost puși să stăpînim. Într-adevăr, pentru cei bogați aceste lucruri prea mici și fără importanță înseamnă totul; însă pentru cei săraci, care, de dragul cumpătării, nu pun nici un preț pe acestea, a avea aceste bunuri trecătoare înseamnă a nu avea nimic. Dar a gîndi ca aceștia din urmă este propriu numai celor superiori. Chiar dacă averea ar aduce vreun folos trecător, chiar și atunci (atașîndu-se ei) omul ar fi lipsit de scuze. Iar dacă averea nu aduce nici un folos — și cum ar putea să se întîmple una ca asta împotriva cuvîntului lui Dumnezeu? — atunci, cei care nu se mulțumesc cu ceea ce li s-a dat se arată fără de minte și se afundă într-un mare rău. Unii ca aceștia vor primi pedeapsa neascultării de la Dumnezeu, vor fi loviți de acea pedeapsă ce aduce multă părere de rău. Nestatornicia vieții și schimbabilitatea stării omului sînt incompatibile cu (acumularea) averilor. Pe unele din aceste schimbări le deducem, pe altele le vedem la cei ce le suportă. (În viață) are loc un imens periplu, o mare schimbare de la ceva la altceva, de la mai mic la mai mare, de la ceva superior la ceva inferior... datorită unei legi implacabile căreia capul trebuie să i se plece. Ascultarea noastră (de această lege) este de bună voie, știind că în caz contrar, vom primi pedeapsa cea grea a neascultării.

II

Cel care se împotrivește voii lui Dumnezeu se face vinovat să fie dat pradă morții celei veșnice. Dacă marinarul ascultă de căpitan, oș-

teanul de conducător, taurul se apleacă sub jug, calul se lasă strunit (de frîu) şi, într-un cuvînt, toate animalele au ca lege firească ascultarea de stăpînul lor, cu atît mai mult omul, care este superior tuturor, care s-a învrednicit să aibă stăpîn pe Dumnezeu, cum să nu-I împlinească voia? Într-adevăr, noi, deşi (chemaţi la demnitatea) de oameni, fiind sub influenţa lutului, sîntem încîntaţi de cele ce ne înconjoară şi credem despre acestea că sînt bune. Ne bucurăm de toate acestea şi sperăm că din ele vom avea folos.

Dumnezeu, însă, Care ne-a făcut după cum a voit El, nu vrea ca omul să fie robul plăcerilor, pentru că sfîrşitul acestora este moartea. Şi pe bună dreptate, îmbuibarea slăbeşte pe om, hrana prea multă îl face neputincios şi incapabil să asculte de porunca lui Dumnezeu.

III

Din contră, fiind supus la eforturi, trupul devine mai tare, mai puternic, iar sufletul supus încercărilor vieţii devine mai viguros. De aceea, a voit Dumnezeu ca prin astfel de încercări să pregătească spiritul omenesc să tindă către cele înalte şi vrednice de dorit. Pentru că, pe cît de bine este să se înfrupte cineva neîncetat de cele bune, după ce a trecut pentru scurt timp prin cele rele, pe atît de rău este să ajungă cineva la chinuri nesfîrşite, după ce, scurt timp, a trăit în huzur. Toată lumea ştie că plăcerea aduce întristare şi îmbuibarea aduce vătămare (şi invers). Astfel, instrucţia este o povară pentru copii, însă după trudă, pe parcurs, se arată roadele. La fel stau lucrurile cu cei ce suportă lipsuri. Neavînd aici cele necesare (vieţii) ei vor primi bunurile cele veşnice. La fel stau lucrurile cu cei bolnavi: ei nu-şi tratează trupurile în speranţa unei însănătoşiri iminente, ci a unei însănătoşiri viitoare; cu această speranţă acceptă de bună voie durerile. La fel stau lucrurile cu atleţii: ei îşi obişnuiesc trupul cu oboseala, suferinţa şi masa sărăcăcioasă încă din tinereţe, în speranţa că eforturile lor vor fi încununate cîndva de succes. Aceste lucruri mici se întîmplă pretutindeni şi toţi le observă; ele ţin de însăşi structura vieţii. Nu aşa stau lucrurile cu foloasele viitoare şi nevăzute, care vor urma încercărilor. Întrucît nu au loc în prezent, nu sînt acceptate prin credinţă de toţi oamenii. Noi, însă, care credem în (cuvîntul) Celui ce cunoaşte totul, ştim că vor avea loc. Ştim, de asemenea, că lucrul care îi place Lui, nouă ne este folositor. Că schimbările aduse de viaţă sînt spre folosul nostru, că viaţa noastră schimbîndu-se în bogăţie sau sărăcie va schimba şi trebuinţele. Că dacă unii reuşesc să-şi păstreze oarecum neschimbată agoniseala, în curînd devin ca şi ceilalţi după ce pleacă de aici. Că numai cei care au ascuns cele pămînteşti în cer au acolo un alt fel de viaţă.

IV

Să vorbim acum despre o altă lege, ca să nu se supere de schimbările vieții cei decăzuți. Pentru că și această lege se cuvine s-o auzim. Deci, ce rămîne veșnic din toate acestea? Nu vezi cum se schimbă anotimpurile și cît de diferite sînt zilele lor? Unora iarna li se pare insuportabilă, atmosfera ei mohorîtă, apăsătoare, însă ea este necesară (pentru perpetuarea) vieții. Pentru că ea umezește și hrănește pămîntul care, mîngîiat de zefirul (primăverii), rodește pentru oameni tot felul de fructe. Pe unii îi tulbură văpaia soarelui, care ne coace holdele; pe alții îi tulbură ploaia torențială, care adapă pămîntul. Dar, trecînd vara, înainte ca iarna să vină, vine toamna, care este un amestec din acestea două. Ea este potrivită pentru culegerea fructelor. (Acum) se schimbă atît starea soarelui, cît și a aerului.

Privește, omule, la lună, cum descrește din ce în ce și cum iarăși se împlinește. Să privim la stelele cu care cerul este încununat, la mișcările lor care au un anume rost; vom vedea că formează configurații deosebite și că, așa cum se zice, numai cerul pe cer nu se mișcă. Dar nici acela nu este nemișcat, pentru că se învîrte în jurul axului său, în mijlocul cercului care îl înconjoară. Despre el, însă, se spune că stă pe loc pentru că nu participă la mișcarea celorlalte astre. Să privim la izvoare: ele scot multă apă, iar aceasta nu stă pe loc, ea curge și, amestecîndu-se cu alta, dă naștere la rîuri multe și mari.

V

Aceste schimbări sînt operate de natură. De aceea tu, omule, fie că ești bogat sau sărac, sclav sau rege, să nu crezi că rămîi neschimbat. Ia aminte la toate acestea și vei înțelege mai bine soarta multora. Printre oameni vei vedea multe schimbări. Vei vedea pe unii ridicîndu-se din umilință, iar pe alții căzînd din demnitate. Pentru că așa este viața noastră și pentru că așa vrea divinitatea cu fiecare dintre noi și se cade ca noi să nu i ne opunem, ci s-o urmăm și să i ne supunem.

Tu, omule, făptura și chipul lui Dumnezeu, nu te supăra și să nu socotești grea porunca, pentru ca să nu fii pedepsit pentru neascultare. (Într-adevăr) Dumnezeu pedepsește din iubire: pe unii îi pedepsește pentru că deja au greșit, pe alții ca să nu greșească. Apropiindu-te acum de mare, nu te teme de amenințarea ei. Pentru că și aici găsești urmele (prezenței) lui Dumnezeu. Pe acestea să le urmezi fără frică, (fie că mergi) pe apă și (ești împins) de vînt, fie prin pădure, încredințat fiind că te afli pe drumul cel bun. Cei care aud și transmit (vestea) nimicirii împărăției încearcă mare tristețe. Pentru că, după ce au încercat plă-

cerea bucuriei (sînt puși în situația) de a încerca o mare întristare. Și fiindcă nu fără voia lui Dumnezeu se întîmplă acestea, se cuvine să lăsăm la o parte părerea de rău și să căutăm cauza celor întîmplate, pentru ca acest fapt care vine de la El să fie bine înțeles. Acela care vrea să știe va afla că aceasta este voia lui Dumnezeu și că acelea pe care le îndură credincioșii sînt îngăduite de El.

VI

De aceea, trebuie să recunoști, omule, că nu lucrul cel veșnic poate să-ți fie răpit, ci cel încredințat temporar spre folosire, care nu-ți aparține. Cei care privesc lucrurile prezente ca pe unele care nu se trec, nu le vor moșteni nici pe acestea, nici pe cele viitoare; că unele îi vor fi răpite, și pe celelalte nu le va primi. Cele de aici se trec ca o umbră, pe cînd cele de dincolo rămîn în veac. Trăinicia unui lucru se recunoaște din cele ce se întîmplă cu el. Dacă nu piere înseamnă că este veșnic, iar dacă piere înseamnă că este trecător. Or, poate fi veșnic ceea ce apare ca un vis în ceas de noapte și dispare la ivirea zilei? Așa-zisele bunuri de aici sînt doar imaginea celor adevărate. Ele strălucesc puțin, apoi se trec și numai «Cuvîntul Domnului rămîne în veac». Pentru că «împărăția nu este împărțită» și de aceea și în cazul acesta trebuie să se plinească Cuvîntul lui Dumnezeu. Să lăsăm purpura (bogăția trecătoare), pentru că ea nu va potoli (dincolo) setea sufletului și să plecăm cu hambarul plin de fructele cele netrecătoare, care nu părăsesc sufletul. Pentru că «nu avem nici un folos dacă am cîștigat lumea, iar sufletul l-am pierdut». Să fim cumpătați la masă și să ne mulțumim cu cele necesare, ca nu cumva devenind bogați să uităm de Dumnezeu.

VII

Acestea sînt sfaturile lui Dumnezeu. Conform cu aceste sfaturi și-a dus viața Domnul nostru Iisus Hristos. Ia aminte că El deși era pretutindeni, în cer și pe pămînt, n-a rămas în acea stare, ci, de dragul mîntuirii (oamenilor) a venit (între oameni) arătînd primul că trebuie dusă o viață demnă și folositoare. S-a înstrăinat de Dumnezeu, a îmbrăcat firea oamenilor și a trăit printre cei săraci. Pe aceștia i-a fericit și acestora le-a promis împărăția cerurilor, acea adevărată și netrecătoare împărăție. Celor bogați le-a spus că atașîndu-se de aceste bunuri trecătoare și-au primit plata și că vor fi lipsiți de cele veșnice. Noi, însă, avem gîndul ațintit la cele viitoare, care nu se trec și pe care nimeni nu ni le va lua. Pretinselor bunuri de aici să nu le dăm atenție, așa cum nici Domnul, stăpînul lor cel adevărat, nu le-a dat. Deși El le-a creat,

le-a lăsat în stăpînirea duhului celui rău și a oamenilor care iubesc pe cele trecătoare. Să nu ținem la acestea. Știm cui aparțin acum și că acela le va da cui vrea. Că le dă celor ce cred că-i aparțin, care îl consideră stăpîn și i se închină.

Dacă vrem să ascultăm de Dumnezeu, se cuvine să nu apucăm pe «calea cea largă», pentru că este «calea morții», ci pe «calea cea strîmtă și anevoioasă», pentru că este «calea vieții».

Ți-a fost luată averea? Vei avea cîștig din sărăcie. În locul acestei averi vei primi (dincolo) bunuri mult mai mari. Aș zice că nici măcar nu ți s-a luat averea, ci că, fiind pentru scurt timp lipsit de ea, o vei avea în veci.

VIII

Ia aminte la acel om sfînt care a vestit venirea Mîntuitorului. El a venit în lume, dar a zăbovit puțin în ea și abia că a luat seama la cele de aici. S-a hrănit cu «lăcuste și cu miere sălbatică» și s-a îmbrăcat în «haină din păr de cămilă». Dar simplitatea și sărăcia îmbrăcămintei și a mesei lui l-au arătat drept «cel mai mare dintre toți cei născuți (dintre femei)». Ia aminte la acea văduvă săracă, a cărei avere erau «doi bani de aramă»; ea n-a ținut la ei (și i-a dăruit templului), iar darul ei a întrecut pe cel al multor bogați. Dacă cineva dorește să împlinească întocmai poruncile cerești și să ducă pînă la capăt legea mîntuirii, acela trebuie să suporte multe încercări: să renunțe la căsătorie, la care natura îl îndeamnă și-i dă dreptul; avînd două haine să dea una celui sărac și gol; să nu treacă cu vederea pe cel ce-i cere mîncare, să adape pe cel însetat, să dea adăpost celui ce nu are, să viziteze pe cel întemnițat și să ajute pe cel bolnav. Un astfel (de om) va fi numărat în corul celor drepți de către Judecător la judecată, va fi cinstit de Împăratul (cel mare) și va fi numit fiu al lui Dumnezeu. Va trăi într-o pace de negrăit și se va face părtaș al împărăției lui Dumnezeu, de care niciodată nu va fi lipsit.

INDICE SCRIPTURISTIC

INDICE REAL ŞI ONOMASTIC

D

E

F

G

H

V

Z

CUPRINSUL

Redactor : ION CIUTACU
Tehnoredactor : Diac. VALENTIN BOGDAN

Dat la cules : 6 martie 1984. Bun de tipar : 6 octombrie 1984. Format 16×70/100, legat 1/1 pergamoid. Coli de tipar 17. Comanda nr. 58.

TIPOGRAFIA INSTITUTULUI BIBLIC
ŞI DE MISIUNE
AL BISERICII ORTODOXS ROMÂNE